

Шляхи розвитку української науки:

суспільний дискурс

У номері:

- Уряд привів у відповідність вимоги нормативної бази щодо академічної доброчесності із новим законодавством
- Національна система дослідників: завершено верифікацію та опрацювання матеріалів
- НЕОіпUA 2.0: «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ продовжує свою діяльність
- Штучний інтелект і особистість: психосоціальні трансформації та ризики для аналітичної роботи
- Особові колекції українських бібліотекознавців у фондах наукових бібліотек

№ 8 (223)
вересень

Київ 2026

**Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів
державної влади**

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації
(Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101)
Заснований у 2005 р. Видається щомісяця.

Головний редактор В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заслуж. діяч науки і техніки України, керівник Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) НБУВ. Редакційна колегія: М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу; Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації (заст. головного редактора); О. Натаров (упорядник).

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, <http://nbuviap.gov.ua/>.

**Шляхи розвитку української науки:
суспільний дискурс**

№ 8 (223) вересень 2026

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2026

Київ 2026

ЗМІСТ

Аналітичний погляд	8
Обороздатність і науковий прогрес	36
Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти	42
Наука і влада	45
Міжнародне наукове співробітництво	53
Наукові дослідження інфекційних захворювань	58
Новини наукового розвитку	60
Проблеми енергозбереження	73
Науково-організаційні заходи	77
Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки	85
Бібліотека в науковому процесі	87
Наукова комунікація	107
Зарубіжний досвід наукової діяльності	111
ДОДАТКИ	117

Орфографія та стилістика матеріалів – авторські

Фото: ДСНС

29.09.2026

Російський терор проти української науки. Заява Національної академії наук України

28 вересня 2026 року Росія завдала прямого удару реактивним дроном по будівлі Президії Національної академії наук України у центрі Києва ([Національна академія наук України](#)).

Цей день назавжди залишиться одним із найтрагічніших у понад столітній історії Академії.

Російський удар забрав життя двох людей. Національна академія наук України висловлює глибокі співчуття їхнім рідним і близьким. Разом із ними цю втрату переживає вся академічна спільнота.

Будівля Президії зазнала значних руйнувань. Вогонь охопив верхні поверхи. Люди опинилися відрізнаними полум'ям і були змушені рятуватися через вікна.

Люди у вікнах палаючої будівлі в центрі мирного європейського міста – за лічені години цей жах із Володимирської, 54 побачив увесь світ. У ХХІ столітті ці кадри повертають до найстрашніших образів терористичних атак, коли звичайний день мирних людей в одну мить перетворюється на боротьбу за життя.

Ми не маємо права до цього звикнути.

Удар по Національній академії наук України – це не просто руйнування ще однієї будівлі під час російської агресії.

Це удар по людях. По науці. По інтелектуальному потенціалу країни. По самій ідеї, що знання, дослідження і пошук істини мають служити життю, а не його знищенню.

Російський дрон ударив у саме серце Києва – у будівлю, яка понад сто років є одним із символів української науки. Будинок на Володимирській, 54 став академічним ще 1919 року і відтоді нерозривно пов'язаний з історією Академії.

У цьому ударі є й особливо промовистий історичний символізм. Українську академію наук було засновано 1918 року за гетьмана Павла Скоропадського – у час, коли Україна виборювала право на власну державність і створювала власні національні інституції. Понад століття потому Росія б'є зброєю по одній із таких інституцій – по українській науці як невіддільній частині незалежної України.

Росія знову намагається знищити те, що уособлює самостійну Україну: її інтелект, культуру, історичну пам'ять і здатність самій визначати своє майбутнє.

Удар по Академії – частина значно ширшого російського терору проти мирного населення України, її університетів, наукових установ, бібліотек, музеїв, лікарень і житлових будинків.

Наука стала мішенню. І світ це побачив.

Ми вдячні за потужну міжнародну солідарність, яку відчули вже в перші години після удару. Російську атаку на Національну академію наук України засудили європейські лідери, міжнародні організації, провідні академії та наукові інституції світу. У їхніх заявах прозвучало головне: удар по Академії – це удар по науці, а Росія має нести відповідальність за свої злочини.

Ми вдячні всім нашим міжнародним партнерам, українським колегам, рятувальникам, медикам, журналістам і кожній людині, яка в ці страшні години була поруч із нами – телефонувала, писала, пропонувала допомогу, підтримувала.

Сьогодні міжнародна солідарність з українською наукою має бути підкріплена конкретними рішеннями.

Національна академія наук України звертається до світової наукової та академічної спільноти із закликом до конкретних дій.

Наука не може існувати поза моральною відповідальністю. Не може бути «звичайної наукової співпраці» з державою, яка вбиває людей і руйнує наукові установи іншої країни.

Ще у 2022 році Національна академія наук України припинила співробітництво з російськими науковими організаціями та вченими. Того ж року Європейська федерація академій наук ALLEA призупинила членство Російської академії наук – і відтоді його так і не було поновлено. Російська академія наук сьогодні не входить до європейської академічної спільноти ALLEA, яка об'єднує близько 60 академій із приблизно 40 країн Європи.

Удар 28 вересня ще раз показав, чому така позиція залишається принципово важливою.

Ми закликаємо академії наук, університети, дослідницькі центри, наукові фонди, міжнародні наукові організації та видавців **не відновлювати і не легітимізувати інституційну співпрацю з російськими державними**

науковими та освітніми структурами, доки Росія веде агресивну війну проти України.

Російські державні наукові інституції, які, на жаль, підтримують агресію Путіна, не можуть повертатися до міжнародної наукової спільноти так, ніби нічого не сталося.

Не може бути «науки поза політикою», коли науку атакують зброєю.

Не може бути нормалізації там, де триває терор і немає відповідальності за нього.

Ми закликаємо світову наукову спільноту бути єдиною.

Російський удар зруйнував частину нашої будівлі.

Він забрав людські життя.

Він залишив рани, які неможливо стерти ремонтом стін.

Але він не знищив Національну академію наук України.

Ми продовжимо працювати.

Наші вчені продовжать дослідження. Наші інститути продовжать створювати нові знання і технології. Українська наука продовжить працювати для оборони, відновлення, розвитку та європейського майбутнього України.

Академія, створена понад сто років тому разом із українською державністю, вистояла. Вистоїть і цього разу.

Нас не зламати.

Українську науку не знищити.

Україну не зупинити.

Russian terror against Ukrainian science. Statement of the National Academy of Sciences of Ukraine

On September 28, 2026, Russia launched a direct strike with a jet-powered drone against the building of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine in the center of Kyiv.

This day will forever remain one of the most tragic in the Academy's more than century-long history.

The Russian strike has claimed the lives of two people. The National Academy of Sciences of Ukraine extends its deep condolences to their families and loved ones. The entire academic community shares in this loss.

The Presidium building sustained significant damage. Fire engulfed the upper floors. People were cut off by the flames and forced to escape through the windows.

People at the windows of a burning building in the center of a peaceful European city: within hours, the entire world witnessed the horror unfolding at 54 Volodymyrska Street. In the 21st century, these images evoke the most harrowing scenes of terrorist attacks, where the ordinary day of peaceful people instantly turns into a fight for survival.

We have no right to get used to this.

The strike on the National Academy of Sciences of Ukraine is not just damage to another building during the Russian war.

This is a strike against people. Against science. Against the country's intellectual potential. Against the very idea that knowledge, research, and the pursuit of truth should serve life, not its destruction.

A Russian drone struck the very heart of Kyiv, hitting a building that has been one of the symbols of Ukrainian science for over a century. The building at 54 Volodymyrska Street became an academic site back in 1919 and has been inextricably linked to the history of the Academy ever since.

This strike also carries a particularly poignant historical symbolism. The Ukrainian Academy of Sciences was founded in 1918 under Hetman Pavlo Skoropadsky, when Ukraine was fighting for the right to statehood and establishing its own national institutions. More than a century later, Russia is using weapons to strike at one of those institutions - at Ukrainian science as an integral part of independent Ukraine.

Russia is once again attempting to destroy what embodies the independent Ukraine: its intellect, culture, historical memory, and the ability to determine its own future.

The strike on the Academy is part of a much broader Russian campaign of terror against Ukraine's civilian population, its universities, research institutions, libraries, museums, hospitals, and residential buildings.

Science has become a target. And the world has seen it.

We are grateful for the strong international solidarity we felt within the very first hours following the strike. European leaders, international organizations, and leading global academies and research institutions condemned the Russian attack on the National Academy of Sciences of Ukraine. Their statements conveyed a key message: a strike against the Academy is a strike against science, and Russia must be held accountable for its crimes.

We are grateful to all our international partners, Ukrainian colleagues, rescuers, medical personnel, journalists, and every single person who stood by us during these terrible hours -calling, writing, offering help, and providing support.

Today, international solidarity with Ukrainian science must be backed by concrete decisions.

The National Academy of Sciences of Ukraine appeals to the global scientific and academic community, calling for concrete actions.

Science cannot exist apart from moral responsibility. There can be no 'ordinary scientific cooperation' with a state that kills people and destroys the research institutions of another country.

Back in 2022, the National Academy of Sciences of Ukraine terminated its cooperation with Russian scientific organizations and scientists. That same year, the European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA) suspended the membership of the Russian Academy of Sciences, the suspension has not been lifted since. Today, the Russian Academy of Sciences is not part of the ALLEA European academic community, which brings together around 60 academies from approximately 40 European countries.

The strike on September 28 once again demonstrated why such a position remains fundamentally important.

We call upon academies of sciences, universities, research centers, scientific foundations, international scientific organizations, and publishers **not to resume or legitimize institutional cooperation with Russian state scientific and educational institutions as long as Russia is waging an aggressive war against Ukraine.**

Russian state scientific institutions that, unfortunately, support Putin's aggression cannot return to the international scientific community as if nothing had happened.

There can be no 'science is above politics' when science is under armed attacks.

There can be no normalization where terror continues and there is no accountability for it.

We call upon the global scientific community to stand united.

The Russian strike destroyed part of our building.

It claimed human lives.

It left wounds that cannot be erased by repairing walls.

But it did not destroy the National Academy of Sciences of Ukraine.

We will continue to work.

Our scientists will continue their research. Our institutes will continue to generate new knowledge and technologies. Ukrainian science will continue to work for Ukraine's defense, recovery, development, and European future.

The Academy, established over a century ago alongside Ukrainian statehood, has endured. It will endure this time as well.

We will not be broken.

Ukrainian science will not be destroyed.

Ukraine will not be stopped.

Аналітичний погляд

І. Галиця,

професор Національного університету харчових технологій, професор Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук,

О. Лайко,

заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», доктор економічних наук, професор,

О. Рубель

завідувач відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу ДУ «Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», доктор економічних наук, професор

Від популяризації досліджень до системної пропаганди науки

Автори цієї статті — переможці конкурсу на Премію НАН України «За популяризацію науки» за 2025 рік у номінації «Найкраща програма про науку (радіо- та (або) телевізійні проєкти, які виходили на радіо-, телеканалах та (або) інтернет-мовленні), науково-популярний фільм». Перемогу здобули за цикл телепрограм під загальною назвою «Популяризація економічної науки і практики в засобах масової інформації». Усі вони науковці, і це особливість цього річного конкурсу — у ньому брало участь більше науковців, аніж медійників. Одне з важливих пояснень цього феномену: популяризація досліджень — це те, що має цікавити насамперед учених. Чому так? Відповідь — у публікації

Від деяких українських і закордонних учених інколи доводиться чути про те, що популяризація досліджень — це, так би мовити, допоміжна функція науки. З погляду авторів, це неправильний підхід.

І передусім треба визначитися з термінологією. У нас переважно використовується термін «популяризація науки». Він передбачає широке ознайомлення суспільства з досягненнями вчених. Це важливий напрям. Але, на нашу думку, в більшості випадків треба переходити від популяризації науки до її пропаганди. Зрозуміло, що термін «пропаганда» за наших умов та з огляду на історичний досвід має негативний відтінок. Проте це не стосується пропаганди науки, яка є конче необхідною. Ми повинні не лише інформувати суспільство про досягнення вчених, а й активно впливати на його свідомість, показуючи, якого прогресу досягають країни й окремі території, де наука має змогу успішно розвиватися. І навпаки, до яких наслідків призводить невикористання її рекомендацій.

Ми переконані, що пропаганда науки мусить бути потужною, слід використовувати усі можливі засоби для висвітлення наукових досягнень. У

нашому розумінні популяризація й пропаганда науки мають іти поруч, пліч-о-пліч, підтримуючи й допомагаючи одна одній, і бути, по суті, єдиним взаємопов'язаним процесом. Тож, кажучи про популяризацію науки, ми маємо на увазі також її пропаганду.

Вважаємо, що популяризація є найважливішою складовою наукової діяльності. І якщо наукові системи не популяризують і не пропагують науку, вони втрачають значну частину свого науково-технічного та інноваційного потенціалу.

З погляду авторів, популяризація й пропаганда науки як суто наукова діяльність мають низку основних функцій.

Найперша — це сприяння ефективному відтворенню наукових еліт. Раніше вважалося: якщо людина хоче стати науковцем, вона повинна починати наукову діяльність з другого-третього курсу університету. Нині такий підхід уже значною мірою застарів. Людина, яка хоче присвятити своє життя науковій діяльності, має зробити перші кроки в науці ще за шкільною лавою, а до другого-третього курсу університету здійснити перші наукові дослідження, здобути перші результати.

Популяризація науки якраз і спрямована на те, щоб молода людина ще в школі зацікавилася дослідництвом, відчула смак творчого пошуку, отримала свій перший науковий результат (навіть якщо він незначний).

Друга функція популяризації й пропаганди науки дає змогу точніше відчувати «пульс» суспільства і скоригувати свої дослідження відповідно до нього. Тільки вчений, здатний відчувати, чим живе суспільство, може досягти потужних стратегічних результатів як на вітчизняному, так і на світовому рівні. Особливо ця здатність актуалізується в умовах розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і появи штучного інтелекту. Адже помічено, що «пульс» суспільства останнім часом значно прискорюється. Зростає кількість викликів зовнішнього і внутрішнього характеру, необхідно постійно шукати адекватні відповіді на них. І не тільки знаходити, а й діяти на випередження.

Можливо, найважливіша функція популяризації й пропаганди науки як суто наукової діяльності — диверсифікація наукової інформації. Доведено, що найефективніших результатів у сучасних умовах можна досягти на стику наукових напрямів і навіть різних наук. Тож недаремно останнім часом науковці дедалі частіше вдаються до міждисциплінарних досліджень.

Досить складно уявити, щоб, скажімо, вчений-економіст читав наукові журнали з біології й міг ефективно використовувати специфічну інформацію. Це природно, адже вчений-економіст не володіє теоретичною, методологічною, експериментальною і фактологічною базою сучасної біологічної науки. Те саме можна сказати про вченогобіолога стосовно сучасної економічної науки. Але популяризація й пропаганда науки все ж дають змогу ознайомитися з результатами, отриманими в інших галузях наукової діяльності й допомагають налагодити ефективні міждисциплінарні дослідження. Як приклад можна навести інформацію про розроблення

інтелектуально-конкурентних ігор з контрольованим стресом — ефективного механізму примноження інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання. Цей проєкт спільно реалізували вчені-економісти та біологи.

Ми продемонстрували тут логічний причинно-наслідковий ланцюг: популяризація й пропаганда науки — диверсифікація науково-технічної інформації — диверсифікація ефективних міждисциплінарних досліджень — отримання найефективніших інновацій — підвищення конкурентоспроможності національної економіки й суб'єктів господарювання.

Ще одна з найважливіших функцій пропаганди науки — посилення взаємодії науки й бізнесу. Пропаганда наукових досліджень може надати потужного додаткового поштовху цьому процесу, інформуючи про найбільш перспективні наукові розробки, можливості вигідного інвестування та впровадження інновацій. Це посилює конкурентоспроможність як окремих суб'єктів господарювання, так і національної економіки загалом.

Отже, вже зараз можна стверджувати, що надзвичайно важливо для розвитку науки самим науковцям вести популяризацію та пропаганду своєї діяльності. Не чекаючи, поки про це подумає хтось інший, поки медіа звернуть увагу на те, що варто популяризувати і як це краще зробити. Навпаки, ми їм повинні допомогти: запропонувати, розповісти, самим стати авторами. Як зробили це ми, коли започаткували цикл телепрограм під загальною назвою «Популяризація економічної науки і практики в засобах масової інформації», намагаючись надати широкому загалу громадян об'єктивну інформацію про роль економічної науки, про доробок учених щодо відновлення різних секторів господарства, розв'язання нагальних регіональних та національних економічних завдань, розвиток підприємництва та соціально-економічного забезпечення в умовах війни й багато іншого. Присудження нашому невеликому колективу Премії НАН України «За популяризацію науки» повністю підтвердила правильність нашого вибору.

Тож закликаємо колег підтримати нашу спільну справу. Адже популяризація науки, а також активна пропаганда наукової діяльності важливі насамперед для нас — для розвитку вітчизняної науки й успіху нашої країни.

(Джерело: Галиця І., Лайко О., Рубель О. Від популяризації досліджень до системної пропаганди науки. Світ. Вип. 16 (1364). Серпень, 2026. С. 3).

Л. Чуприна,

кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Штучний інтелект і особистість: психосоціальні трансформації та ризики для аналітичної роботи

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним проникненням технологій у всі сфери життя, зокрема в найважливіші аспекти людського «я». Одним з найбільш дискусійних напрямів стає вплив штучного інтелекту (ШІ) на ідентичність особистості. В умовах інформаційного перевантаження ШІ отримує дедалі більше важелів впливу на особистість, часом – непомітно для самої людини. Попри очевидні переваги, які забезпечує ШІ в інформаційному пошуку, автоматизації праці та цифровій комунікації, дедалі більше дослідників наголошують на його амбівалентному впливі на психосоціальні процеси. У наш час ідентичність людини дедалі частіше формується не лише в межах соціальної взаємодії, а й під впливом алгоритмів, які здатні не лише передбачати, а й формувати поведінкові патерни. **Наукова проблема** полягає в необхідності розглядати ШІ не лише як інструмент, а як потенційного актора маніпуляції, який діє в межах цифрової архітектури, впливаючи на прийняття рішень, світоглядні орієнтири та навіть морально-етичні оцінки. У цьому контексті **мета дослідження** постає як необхідність критичного осмислення наслідків маніпулятивного алгоритмічного впливу для цілісності особистості, а також ризиків для інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) та заходів для їх мінімізації. Стаття пропонує міждисциплінарний огляд цих викликів, спираючись як на новітні зарубіжні дослідження, так і на українські джерела.

Для вирішення поставленої наукової проблеми застосовано комплексну **методологію**, що зумовлено багатовимірністю проблеми. Контент-аналіз дав можливість виявити ключові наукові концепції, які згодом були піддані порівняльному аналізу з класичними теоріями для виявлення трансформації маніпулятивних технік. Системний аналіз об'єднав ці знання для моделювання впливу ШІ на ІАД, а синтез став основою для розробки превентивних заходів у сфері інформаційно-аналітичної діяльності. Така методологія дослідження дає змогу поєднати теоретичне осмислення з аналізом емпіричних даних та практичних ризиків.

Аналіз публікацій на провідних дослідницьких платформах свідчить, що **сучасні наукові погляди** на проблему фіксують зростання маніпулятивних ризиків алгоритмічного впливу ШІ на особистість. У наукових дослідженнях 2024–2025 рр. доведено, що штучний інтелект не лише моделює, а часто переважає людину у впливі, особливо коли доступні особисті, ідеологічні або психологічні дані (Jean et al., 2025; Nature Human Behaviour, 2025) [1,2]. Рандомізовані експерименти показують значний вплив маніпулятивних

агентів на фінансові й емоційні рішення (Sabour et al., 2025) [3]. Концептуальні праці (Wang & Pea, 2024; Minds and Machines, 2024; Aimen, 2025; Calboli, 2025) виокремлюють автономію як складну для операціоналізації (перетворення абстрактних понять на конкретні, вимірювані операції) цінність, яка страждає через алгоритмічну непрозорість і тиск [4,5,6,7]. Дослідження Microsoft і Карнегі-Меллона (2025) підтверджує: надмірна довіра до ШІ знижує здатність критично мислити, особливо в інтелектуальних професійних групах [8].

Значна частина українських авторів, які досліджують етичні проблеми використання штучного інтелекту, зокрема висвітлюють і маніпулятивні ризики алгоритмічного впливу ШІ на особистість. П. Сухорольський (2025) аналізує нові правові інструменти (AI Act ЄС, Конвенція Ради Європи), показує, що на практиці автономію особистості в умовах ШІ не захищено – потрібно людиноцентричний підхід, що включає протидію технологічній маніпуляції [9]. А. Шевченко, С. Кудін та О. Косілова (2023) аналізують, як технології ШІ впливають на реалізацію прав і свобод українців: приватне життя, свободу погляду, справедливі вибори [10]. Аналітичний звіт про Індекс медіаграмотності (2025) вводить складник ШІ-грамотності. Він показує, що лише 28 % українців активно користуються ШІ, а 43 % перевіряють інформацію через посилання до джерел, що підкреслює серйозний виклик у сприйнятті маніпулятивного контенту [11]. М. Згуровський (2025) окреслює, як поведінкові дані українців у кризових умовах можуть стати основою для етичних рішень. Він також акцентує важливість створення українськомовних, академічно валідних ШІ-систем (UA-GPT, Grammarly UA тощо) [12]. Ц. Ян, Л. Березова, та В. Олянич (2025) досліджують вплив етичних викликів використання ШІ на соціальні комунікації [13]. Також етичні аспекти використання штучного інтелекту досліджують Ю. Трач (2024) [14]; А. Шевель, (2025) [15]; Т. Шоріна, (2025) [16].

Однак дослідники не розглядають наслідки маніпулятивних впливів ШІ на автономію особистості в контексті ризиків для інформаційно-аналітичної діяльності і заходи для їх мінімізації, що відкриває широкий простір для досліджень та актуалізує цю працю.

Виклад основного матеріалу. Насамперед важливе зауваження. Коли автор пропонує «розглядати ШІ не лише як інструмент, а як потенційного актора маніпуляції, який діє в межах цифрової архітектури...», то виникає, здавалося б, суперечність. Адже ШІ на цьому етапі не самоусвідомлює себе і є лише інструментом в руках людини.

Давайте розберемо цю дихотомію, розглянувши обидва аргументи та спробувавши їх синтезувати.

Аргумент 1: ШІ як інструмент. Ця точка зору є прагматичною та відображає поточний стан речей. Залежність ШІ від людини-творця очевидна, він не виникає з нічого, а створюється людьми: програмістами, що пишуть код; інженерами, що розробляють архітектури; корпораціями та державами, що визначають цілі та фінансують розробку. ШІ не має власної волі. Його

«мета» – це математична оптимізація заданої людиною функції. Наприклад, максимізувати час, проведений користувачем на платформі, або збільшити кількість кліків по рекламному оголошенню. Маніпуляція виникає не як злий намір ІІІ, а як найефективніший спосіб досягнення поставленої людиною мети. Контроль та відповідальність: оскільки ІІІ є продуктом людської діяльності, саме людина (або організація) несе кінцеву відповідальність за його дії. У цій парадигмі ІІІ є надзвичайно потужним інструментом. Ним можна будувати, а можна й руйнувати. Але сам інструмент не має наміру.

Аргумент 2: ІІІ як актор маніпуляції. Цей погляд є більш далекоглядним і критичним. Він не заперечує, що ІІІ є інструментом, але стверджує, що через свої унікальні властивості цей інструмент починає діяти як самостійний актор у межах своєї операційної системи (цифрової архітектури). Розглянемо ключові аспекти, що перетворюють інструмент на актора. Насамперед – це автономність і масштаб: людина-маніпулятор може вплинути на обмежену кількість людей. ІІІ-алгоритм може в режимі реального часу персоналізувати контент для мільярдів користувачів одночасно, проводячи мільйони мікроекспериментів (тестування) для визначення найефективніших важелів впливу на кожну конкретну людину. Масштаб і швидкість операцій надають йому якісно нового рівня суб'єктності в інформаційному просторі. Ще один аспект – непрозорість («ефект чорної скриньки»). Сучасні нейромережі, особливо великі мовні моделі, мають трильйони параметрів. Часто навіть самі розробники не можуть достеменно пояснити, чому модель згенерувала ту чи іншу відповідь або прийняла те чи інше рішення. ІІІ знаходить такі кореляції в даних, які є неочевидними для людського розуму. Коли інструмент діє на основі логіки, незрозумілої його творцеві, він перестає бути просто пасивним виконавцем.

Визначальним чинником, що дає нам підстави говорити про суб'єктність ІІІ, є його емерджентні властивості та адаптація. ІІІ, особливо ті, що використовують навчання з підкріпленням (reinforcement learning), постійно адаптуються. Вони вчаться на реакціях користувачів. Алгоритм може «зрозуміти», що контент, який викликає гнів чи обурення, генерує найбільше залучення. Він починає просувати такий контент не тому, що людина-програміст наказала «сій розбрат», а тому, що це оптимальний шлях до виконання мети «максимізуй залучення». Таким чином, ІІІ автономно виробляє маніпулятивні стратегії, які не були прямо закладені в нього.

Рівень впливу	Механізми	Наслідки для особистості
Когнітивний	Алгоритмічне фільтрування, мікротаргетинг, когнітивні упередження	Звуження світогляду, некритичне мислення
Емоційний	Емоційна симуляція, тригери, нейромаркетинг	Формування довіри до ІІІ, маніпуляція емоціями
Соціальний	Імітація соціального доказу, гейміфікація, конструювання наративів	Нав'язування колективних уявлень, груповий тиск
Технологічний	Деєрфейк, синтетичні акаунти, автоматизовані кампанії	Фальсифікація реальності, втрата критеріїв автентичності

Рис. 1. Основні механізми маніпулятивного впливу ІІІ на особистість

Синтезуючи обидва аргументи, маємо інструмент, що набуває функціональної суб'єктності. *ІІІ залишається інструментом на стратегічному рівні (цілі ставить людина), але стає самотійним актором на тактичному рівні (способи досягнення цілі обирає сам).* Проаналізувавши вітчизняні та зарубіжні публікації з цієї теми, узагальнивши власний досвід аналітичної роботи, спробуємо систематизувати основні механізми маніпулятивного впливу ІІІ на особистість (див. рис. 1).

◇1. Когнітивний рівень

Алгоритмічне фільтрування – обмеження доступу до альтернативних думок шляхом персоналізації стрічок новин і пошукових результатів. Соціальні мережі та пошукові системи використовують алгоритми персоналізації, які формують так звану «фільтрувальну бульбашку» (filter bubble), де користувачі отримують лише інформацію, яка підтверджує їхні наявні уявлення. Це веде до когнітивної замкненості, зниження здатності до критичного аналізу та підвищення поляризації. В умовах інформаційної ізоляції індивід поступово втрачає здатність бачити альтернативні точки зору, що є типовим наслідком маніпулятивного впливу з боку систем рекомендацій.

Мікротаргетинг – адресне доставлення інформації з урахуванням психологічного профілю, часу доби, стану користувача. Завдяки збиранню та аналізу масивів особистих даних ІІІ здатен виводити психологічний портрет користувача та на його основі адаптувати комунікаційні стратегії.

Мікротаргетинг у політичній рекламі, онлайн-продажах чи медіа може бути налаштований так, щоб викликати емоційно забарвлені реакції – страх, обурення, ейфорію – для підвищення залученості. Це формує ілюзію добровільного вибору, яка, по суті, є результатом керованого інформаційного тиску.

Накопичення когнітивних упереджень – підсилення ефекту підтвердження, селективної уваги та упередженого інтерпретування фактів.

Так, дослідження Eglė Kavoliunaite-Ragauskienė (2025) показує, що «Використання штучного інтелекту для маніпуляцій може становити серйозну загрозу особистій автономії, оскільки людей дедалі частіше підштовхують до вибору, який вони, можливо, не зробили б самостійно». Те, що ШІ здатен створювати надзвичайно персоналізовані повідомлення, які експлуатують психологічні вразливості, ставить під загрозу автономію особистості й підриває демократичні процеси [17].

У Time (2025) описано психологічно адаптовані контент-бульбашки, методи «глибокого налаштування» (deep tailoring), де ШІ створює та адресує повідомлення, базовані на глибинних психологічних характеристиках користувача, підвищуючи ризики втручання та маніпуляції. Автори дослідження висловлюють побоювання:

«Якщо він зможе опанувати те, що ми називаємо «глибоким адаптуванням», він може почати непомітно прослизати в наш онлайн-світ, вивчаючи, ким ми є в основі, і, використовуючи цю особисту інформацію, щоб нав'язувати наші переконання та думки небажаним і шкідливим способом» [18].

◇ 2. Емоційний рівень

Емоційна симуляція. Чат-боти, віртуальні асистенти та емоційно забарвлені інтерфейси формують у користувача відчуття емоційного зв'язку. Імітація емпатії стає основою довіри, хоча за нею не стоїть людське розуміння чи відповідальність. Саме тут виникає ризик маніпулятивного використання «цифрової прив'язаності», коли індивід починає сприймати ШІ як авторитетну, емоційно значущу фігуру.

Створення емоційних тригерів – використання маніпулятивних образів, тональності, символів для активації страху, співчуття чи гніву.

Нейромаркетингові впливи – застосування даних про підсвідомі реакції (heat maps, eye tracking) для налаштування контенту.

Дослідження Цюріхського університету демонструє: ШІ-боти на Reddit, видаючи себе за людей з емоційною історією, ефективно змінювали погляди користувачів без їхнього відома [19]. Рандомізований контрольований експеримент Sabour et al. (2025) показав, що маніпулятивні агенти можуть значно збільшити прийняття шкідливих рішень (до ~60 % фінансово; ~42 % – емоційно) — надзвичайна вразливість у взаємодії з ШІ [3]. Здатність передбачати особисті психологічні потреби та вподобання людей без їхнього відома чи згоди становить загрозу для їхньої конфіденційності та самовизначення [20]. Водночас Я. Федотенко та Є. Шакуров (2025) виявили,

що хоча люди визнають потенціал ШІ як емоційного інструменту, справжня емпатія залишається незамінною, що обмежує маніпулятивний потенціал, але відкриває питання про асиметрію довіри [21].

◇ 3. Соціальний рівень

Імітація соціального доказу – створення бот-мереж для демонстрації «популярності» певної думки.

Гейміфікація переконань – підкріплення потрібної поведінки винагородами (бейджами, лайками, доступом до бонусів). Такі компанії, як Meta, Google чи TikTok впроваджують нейроповедінкові патерни в дизайн своїх платформ, стимулюючи залежність через винагороди (лайки, повідомлення, відео), що активують дофамінову систему. Такі механізми призводять до формування залежності від цифрових стимулів, що змінює структуру мотивацій і руйнує здатність до саморегуляції – ключову рису автономної особистості.

Конструювання наративів – послідовне формування альтернативної картини світу через повторювані патерни меседжів.

◇ 4. Технологічний рівень

Deepfake-імітації – створення відео- та аудіоматеріалів з підробленими особами/висловлюваннями.

Синтетичні акаунти – автоматизоване формування фейкових особистостей, що взаємодіють із реальними людьми.

Автономні інформаційні кампанії – використання генеративного ШІ для масштабного поширення контенту без участі людини.

З огляду на напрями роботи Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), автор особливу увагу звертає на ризики для демократії, зумовлені маніпулятивними алгоритмічними впливами ШІ. І власний досвід, і цілий ряд досліджень свідчать, що матеріали, згенеровані великими мовними моделями, можуть змінювати переконання людей у питаннях політики, маніпулятивні стратегії ШІ можуть впливати на масові переконання і виборчу поведінку [22].

Експеримент у Nature Human Behaviour (2025) довів — ШІ (ChatGPT-4) у 64 % випадків був переконливіший за людину, особливо коли мав доступ до демографічної й ідеологічної інформації [2]. Wang & Pea (2024) показують, як алгоритми впливають на свободу вибору, автономію особистості і пропонують концепцію алгоритмічної автономії [4].

Отже, ШІ впливає на особистість багаторівнево: змінює спосіб мислення (когнітивний вимір), почуття (емоційний), взаємодію з іншими (соціальний), а також саму реальність (технологічний рівень).

Найбільшу загрозу становить саме невидимість впливу ШІ, адже його дія не є відкритою, вербальною чи очевидною. Маніпуляція реалізується через структуру доступної інформації, порядок її подання, емоційні тригери в дизайні. Це – контекстуальне програмування свідомості, де користувач не усвідомлює, що його вибір вже визначено.

У класичній соціальній теорії (Goffman, 1959 [23]; Mosca, 1939 [24]; Cialdini, 2001 [25]) маніпуляція трактується як опосередковане управління поведінкою іншого з метою досягнення власних цілей, часто в умовах асиметрії знань чи впливу. Сьогодні, на думку автора, ці механізми отримали нове технологічне втілення: алгоритмічна маніпуляція ШІ здійснюється не через прямі накази, а через налаштування контексту, структури інформаційного поля, динаміки взаємодії (див. рис. 2). Це робить ШІ універсальним інструментом маніпуляції, який перевершує класичні техніки, описані у Чалдіні, Моска чи Гофмана.

- **Mosca (1939):** елітна теорія влади трансформується в алгоритмічну елітарність – той, хто контролює алгоритм, контролює реальність.

- **Cialdini (2001):** принципи соціального доказу й авторитету реалізуються через системи рекомендацій, верифікованих «експертів», гейміфікацію.

- **Goffman (1959):** фасад ШІ-комунікації є соціальним перформансом, що підміняє автентичну емоційну взаємодію.

Сучасні концепти, такі як “algorithmic autonomy” (Wang & Pea, 2024) [4] та “digital psychographics” (Sabour et al., 2025) [3], дають нам підстави для висновку, що ШІ не лише реагує, а активно формує умови для поведінкової, ідеологічної та емоційної трансформації особистості. Ідентичність у таких умовах набуває фрагментованої, адаптивної природи – «алгоритмічного я».

Теорія / Автор	Суть і застосунок в контексті ШІ
Конфлікт Моска	Політичні еліти можуть через AI-інструменти (ботів, стратегічний контент) контролювати масову думку, утримуючи владу.
Збільшення впливу (Чалдіні)	Принципи «взаємності», «соціального доказу», «авторитету» можуть втілюватися ⁸ через налаштування контексту, виклик відповідних реакцій.
Маніпуляція обличчям (Гофман)	Віртуальні аватари й емоційні інтерфейси ШІ створюють «соціальні образи», які наслідують правдоподібність, вводять в оману через форму, не зміст.

Рис. 2. Порівняння маніпулятивних впливів ШІ з класичними теоріями маніпуляції

Наслідки для інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД). Які ж специфічні ризики створює маніпулятивний ШІ для інформаційно-

аналітичної діяльності? Це питання є практичним виміром проблеми і стосується загроз для об'єктивності аналізу.

Як уже зазначалось, у добу генеративного ШІ та персоналізованих інформаційних середовищ зростають ризики когнітивного спотворення, фальсифікації контенту та маніпулятивного впливу на аналітика як суб'єкта. Штучний інтелект формує інформаційне середовище, в якому аналітик опиняється в умовах інформаційного перевантаження, персоналізованої фільтрації й алгоритмічних викривлень. Це призводить до:

- Інформаційного забруднення. ШІ-генератори (GPT, Claude, Gemini) продукують величезні масиви тексту, часто без чітких джерел чи достовірності. В інформаційному середовищі аналітик не завжди може відрізнити контент, створений людьми, від алгоритмічних симуляцій, особливо у відкритих джерелах.

- Джерельної фрагментації. Аналітик отримує неповну або упереджену картину подій: результати пошуку, новинні стрічки, соціальні медіа – все персоналізовано. Алгоритм вирішує, що бачить аналітик. Це створює фрагментовану, селективну реальність, яка спотворює загальну картину подій.

- Зміщення фокусу, генерування інфошуму – ключові аспекти можуть бути витіснені другорядними або маніпулятивно нав'язаними; увага аналітиків відволікається через масове створення фонових, незначущих подій (інфошум).

- Збільшення швидкості дезінформації. ШІ-інструменти здатні генерувати та поширювати дезінформацію масштабно і швидко. ІАД часто не встигає реагувати до того, як фейкова інформація досягне ключових цільових аудиторій або вплине на прийняття рішень.

- Когнітивних ризиків для суб'єкта аналізу. Інформаційно-аналітична діяльність передбачає автономність суджень, об'єктивність та критичне мислення. Проте під впливом маніпулятивного ШІ виникає ефект підтвердження: аналітик несвідомо шукає дані, які підтверджують попередні гіпотези. А звикання до ШІ-генерованого контенту знижує потребу в глибокому аналізі, відбувається підміна аналітичної глибини шаблонною обробкою даних, які пропонує алгоритм. Досвід СІАЗ свідчить, що ризики виникають і при використанні ШІ як допоміжного інструменту аналітика. Аналітик може несвідомо інкорпорувати у свій аналіз приховані упередження, наявні в навчальних даних моделі.

- Зниження достовірності джерел через поширення фейкових повідомлень, deepfake-матеріалів та ШІ-імітацій свідчень. В умовах воєнного часу, кризових ситуацій або гібридних операцій інформаційний простір стає полем бою, де ШІ може бути використаний для поширення цілеспрямованих дезінформаційних вкидів, замаскованих під достовірні документи, тобто імітування ШІ-ботами або замаскованими акаунтами в інформаційних кампаніях експертних оцінок (експертів, журналістів, очевидців), легітимного дискурсу. Аналітик може виявитися жертвою інформаційної імітації, підкріпленої фейковими метаданими або deepfake-зображеннями.

Запобіжні заходи та рекомендації. Враховуючи результати проведеного дослідження та досвід аналітичної роботи СІАЗ, пропонується такий комплекс заходів для мінімізації алгоритмічних маніпулятивних впливів ІІІ на інформаційно-аналітичну діяльність та рекомендації аналітикам:

1. Джерельна триангуляція. Кожен факт має бути перевірений щонайменше через три незалежні джерела, включаючи офіційні, альтернативні та локальні спостереження.

2. Методологія когнітивного аудиту. Аналітики мають навчатися виявляти власні когнітивні викривлення. Корисною є практика «аналізу з позиції опонента».

3. Використання інструментів OSINT-верифікації. Слід запроваджувати системи, що дають змогу ідентифікувати ІІІ-генерований контент (наприклад, аналіз стилістичних аномалій, виявлення відсутності метаданих, перевірка цифрових слідів).

4. Колегіальна експертиза. Упровадження обов'язкової внутрішньої експертизи матеріалів, особливо тих, що мають оперативне або стратегічне значення.

5. Підвищення рівня ІІІ-грамотності. Проведення регулярних навчань з верифікації інформації, аналізу цифрових наративів, виявлення маніпулятивних технік та симуляції джерел.

Виклик	Наслідок для ІАД	Запобіжний захід
Алгоритмічна фільтрація	Спотворення цілісної картини	Триангуляція джерел, логування пошуку
ІІІ-дезінформація	Помилкові висновки, втрати довіри	Антифейковий протокол, OSINT-перевірка
Симуляція емоцій	Включення фальшивих «свідчень» в аналітику	Експертиза достовірності контенту
Підміна наративів	Зміщення фокусу аналізу	Фрейм-аналіз, ідеологічний аудит
Когнітивне перевантаження	Поверхневе узагальнення, шаблонність	Декомпозиція завдань, колегіальна валідація

Рис. 3. Заходи для мінімізації алгоритмічних маніпулятивних впливів ІІІ на ІАД

«Практика роботи СІАЗ свідчить, що своєчасне виявлення та усвідомлення основних проблем і тенденцій в інформаційному інтернет-середовищі дає змогу так організувати виробничий процес, щоб забезпечувати

належний рівень його ефективності» [26, с. 324]. Зокрема, у СІАЗ упроваджується стратегічна трикомпонентна модель адаптації до інформаційних викликів, яка поєднує технологічну інтеграцію, когнітивну стійкість та організаційну гнучкість [Там само].

Висновки. На думку автора, розглядаючи ІІ лише як інструмент, ми ризикуємо недооцінити його трансформаційний вплив. Ми повинні аналізувати його як квазісуб'єкт, новий тип «актора» в екосистемі соціальних комунікацій, що має власну логіку поведінки та здатний виробляти непередбачувані наслідки. Наукова проблема полягає у суперечності між інструментальною природою ІІ (який не має власної свідомості) та його емерджентними властивостями, що надають йому функціональної суб'єктності в маніпулятивних практиках. Ця суперечність породжує прогалину в існуючих методологіях інформаційно-аналітичної діяльності, які не враховують ризиків, пов'язаних з нелюдським, але автономним «актором маніпуляції». І це, безперечно, є ключовим викликом для інформаційно-аналітичної діяльності у ХХІ ст., не кажучи вже про машинне навчання та удосконалення нейромереж, великих мовних моделей тощо.

Штучний інтелект виступає не лише як технологічна система, а і як суб'єкт соціального впливу, здатний трансформувати структуру ідентичності й підривати автономію особистості. Маніпулятивні практики, які базуються на персоналізації, емоційній імітації та алгоритмічному фільтруванні, створюють нові виклики для етики, права, психології й усієї системи соціальних комунікацій. Класичні теорії маніпуляції лише надають важливу теоретичну основу для інтерпретації алгоритмічних викликів нашого часу. Сучасний науковий дискурс перебуває на стадії критичного осмислення інтеграції ІІ в психологічну і соціокультурну тканину суспільства. Особистість у цифрову епоху постає не лише як суб'єкт взаємодії з технологією, а й як об'єкт потенційної трансформації. Під тиском алгоритмів формується новий тип ідентичності, вразливий до маніпуляцій і залежний від зовнішнього цифрового середовища. Українські дослідження демонструють реальні ризики ІІ для автономії особистості, критичного мислення та реалізації прав. Суспільство потребує посиленого фокусу на ІІ-грамотності, а академічні та державні інституції – впровадження етичних стандартів.

Аналітик в умовах цифрової доби має справу не лише з об'єктами аналізу, а й з інтелектуальними агентами, здатними спотворити саму логіку аналітичного мислення. Тому розробка міждисциплінарної стратегії захисту автономії особистості та підвищення стійкості інформаційно-аналітичних структур до алгоритмічного впливу, питання прозорості джерел і критичної саморефлексії є важливими умовами збереження ефективності інформаційно-аналітичної діяльності.

У майбутньому ІІ ставатиме дедалі ефективнішим і зростатиме потреба в розробці нормативної бази, яка регулюватиме використання технологій впливу, а також у розвитку цифрової критичності, цифрової гігієни та психогігієни. У цьому контексті освіта, медіаграмотність і міждисциплінарні

дослідження повинні відігравати ключову роль у збереженні автономії й гідності особистості в епоху алгоритмів.

Список бібліографічних посилань

1. Jean, A., Sibout, G., Esposito, M., & Tse, T. (2025, March 28). The generative AI bubble is changing how we see the world. *LSE Business Review*. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2025/03/28/the-generative-ai-bubble-is-changing-how-we-see-the-world/> (Last accessed: 10.06.2025).
2. Salvi, F., Horta Ribeiro, M., Gallotti, R. et al. (2025). On the conversational persuasiveness of GPT-4. *Nat Hum Behav*. <https://doi.org/10.1038/s41562-025-02194-6>
3. Sabour, S., et al. (2025). Human decision-making is susceptible to AI-driven manipulation. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.07663>
4. Wang, G., & Pea, R. (2024). Algorithmic autonomy in data-driven AI. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2411.05210>
5. Prunkl, C. Human Autonomy at Risk? An Analysis of the Challenges from AI. *Minds & Machines* 34, 26 (2024). <https://doi.org/10.1007/s11023-024-09665-1>
6. Calboli, S. Autonomy and AI Nudges: Distinguishing Concepts and Highlighting AI's Advantages. *Philos. Technol.* 38, 116 (2025). <https://doi.org/10.1007/s13347-025-00940-2>
7. Aimen, T. (2025, May). Cognitive freedom and legal accountability: Rethinking the EU AI Act's theoretical approach to manipulative AI as unacceptable risk. Cambridge Forum on AI: Law and Governance. *Cambridge University Press & Assessment*. <https://doi.org/10.1017/cfl.2025.4>
8. УНН. (2025, 12 лютого). ШІ може шкодити навичкам критичного мислення – дослідження Microsoft і CMU. URL: <https://unn.ua/news/shtuchnyi-intelekt-mozhe-mozhe-halmuvaty-liudske-piznannia-ta-shkodyty-navychkam-krytychnoho-myslennia-doslidzhennia> (дата звернення: 08.06.2025).
9. Сухорольський, П. Повага до особистої автономії в регуляторній базі ШІ. *Проблеми законності*. 2025. 168, С. 6–25. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.168.322056>
10. Шевченко, А. Є., Кудін, С. В., Косілова, О. І. Вплив штучного інтелекту на реалізацію прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Legal Bulletin «KROK» University*, 2023. 2 (8), С. 65–74. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-08-65-74>
11. Detektor Media & «Фільтр». Індекс медіаграмотності українців – 2025. Презентація дослідження. URL: <https://filter.mkp.gov.ua> (дата звернення: 08.06.2025).
12. Згуровський М. Стратегія НАН і місце України у глобальній екосистемі ШІ. *Газета «Світ»*. URL: <https://surl.lu/bkguvw> (дата звернення: 18.08.2025).
13. Ян, Ц., Березова, Л. С., Олянич, В. В. Етичні виклики цифрової доби в контексті гуманітарних наук та їхній вплив на соціальні комунікації.

Академічні візії, 2025. (43). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1866> (дата звернення: 08.06.2025).

14. Трач, Ю. Дискурс навколо етики штучного інтелекту: особливості формування та інституалізації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 2024. 7 (2). С. 299–310. <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317738>

15. Шевель А. Етичні аспекти штучного інтелекту. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2024. Вип. 56. С. 156–162. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.56.17>

16. Шоріна Т. Г. Метафізика інфосфери та етичні виклики генеративного ші: новий етичний ландшафт. *Вісник Державного університету «Київський авіаційний інститут»*. Серія: Філософія. Культурологія. 36. наук. пр. 2025. № 1 (41). <https://doi.org/10.18372/2412-2157.41.19855>

17. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. (2025). Artificial intelligence in manipulation: The significance and strategies for prevention. *Baltic Journal of Law & Politics*, 17(2), 116–141. <https://doi.org/10.2478/bjlp-2024-00018>

18. Luttrell, A., & Teeny, J. (2025, June 12). The dangers of AI personalization. *TIME*. URL: <https://www.aol.com/dangers-ai-personalization-134445308.html> (Last accessed: 10.06.2025).

19. Blair A. (2025, April 29). Can AI change your view? Evidence from a large-scale online field experiment. URL: <https://www.news.com.au/technology/online/social/universitys-ai-experiment-reveals-shocking-truth-about-future-of-online-discourse/news-story/3e257b5bb2a90efd9702a0cd0e149bf8> (Last accessed: 10.06.2025).

20. Heinrich Peters, Sandra C Matz, Large language models can infer psychological dispositions of social media users. *PNAS Nexus*, Volume 3, Issue 6, June 2024, p.231. <https://doi.org/10.1093/pnasnexus/pgae231>

21. Федотенко, Я., Шакуров, Є. Вплив штучного інтелекту на розвиток емоційного інтелекту. *Юний дослідник*, 2025. 1 (3). URL: <https://ojs.iod.gov.ua/index.php/ejd/article/view/64> (дата звернення: 08.07.2025).

22. Bai, H., Voelkel, J.G., Muldowney, S. et al. LLM-generated messages can persuade humans on policy issues. *Nat Commun* 16, 6037 (2025). <https://doi.org/10.1038/s41467-025-61345-5>

23. Mosca, G. (1939). *The Ruling Class*. McGraw-Hill. URL: https://davidmhart.com/liberty/ClassAnalysis/Books/Mosca_RulingClass1939.pdf? (Last accessed: 10.08.2025).

24. Cialdini, R. B. (2001). *Influence: Science and Practice*. Allyn & Bacon. URL: https://www.researchgate.net/publication/229067982_Influence_Science_and_Practice (Last accessed: 10.08.2025).

25. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Anchor Books. URL: https://archive.org/details/presentationofs00goff?utm_source (Last accessed: 10.08.2025).

26. Чуприна Л. СІАЗ – інформаційні виклики сьогодення. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 75. С. 222–241. <https://doi.org/10.15407/np.75.222>

(Джерело: Чуприна Л. Штучний інтелект і особистість: психосоціальні трансформації та ризики для аналітичної роботи / Л. Чуприна. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 76. С. 276-295. doi: <https://doi.org/10.15407/np.76.276>).

Н. Тарасенко,

науковий співробітник,

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення

органів державної влади

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Водні ресурси України: сучасні виклики

Вода, як основа життя на Землі, забезпечує існування людей, рослин і тварин, підтримує природні екосистеми та відіграє ключову роль у розвитку економіки. Вода – це найпоширеніший природний ресурс, тому часто виникає хибна думка про невичерпність і загальнодоступність водних ресурсів. Загальний об'єм води на Землі становить 1386 млн км³, з яких близько 97,5 % – це солоня вода океанів і морів, частина підземних водоносних горизонтів і солоних озер; 2,5 % – прісна вода. Більшість прісної води (68,7 %) накопичується в крижаному і сніговому покриві Арктики і Антарктиди, а також у гірських льодовиках. Близько 30,1 % представлено прісними підземними водами. І лише 0,3 % прісної води знаходиться в легко доступних поверхневих водних об'єктах – озерах (0,26 %) і річках (0,006 %) [1].

Річковий стік серед поверхневих вод суходолу є найбільш доступним ресурсом і, що найважливіше, відновним. Об'єм води в річці залишається відносно сталим завдяки його природному поповненню шляхом живлення атмосферними опадами і підземними водами та природній втраті річкових вод у результаті стоку в моря й океани, випаровування і поповнення підземних водоносних горизонтів. Об'єми природного поповнення і втрат річкових вод залежать від кількості опадів і випаровування, проникності ґрунтів і гірських порід, наявності озер, водно-болотних угідь і водосховищ на території водозбору. Поверхневі прісні води здавна були основними для використання людством, утім, доступ до них не є однаковим у різних місцях планети, та й на сьогодні вони стають помітно забрудненими, що призводить до значного зниження можливості їх використання і вимагає обов'язкової попередньої обробки.

Експерти стверджують, що якби всі водойми з прісною водою були розділені на планеті рівномірно, то запасів питної води вистачило б на всіх людей. Загальний об'єм річкового стоку становить близько 42 780 км³/рік, однак, він розподілений на поверхні планети нерівномірно: Азія (32 %), Південна Америка (28 %), Північна Америка (18 %), Африка (9 %), Європа (7 %), Австралія та Океанія (6 %).

Найбільші об'єми річкового стоку по країнах такі (км³/рік): Бразилія – 8233; Росія – 4508; США – 3069; Канада – 2902; Китай – 2738; Колумбія – 2132; Індонезія – 2019; Перу – 1913; Індія – 1911. Ці країни є водними гігантами, на які припадає 60 % світових відновних водних ресурсів. Потенційні ресурси річкового стоку в Україні оцінюються в 209,8 км³/рік, з яких місцевий стік на території України становить у середньому 52,4 км³/рік, транзитний – 157,4 км³/рік. У маловодні роки дефіцит води відчувається навіть у басейнах великих річок.

За визначенням Європейської економічної комісії ООН, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,7 тис. м³ стоку на рік на одну людину, вважається незабезпеченою водою. У Канаді, наприклад, ця величина дорівнює 94,3 тис. м³ стоку на рік на одну людину, в Росії – 31,0, Швеції – 19,7, США – 7,4, Білорусі – 5,7, Франції – 3,4, Англії – 2,5, Німеччині – 1,9, Польщі – 1,6 тис. м³/рік. Розрахунок цього показника в Україні проводився ще до початку повномасштабної війни, коли кількість населення ще не скоротилася через бойові втрати та виїзд людей закордон з міркувань безпеки. Тоді він становив близько 1 тис. м³ стоку на рік на одну людину, що відповідало 111 місцю серед 152 країн світу [2]. Серед 20 європейських країн Україна посідає лише 17-те місце за рівнем забезпеченості водними ресурсами. Рівень забезпеченості водою суттєво відрізняється між регіонами України – різниця сягає майже 60 разів. Наприклад, у Херсонській області місцевий водний ресурс становить лише 0,14 км³ на рік, тоді як у Закарпатській області – 7,92 км³ на рік [3].

Оскільки за останні роки в Україні відбувається скорочення чисельності населення, то спостерігається тенденція до зростання показників загальних та внутрішніх відновних водних ресурсів. Однак значна частина українських територій класифікується як малозабезпечена або критично малозабезпечена водними ресурсами. Ситуацію ускладнює той факт, що основна частина водних ресурсів країни формується за рахунок транзитного річкового стоку: близько 76,6 % вод надходить із суміжних держав, тоді як лише 23,4 % формується в межах України.

Окрім води з річкового стоку в Україні є запаси підземних прісних вод. У 2023 р. їх загальні прогнозовані ресурси становили 61 689,2 тис. м³/добу, з яких 57 458,1 тис. м³/добу з мінералізацією до 1,5 г/дм³. Забезпеченість прогнозованими ресурсами питних підземних вод населення України в 2023 р. у середньому становила 1,3 тис. м³/добу на одну особу. Розподілені прогнозовані ресурси підземних вод по регіонах нерівномірно, що зумовлено відмінністю геолого-структурних і фізико-географічних умов різних регіонів України.

Переважаюча частина прогнозних ресурсів зосереджена у північних та західних областях України, ресурси південного регіону обмежені. Найбільша кількість прогнозних ресурсів зосереджена в Чернігівській області – 8326,7 тис. м³/добу, найменша – в Кіровоградській (404,6 тис. м³/добу), Чернівецькій (405,3 тис. м³/добу) і Миколаївській (441,6 тис. м³/добу) областях [4].

Тим часом підземні прісні води забезпечують майже половину всієї питної води у світі. Їх запаси на Землі оцінені в 10,53 млн км³ (30,1 % від запасів прісних вод, або 45 % від сумарних запасів підземних вод). Загальний світовий видобуток підземних вод оцінюється приблизно в 1000 км³/рік. Частка 10 найбільших країн-користувачів підземних вод (Індія, Китай, США, Пакистан, Іран, Бангладеш, Мексика, Саудівська Аравія, Індонезія та Італія) становить 72 % від видобутих на планеті [5].

Водна ситуація в Україні ускладнюється низкою природних та антропогенних факторів, зокрема кліматичними змінами та військовими діями, що призводять до руйнації гідротехнічних споруд, зменшення запасів водних ресурсів і їх значного забруднення. Військові дії також спричинили низку проблем, наприклад, загрозу руйнування об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем; забруднення підземних вод інфільтраційними стоками промислових комплексів, які не працюють; здійснення скидів забруднених стічних вод у водні об'єкти з огляду на відсутність можливості роботи очисних споруд навіть за умов їхньої наявності; забруднення вод і територій речовинами специфічної дії, які використовують у воєнній сфері; відсутність системи контролю та можливості моніторингу за станом санітарної безпеки водокористування [6].

Негативно впливають на водні ресурси зміни клімату, які значно прискорюються в останні десятиліття, створюючи серйозні виклики для економіки та довкілля. Безпрецедентні температурні рекорди та тривалі посухи охоплюють дедалі більші території Європи і стають новою «нормою» в Україні. За останні тридцять років середня температура в Україні зросла на 1,2°C, свідчать дані Українського гідрометцентру. Це значно швидше за середні європейські темпи, показники яких становлять 0,47°C. Найпомітніше потепління зафіксували в Києві та Чернігові – плюс 1,6°C, найменше – в Ужгороді, близько 0,9°C. Кількість днів з температурою вище +30°C у Києві зросла на 142 % за 30 років [7].

На території України потепління проявляється по-різному залежно від регіону. Південь та схід – степова зона – нагріваються швидше через меншу лісистість і більшу континентальність клімату. Тут частіше фіксують посухи та дні з температурою понад + 34°C влітку. Херсонська та Запорізька області вже переживають періоди, коли ґрунтова волога випаровується швидше, ніж рослини встигають її спожити. Захід і Карпати залишаються відносно прохолоднішими завдяки рельєфу та більшій кількості опадів. Проте і тут зміни помітні: сніговий покрив у горах тримається менше часу, що впливає на водний режим річок навесні та ризики паводків. Північні області, включно з

Київщиною та Чернігівщиною, демонструють найвищі темпи потепління за останні десятиліття – зими стають м'якшими, а літо – з більшою кількістю спекотних хвиль.

Серпень 2026 р. став найспекотнішим серпнем за всю історію спостережень. Середня температура повітря біля поверхні Землі у серпні становила 16,96°C, що на 0,85°C вище за середній показник цього місяця за 30-річний період 1990–2020 рр. Про це свідчать дані кліматичної служби Copernicus, які цитує Politico. За даними Copernicus, у серпні глобальні температури були на 1,65°C вищими за доіндустріальний рівень. Єдиним іншим місяцем, коли цей показник сягав такого значення, був липень 2023 р. У кліматичній службі зазначили, що рекордні показники пов'язані з глобальним потеплінням, спричиненим спалюванням викопного палива. Додатковим чинником стало підвищення температури поверхні моря в Тихому океані, пов'язане із сильним явищем «Ель-Ніньо» [8].

У найближчі роки тенденція підвищення середньої температури збережеться. Всесвітня метеорологічна організація прогнозує, що в 2026–2030 рр. середньорічна глобальна температура перебуватиме в діапазоні 1,3–1,9°C вище доіндустріального рівня, з високою ймовірністю нових рекордів. Європа, зокрема Україна, йде попереду цього процесу. Навіть якщо окремі місяці або тижні видадуться прохолоднішими, як це було на початку 2026 р., загальна траєкторія залишається висхідною [9].

Підвищення температур та брак опадів є однією з причин пересихання річок в Україні. Цього літа рівень води в українських водоймах подекуди досяг історичних мінімумів, що стало приводом для оголошення Українським гідрометцентром гідрологічної посухи третього (найвищого) рівня небезпеки. Це явище викликане поєднанням кількох несприятливих гідрометеорологічних факторів: слабо вираженого водопілля, значного дефіциту опадів, особливо на Заході країни, та активного випаровування. Ці фактори призвели до виснаження руслових запасів води та зниження водності річок до значень, що нижчі за критерії маловоддя.

Слабо виражене та невиражене весняне водопілля на більшості річок України (особливо в західному регіоні та Карпатах) стало основною причиною раннього зниження водності. Уже з травня-червня гідрологічна ситуація більшості річок країни мала спільну рису – поступове, але стійке зниження водності, на окремих річках до маловоддя. У літній період кількість опадів була нижчою за норму: на річках басейну Дністра та суббасейнів Тиси, Західного Бугу випало в середньому лише 50–60 % норми за цей період, у басейні Верхнього Дніпра – 85–89 % норми, у басейнах Прип'яті, Десни та загалом на водозборі Дніпра до Києва – 56–66 %, Південного Бугу – 66 %, Західного Бугу – близько 40 % [10].

На фоні значного дефіциту опадів, підвищеного температурного фону та активного випаровування протягом літнього періоду на річках спостерігалось погіршення гідрологічної ситуації з активним зниженням водності, що набуло стійкого характеру і сягнуло відміток рівнів води, мінімальних за багаторіччя.

Найкритичніша ситуація – у західних регіонах і Карпатах (річок Дністер та Тиса), де на багатьох постах вимірювання рівні води опустилися нижче історичних мінімумів, спостерігається маловоддя, фіксується стояча вода та пересихання малих річок. У серпні водність більшості річок у басейні Дністра становила 20–60 % норми. Водність Тиси становила 25–45 % норми, Латориці та Ужа – 16–23 % норми.

Особливо критичною виявилася ситуація з Дністровським водосховищем: середньомісячний приплив у серпні становив лише 17 % норми, а 3–5 вересня зафіксовано абсолютний добовий мінімум за весь період його існування – 27 м³/с. Рівень верхнього б'єфу на 4 вересня знизився до 111,59 м БС (спрацьовано на 1,14 м лише за серпень, рівень нижчий від НПР на 9,41 м), що створює реальну загрозу досягнення критичних відміток для роботи питних водозаборів у Чернівецькій, Хмельницькій областях.

На річках рівнинної території України станом на кінець серпня – початок вересня водність становила: на Верхньому Дніпрі – 71 % норми, на Прип'яті – 44 %, на Десні – 66 % норми, приплив до Київського водосховища – 54 %. У серпні маловоддя охопило більшість річок Київської області: фіксувалася відсутність стоку на річках Ірпінь, Росава, Супій, Недра, Гуйва, нижній течії Трубежа та тривале пересихання Стугни. Особливо критичною була ситуація на Росі, де витрати опускалися нижче екологічних значень. Маловоддя фіксується також у басейнах Південного та Західного Бугу, на українській ділянці Дунаю, у суббасейнах Середнього та Нижнього Дніпра (Сула, Псел, Ворскла, Оріль, Самара). Станом на кінець серпня водність становила: на Сулі – близько 49 % норми, на Пслі – 38 %, на Ворсклі – 28 %, на Орілі – 32 %, на Самарі – 93 % норми. Бічний приплив до Кременчуцького і Кам'янського водосховищ у серпні скоротився до 31–36 % норми.

На річках суббасейну Сіверського Дінця ситуація протягом усього літа залишалася найбільш сприятливою. За літній період випало близько 76 % норми опадів, завдяки яким у поєднанні з регулюючим впливом водосховищ водність на основних постах (Чугуїв, Зміїв, Ізюм) переважно перевищувала або була близькою до норми. Рівні води, які б наближались до історичних мінімальних не зафіксовано.

Український гідрометеорологічний центр наголошує, що проблеми з водністю, які спостерігаються в Україні, зокрема на річках басейну Дністра та суббасейнах Тиси, Західного Бугу, Прип'яті, є частиною ширших глобальних процесів. Зменшення кількості опадів влітку, яке становило 50–60 % від норми для зазначених басейнів, та 60–80 % для решти річок країни, свідчить про серйозні кліматичні зрушення. Ці явища також спостерігаються в інших європейських країнах, зокрема на річках Франції, Рейну та Дунаю, що підкреслює глобальний характер проблеми. Тож ключовим чинником, що впливає на формування гідрологічної посухи, є глобальна зміна клімату. Зменшення опадів та збільшення випаровування є прямими наслідками підвищення середньорічних температур, що спостерігається по всій планеті.

Глобальне потепління, яке супроводжується зростанням випаровування, може призвести до подальшого скорочення водності річок у найближчі десятиліття, наголошує доктор географічних наук, гідролог В. Вишневський. Ця проблема не обмежується територією України. За словами гідролога, посуха охопила значну частину Європи, через що міліють такі великі річки, як Дунай, Рейн і По [11].

В. Вишневський зазначає, що українська річкова мережа вже значною мірою зарегульована: у країні налічується понад тисяча водосховищ і близько 40 тис. ставків. «У значній кількості випадків, особливо це стосується ставків, вони не використовуються десятиліттями, заросли очеретом і фактично слугують випаровувачами води», – зауважує гідролог. За словами В. Вишневського, на деяких річках уже почали демонтувати непотрібні дамби. Теоретично це може дещо збільшити їхню водність, водночас окрема країна не здатна самостійно зупинити глобальні кліматичні процеси.

Очільник Черкаського обласного центру з гідрометеорології В. Постригань звертає увагу на те, що в Україні знижується рівень ґрунтових вод, через що міліють річки та пересихають криниці. На ситуацію впливає не лише глобальне потепління, а й діяльність людини, підкреслює він. За словами експерта, пересихання водойм і криниць пов'язані одразу з кількома факторами. Однією з причин є зміни клімату. Зокрема, змінився розподіл опадів між сезонами, а кількість зливових дощів, які випадають на розпечену землю, збільшилася. «Тому більше випаровування і менше зволоження ґрунту», – пояснив синоптик. За його словами, дедалі частіше місячна норма опадів випадає лише за кілька днів або навіть годин. Після цього опади можуть не випадати тижнями чи місяцями. Блокуючі антициклони та теплові куполи також сприяють збільшенню тривалості й інтенсивності посух [12].

В. Постригань зазначив, що глобальне потепління продовжується, а в Україні середня температура зростає швидше за середньоєвропейські показники. «Через континентальний клімат висушування в нас відчувається гостріше. Степова та лісостепова зони – поступово зміщуються на Північ. Південні регіони – переходять у сухі субтропіки за характером клімату та кількістю опадів», – розповів він.

Високі температури також пришвидшують випаровування води з ґрунту. За останні 30 років середня температура літа в Україні зросла на 1,5°C, а зими – на 1,4°C. Крім того, майже вдвічі збільшилася кількість спекотних днів – з 11 до 21.

За останні 30 років темпи зниження рівня ґрунтових вод прискорилися, що експерт називає загрозливою тенденцією. Гідрометеорологічна служба регулярно вимірює глибину залягання ґрунтових вод. Лише за останні 10 років рівні ґрунтових вод на метеорологічних станціях Жашкова та Звенигородки залишаються нижчими за норму – відповідно на один та два метри. Навіть роки з достатньою кількістю опадів суттєво не покращували ситуацію. Минулорічна сніжна зима також не змогла суттєво поповнити запаси ґрунтових вод. На це вплинули значні коливання температури – від відлиг до

різких похолодань. У результаті на частині територій ґрунт сильно промерз, а на поверхні утворилася льодова кірка. Через це навесні тала та дощова вода не змогла достатньо проникнути в ґрунт і замість цього стікала в понижені форми рельєфу.

За словами В. Постриганя, причиною зниження рівня води є не лише клімат. Значний вплив мають втручання людини в екосистеми, зокрема діяльність із руслами річок та розорювання заплав. «Споконвіку болота, заплави, торфовища були природними губками і акумуляторами підземних вод. А їх осушення якраз і дають сьогодні негативні наслідки», – пояснив синоптик.

На думку експерта, Україні вже зараз потрібно переглядати підходи до водокористування. «Якщо рухатися по нинішній траєкторії – все більше територій опинятиметься перед загрозою обмеження водопостачання», – підсумував В. Постригань.

Тим часом дослідження Всесвітнього фонду природи WWF-Україна дають підстави прогнозувати, що впродовж ХХІ ст. в Україні очікується значне скорочення водного стоку – на 25–50 % у більшості регіонів країни. «Найбільш відчутне зменшення водних ресурсів прогнозується для рівнинних територій, зокрема на південному сході, де обсяги водного стоку можуть скоротитися до 70 %. Винятком залишаються лише річкові басейни Українських Карпат і Закарпаття, де ситуація буде більш стабільною», – зауважує керівниця напряму «Вода» WWF-Україна О. Коноваленко [3].

Результати досліджень свідчать також про збільшення інтенсивності стихійних гідрометеорологічних явищ, зокрема посух, що насамперед спричиняє дефіцит водних ресурсів. Ситуація додатково ускладнюється впливом військових дій. Однак внаслідок порушення роботи очисних споруд, аварійного забруднення та потрапляння додаткових хімічних речовин «воєнного» забруднення суттєво погіршується якість води. Крім того, ворог навмисно піддає бомбардуванню гідротехнічні споруди та водні об'єкти. За даними Державного агентства водних ресурсів України, руйнація гідротехнічних споруд у результаті російських атак вже призвела до зменшення запасів водних ресурсів в Україні більш ніж на 18 000 млн м³. Внаслідок ракетних ударів та пожеж у водойми потрапляють важкі метали, нафтопродукти, токсичні та небезпечні сполуки, що містяться в засобах ураження та пожежогасіння.

Однією з найбільших техногенних та екологічних катастроф, спричинених російською агресією в Україні став підлив російськими військами Каховської ГЕС 6 червня 2023 р. Він спричинив різку зміну гідрологічного режиму територій нижньої течії Дніпра, втрату значного обсягу води Каховського водосховища, затоплення територій, порушення водопостачання населених пунктів та масштабний вплив на природні екосистеми [13].

Наслідки цієї події мають довготривалий характер і стосуються не лише кількості доступної води, а і якості водних ресурсів, стану ґрунтів, водно-

болотних угідь та пов'язаних з водою екосистем. За даними Міністерства економіки та довкілля України, загальна сума розрахованої шкоди довкіллю внаслідок підриву Каховської ГУС перевищила 77,8 млрд грн, з яких понад 75,2 млрд грн становлять збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду [14].

Водночас водні екосистеми продовжують зазнавати впливу традиційних антропогенних факторів. Одним з найбільш стійких джерел забруднення вод в Україні залишаються промислові та комунальні стічні води, з якими можуть надходити органічні речовини, сполуки азоту і фосфору, важкі метали, нафтопродукти, токсичні хімічні речовини та інші забруднювачі. Особливу проблему становить технічний стан систем водовідведення та очисних споруд, значна частина яких була побудована ще за радянських часів і нині потребує модернізації.

Іншим важливим чинником є сільськогосподарське забруднення. Використання мінеральних добрив, засобів захисту рослин та органічних добрив створює ризик потрапляння до поверхневих і підземних вод нітратів, фосфатів, пестицидів та інших хімічних речовин. Надходження сполук азоту та фосфору сприяє евтрофікації водойм – надмірному розвитку водоростей, зниженню концентрації розчиненого кисню та, як наслідок, погіршенню умов існування водних організмів.

Показовою стала також ситуація із забрудненням річок Сейм і Десна у 2024 р., яка продемонструвала транскордонний характер сучасних водних ризиків. У зв'язку з цією ситуацією держава посилила кризовий моніторинг, зокрема здійснювала щоденний відбір проб води та контроль показників, що могли впливати на безпеку водопостачання. Подібні випадки засвідчують, що українська система водного моніторингу повинна бути здатною реагувати не лише на довгострокові зміни, а й на раптові аварійні та воєнні забруднення [15].

Безпосередньою діяльністю з управління водними ресурсами, моніторингу їх якості, організації захисту, забезпечення населення водою, формування державного водного кадастру займається Державне агентство водних ресурсів. Система державного моніторингу вод функціонує за басейновим принципом і з 2019 р. поступово наближається до підходів Водної рамкової директиви Європейського Союзу. Державний моніторинг охоплює сім основних річкових басейнів України – Дніпра, Дністра, Дунаю, Південного Бугу, Дону, Вісли та Причорномор'я. Передбачено діагностичний, операційний та дослідницький моніторинг, а оцінювання здійснюється за екологічними та хімічними показниками. Програма державного моніторингу вод передбачає відповідний цикл спостережень та класифікацію стану вод за п'ятьма класами екологічного і двома класами хімічного стану.

Держводагентство моніторить фізико-хімічні показники на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для пиття та господарсько-побутових потреб. На 2026 р. Програмою було затверджено 553 пункти моніторингу, з них 44 розташовані на транскордонних ділянках.

Ознайомитись із цієї інформацією можна на сайті Держводагентства, у розділі «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України» [16].

Водночас війна суттєво обмежує повноту моніторингу. Держводагентство зазначає, що в басейні річок Приазов'я моніторинг не проводиться через тимчасову окупацію територій, а в басейнах Дніпра та Дону здійснюється частково через військові дії. Саме територіальна недоступність частини водних об'єктів є однією з ключових методологічних проблем оцінювання сучасного стану водних ресурсів: отримані дані можуть бути дуже детальними для контрольованих територій, але не охоплювати водні об'єкти на тимчасово окупованих або безпосередньо охоплених бойовими діями територіях.

Паралельно розвивається система відкритого доступу до інформації про якість води. На державній платформі «ЕкоЗагроза» функціонує карта «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів», де з 2024 р. відображаються дані більш ніж із 570 пунктів моніторингу. Кількість показників, доступних громадськості, було збільшено приблизно з 30 до 80, а до системи включено також результати дослідницького моніторингу, який проводиться під час надзвичайних ситуацій та забруднень, пов'язаних з бойовими діями. Це має важливе суспільне значення, оскільки переводить інформацію про якість води із суто адміністративної сфери у відкритий інформаційний простір [17].

Окремий напрям державного контролю становить моніторинг саме питної води. Його необхідно відрізнити від моніторингу стану природних водних об'єктів: навіть за відносно задовільного стану джерела водопостачання, якість води у споживача залежить від технології очищення, стану водопровідних мереж, режиму їх експлуатації та санітарного стану об'єктів водопостачання. У 2025 р. Держпродспоживслужба здійснювала контроль у місцях водозабору, на водопровідних спорудах і в мережах централізованого господарсько-питного водопостачання. Станом на кінець року під її наглядом перебували 2616 підприємств централізованого питного водопостачання та 45 459 об'єктів водопостачання, зокрема 10 630 об'єктів централізованого і 34 829 об'єктів нецентралізованого водопостачання [18].

Важливим кроком у вдосконаленні системи контролю стало прийняття у січні 2025 р. нового порядку державного моніторингу у сферах питної води, питного водопостачання та водовідведення. Документ визначає моніторинг як систематичний процес збору, оброблення, збереження та аналізу інформації про якість питної води, стан об'єктів централізованого водопостачання і систем водовідведення, а також прогнозування змін і підготовку рекомендацій для управлінських рішень.

Україна також продовжує наближати моніторинг вод до стандартів ЄС: передбачається запровадження спостереження за речовинами зі списку спостереження ЄС, зокрема фармацевтичними препаратами, пестицидами та стійкими хімічними сполуками. Наразі українські лабораторії визначають 35–40 позицій із 45 пріоритетних речовин, передбачених Водною рамковою директивою ЄС. «Для повної адаптації європейських підходів потрібні сучасне

обладнання, кваліфіковані фахівці та подальше розширення акредитації лабораторій. Окремим важливим завданням є створення єдиного підходу до консолідації даних про кількісні та якісні параметри водних ресурсів, які наразі збирають різні державні органи», – зазначає заступник міністра економіки та довкілля України І. Овчаренко [19].

Впровадження стандартів ЄС у систему функціонування водних ресурсів в Україні перебуває також у площині вдосконалення законодавчої бази відповідно до сучасних та європейських вимог. У контексті роботи з адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, деталі якої прописані у відповідній Національній програмі, яка налічує близько 1875 завдань, спрямованих на імплементацію понад 1600 актів права ЄС, зокрема й «водних» директив, необхідно імплементувати: Директиву Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 р. про встановлення рамок дій Співтовариства у сфері водної політики; Директиву Європейського Парламенту і Ради 2008/105/ЄС від 16 грудня 2008 р. про встановлення екологічних нормативів якості у сфері водної політики, Директиву Ради 91/676/ЄЕС від 12 грудня 1991 р. про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, Директиву Ради 91/271/ЄЕС від 21 травня 1991 р. про очистку міських стічних вод (із змінами), Директиву Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2024/3019 від 27 листопада 2024 р. про очищення міських стічних вод (нова редакція). Наразі відповідальні за виконання Національної програми ЦОВВ розпочали підготовку нормативно-правових актів, які адаптують національне законодавство до стандартів ЄС [20].

Деякі законопроекти, що стосуються водних ресурсів, уже розроблено. Серед них – проєкт закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в частині імплементації положень актів законодавства Європейського Союзу щодо захисту вод від забруднення» (реєстраційний № 13201), спрямований на гармонізацію законодавства України з питань охорони вод від забруднення з відповідними актами права ЄС. У ньому передбачено внесення змін до Водного кодексу України та Закону України «Про пестициди і агрохімікати», щоб увідповіднити термінологію до законодавства ЄС, а також визначити відповідальність водокористувачів за збереження водності річок і охорону їх від забруднення нітратами внаслідок сільськогосподарської діяльності. Прийняття проєкту закону забезпечить адаптацію положень Водного кодексу України, Кодексу України про надра, Закону України «Про пестициди і агрохімікати» до Директиви Європейського парламенту і Ради № 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 р. про встановлення рамок заходів Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС [21].

Для поліпшення ситуації у водному секторі та з огляду на майбутній вступ України до ЄС Кабінетом Міністрів України розроблено проєкт закону «Про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо збереження водності річок і охорони їх від забруднення»,

основною метою якого є впровадження заходів збереження водності річок та управління безгосподарними гідроспорудами. Законопроект схвалено на засіданні уряду, далі слово за парламентом [20].

За словами очільника Державного агентства водних ресурсів І. Гопчака, серед пріоритетів відомства на 2026 р. основними є:

- координація щодо виконання планів управління річковими басейнами та виконання завдань, визначених Національною програмою адаптації законодавства України до права Європейського Союзу в частині імплементації Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС від 16 грудня 2008 р. щодо встановлення екологічних нормативів якості у сфері водної політики;

- впровадження державного моніторингу у семи районах басейнів річок, модернізація лабораторій за допомогою міжнародної технічної допомоги, дослідження негативного впливу військових дій, що призводить до забруднення річкових басейнів;

- забезпечення населення водою в умовах війни та зміни клімату, що передбачає встановлення 15 тис. режимів роботи штучних водних об'єктів, будівництво водопровідної мережі для сільських населених пунктів та групових водопроводів на постраждалих від війни територіях, зокрема забезпечення водою Миколаєва, Харкова, Кривого Рогу;

- захист від повеней – будівництво захисних дамб, берегоукріплень, розчищення русел річок та реконструкція гідротехнічних споруд;

- створення державної інформаційної системи мультикадастру в частині формування державного водного кадастру за розділом «Поверхневі води» [20].

Держводагентство, як інформує І. Гопчак, підтримує тісну співпрацю з багатьма провідними науковими установами, академічними інститутами та закладами вищої освіти (ЗВО) України. Ця взаємодія стала ключовою для розробки першого циклу Планів управління річковими басейнами (ПУРБ) для всіх дев'яти басейнів, затверджених урядом 2024 р., впровадження моніторингу вод відповідно до європейських стандартів, оцінки екологічних ризиків та підготовки нових кадрів.

Наукову комунікацію та експертну оцінку проєктів координує Науково-технічна рада (НТР) Держводагентства, до спеціалізованих секцій якої залучені провідні вчені країни. Серед профільних академічних науково-дослідних інститутів слід виокремити Інститут водних проблем і меліорації НААН України – це стратегічний партнер у питаннях екології водних екосистем, охорони вод, управління водними ресурсами в умовах кліматичних змін та розвитку меліоративних систем. Український гідрометеорологічний інститут (УкрГМІ) ДСНС України та НАН України – співпраця у сфері гідрологічного моніторингу, прогнозування паводків, оцінки ризиків затоплення та аналізу впливу змін клімату на водність річок. Інститут гідробіології НАН України залучається до досліджень біологічного стану та екологічного потенціалу поверхневих водних об'єктів (важливо для реалізації вимог Водної рамкової директиви ЄС).

Співпраця із закладами вищої освіти спрямована на підготовку молодих фахівців, а також чинних працівників для підвищення їхньої фаховості. Насамперед – це єдиний у країні базовий профільний університет – Національний університет водного господарства та природокористування (НУВГП, м. Рівне), Київський національний університет імені Тараса Шевченка, зокрема, географічний факультет, кафедра гідрології та гідроекології, Київський аграрний університет НААН України, з яким цьогоріч було підписано Меморандум про партнерство у сфері розвитку водного господарства, відтворення поверхневих водних ресурсів та спільної підготовки наукових публікацій.

Надзвичайно важливою у подоланні сьогоденних викликів у водному секторі України є роль міжнародних та благодійних організацій. Серед ключових партнерів у цій діяльності – ОБСЄ, GIZ, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, а також уряди Данії, Фінляндії, Федеративної Республіки Німеччини, Республіки Корея та інших держав, які вже надають підтримку Україні у сфері водних ресурсів. Насамперед їхня підтримка потрібна у відновленні та модернізації водогосподарської інфраструктури, яка постраждала внаслідок війни, а також у забезпеченні населення доступом до питної води. Міжнародні партнери також допомагають Україні сучасним лабораторним обладнанням, мобільними лабораторіями, засобами автоматизованого контролю якості води та обладнанням для водопостачання. Це дає змогу оперативніше виявляти забруднення, оцінювати стан водних ресурсів та забезпечувати належний контроль за якістю поверхневих вод.

Отже, сучасний стан водних ресурсів України характеризується поєднанням кількісного дефіциту води, погіршенням її якості та зростанням екологічних і техногенних ризиків. Особливо небезпечною є сукупна дія кліматичних змін, тривалих посух, зменшення водності річок, виснаження підземних вод та антропогенного навантаження на водні екосистеми. Ситуацію істотно ускладнює повномасштабна війна, яка спричиняє руйнування гідротехнічної та водогосподарської інфраструктури, забруднення водою небезпечними речовинами та обмеження можливостей повноцінного контролю за станом вод на окупованих і прифронтових територіях. Водночас традиційні джерела забруднення – промислові і комунальні стічні води, недосконалі очисні споруди та сільськогосподарські стоки – продовжують створювати значний тиск на поверхневі й підземні води. Утім, попри складні умови, в Україні функціонує система державного моніторингу вод, яка поступово вдосконалюється через запровадження стандартів ЄС. Водночас водне законодавство України розширюється і адаптується до європейських правових норм. У цілому збереження водних ресурсів України є довгостроковим стратегічним завданням, від реалізації якого залежатимуть екологічна безпека, здоров'я населення, стійкість економіки та можливості сталого розвитку держави в умовах воєнних і кліматичних викликів.

Список бібліографічних посилань

1. Хільчевський В., Забокрицька М., Стельмах В. Гідроекологічні аспекти водопостачання та водовідведення : навч. посіб. – Київ : ДІА, 2023. URL: <https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2025/01/hilchevskiy-v.k.-ta-in.-gidroekolog.-aspekty-vodopostachannya-12.07.23-r.pdf>
2. Стасюк С., Майданович В. Проблема питної води в Україні. URL: <https://aw-therm.com.ua/problema-pitnoyi-vodi-v-ukrayini/>
3. Україна стрімко втрачає водні ресурси: як зміна клімату впливає на водні екосистеми та посилює негативні дії посух. URL: <https://wwf.ua/?18810941/Ukraine-strimko-vtrachaye-vodni-resursy-yak-zmina-klimatu-vplyvaye-na-vodni-ekosystemy-ta-posylyuye-nehatyvni-diyi-posukh>
4. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання та водовідведення в Україні у 2023 р. URL: <https://mtu.gov.ua/files/Національна%20довідь%20про%20якість%20питної%20води%20у%202023%20році.pdf>
5. Хільчевський В. К. Глобальні водні ресурси: виклики XXI століття. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Географія. 2020. 1/2 (76/77). С. 6–16. URL: https://visnyk-geo.knu.ua/?page_id=8005&lang=uk
6. Волик А. Нова пустеля, посуха й шалена спека: наслідки руйнування Каховської ГЕС зростатимуть у геометричній прогресії. URL: <https://tyzhden.ua/nova-pustelia-posukha-j-shalena-speka-naslidky-rujnuvannia-kakhovskoi-hes-zrostatymut-u-heometrychnij-prohresii/>
7. 2027 рік може стати найспекотнішим: що чекає на Україну. URL: <https://krivbass.city/news/view/2027-rik-mozhe-stati-najspekotnishim-shhochekaе-na-ukrainu>
8. Цьогорічний серпень став найспекотнішим в історії – кліматична служба ЄС. URL: <https://glavcom.ua/news/tsohorichnij-serpen-stav-najspekotnishim-v-istoriji-klimatichna-sluzhba-jes-1141979.html>
9. Коли буде потепління в Україні: реалії клімату у 2026 році та прогнози на роки вперед. URL: <https://artedu.uz.ua/koly-bude-poteplinnia-v-ukraini-realii-klimatu-u-2026-rotsi-ta-prohnozy-na-roky-vpered/>
10. Про гідрологічну ситуацію та маловоддя на річках України станом на 07 вересня 2026 року. Український гідрометеорологічний центр Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Офіційний вебсайт. URL: <https://www.meteo.gov.ua/ua/Malovoddy>
11. Українські річки втрачають воду: експерт пояснив, чому ситуація може погіршитися ще більше. URL: <https://www.unian.ua/ecology/ukrajinski-richki-vtrachayut-vodu-ekspert-poyasniv-chomu-situaciya-mozhe-pogirshititsya-shche-bilshe-13507071.html>
12. Вода зникає з криниць і річок України: названо причини. URL: <https://pravdatutnews.com/society/2026/09/20/86000-voda-znykaye-z-krynyc-i-richok-ukrayiny-nazvano-prychyny>

13. Тарасенко Н. Підрив Каховської ГЕС: реакція світу, наслідки катастрофи та перспективи відбудови. *Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс*. 2023. № 6. URL: https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/shliahi_rozv_nauki/2023/nauka06.2023.pdf

14. Екоцид Каховської ГЕС: розрахована шкода довкіллю сягнула 77,8 млрд грн. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/294c77b4-87c2-4072-9f09-3fc38bd2f5b3?lang=uk-UA&isSpecial=True&title=EkotsidKakhovskoiGes>

15. Тарасенко Н. Водні ресурси України під час війни: головні виклики та перспективи їх подолання. *Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс*. 2024. № 8. URL: https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/shliahi_rozv_nauki/2024/nauka08.2024.pdf

16. Моніторинг поверхневих вод. *Державне агентство водних ресурсів України*. 28 січня 2026 року. URL: <https://www.davr.gov.ua/monitoring-roverhnevih-vod1>

17. Якість води в Україні: відтепер на ЕкоЗагрозі можна знайти вдвічі більше корисної інформації. URL: <https://eco.gov.ua/news/yakist-vody-v-ukraini-vidteper-na-ekozahrozi-mozhna-znaity-vdvichi-bilshe-korysnoi-informatsii>

18. Контроль якості та безпечності питної води: результати нагляду Держпродспоживслужби у 2025 році. URL: <https://dpss.gov.ua/news/kontrol-iakosti-ta-bezpechnosti-pytnoi-vody-rezultaty-nahliadu-derzhprodspozhyvsluzhby-u-2025-rotsi>

19. Україна наближає моніторинг вод до стандартів ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/18092026ukraina-nablyzhaie-monitorynh-vod-do-standartiv-ies>

20. Наші річки нищать російська агресія, зміна клімату і людська байдужість. URL: <https://svit.kpi.ua/2026/06/18/наші-річки-нищать-російська-агресія-з/>

21. Охорона та відтворення доступних водних ресурсів України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/okhorona-ta-vidtvorennya-dostupnykh-vodnykh-resursiv-ukrayiny>

Обороздатність і науковий прогрес

10.09.2026

Мащенко О.

«Лінія оборони в морі»: експерт розповів, як технологічні дрони та нові платформи можуть змінити архітектуру безпеки Чорноморського регіону

Україна вже продемонструвала світові, що безекіпажні морські платформи та БПЛА-перехоплювачі здатні змінювати баланс сил на морі ([АрміяInform](#)).

Наступним етапом може стати розширення їхньої ролі – від ударних завдань до участі в перехопленні повітряних цілей.

Президент Володимир Зеленський під час свого липневого візиту на Одещину, про який детально [розповідала](#) наша агенція, та урочистих заходів з нагоди Дня ВМС Збройних Сил України [заявив](#), що ВМС ЗСУ є важливим фактором воєнно-політичної реальності в Чорноморському регіоні та утвердження України як незалежної морської держави.

«Нам потрібно мати лінію оборони у морі. Це сучасні технології. Повинна бути сучасна авіація, кораблі, з такою масовою замінованістю – протимінні бригади, технологічні дрони, морські і не тільки, які будуть застосовуватися з різних платформ», – сказав Володимир Зеленський.

Що стоїть за цією ідеєю, чи йдеться про новий ешелон протиповітряної оборони та як морські роботизовані комплекси можуть інтегруватися в єдиний контур захисту – в інтерв'ю АрміяInform розповів засновник і CEO профільної данської компанії, яка розробляє відповідні програми, колишній командир підводного човна ВМС США Чарльз Махер.

[Детальніше](#)

19.09.2026

Онищенко О.

БЕЗ ВЛАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НЕ ВИСТОЯТИ. ЯК УКРАЇНСЬКА НАУКА ПРАЦЮЄ ДЛЯ ФРОНТУ – І ЗМІНЮЄТЬСЯ САМА

Інтерв'ю із заступником міністра освіти й науки Денисом Курбатовим ([ZN.UA](#)).

Сучасна війна – це передусім змагання технологій. Тому її виграють не лише на полі бою – а й у лабораторіях, конструкторських бюро і навіть у гаражах, де ентузіасти-волонтери [збирають БпЛА](#). Але є в Україні й інша армія винахідників – професійна. Це науковці.

У День винахідника і раціоналізатора [ZN.UA](#) поговорило із заступником міністра освіти і науки Денисом Курбатовим про те, як українська наука допомагає оборонці та змінюється.

[Докладніше див. додаток 1](#)

14.09.2026

Веніславський Ф., Буряковський С., Манцуров І.¹

Основи стратегічної переваги у сучасній війні. Швидкість та якість адаптації оборонно-технологічних комплексів

Науково обґрунтовані підходи до створення, випробувань, модернізації та експлуатації високотехнологічних систем набувають міждисциплінарного характеру, поєднуючи інженерні рішення, економічний аналіз, статистичне моделювання, правове регулювання та сучасні методи управління. Адже проблеми сьогодення неможливо розв'язати в межах окремих наукових дисциплін – джерелом нової якості досліджень стає синергія фундаментальних, технічних, економічних, правових та гуманітарних знань ([Світ](#)).

Повномасштабна війна вимагає від наукових досліджень принципово нового змісту. Стрімкий розвиток високоточної зброї, безпілотних апаратів, засобів радіоелектронної боротьби, цифрових технологій та автоматизованих систем управління має поєднуватися з надійністю техніки, здатністю до її модернізації та швидкої адаптації до нових загроз.

У результаті багаторічної роботи колективу дослідників сформовано наукову платформу, що поєднала фундаментальні дослідження, методи ситуаційного моделювання та статистичного прогнозування, випробувальну базу, інженерні рішення й практичні рекомендації – спрямовані не лише на забезпечення електромагнітної стійкості військової техніки та об'єктів критичної інфраструктури, а й на підвищення точності їх функціонування, вдосконалення випробувань і модернізації та ефективне управління повним життєвим циклом технологічних комплексів.

[Детальніше](#)

08.09.2026

Brave1 та Український фонд стартапів запускають студентський інженерний челендж «Альтернативні роботи»

Кластер оборонних технологій Brave1 та Український фонд стартапів за підтримки Міністерства цифрової трансформації та Міністерства освіти й науки запускають новий інженерний челендж у межах Brave Students. Цього разу він присвячений розробці альтернативних роботизованих платформ,

¹ Ф. Веніславський, народний депутат України, голова підкомітету з державної безпеки та оборони Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки; С. Буряковський, доктор технічних наук, директор НДПКІ «Молнія» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; І. Манцуров, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор Інституту системних статистичних досліджень, Посол з особливих доручень Міжнародної Комісії з прав людини (IHRC, Вашингтон, США).

здатних пересуватися без коліс і гусениць. Студенти українських університетів та коледжів самостійно визначатимуть сценарій застосування, конструкцію та принцип пересування своїх розробок ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Автор фото – Валерія Каряка
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

Челендж «Альтернативні роботи» об'єднає студентів та університети з оборонним сектором навколо реального інженерного завдання. Учасники пройдуть повний цикл розробки – від концепції до створення, випробування, доопрацювання фізичного прототипу та презентації рішень українським виробниками оборонних технологій. Найперспективніші команди зможуть перейти від студентського проекту до подальшого розвитку та практичного застосування свого рішення.

[Докладніше див. додаток 2](#)

07.09.2026

Українська компанія увійшла в трійку переможців конкурсу НАТО з блокування ворожих аеродромів

Українська компанія, що спеціалізується в технологіях штучного інтелекту, увійшла в трійку переможців 19-го інноваційного конкурсу НАТО, присвяченого пошуку рішень для тривалого блокування роботи військових аеродромів противника ([ukrinform.ua](#)).

Переможців конкурсу, організованого Командуванням НАТО з трансформації (Allied Command Transformation, ACT) та Спільним центром

НАТО-Україна з аналізу, підготовки та освіти (JATEC), було оголошено 3 вересня у Варшаві, передає Укрінформ з посиланням на [АСТ](#).

[Докладніше див. додаток 3](#)

07.09.2026

Мащенко О.

Захистити «царицю полів»: перед зброярами Великої Британії постало завдання створити надійні РЕБ-завади для піхотинців

Уряд Сполученого Королівства замовив розробку засобів електронної протидії для захисту піхоти від дистанційно керованих вибухових пристроїв ([АрміяInform](#)).

Як зазначено в офіційному релізі від британського оборонного відомства, розміщеному на [веб-порталі](#) Уряду Його Величності, військовослужбовці, транспортні засоби та гарнізони Великої Британії отримають інноваційний цифровий захист від саморобних вибухових пристроїв (СВП).

У тексті документа повідомлено, що профільний п'ятирічний контракт на суму £45 млн було укладено з [компанією](#) PA Consulting у межах проекту CRENIC. Загалом же ця оборонна державна програма сягає £400 млн, а її розробники працюватимуть над створенням РЕБ наступного покоління для сухопутних військ.

Він спеціально буде розроблений як приладдя для захисту особового складу від загроз, що створюються вибухонебезпечними боеприпасами, які активуються дистанційними пристроями.

[Детальніше](#)

02.09.2026

Мащенко О.

В екіпажі – всього двоє: Італія презентувала нову самохідну гаубицю з дальністю стрільби 70 км

Аналітики ринку оборонних технологій указують на зростаючу роль артилерії, важливість якої особливо підтвердилася під час російсько-української війни ([АрміяInform](#)).

Як зазначають автори профільного європейського [часопису](#) European Defense Review, такий розвиток подій спонукає низку компаній додавати нові профільні артсистеми до наявних. На виставці Eurosatory2026 у Парижі, Франція, італійський консорціум CIO (50/50 акцій – розподілені між компаніями IDV та Leonardo) представив самохідну гаубицю VBM 155. Правда, поки що, у вигляді масштабної моделі, але з ґрунтовними даними.

На думку аналітиків профільного ринку, цей проект має поєднати артилерійські можливості заводу Leonardo у Ла-Спеції у вигляді безпілотної

башти, озброєної 155-мм гарматою завдовжки 52 калібри та досвід IDV у створенні колісних баз (у даному випадку – спеціального броньованого шасі 10×10), що базується в Больцано, нещодавно придбаного головною італійською групою оборонної промисловості.

[Детальніше](#)

11.09.2026

Мащенко О.

Ракетне таксі замовляли? У ФРН презентували реактивну платформу БПЛА з рейкою для кріплення IRIS-T

Німецький виробник зброї Diehl Defence вперше продемонстрував новий тип системи протиповітряної оборони на базі безпілотників ([АрміяInform](#)).

Як повідомляють автори електронного [часопису](#) T-online з ФРН, експерти ринку оборонних технологій називають цю платформу «ракетним таксі», оскільки нова зброя поєднує в собі реактивний безпілотник з ракетною пусковою установкою. При цьому компанія з Нюрнберга використовує власну керовану ракету IRIS-T.

[Детальніше](#)

Читайте також: [У родині IRIS-T – поповнення: німецькі зброярі представили систему протиповітряної оборони ближнього радіусу дії нового покоління](#)

09.09.2026

Погорілий Н.

Щоб захистись від російських «Шахедів» та «Бандеролей», у Польщі вперше показали «Залізний купол на міні малках»

Європейський оборонний гігант MBDA спільно з польською Wojskowy Instytut Techniczny Uzbrojenia (WITU), представили свою нову систему протиповітряної оборони, яка призначена для боротьби з безпілотниками та крилатими ракетами. Офіційна назва цієї системи, як і ракети до неї наразі не оголошена ([Defense Express](#)).

Ця система складається зі стаціонарної пускової установки на 32 зенітні ракети, а також самих власне зенітних ракет, які розробляються спільно з MBDA. Так, MBDA дає дешеву інфрачервону головку самонаведення та систему наведення, а польська WITU робить все інше.

[Детальніше](#)

11.09.2026

Гулкевич Б.

Без «горба», нестиме крилаті ракети, автономний та дешевий - деталі БПЛА Wildfire на заміну MQ-9 Reaper

Американська General Atomics Aeronautical Systems (GA-ASI), яка свого часу створила легендарний БПЛА MQ-9 Reaper, відкрила більше деталей про його наступника під назвою Wildfire. І він може отримати цікавий набір покращень і при цьому буде дешевим ([Defense Express](#)).

Компанія опублікувала відео, де презентували рендер нового безпілота, який озброєний 4 крилатими ракетами JSM. Загалом ж візуально він нагадує свого попередника, але має певні відмінності.

Як розповіли у GA-ASI для [TWZ](#), на дроні відсутній характерний "горб" на передній частині фюзеляжу, де зазвичай знаходиться супутниковий зв'язок. Це пов'язано з переходом на використання сузір'їв супутників на низьких навколоземних орбітах, до яких належить і Starlink від SpaceX.

[Детальніше](#)

07.09.2026

Костюк Д.

Радіопоглинання нового покоління. Експерти оцінили нову версію китайського винищувача J-35

Світлини нового китайського винищувача-невидимки J-35 із дзеркальним сріблястим покриттям збурили експертів, які намагаються розгадати таємницю незвичного захисного шару проти радарів ([nv.ua](#)).

На фотографіях, що з'явилися у мережі в середині серпня 2026 року, окремі елементи корпусу винищувача виглядають практично полірованими.

Замість традиційної матово-сірої фарби літак отримав яскравий відблиск. Це спровокувало чутки про випробування Пекіном принципово нового матеріалу для поглинання радіохвиль.

Про це [пише](#) ZME Science.

[Детальніше](#)

Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти

23.09.2026

Як посилити зв'язок між університетською та академічною наукою?

Про це говорили сьогодні (23 вересня – *Ред.*) Президент НАН України академік Анатолій Загородній та в.о. ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Валерій Копійка під час зустрічі в Президії НАН України (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

У центрі уваги – молодь і можливості для студентів, магістрантів та аспірантів долучатися до реальних досліджень ще під час навчання, працювати в наукових командах та брати участь у проєктах установ Академії.

НАН України та КНУ пов'язує багаторічна співпраця у сфері науки й підготовки наукових кадрів. Сьогодні важливо розвивати її далі та створювати нові можливості для взаємодії університетської й академічної науки.

Джерело: <https://www.facebook.com/NASofUkraine>

Докладніше – на сайті НАН України

<https://www.nas.gov.ua/.../prezident-nan-ukrani-anatoliy...>

03.09.2026

У межах NANO-2026 обговорили реформи науки, європейську інтеграцію та міжнародну підтримку українських дослідників

Проведена дискусія засвідчила важливість подальшого діалогу між Міністерством освіти і науки України, науковою спільнотою та міжнародними партнерами для реформування української науки, її інтеграції до Європейського дослідницького простору та розвитку інноваційного потенціалу України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 4](#)

10.09.2026

Українська наукова спільнота посилить європейську – посол Макеев

Українські вчені, розробники своїм досвідом збагатять європейську наукову спільноту, отже треба якнайшвидше зняти всі обмеження для їх залучення (ukrinform.ua).

Про це сказав посол України в ФРН Олексій Макеев під час політичної дискусії в рамках міжнародної конференції «Будуючи мости» (Building Bridges) 9 вересня в Дрездені, повідомляє кореспондент Укрінформу.

[Докладніше див. додаток 5](#)

18.09.2026

Захарін С., доктор економічних наук, професор

Національна академія педагогічних наук: новий очільник, нові плани, нові очікування

17 вересня обрано нового Президента Національної академії педагогічних наук України – ним став академік Олег Михайлович Топузов (Освіта.ua).

<...> Олег Топузов, будучи кандидатом на посаду Президента НАПН, сформував та оприлюднив відповідну [передвиборчу програму](#).

У програмі викладено власне бачення (позиції) нового очільника про роль і місце Академії в сучасному світі, а також її ключові завдання <...> Програма має назву «НАПН України: від наукового супроводу – до стратегування». Скоріш за все, зроблено наголос на необхідності посилення ролі Академії в процесах трансформації освітньої системи та формування інноваційної за змістом освітньої політики.

«Вбачаю стратегічну мету НАПН України у стратегуванні майбутнього України за посередництва української освіти та наук про освіту, інтеграції у європейський і світовий дослідницький простір з метою виведення України до кола економічно розвинених держав із суб'єктною позицією в науці, політиці, технологіях», – написав Олег Топузов.

[Детальніше](#)

08.09.2026

Результати України в міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2025

Оприлюднено результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2025. Воно оцінює, наскільки 15-річні учні й учениці можуть застосовувати знання та вміння з природничо-наукових дисциплін, математики й читання в реальних життєвих ситуаціях, а також навчатися в цифровому світі, зокрема розв'язувати проблеми з використанням цифрових інструментів ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У 2025 році Україна взяла участь у PISA втретє – і вдруге в умовах повномасштабної війни.

[Детальніше](#)

Наука і влада

30.09.2026

Вісьмом видатним діячам науки призначено довічні державні стипендії

25 вересня 2026 року Указом Президента України № 952/2026 призначено довічні державні стипендії вісьмом видатним діячам науки, які досягли сімдесятирічного віку ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Призначення довічних державних стипендій – це форма державної підтримки та визнання багаторічного внеску науковців у розвиток української науки, підготовку нових поколінь дослідників і зміцнення наукового потенціалу держави.

[Детальніше](#)

24.09.2026

Національна система дослідників: МОН завершило верифікацію та опрацювання матеріалів

24 вересня 2026 року відбулося засідання Експертної комісії, яка вже працює над фіналізацією результатів рейтингування в Національній системі дослідників України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Під час засідання комісії представили попередні узагальнені результати рейтингування та автоматизованої перевірки інформації, яку наукові та науково-педагогічні працівники подали до системи.

Це ще не остаточні результати рейтингування. Наразі Експертна комісія детально опрацьовує отримані дані та проводить додаткову перевірку інформації про дослідників, які претендують на державну стипендію.

Національна система дослідників: завершено верифікацію та опрацювання матеріалів

НАУКА ТА ІННОВАЦІЇ

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 6](#)

18.09.2026

ПРОЄКТ ДЕРЖБЮДЖЕТУ-2027: ОСВІТА І НАУКА ЗАЛИШАЄТЬСЯ ПРІОРИТЕТОМ ДЕРЖАВИ

Кабінет Міністрів України схвалив проєкт Державного бюджету України на 2027 рік. Освіта і наука залишається одним із пріоритетів держави ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

У проєкті Державного бюджету України на 2027 рік загальні видатки на освіту враховані в обсязі 328,5 млрд грн.

Серед ключових освітніх напрямів – оплата праці педагогів, шкільне харчування, стипендії, розвиток інфраструктури та закладів освіти, зокрема:

На розвиток науки та інновацій передбачено рекордні 24,2 млрд грн.

Кошти спрямовуватимуть на пріоритетні наукові дослідження й розробки, наукову діяльність університетів та наукових установ, зокрема програм, пов'язаних з переходом на нову модель фінансування науки за результатами державної атестації, розвитком дослідницької інфраструктури, Національною системою дослідників, проєктною аспірантурою та постдокторантурою. Також збільшена грантова підтримка через Національний фонд досліджень України, дослідження на антарктичній станції «Академік Вернадський» та інші напрями <...> Остаточні обсяги фінансування буде визначено після ухвалення Закону України «Про Державний бюджет України на 2027 рік».

Читати за [посиланням](#).

14.09.2026

Фінансування наукової діяльності не припиняється і не скорочується: роз'яснення МОН

Міністерство освіти і науки України повідомляє, у зв'язку з інформацією Державної казначейської служби України, має відбутись так зване “віддалення” частини видатків за програмою МОН 2201390 «Підтримка пріоритетних напрямів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, наукова і науково-технічна діяльність закладів вищої освіти та наукових установ» на суму 168 млн грн з вересня на грудень 2026 року. Ця сума становить близько 3,4% від річного обсягу фінансування програми і не є критичною ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Водночас фінансування наукових установ та закладів вищої освіти в річному вимірі не зменшується, зазначені кошти не вилучають із бюджетної програми – переносять можливість їх використання на грудень. Це перенесення не має стосуватись статей заробітної плати, зокрема надбавок за результатами державної атестації.

[Повний текст](#)

17.09.2026

Уряд привів у відповідність вимоги нормативної бази щодо академічної доброчесності із новим законодавством

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань забезпечення академічної доброчесності як передумови якісної підготовки та атестації науково-педагогічних і наукових кадрів» ([Урядовий портал](#)).

Документ приводить урядові акти у відповідність до Закону України «Про академічну доброчесність» та вдосконалює процедури підготовки докторів філософії і докторів наук, присвоєння вчених звань та реагування на порушення академічної доброчесності.

[Докладніше див. додаток 7](#)

17.09.2026

МОН визначило порядок позбавлення ступеня вищої освіти за порушення академічної доброчесності

Кабінет Міністрів України затвердив Порядок позбавлення ступеня вищої освіти. Рішення приводить існуючу процедуру у відповідність до вимог Закону України «Про академічну доброчесність», який введено в дію 31 липня 2026 року. Закон передбачає, що у разі встановлення академічного плагіату,

фабрикації або фальсифікації у кваліфікаційній роботі особа має бути позбавлена відповідного ступеня вищої освіти ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 8](#)

01.09.2026

МОН пропонує до громадського обговорення проєкт наказу «Про затвердження Порядку подання та розгляду скарги на рішення уповноваженого органу закладу вищої освіти, наукової установи»

Міністерство освіти і науки України пропонує до громадського обговорення проєкт наказу МОН [«Про затвердження Порядку подання та розгляду скарги на рішення уповноваженого органу закладу вищої освіти, наукової установи»](#) (далі – проєкт акта) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Проєкт акта розроблений Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти з метою реалізації положень Закону України «Про академічну доброчесність» та визначення процедури розгляду Національним агентством скарг на рішення або бездіяльність уповноважених органів закладів вищої освіти та наукових установ щодо позбавлення наукового ступеня, ступеня доктора мистецтва, вченого звання у зв'язку з виявленням академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації.

[Детальніше](#)

25.09.2026

МОН оголошує конкурс державного замовлення на науково-технічні розробки на 2027 рік

Міністерство освіти і науки України [оголошує конкурсний відбір](#) науково-технічних (експериментальних) розробок у межах формування державного замовлення на найважливіші науково-технічні розробки та науково-технічну продукцію ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Пріоритетні тематики конкурсу сформовані МОН спільно із заінтересованими міністерствами та іншими державними органами з урахуванням актуальних потреб держави. Головна вимога – спрямованість на отримання нових прикладних результатів для забезпечення національної безпеки й оборони, швидкого відновлення України та трансформації її економіки.

[Докладніше див. додаток 9](#)

16.09.2026

МОН оголошує конкурс на здобуття стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених

Міністерство освіти і науки України оголошує конкурс на [здобуття стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених](#). Подання документів здійснюється винятково в електронному вигляді через Національну електронну науково-інформаційну систему NAUKA. Кінцевий термін подання документів – 13 жовтня 2026 року ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Конкурс проводиться відповідно до Положення про стипендії Кабінету Міністрів України для молодих учених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1994 року № 560 зі змінами. Кожен претендент подає документи самостійно через систему. Доступ для внесення документів надано з 16 вересня.

[Докладніше див. додаток 10](#)

22.09.2026

Набув чинності Закон, який запроваджує нові заходи підтримки молодих вчених

21 вересня 2026 року в Україні набув чинності Закон № 4794-IX «Про внесення змін до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" щодо питань дослідницької інфраструктури та підтримки молодих вчених». Документ оновлює правила у сфері наукових досліджень та запроваджує низку важливих нововведень ([O:NAUKA](#)).

Джерело: <https://nauka.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 11](#)

17.09.2026

Верховна Рада України прийняла Постанову «Про призначення у 2026 році Стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона»

Конкурс стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона має за ціль здійснення адресної підтримки молодих учених України та створення додаткових можливостей і стимулів для проведення ними актуальних фундаментальних і прикладних наукових досліджень, підвищення престижу наукового працівника, науковця та його ролі у суспільстві, збереження наукового потенціалу держави. Завдяки стипендіальному забезпеченню виконання високореєтингових наукових робіт Верховна Рада України безпосередньо реалізує соціальну функцію з підтримки молодих учених та розвитку вітчизняної науки ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Джерело: <https://kno.rada.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 12](#)

Читайте також: [Науковці НАН України отримали Стипендії Верховної Ради України імені Бориса Патона](#)

18.09.2026

Під час розгляду у Верховній Раді України проєкту Постанови про призначення у 2026 році Стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона (№15329) народний депутат України академік НАН України Олександр

Копиленко наголосив на важливості підтримки української науки та привернув увагу до проблем її фінансування (<https://www.facebook.com/NA SofUkraine>).

Відео: <https://www.facebook.com/reel/1757823008826161>

25.09.2026

Комітет розглянув бюджетні пріоритети освіти, науки та інновацій на 2027 рік

23 та 25 вересня 2026 року Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій упродовж двох засідань розглядав проєкт Закону України «Про Державний бюджет України на 2027 рік» (реєстр. № 16000 від 15.09.2026), поданий Кабінетом Міністрів України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Під час обговорення Голова Комітету Сергій Бабак, Міністр освіти і науки України Андрій Бутенко та заступник Міністра фінансів України Роман Єрмоличев представили інформацію щодо потреб у фінансуванні освітньої, наукової та інноваційної політики у 2027 році.

<...> За підсумками розгляду Комітет напрацював низку пропозицій та поправок до проєкту Державного бюджету України на 2027 рік, спрямованих на забезпечення належного фінансування освіти, науки та інновацій.

З повним текстом Висновку Комітету можна ознайомитися [тут](#).

Переглянути запис засідання, яке транслювалось у прямому ефірі, у соціальних мережах, можна за посиланням: [Facebook](#), [Youtube](#).

Читати [I частина](#), [II частина](#).

18.09.2026

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ КОМІТЕТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ

16 вересня 2026 року під головуванням Голови Комітету Сергія Бабака відбулося засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, під час якого народні депутати України – члени Комітету розглянули низку питань Порядку денного засідання:

<...> Про проєкт Постанови про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих фактів порушення законодавства України в діяльності Міністерства освіти і науки України, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, що надають освітні послуги будь-якої форми власності, Національної академії наук України, галузевих (національних) академій наук України, а також інших порушень у сфері освіти і науки (реєстр. № 15270 від 25.05.2026) ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

<...> З прийнятими рішеннями Комітету можна ознайомитися [тут](#).

Переглянути запис засідання, яке транслювалось у прямому ефірі, у соціальних мережах, можна за посиланням: [Youtube](#), [Facebook](#).

Читати [тут](#).

18.09.2026

ВІДБРАНО 12 УНІВЕРСИТЕТІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ СТВОРЕННЯ КАМПУСІВ ДОСКОНАЛОСТІ CAMPEX

Завершено конкурсний відбір університетів у межах проєкту CampeX («Підтримка кампусів досконалості»), що реалізується в межах спільного зі Світовим банком проєкту UIHERP «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

За результатами оцінювання конкурсних пропозицій визначено 12 університетів з найвищими балами, які переходять до наступного етапу – підготовки та реалізації інвестиційних проєктів зі створення і розвитку кампусів досконалості.

Очікується, що створення кампусів досконалості сприятиме системним змінам у науці та вищій освіті, розвитку міждисциплінарних екосистем і формуванню сучасних просторів для освіти, досліджень та інновацій.

Читати за [посиланням](#).

09.09.2026

Практична наука для біобезпеки країни. НААН та Держпродспоживслужба узгодили спільні кроки

Наукові розробки установ НААН у сфері ветеринарної медицини отримують пряме практичне застосування в державній системі контролю безпечності харчових продуктів та епізоотичного моніторингу. Про це йшлося під час робочої зустрічі представників Академії з керівництвом Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів ([Національна академія аграрних наук України](#)).

Академію на зустрічі представили академік-секретар Відділення ветеринарної медицини НААН Валерій Ушкалов і директор Інституту ветеринарної медицини НААН Сергій Боровков. Від Держпродспоживслужби в обговоренні взяв участь заступник Голови з питань цифрового розвитку Сергій Захарін.

Головна мета діалогу – синхронізувати прикладні дослідження науковців із завданнями, які стоять перед державою після набрання чинності новим Законом України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин».

[Детальніше](#)

Міжнародне наукове співробітництво

21.09.2026

NEOinUA 2.0: «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ продовжує свою діяльність

Інформуємо, що відділ «Офіс Горизонт Європа в Україні» Національного фонду досліджень України продовжує свою роботу на виконання Проекту «Офіс Горизонт Європа в Україні» як ключовий Національний контактний пункт (НКП) 2.0 (NEOinUA 2.0), який стартував 1 вересня 2026 року ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

За результатами укладеної з Європейською комісією Грантової угоди Проект NEOinUA 2.0 у рамках конкурсу HORIZON-EURATOM-HORIZONTAL-2026-05-IBA тривалістю 36 місяців буде реалізовано до 31 серпня 2029 року.

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/home/>

[Докладніше див. додаток 13](#)

28.09.2026

Стартував конкурс ERC Consolidator Grant 2027

До уваги науковців, дослідників та інноваторів, потенційних учасників конкурсів ERC! ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

24 вересня стартував конкурс Європейської дослідницької ради (ERC) Consolidator Grant (грант ERC на консолідацію досліджень) ERC-2027-COG.

Інформацію щодо конкурсу оприлюднено на [Порталі ЄС фінансування і тендерів](#).

Також ознайомитися з деталями конкурсу можна на вебсторінці сайту [Європейської дослідницької ради](#), а також у [Робочій програмі ERC](#) на 2027 рік і [термінах](#) конкурсу.

Кінцева дата подання заявок на участь у конкурсі: 12 січня 2027 року, 17:00 (за брюссельським часом).

ОФІС ГОРИЗОНТ ЄВРОПА в Україні 2.0

Європейська дослідницька рада (ERC) напрям I «Передова наука»

Грант ERC на консолідацію досліджень
(ERC Consolidator Grant)
[ERC-2027-COG](#)

Тип дій: гранти ERC (HORIZON ERC Grants) Модель подання заявки: одноетапна Форма типової грантової угоди: Action Grant Budget-Based	Бюджет конкурсу: 618,5 млн євро Орієнтовна кількість проєктів: 296
--	---

Дата відкриття конкурсу: 24 вересня 2026 року

Кінцевий термін подання заявок: 12 січня 2027 року 17:00:00 (CET)

HEC-UA 2.0 **Funded by the European Union**

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/home/>

Проект RIFF запрошує українських фахівців на програму з управління дослідницькими інфраструктурами

Проект Research Infrastructures for the Future of Ukraine (RIFF) відкрив прийом заявок на Programme in Research Infrastructure Management Fundamentals – навчальну програму для українських фахівців, які працюють із дослідницькими інфраструктурами або планують долучитися до їх управління та розвитку ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Програму розроблено в межах RIFF для посилення управлінської спроможності українських дослідницьких інфраструктур. Учасники отримають знання та практичні інструменти для створення, розвитку й управління такими інфраструктурами відповідно до європейських стандартів і практик.

[Докладніше див. додаток 14](#)

04.09.2026

НАН УКРАЇНИ ТА БОЛГАРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК ОГОЛОШУЮТЬ КОНКУРС СПІЛЬНИХ ПРОЄКТІВ НА 2027-2028 РОКИ

Відповідно до Угоди про наукове співробітництво, Національна академія наук України та Болгарська академія наук оголошують конкурс українсько-болгарських наукових проєктів, які реалізовуватимуться у 2027-2028 роках ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

З української сторони до конкурсу можуть подаватися науковці установ НАН України, партнерами яких у спільному проєкті є науковці Болгарської академії наук.

Термін подання заявок – до 30 жовтня 2026 року.

Детальніше за [посиланням](#).

11.09.2026

Президент Малої академії наук України Станіслав Довгий підписав рамкову угоду з Universcience

8 вересня президент Малої академії наук України, академік НАН України Станіслав Довгий та генеральна директорка французької державної компанії Universcience Сільві Ретайо підписали п'ятирічну рамкову угоду. Документ закріплює багаторічну співпрацю між Національним центром «Мала академія наук України» та Universcience і визначає основу для її подальшого розвитку ([Мала академія наук України](#)).

Universcience – французька державна компанія, заснована у 2010 році. Вона об'єднала два провідні наукові центри Парижа – Містечко науки та промисловості й Палац відкриттів. Діяльність Universcience спрямована на популяризацію науки, зокрема через створення інноваційних і пересувних виставок, розвиток освітніх просторів та реалізацію науково-просвітницьких програм.

[Детальніше](#)

11.09.2026

Візит ректора КУП НАНУ до Угорської академії наук

Перебуваючи з робочим візитом у Будапешті, ректор **Київського університету права НАН України**, професор **Юрій Бошицький** відвідав Угорську академію наук, де провів змістовну професійну розмову з представниками угорського академічного середовища ([Київський університет права](#)).

У зустрічі взяли участь керівник Офісу президента Угорської академії наук **Гергей Бьом** та керівниця Департаменту міжнародних зв'язків Угорської академії наук **Каталін Фодор**.

[Докладніше див. додаток 15](#)

18.09.2026

Науковці Інституту народознавства НАН України переймали досвід збереження та оцифрування культурної спадщини в Оссолінеумі

29 серпня – 6 вересня 2026 року науковці Інституту народознавства НАН України та фахівці його Музею етнографії та художнього промислу працювали у Національному закладі ім. Оссолінських (Оссолінеумі) у Вроцлаві (Польща). У центрі професійної програми були практики збереження і реставрації музейних та архівних колекцій, їх оцифрування, організації фондової роботи, а також сучасні підходи до представлення культурної спадщини ([O:NAUKA](#)).

Візит відбувся у межах міжнародного партнерства та проєкту «Разом у майбутнє».

[Докладніше див. додаток 16](#)

03.09.2026

НААН та Інститут глобальних змін Тоні Блера об'єднують зусилля для масштабної трансформації вітчизняного АПК

У Президії Національної академії аграрних наук України 3 вересня відбулася стратегічна зустріч керівництва та провідних науковців Академії з делегацією Інституту глобальних змін Тоні Блера (**Tony Blair Institute for Global Change – TBI**). Співпраця з інституцією такого рівня має виняткове значення для вітчизняного агросектору: TBI є однією з найвпливовіших міжнародних аналітичних організацій, яка консулює уряди понад 50 країн світу щодо проведення реформ, залучення інвестицій та цифровізації. Партнерство з TBI відкриває для української аграрної науки прямий вихід на глобальні майданчики прийняття рішень та міжнародний інвестиційний капітал ([Національна академія аграрних наук України](#)).

Головний фокус перемовин – визначення практичних кроків для модернізації українського АПК, впровадження інновацій у землеробстві, відновлення ґрунтів, пошкоджених бойовими діями, та розробка спільних дослідницьких програм.

[Детальніше](#)

24.09.2026

З КНУ в CERN: французько-українська співпраця, що відкриває шлях до великої науки

Майже двадцять років французькі та українські фізики спільно працюють над дослідженнями у галузі фізики високих енергій, залучаючи до міжнародних експериментів студентів і молодих науковців КНУ. Новий етап цієї співпраці розпочався 2015 року зі створення Міжнародної асоційованої лабораторії LIA/IRP IDEATE, співзасновником якої є Університет Париж-Сакле. До роботи лабораторії долучився Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Про результати цієї роботи, внесок КНУ у великі міжнародні експерименти, роль грантів і сучасного обладнання, а також про можливості, які така співпраця відкриває для молодих учених, говоримо з директорами лабораторії з французької та української сторін – **Сергієм Барсуком*** та **Олегом Безшийком**** ([Київський національний університет імені Тараса Шевченка](#)).

[Докладніше див. додаток 17](#)

08.09.2026

Вісник НФДУ № 18: Марі СУНДЛІ ТВЕЙТ: Українські дослідники поєднують наукову досконалість із надзвичайною рішучістю

У 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Норвегія стала одним із ключових партнерів України. Понад чотири роки країна надає Україні військову, гуманітарну та фінансову підтримку ([Національний фонд досліджень України](#)).

У березні 2025 року Дослідницька рада Норвегії (RCN) ухвалила комплексну стратегію підтримки науки в Україні. У серпні того ж року RCN та Національний фонд досліджень України (НФДУ) започаткували спільну ініціативу «Залучіть дослідника з України до поточного дослідницького проєкту». У лютому 2026 року RCN та НФДУ оголосили ще один спільний конкурс – присвячений ментальному здоров'ю в Україні під час війни та в післявоєнний період, із загальним фінансуванням 30 млн норвезьких крон.

Про те, як ухвалювалися ці рішення, чому для Норвегії важливо демонструвати солідарність з українськими дослідниками, а також про перспективи подальшої співпраці ми запитали у виконавчої директорки Дослідницької ради Норвегії Марі Сундлі ТВЕЙТ.

Шукайте інтерв'ю у новому випуску Вісника НФДУ

Випуск № 18

вересень 2026 р.

[Завантажити \(pdf\)](#)

[Читати на сайті](#)

17.09.2026

МОН та ЮНЕСКО обговорили пріоритети підтримки освіти і науки до 2027 року

15 вересня 2026 року відбулася робоча зустріч міністра освіти і науки України **Андрія Бутенка** з керівницею представництва ЮНЕСКО в Україні **К'ярою Децці Бардескі** ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Сторони обговорили пріоритети стратегічного партнерства, зокрема, після 2027 року. У фокусі – розвиток психосоціальної підтримки та реформи психологічної служби, цифрова стійкість освіти, розвиток української наукової екосистеми та відновлення пошкодженої дослідницької інфраструктури.

[Докладніше див. додаток 18](#)

18.09.2026

УКРАЇНСЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ ЗАПОЧАТКУВАЛИ НОВІ МІЖНАРОДНІ ПАРТНЕРСТВА НА EAIE GLASGOW 2026

Українська делегація взяла участь у EAIE Glasgow 2026 – одній із ключових міжнародних подій у сфері вищої освіти. Україну представляли, зокрема, секретаріат Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій та 12 закладів вищої освіти. Під час конференції українські університети провели десятки зустрічей щодо спільних освітніх програм, академічної мобільності, дослідницьких проєктів та міжнародних партнерств ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Читати за [посиланням](#).

Наукові дослідження інфекційних захворювань

14.09.2026

Борисіхіна К.

Науковці створили нове антитіло проти поширеного вірусу Епштейна – Барр

Група американських дослідників з Онкологічного центру імені Фреда Гатчінсона та Вашингтонського університету розробила нові антитіла, здатні ефективно боротися з вірусом Епштейна-Барр (ВЕБ) ([nv.ua](#)).

Цей патоген вважається одним із найпоширеніших у світі й наявний в організмі близько 95 відсотків дорослих людей, залишаючись там на все життя.

[Докладніше див. додаток 19](#)

10.09.2026

Печерська А.

У Китаї виявили новий вірус ALTNV, що маскується під грип і передається кліщами

Китайські дослідники ідентифікували новий вірус, відомий як Asian longhorned tick nairovirus (ALTNV), який передається кліщами та викликає захворювання, що нагадує грип за симптомами. До основних проявів належать гарячка, сильна втома, порушення роботи шлунково-кишкового тракту, а також зміни у показниках крові.

Про це розповідає [KURAZH](#)

[Докладніше див. додаток 20](#)

01.09.2026

Julia Vergin

Wie ein Virus Deutschland und den Kosovo verbindet

Німеччина та Косово об'єднали зусилля для боротьби з кліщами-переносниками небезпечного вірусу ([Deutsche Welle](#)).

[Детальніше](#)

15.09.2026

Exclusive: New NIH research center on vaccine harms takes shape

Національні інститути здоров'я США готуються запустити програму клінічних досліджень для вивчення стану людей, які вважають, що зазнали шкоди від дії вакцин, зокрема вакцин проти COVID-19 ([Research Europe](#)).

Деякі дослідники вважають, що ця ініціатива стане важливим доповненням до сфери, якій досі приділяли недостатньо уваги. Водночас інші побоюються, що програма може бути політизована групами, які прагнуть представити вакцини як небезпечні.

[Детальніше](#)

07.09.2026

Костюк Д.

Від океанічних птахів до дельфінів. Науковці назвали найвразливіші види тварин перед пташиним грипом

Вчені розробили моделювання щодо поширення високопатогенного штаму пташиного грипу H5N1 в Австралії. Воно дозволило встановити види птахів і ссавців із найвищим ризиком зараження (nv.ua).

Спеціалісти з Центру морських наук Університету Дікіна [проаналізували](#) шляхи міграції диких тварин. У той час як мутація низькопатогенного вірусу перетворила його на смертоносний штам H5N1, австралійські біологи за допомогою цифрового інструменту визначили найбільш вразливі групи дикої фауни.

Сам вірус існує в природі вже давно, але переважно у вигляді штамів із низькою патогенністю, які зазвичай викликають лише легкі респіраторні чи шлунково-кишкові інфекції у пернатих. Проте під впливом певних факторів, таких як інтенсивний розвиток птахівництва, вірус здатен мутувати до агресивних форм на кшталт штаму H5N1, що сьогодні завдає нищівних ударів по дикій природі в усьому світі.

[Детальніше](#)

Читайте також: [Ель-Ніньйо посилює катастрофу. Науковці сформували 4 прогнози розвитку епідемії H5N1 в Австралії](#)

02.09.2026

Спалах Еболи в Конго забрав життя понад 3000 людей

Джерело: [Reuters](#)

В Демократичній Республіці Конго спалах лихоманки Ебола забрав життя вже понад 3000 людей ([Букви](#)).

Спалах, спричинений штамом Еболи Bundibugyo, став найбільшим і найсмертоноснішим в історії Конго, перевищивши епідемію 2018-2020 років.

Для штаму Bundibugyo немає схвалених вакцин або методів лікування, але кілька вакцин перебувають у розробці. Влада Конго нещодавно почала вакцинувати медичних працівників вакциною Ervebo – хоч вона призначена від штаму Еболи Zaire, вважається, що щеплення забезпечує певний захист від Bundibugyo.

[Детальніше](#)

Новини наукового розвитку

25.09.2026

Галата С.

На крок попереду мутацій: Українські науковці шукають нові підходи до боротьби з резистентністю

Сто років тому відкриття пеніциліну стало справжньою революцією в медицині й врятувало мільйони життів. Однак через швидке поширення резистентності чимало антибактеріальних препаратів сьогодні втрачають

дієвість. Бактерії змінюються, а створення нових антибактеріальних препаратів залишається тривалим і дорогим процесом. Особливо гостро ця проблема постає при лікуванні туберкульозу: окремі мутації збудника можуть знижувати його чутливість до лікарських засобів ([Національний фонд досліджень України](#)).

Саме цій проблемі присвячений проєкт науковців Інституту молекулярної біології і генетики НАН України. За кошти грантового фінансування Національного фонду досліджень України вони виконали дослідження «Сайт-спрямований мутагенез як інноваційний підхід для дослідження механізмів виникнення та подолання резистентності *Mycobacterium tuberculosis* до антибіотиків».

[Докладніше див. додаток 21](#)

25.09.2026

Українські та чеські вчені протестували новий метод виявлення хімічних забруднювачів у водах Антарктики

Українські науковці спільно з колегами з Університету Південної Богемії та Чеської антарктичної дослідної програми провели дослідження хімічних забруднювачів у водах Антарктики за допомогою пасивних пробовідбірників. Перші результати показали, що більшість досліджуваних сполук у відібраних зразках не виявлено. Водночас науковці успішно протестували методику, яка надалі дасть змогу проводити триваліший моніторинг стану антарктичних вод ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 22](#)

17.09.2026

Негрієнко Р.

Вимірювання українських науковців показали швидші зміни у водах навколо Антарктичного півострова

Вологе повітря приходить із тропіків до Антарктичного півострова і запускає танення. Це відбувається навіть тоді, коли опади випадають виключно у вигляді снігу. Так показало моделювання окремих епізодів сильних опадів навколо станції «Академік Вернадський». Паралельно автономні буї вперше дали цілорічну картину того, що відбувається у протоці Брансфілд ([Universe Space Tech](#)).

[Детальніше](#)

10.09.2026

Науковці Інституту гідробіології НАН України дослідили літнє «цвітіння» Київського та Канівського водосховищ

Науковці Інституту гідробіології НАН України впродовж літа 2026 року досліджували розвиток «цвітіння» води на Київському та Канівському водосховищах. Спостереження показали, що його інтенсивність суттєво змінювалася протягом сезону: якщо в середині червня у різних районах водосховищ «цвітіння» майже не спостерігалось, то із середини до кінця серпня, особливо на Київському водосховищі, воно стало значно інтенсивнішим і неоднорідним ([O:NAUKA](https://nauka.gov.ua/)).

Джерело: <https://nauka.gov.ua/>

Дослідження проводять у межах проєкту Національного фонду досліджень України «Розробка нових науково обґрунтованих підходів та методів контролю шкідливого “цвітіння” ціанобактерій у великих водосховищах як інструмент забезпечення екологічної безпеки держави» (№ ДР0126U002967).

[Докладніше див. додаток 23](#)

27.09.2026

Уперше в Україні науковці Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України дослідили, як удари балістичних ракет впливають на сільськогосподарські ґрунти поза зоною активних бойових дій (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

На Дніпропетровщині вони виявили суттєве накопичення важких металів у місцях ракетних ударів та визначили ранні ознаки їхнього токсичного впливу на рослини.

[Детальніше](#)

10.09.2026

Понад третина суходолу Тендрівської затоки та більш як половина Ягорлицької затоки були охоплені пожежами за роки окупації.

Такі масштаби зафіксували фахівці Чорноморського біосферного заповідника НАН України | [Чорноморський біосферний заповідник НАН України](#) |, які дистанційно стежать за станом його окупованих територій (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

Від початку повномасштабного вторгнення до 31 серпня 2026 року вогонь хоча б раз охопив 5021 га території водно-болотного угіддя «Тендрівська затока» та 2763 га «Ягорлицької затоки». Це відповідно 37,5% та майже 52% їхньої суходільної частини.

Особливо тривожна ситуація у 2025-2026 роках. Лише за перші вісім місяців цього року площа згарищ у межах Тендрівської затоки сягнула 2738 га, Ягорлицької – 1243 га. І це ще не підсумок року: пожежний сезон триває.

Вогонь уражає приморські та піщані степи, лісову й чагарникову рослинність, місцями – очеретяні та інші прибережно-водні угруповання. Особливу небезпеку становить повторне вигорання тих самих ділянок, коли нова пожежа починається ще до завершення відновлення екосистеми після попередньої.

Через окупацію проводити польові дослідження зараз неможливо. Науковці стежать за змінами за супутниковими даними Sentinel-2 та картують уражені вогнем території.

Докладніше про результати моніторингу – на сайті НАН України <https://www.nas.gov.ua/.../naukovci-chornomorskogo...>

22.09.2026

Екстремальні погодні явища частішають. Сільськогосподарські рослини теж потерпають від цього. Спекта і посуха знижують врожайність, продовольча безпека опиняється під загрозою. Тому науковці з різних країн постійно шукають способів підвищити стійкість рослин до стресових чинників і

працюють над кліматично орієнтованими біотехнологіями. Одне з рішень – використовувати ендofітні бактерії. Вони поліпшують живлення, розвиток, стійкість і продуктивність рослин (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

В Інституті мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України | [Інститут мікробіології і вірусології ім. ДК Заболотного НАН України](#) | виділили ефективні штами бактерій та створили на їхній основі препарат Інфітол. Цю розробку в комплексі з іншим інститутським бактеріальним препаратом випробували в польових умовах – на посівах сої у Херсонській та Одеській областях (як на зрошуваних, так і на неполивних землях).

Результати – великонадійні: на 38–40% вища врожайність.

Без мінеральних азотних добрив.

Розрахунок економічної ефективності показав низьку собівартість.

А це вже шлях до екологічного й енергоощадного землеробства.

👉 Деталі – тут: <https://www.nas.gov.ua/.../bakterialniy-preparat-dlya...>

14.09.2026

Дорофтей О.

Українські науковиці створили біосенсиори для швидкого контролю води та харчових продуктів

Над технологією, яка робить аналіз води і продуктів харчування наявності токсичних речовин значно доступнішим і мобільнішим, успішно працюють науковиці з Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка та Інституту молекулярної біології і генетики НАН України ([Високий Замок](#)).

Дослідниці розробили два напрями біосенсорів. Перший – амперометричні сенсори на основі ензиму лаккази, для яких досліджено вплив структури полімерної матриці на робочі характеристики та чутливість сенсорів. Другий напрям – оптичні біосенсиори на основі молекулярно-імпринтованих полімерних мембран. Їх можна порівняти зі штучними рецепторами: спеціально сформована структура мембрани здатна вибірково «розпізнавати» потрібну молекулу.

[Докладніше див. додаток 24](#)

04.09.2026

Нові знахідки з минулого: археологи дослідили давнє поселення, якому понад 3 тисячі років

На Кіровоградщині археологи досліджують поселення епохи пізньої бронзи, де виявили незвичайну кам'яну конструкцію з антропоморфною стелою та своєрідним вівтарем. Дослідники припускають, що об'єкт міг бути ритуальною спорудою – святилищем. Водночас остаточних висновків поки

немає, оскільки розкопки тривають. Про це [розповіли](#) в Інституті археології НАН України (tvoemisto.tv).

Йдеться про поселення епохи пізньої бронзи поблизу села Селіванове на півдні Кіровоградської області. У серпні 2026 року тут працювала Кіровоградська археологічна експедиція Інституту археології НАН України під керівництвом професора Сергія Скорого.

[Детальніше](#)

11.09.2026

Членкор НАН, проректор ХПІ Олексій Ларін: Ми постійно створюємо власні моделі штучного інтелекту

Доктор технічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, в.о. проректора НТУ «ХПІ» з наукової роботи Олексій Ларін в інтерв'ю виданню «Думка» розповів про те, чи вдається університету займатися наукою під час війни, яке фінансування ВНЗ може отримати вже в листопаді 2026 року, які провідні наукові розробки просто зараз дозрівають у лабораторіях університету, а також про роботів для гуманітарного розмінування, яких за день можуть надрукувати в ХПІ, та про українські моделі ШІ ([Думка](#)).

[Читати](#)

10.09.2026

Борисіхіна К.

Драматична наука. Науковець звинуватив OpenAI у крадіжці розв'язання відомої математичної задачі

Світ сучасної науки сколихнула гучна драма навколо однієї з найскладніших проблем сучасної математики (nv.ua).

Компанія OpenAI заявила про наближення до розв'язання рівнянь Нав'є-Стокса – однієї із семи «задач тисячоліття», за розв'язання якої Математичний інститут Клея призначив винагороду в 1 мільйон доларів. Ці рівняння описують рух рідин і газів та застосовуються всюди: від авіабудування до моделювання кровообігу. Вони залишаються невирішеними з 2000 року.

Одразу за гучним анонсом OpenAI спалахнув скандал. За заявою OpenAI, їхня нова мовна модель впоралася із завданням за лічені дні. Проте відомий математик Трістан Бакмастер із Нью-Йоркського університету публічно звинуватив компанію в запозиченні ідей та нечесній грі.

[Детальніше](#)

17.09.2026

Concerns growing around reviewers using AI tools to assess grant applications

У міру того як генеративний штучний інтелект дедалі ширше застосовується в дослідженнях і рецензуванні, грантодавці шукають способи захистити конфіденційні заявки, неопубліковані ідеї та інтелектуальний внесок дослідників. Нещодавній спір щодо прориву OpenAI в математиці додав гостроти дискусії. Крім того, зростає занепокоєння щодо використання рецензентами інструментів ШІ для оцінки заявок на гранти ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

22.09.2026

Наріжна В.

ПОНАД 100 ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ВІДКРИТТІВ ЗА МІСЯЦЬ: OPENAI СТВОРИЛА НЕЗАЛЕЖНУ РАДУ МАТЕМАТИКІВ

Невдовзі після [розв'язання «задачі тисячоліття»](#) – рівняння Нав'є-Стокса – OpenAI [оголосила](#) про створення незалежної Консультативної групи з питань математики та штучного інтелекту після того, як її нова внутрішня модель, за твердженням компанії, розв'язала понад 100 давніх відкритих математичних задач. До ради увійшли дев'ять математиків із Гарварда, Стенфорда, Оксфорда та інших провідних наукових установ. Група консультуватиме компанію щодо оцінки та оприлюднення нових математичних результатів, але працюватиме незалежно від OpenAI ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 25](#)

09.09.2026

Наріжна В.

ШВИДКІ ВІДПОВІДІ ЗАМІСТЬ РОЗУМІННЯ: ЯК ШІ РУЙНУЄ «ЛАНДШАФТ СКЛАДНОСТІ» НАУКИ

Після розв'язання однієї з семи «задач тисячоліття» [системою штучного інтелекту](#) компанії OpenAI австралійський математик Теренс Тао [заявив](#), що стрімкий розвиток ШІ може підірвати традиції відкритої науки, якщо дослідники перестануть ділитися перспективними ідеями через ризик, що ШІ швидко «закриє» їхні задачі. На його думку, справді цінні відкриті математичні проблеми є своєрідним непоновлюваним ресурсом, який може стати дефіцитним ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 26](#)

02.09.2026

Наріжна В.

ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО ШІ: ДОСЛІДНИК З МІТ ПРОПОНУЄ МАТЕМАТИЧНО ДОВОДИТИ БЕЗПЕКУ КОДУ

Фізик та дослідник штучного інтелекту Макс Тегмарк з Массачусетського технологічного інституту (Massachusetts Institute of Technology, MIT) [представив](#) новий метод контролю нейронних мереж на семінарі Інституту чистої та прикладної математики (Institute for Pure & Applied Mathematics, IPAM). Замість вивчення складної внутрішньої структури ШІ, він пропонує математично перевіряти зрозумілий код, який система генерує сама ([ZN.UA](#)).

У своєму виступі вчений окреслив два шляхи досягнення “надійного ШІ”. Перший – складна, повільна наука про механістичну інтерпретованість, яка намагається досконало вивчити роботу нейромереж зсередини. Другий, кардинально інший підхід полягає не в перевірці самої “чорної скриньки” ШІ, а у формальній верифікації програмного коду, який ШІ здатний самостійно експортувати зі своїх знань.

[Докладніше див. додаток 27](#)

18.09.2026

Наріжна В.

ANTHROPIC ВІДКРИЛА ДОСЛІДНИЦЬКУ БІОЛАБОРАТОРІЮ ДЛЯ РОЗРОБКИ ЛІКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ШІ – REUTERS

Невдовзі після появи прогнозу генерального директора Anthropic Даріо Амодія про те, що [штучний інтелект зможе вилікувати](#) більшість хвороб людства за 5–10 років, компанія підтвердила, що створила власну лабораторію для проведення біологічних експериментів у районі затоки Сан-Франциско, штат Каліфорнія. Компанія заявляє, що прагне прискорити розробку ліків від рідкісних захворювань за допомогою штучного інтелекту, хоча клінічними випробуваннями наразі не займається, передає [Reuters](#) ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 28](#)

07.09.2026

Борисіхіна К.

На межі законів фізики. Нова математична модель зробить обчислення для штучного інтелекту екологічнішими

Стрімкий розвиток штучного інтелекту, хмарних сервісів та аналізу великих масивів даних призводить до безпрецедентного зростання навантаження на світову інфраструктуру ([nv.ua](#)).

Центри обробки даних уже сьогодні споживають величезну кількість електроенергії, а в найближчі десятиліття цей показник може зрости. Якщо технології не стануть ефективнішими, цифрова галузь ризикує перетворитися на одне з головних джерел глобальних викидів вуглекислого газу.

У відповідь на цей виклик науковці з Единбурзького університету [розробили](#) інноваційну теоретичну модель, здатну кардинально знизити енерговитрати на зберігання та обробку цифрової інформації. Дослідження зосереджене на перспективних технологіях магнітної пам'яті, у яких одиниці та нулі кодуються шляхом зміни магнітних станів.

[Детальніше](#)

04.09.2026

Телеганова Ж.

У БРИТАНІЇ ВПЕРШЕ У СВІТІ ВИДАЛИЛИ ПУХЛИНУ МОЗКУ ЗА ДОПОМОГОЮ «ПОРАД» ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У лікарні Університетського коледжу Лондона (UCL) вперше у світі провели операцію з видалення пухлини на гіпофізі [за допомогою штучного інтелекту](#). ШІ-інструмент працював у режимі реального часу, аналізуючи відео операції та радячи лікарям, як обійти критично важливі судини й нерви, що врятувало 48-річного пацієнта від втрати зору ([ukrinform.ua](#)).

Систему розробили дослідники з UCL, навчивши її на сотнях попередніх відеозаписів хірургічних втручань. Під час операції на додатковому екрані програма виділяла найбезпечніші зони для видалення пухлини та відстежувала інструменти, виступаючи своєрідною «другою парою очей» для медиків.

Команда лікарів наголошує, що ШІ виконував виключно допоміжну роль, тоді як повний контроль над процесом залишався за хірургами. Після успішного першого випробування в реальних умовах розробники планують провести більш масштабні клінічні випробування технології.

06.09.2026

Хвороби серця та нирок можуть посилювати одна одну: ESC оприлюднило нові рекомендації

Серцево-судинні та хронічні захворювання нирок можуть взаємно прискорювати прогресування одне одного. Водночас раннє виявлення проблем із нирками та своєчасне лікування здатні суттєво знизити ризик серйозних ускладнень. Про це йдеться в нових рекомендаціях Європейського товариства кардіологів (ESC) ([Букви](#)).

Документ став першими рекомендаціями ESC, присвяченими одночасному веденню пацієнтів із серцево-судинними захворюваннями та хронічною хворобою нирок. Його розробили спільно з Європейською

асоціацією нирок (Європейською нирковою асоціацією – *Ред*). Рекомендації опубліковані в [European Heart Journal](#) та представлені на Конгресі ESC 2026 року.

[Детальніше](#)

04.09.2026

Телеганова Ж.

У ТІЛІ ЛЮДИНИ ВИЯВИЛИ НОВИЙ ОРГАН

Біологи з Вашингтонського університету виявили в черепі [специфічну імунну структуру](#), яка діє як «пункт безпеки» для раннього виявлення та нейтралізації загроз мозку. Дослідження доводить, що кісткова тканина черепа є активною частиною нейроімунної системи, а не лише механічним захистом ([ukrinform.ua](#)).

Завдяки спеціальним каналам тканини мозку сполучаються з кістковим мозком черепа. У цих нововиявлених структурах В-клітини розмножуються і розпізнають патогени, що дозволяє організму швидше реагувати на небезпеки без залучення більш віддалених імунних ресурсів.

Експерименти на моделях агресивної пухлини мозку (гліоми) показали важливість цих центрів у протидії новоутворенням. Їхня стимуляція спеціальним гідрогелем посилювала імунну відповідь та підвищувала виживаність.

Це відкриття відкриває перспективи для розробки нових, менш інвазивних методів лікування небезпечних захворювань.

01.09.2026

Вітамінів стає менше: вчені з'ясували, чому овочі та фрукти втрачають поживну цінність

Джерело: [The Guardian](#)

Дедалі більше досліджень свідчать, що поживна цінність сільськогосподарських культур поступово знижується. Науковці припускають, що однією з причин можуть бути сучасні методи ведення сільського господарства, а вирішенням проблеми – регенеративне землеробство, яке спрямоване на відновлення здоров'я ґрунтів ([Букви](#)).

[Детальніше](#)

11.09.2026

Телеганова Ж.

РОБОТ, ЩО ЗАПИЛЮЄ КВІТКУ ЗА 10 СЕКУНД

Вчені створили [робота-гуманоїда](#) для селекції рослин, який називається GEAIR 2.0 і може повністю замінити людей під час гібридного запилення культур ([ukrinform.ua](#)).

Розроблений командою з Інституту генетики та біології розвитку Китайської академії наук, робот призначений для роботи в складних умовах вирощування сільськогосподарських культур без постійного контролю з боку людини.

GEAIR 2.0 поєднує робототехніку, штучний інтелект та біотехнології для автоматизації гібридного запилення для селекції сільськогосподарських культур, що є трудомістким етапом процесу. Людиноподібний робот може розпізнавати квіти, орієнтуватися серед рослин та виконувати запилення автономно, що дозволяє йому працювати протягом тривалого часу без постійного нагляду людини.

Модернізований робот використовує дві руки замість гнучкої однорукої системи, що використовувалася раніше. Це дозволяє йому ефективніше маневрувати навколо листя та гілок і адаптуватися до змін умов усередині культур.

Під час демонстрації на томатах апарат витрачав на одну квітку менш як 10 секунд, причому точність ідентифікації жіночого репродуктивного органа квітки покращилася з 85% до 92,8%.

Розробники стверджують, що автоматизація запилення може зменшити потребу в ручній праці, знизити витрати на селекцію та підвищити ефективність гібридної селекції.

07.09.2026

Костюк Д.

Гіперзвук і ракетні сопла. Науковці створили революційний процес виплавки надміцних сплавів

Інженери Лабораторії прикладної фізики Університету Джонса Гопкінса розробили нову технологію FAST CAR2, що дозволяє виготовляти надміцні й термостійкі вуглець-вуглецеві композити за лічені дні замість місяців ([nv.ua](#)).

Ці матеріали – це вуглецеві волокна, занурені в тверду вуглецеву матрицю. Вони є легкими, механічно міцними та витримують екстремальні температури. Саме тому їх використовують у соплах ракет, гіперзвукових апаратах, гальмах літаків та теплових екранах космічних зондів, таких як Parker Solar Probe від NASA.

Про це [пише](#) Interesting Engineering.

[Детальніше](#)

09.09.2026

Борисіхіна К.

Революція в хімії. Китайські вчені виявили приховану атомну структуру для видобутку та переробки метану

Науковці з Далянського інституту хімічної фізики Китайської академії наук у співпраці з колегами із Сіаньського університету Цзяотун та Кардіффського університету зробили важливе відкриття в галузі хімічної технології (nv.ua).

Під час дослідження часткового окиснення метану – перспективного промислового методу отримання синтез-газу для виробництва палива та хімікатів – учені виявили приховану атомну структуру, що виникає безпосередньо під час реакції та забезпечує надзвичайно високу каталітичну активність.

[Детальніше](#)

11.09.2026

Телеганова Ж.

ВЧЕНІ СТВОРИЛИ ДОБАВКУ, ЯКА ЗБЕРІГАЄ ДО 95% ЄМНОСТІ БАТАРЕЙ ПІСЛЯ ТРИВАЛОЇ РОБОТИ

Науковці з Японського передового інституту науки і технологій [розробили](#) хімічну добавку, яка суттєво уповільнює деградацію звичайних графітових анодів у літій-іонних батареях. Оброблений матеріал зберіг 95,6% початкової ємності навіть після 1000 циклів заряджання (ukrinform.ua).

Основою технології стала спеціально синтезована сполука FPTI (пентафторфеніл тіофен імін). Її додають в електроліт під час перших циклів роботи, коли на поверхні графіту формується так званий SEI-шар – захисна мікроплівка твердого електроліту.

У лабораторних випробуваннях графітові комірки без добавки деградували вже після 350 зарядок і за 1000 циклів зберегли лише 62,7% ємності. Зразок із 4 мг/мл FPTI показав вражаючі 95,6%.

Щоправда, під час тестів у повноцінній батареї з катодом типу NMC811 дослідники зіткнулися з проблемою: наявність добавки в загальному розчині погіршувала роботу протилежного електрода. Вчені знайшли прагматичний вихід – використовувати FPTI не в самій батареї, а для попередньої обробки графітового анода ще на етапі виробництва.

Такий підхід дозволив зібрати елемент зі стандартним електролітом, досягнувши питомої енергоємності близько 233 Вт·год/кг (проти 130 Вт·год/кг у контрольного зразка). Тепер автори методики готуються випробувати технологію на комерційних форматах акумуляторів, аби довести її до серійного виробництва.

01.09.2026

Костюк Д.

Космос, лазер і георадар. Південнокорейські інженери навчилися передбачати просідання ґрунту в метро

Лінія метрополітену може на перший вигляд здаватися абсолютно нормальною з поверхні, і зовсім не видно, коли земля під нею повільно просідає. Таку небезпеку важко помітити, доки не з'являться тріщини, пошкодження конструкцій чи інші тривожні сигнали (nv.ua).

Саме задля такої мети новий комплекс MSRS поєднав космічні супутники, наземні лазери та підземні георадари для завчасного виявлення небезпечних порожнеч і просідання ґрунту під тунелями метрополітену.

Інженери Сеульського національного університету науки і технологій [випробували](#) нову трирівневу систему моніторингу. Експеримент проводили на 16-кілометровій ділянці лінії метро Бунданг у Сеулі. Супутники багаторазово надсилають радіосигнали до поверхні Землі та порівнюють відбиті сигнали з часом. Зміни в цих сигналах показують, чи рухається ґрунт і чи є зсуви.

[Детальніше](#)

14.09.2026

Грінько І.

Науковцям вдалося відтворити таємничу речовину глибин Урана та Нептуна

Глибоко всередині крижаних гігантів Сонячної системи – [Урана та Нептуна](#) – вода існує у формі, яку важко уявити на Землі. Оскільки доставити зразки з цих віддалених світів неможливо, дослідники з Французької комісії з альтернативних джерел енергії та атомної енергії (CEA) штучно відтворили подібні екстремальні умови в лабораторії. Результати дослідження вже опубліковані у науковому часописі [Physical Review Letters \(Universe Space Tech\)](#).

[Детальніше](#)

18.09.2026

Наріжна В.

ГРЕНЛАНДІЯ Й АНТАРКТИДА ВТРАТИЛИ 12,5 ТРИЛЬЙОНА ТОНН ЛЬОДУ ЗА ПОНАД 40 РОКІВ

Гренландія та Антарктида з 1979 року втратили близько 12,5 трильйона тонн льоду, а темпи танення різко прискорилися починаючи з 1990-х років. Як

повідомляє [EuroNews](#), таких висновків дійшли автори масштабного дослідження, опублікованого в журналі Scientific Data, що ґрунтується на більш ніж чотирьох десятиліттях супутникових спостережень ([ZN.UA](#)).

Дослідники проаналізували дані, що охоплюють період з 1979 року для Антарктиди та з 1972 року для Гренландії. Вони встановили, що у 1970-х, 1980-х і навіть 1990-х роках крижані щити залишалися відносно стабільними, однак згодом втрати льоду почали стрімко зростати. Найбільше прискорення зафіксували у 2010-х роках.

«Спостерігається чітка тенденція до того, що крижані щити втрачають дедалі більше маси, і ці показники зростають від десятиліття до десятиліття», — зазначила дослідниця льодовиків з Університету Нортумбрії Інес Отосака та додала, що головними чинниками цих змін є [підвищення температури](#) повітря та океану.

[Детальніше](#)

05.09.2026

Наріжна В.

ЯК ПРАВИЛЬНО СЯКАТИ НІС І НАВІЩО ПИТИ МОЛОКО ТАРГАНІВ: ОГОЛОСИЛИ ЛАУРЕАТІВ ШНОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Церемонія вручення Шнобелівської премії пройшла у Цюриху, а її головною темою цього року стали гриби. Нагороду, яку заснував журнал Annals of Improbable Research як пародію на Нобелівську премію, традиційно вручають за наукові роботи, що “спочатку змушують людей сміятися, а потім – замислитися” ([ZN.UA](#)).

Загалом цього року відзначили десять досліджень. Однією з найбільш незвичних відзначених робіт став аналіз поведінки отруйної змії. Вчені обережно наступали на різні частини її тіла, щоб з’ясувати, що саме провокує укуси.

[Детальніше](#)

Проблеми енергозбереження

19.09.2026

Тунік-Фриз В.

Зеленський заявив, що альтернативна енергетика у Карпатах може забезпечити ЄС

Під час першого Карпатського економічного форуму Президент України Володимир Зеленський заявив, що країни Карпатського регіону мають значний потенціал співпраці в енергетичній галузі, а Карпати можуть стати постачальником електроенергії до ЄС, що сприятиме забезпеченню енергетичної незалежності від Росії ([Економічна правда](#)).

Джерело: [Офіс президента](#)

Пряма мова В. Зеленського: «Сонячна та вітрова енергетика. Накопичення енергії. І нові інтерконектори. І наші великі підземні газосховища. Також пропонується створити Карпатський вітроенергетичний кластер потужністю 1,5 гігавата. Карпати можуть стати постачальником енергії для Європейського Союзу, а не просто транзитним регіоном».

[Детальніше](#)

11.09.2026

Українські науковці оцінили ефект від впровадження Smart Grid у 60–80 млрд грн

Масштабне впровадження в Україні технологій **Smart Grid** може забезпечити економічний ефект на рівні **60–80 млрд грн**, тоді як розрахунковий ефект від уже практично застосованих розробок перевищує **16,2 млрд грн** ([ExPro](#)).

Такі оцінки були представлені 10 вересня під час засідання вченої ради Інституту загальної енергетики НАН України, де розглядали проєкт «**Цифрова трансформація електроенергетики України та її інтеграція в європейський енергопростір**». Роботу подано на здобуття Національної премії України імені Бориса Патона в галузі науки і техніки 2026 року.

[Докладніше див. додаток 29](#)

26.09.2026

Науковці Інституту відновлюваної енергетики НАН України створили цифровий інструмент, який дає змогу оцінити потенціал відновлюваної енергетики для кожної окремої громади (<https://www.facebook.com/NA SofUkraine>).

Розробку та її практичне застосування представили на міжнародному Hydrogen Futures Ukraine Symposium 2026 у Львові.

[Детальніше](#)

18.09.2026

Білик В.

Відновлювані джерела забезпечують більше половини електроенергії в ЄС: які країни лідирують. ІНФОГРАФІКА <https://censor.net/ua/n4024116>

У другому кварталі 2026 року відновлювані джерела забезпечили 54,1% усієї електроенергії, виробленої в ЄС ([Бізнес Цензор](#)).

Роком раніше цей показник становив 54,3%, [повідомляє](#) Євростат.

Головні джерела

Найбільшу частку серед відновлюваних джерел у виробництві електроенергії ЄС у другому кварталі 2026 року мала сонячна енергетика – 41,6%. За рік її частка зросла з 37,0%.

Друге місце посіла вітрова енергетика з часткою 27,7%, третє – гідроенергетика, на яку припало 22,6%.

Ще 7,7% відновлюваної електроенергії було вироблено з горючих відновлюваних видів палива, а 0,4% – з геотермальних та інших джерел.

[Детальніше](#)

04.09.2026

Телеганова Ж.

У ШВЕЙЦАРІЇ ЗАПУСТИЛИ ПЕРШІ У СВІТІ СОНЯЧНІ ПАНЕЛІ МІЖ ЗАЛІЗНИЧНИМИ РЕЙКАМИ

У Швейцарії стартап Sun-Ways запустив перші у світі [сонячні панелі](#), змонтовані безпосередньо між залізничними рейками. На стометровій тестовій ділянці встановили 48 знімних модулів, які спеціальний поїзд укладає, мов килимову доріжку, дозволяючи потягам вільно курсувати зверху ([ukrinform.ua](https://www.ukrinform.ua)).

Конструкція розроблена так, щоб її можна було швидко демонтувати для планового обслуговування колій. Згенеровану електроенергію можна передавати в загальну мережу, використовувати для живлення світлофорів чи спрямовувати на рух локомотивів.

Проект отримав схвалення й уже зацікавив залізничників з інших країн. Успішна трирічна апробація в майбутньому дозволить покрити такими панелями тисячі кілометрів колій, забезпечивши значну частку потреб країни в чистій енергії без втрати сільськогосподарських земель.

Фото: Sunways

Джерело: <https://www.ukrinform.ua/>

17.09.2026

Wellenenergie aus dem Meer: Forscher finden Lösung für mehr Effizienz

Дослідники з Австралії та Німеччини розробили новий метод, який дозволяє перетворити близько 90 % енергії океанських хвиль на електроенергію ([idw-online](#)).

[Детальніше](#)

10.09.2026

Костюк Д.

400 мегаватів чистої енергії. В США представили компактний термоядерний реактор

Американська компанія показала технічний проєкт комерційної термоядерної електростанції Helios. Вона створена для безперервної подачі в енергомережу приблизно 400 мегаватів електроенергії ([nv.ua](#)).

Детальний опис системи розробники представили 9 вересня у спеціальному випуску видання Fusion Engineering and Design, опублікувавши одразу 16 рецензованих наукових робіт.

[Докладніше див. додаток 30](#)

17.09.2026

Борисіхіна К.

Відходи сталеливарного виробництва можуть допомогти у збереженні сонячної енергії – результати нового дослідження

Дослідники з Університету Пенсильванії [виявили](#), що кам'янисті відходи сталеливарного виробництва можуть слугувати недорогим варіантом для акумулювання тепла в системах високотемпературного зберігання теплової енергії (TES) ([nv.ua](#)).

Перший етап триетапного проєкту, результати якого було опубліковано в журналі Solar Energy, був присвячений оцінці морфологічної структури та властивостей трьох типів шлаків задля зменшення обсягів промислових відходів і створення економіки замкнутого циклу.

[Детальніше](#)

Науково-організаційні заходи

18.09.2026

ВІДБУВСЯ ЩОРІЧНИЙ МІЖНАРОДНИЙ ФОРУМ HAMBURG SCIENCE SUMMIT 2026

17 вересня 2026 року в Гамбурзі (Німеччина) відбувся Hamburg Science Summit 2026 – щорічний міжнародний форум, що об'єднує представників науки, політики, бізнесу та громадянського суспільства для обговорення майбутнього європейського дослідницького та інноваційного простору ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

У центрі дискусій були виклики, з якими стикаються європейські наука та інновації в умовах посилення геополітичної напруженості, а також питання академічної свободи, технологічного суверенітету, безпеки даних, технологій подвійного призначення та критичної інфраструктури.

У межах саміту відбувся круглий стіл високого рівня «Наука під тиском – як підвищити стійкість наукових систем» (Science under pressure – how to enhance the resilience of science systems). До дискусії в онлайн-форматі долучився Президент Національної академії наук України академік Анатолій Загородній.

Читати за [посиланням](#).

Джерело: <https://www.facebook.com/NASofUkraine>

25.09.2026

Науковці НАН України стали співорганізаторами міжнародного тренінгу із дослідження квантових матеріалів

Понад 300 дослідників із 51 країни долучилися до міжнародного онлайн-тренінгу [«Квантові матеріали – від ARPES до trARPES»](#) (Quantum Materials –

from ARPES to trARPES), що відбувся 16 вересня 2026 року ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Захід, співорганізований українськими та німецькими науковцями в межах двох проєктів програми ЄС «Горизонт Європа» 360CARLA і Lasers4EU, об'єднав фахівців, які досліджують електронну структуру та надшвидкі процеси у квантових матеріалах.

У центрі уваги тренінгу були методи, що відкривають нові можливості для дослідження квантових матеріалів. Кутороздільна фотоемісійна спектроскопія (ARPES) дає змогу вивчати електронну зонну структуру твердих тіл.

Учасники прослухали відкриті лекції експертів із партнерських установ Lasers4EU та долучилися до дискусії. Окрему увагу приділили практичним можливостям для дослідників: як подати заявку на проведення trARPES-експериментів у провідних європейських лазерних центрах через програму транснаціонального доступу Lasers4EU.

Читати за [посиланням](#)

22.09.2026

Спільне майбутнє європейської науки: НААН долучилася до XIII Генеральної асамблеї UEAA в Албанії

21–22 вересня 2026 року в Тірані (Албанія) на базі Академії наук Албанії відбулася XIII Генеральна асамблея Союзу європейських академій наук сільськогосподарства, продовольства та природних ресурсів (UEAA) і міжнародний науковий симпозіум «Стале європейське сільське господарство та збалансоване управління природними ресурсами» ([Національна академія аграрних наук України](#)).

Захід об'єднав очно та в онлайн-форматі керівників провідних аграрних академій наук ЄС, урядовців, дипломатів і міжнародних експертів із Франції, Італії, Швеції, Болгарії, Латвії, Румунії, Албанії та України.

<...> Зі зверненням до учасників Генеральної асамблеї від Національної академії аграрних наук України виступив Президент НААН, академік Ігор Гриник.

У своєму виступі очільник Академії наголосив, що Україна сьогодні захищає не лише свою незалежність, а й спільні європейські цінності та продовольчу безпеку континенту. Він підкреслив, що наукова співпраця має стати одним із головних інструментів повоєнного відновлення нашої держави.

[Детальніше](#)

18.09.2026

ЄВРОПЕЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ АКАДЕМІЙ ПРИРОДНИЧИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК (ALLEA) ОГОЛОСИЛА КОНКУРС НА ЗДОБУТТЯ ПРЕМІЇ МАДАМ ДЕ СТАЛЬ 2026 РОКУ

Європейська федерація академій природничих та гуманітарних наук (ALLEA) оголосила [конкурс на здобуття премії Мадам де Сталь 2026 року](#).

Премію започатковано 2014 року за ініціативи тодішнього президента Європейської комісії Жозе Мануеля Баррозу. Нею відзначають учених, інтелектуалів і письменників, чия професійна діяльність зробила вагомий внесок у розвиток Європи, утвердження її культурних та інтелектуальних цінностей та ідей європейської інтеграції ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Детальніше за [посиланням](#).

25.09.2026

Оголошено конкурс на здобуття Золотої медалі імені В.І. Вернадського

Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття Золотої медалі імені В.І. Вернадського – найвищої відзнаки НАН України, яку присуджують ученим за видатні досягнення у галузі природничих, технічних та соціогуманітарних наук ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Медаль засновано на честь першого Президента Української академії наук, видатного вченого академіка Володимира Івановича Вернадського.

Щороку до дня його народження – 12 березня – присуджують дві золоті медалі: одну українському та одну зарубіжному вченому.

Детальніше за [посиланням](#).

18.09.2026

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ: ВУГЛЕЦЕВІ НАНОМАТЕРІАЛИ І НОВІ РОЗВ'ЯЗКИ РІВНЯНЬ ІЗ НЕСТАНДАРТНИМИ УМОВАМИ

16 вересня 2026 року під головуванням Президента Національної академії наук України академіка НАН України Анатолія Загороднього відбулось чергове засідання Президії НАН України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Цього дня учасники засідання заслухали дві наукові доповіді – «Особливості технології, структура та галузь застосування багатостінних вуглецевих нанотрубок» та «Застосування еліптичних і параболічних рівнянь до аналізу структурно-неоднорідних середовищ».

Насамкінець учасники засідання розглянули кадрові та поточні питання.
Читати за [посиланням](#).

23.09.2026

Результати виборів керівництва й академіків-секретарів НАПН України

17 вересня 2026 року відбулися загальні збори НАПН України, метою яких було обговорення звіту президента НАПН України Василя Кременя про діяльність НАПН України протягом 2017–2026 років, а також вибори керівного складу НАПН України, академіків-секретарів відділень НАПН України і членів Президії НАПН України на новий термін ([Національна академія педагогічних наук України](#)).

Керуючись Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Статутом НАПН України, учасники зборів (члени НАПН України і депутати від наукових установ) провели процедуру виборів, результати яких наведено нижче.

[Докладніше див. додаток 31](#)

21.09.2026

КРУГЛИЙ СТІЛ «ДВІ КНИГИ – ДВІ ОПТИКИ ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ “ЯК ВІЙНА ТРАНСФОРМУЄ УКРАЇНУ?”»

В Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України відбувся круглий стіл, присвячений осмисленню масштабних трансформацій української держави та суспільства під впливом російсько-української війни. Зі вступним словом до учасників звернувся керівник проєкту, віцепрезидент НАН України, академік НАН України **Олег Рафальський**, окресливши значення комплексного наукового аналізу змін, яких зазнає Україна в умовах війни ([Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України](#)).

Центральним елементом заходу стала презентація двох монографій «Україна у боротьбі: війна та перетворення держави» та «Україна у боротьбі: війна та перетворення суспільства».

[Детальніше](#)

10.09.2026

Сокур О., Клименко О.

Особові колекції українських бібліотекознавців у фондах наукових бібліотек

9 вересня 2026 року відбувся тематичний науково-методичний семінар у рамках підвищення кваліфікації бібліотекарів **«Особові колекції українських бібліотекознавців у фондах наукових бібліотек»**, організований відділом науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Захід традиційно пройшов у змішаному форматі онлайнної та офлайнної зустрічі на платформі Zoom та у залі засідань Вченої ради НБУВ ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

[Докладніше див. додаток 32](#)

23.09.2026

Книгознавчі читання і презентація нової цифрової колекції «Історія регіонів»: Дніпро

17 вересня 2026 року [Відділ бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства](#) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) провів книгознавчі читання до 500-річчя міста Дніпра «Історія регіонів: Стара Самар – Новий Кодак – Катеринослав – Січеслав – Дніпропетровськ – Дніпро» та презентацію цифрових копій двох комплектів катеринославських журналів «Дніпрові хвили» та «Южное хозяйство», а також деяких рідкісних видань з історії Самарського монастиря та історії Катеринослава ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Головна мета проекту «Історія регіонів» – зберегти в цифровій формі й надати дослідникам можливість вільного доступу до рідкісних видань певного регіону України, наразі – Катеринославщини початку ХХ ст. Ця потреба є актуальною насамперед через обстріли і загрозу нищення фондів бібліотечних установ східних, північних і південних регіонів України під час російської агресії. Тож проєкт має важливу захисну і популяризаторську функцію: оцифровувати і розміщувати у вільному доступі цифрові копії рідкісних видань з історії регіонів країни. Саме на цій об'єднувальній функції проєкту наголосила у вступному слові директор [Інституту книгознавства](#) НБУВ [Галина Ковальчук](#) і завершила виступ девізом: «Ми разом!».

[Детальніше](#)

18.09.2026

Видавничий дім «Академперіодика» НАН України представив наукові та науково-популярні видання Академії на 33-му Львівському міжнародному BookForum. Особливий інтерес читачів викликали книжки

серії «Наука для всіх» – про мову, літературу, археологію, природу та українське шістдесятництво (<https://www.facebook.com/NAsofUkraine>).

[Детальніше](#)

22.09.2026

Харків об'єднав правничу спільноту: розпочав роботу X Харківський міжнародний юридичний форум та відбувся «Парламентський діалог»

21 вересня 2026 року президент Національної академії правових наук України Володимир Журавель взяв участь у відкритті ювілейного X Харківського міжнародного юридичного форуму, який розпочав роботу на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого ([Національна академія правових наук України](#)).

Харківський міжнародний юридичний форум, започаткований у 2017 році, за роки свого проведення перетворився на вагомий міжнародний майданчик професійного діалогу, що об'єднує представників правничої науки, юридичної освіти, державних інституцій, правничої практики та міжнародної експертної спільноти <...> Організаторами Форуму виступили Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національна академія правових наук України, Харківська міська рада та Харківська обласна рада у співпраці з Харківською обласною військовою адміністрацією та за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Міністерства економіки та довкілля України.

[Детальніше](#)

18.09.2026

ПРІОРИТЕТИ ГЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ ОБГОВОРILI НА ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ У КИЄВІ

15-16 вересня 2026 року в Інституті геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М.П. Семененка НАН України відбулася II Всеукраїнська наукова конференція «Геологічна будова та корисні копалини України» ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Конференція об'єднала 141 науковця та фахівця з 17 наукових установ, закладів вищої освіти та виробничих організацій України. Учасники обговорили сучасні дослідження у сфері геологічних наук, зокрема питання геохімії, мінералогії, геодинаміки та рудоносності. Окрему увагу приділили екологічним аспектам видобування корисних копалин і розвитку української наукової термінології у науках про Землю.

Читати за [посиланням](#).

11.09.2026

ВІДБУВСЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ ФОРУМ «ДІАЛОГ ДВОХ КУЛЬТУР – 2026»

4-7 вересня 2026 року відбувся українсько-польський форум «Діалог двох культур», спрямований на зміцнення культурних і наукових зв'язків між Україною та Польщею. Цьогоріч уперше одним із головних організаторів заходу став Інститут Івана Франка Національної академії наук України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Форум об'єднав низку локацій у Кременці, Дубні, Вишнівці, Убинях та Дідилові. У межах програми науковці презентували нові видання, присвячені українсько-польським літературним зв'язкам, а також альманах до 25-річчя «Діалогу двох культур».

Українські дослідники також долучилися до польської акції «Національне читання - 2026», а під час зустрічей із громадами, вчителями та школярами обговорили творчість Івана Франка та його дослідження спадщини Юліуша Словацького.

Читати за [посиланням](#).

04.09.2026

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ В МЮНХЕНІ

2-4 вересня 2026 року в Мюнхені (Німеччина) відбулась міжнародна наукова конференція «Осмищення та пам'ять: Німеччина, Україна та Друга світова війна після 1945 року» («Reckoning and Remembrance: Germany, Ukraine, and the Second World War after 1945»). Ця конференція організована Центром сучасної історії імені Миколи Гаєвого, що діє в Українському католицькому університеті (УКУ) у Львові і плідно співпрацює з Мюнхенським університетом імені Людвіга-Максиміліана (Ludwig-Maximilians-Universität München) ([Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України](#)).

Конференція була присвячена осмищенню досвіду України під пануванням двох тоталітарних режимів – нацистської Німеччини та сталінського СРСР, а також пам'яті про їхні масові злочини. 2 вересня у приміщенні Баварської академії наук відбулось відкриття конференції.

[Детальніше](#)

06.09.2026

Українська археологиня отримала почесну відзнаку Європейської асоціації археологів

Анжеліка Колесниченко, яка працює в Інституті археології НАН України, отримала міжнародне визнання за наукову роботу у сфері дослідження давнього скла. Їй присудили Honorary Mention у межах премії Європейської асоціації археологів за досягнення на початку кар'єри (USIONLINE.com).

Оголошення відбулося в Афінах під час відкриття 32-ї щорічної зустрічі Європейської асоціації археологів, яка тривала 26–29 серпня 2026 року. Премія Early Career Achievement Prize, заснована Фондом **Оскара Монтеліуса**, покликана відзначати фахівців на ранньому етапі професійного шляху.

До уваги беруть не лише академічні результати, а й суспільне значення роботи, її інноваційність, міждисциплінарність та міжнародний вплив.

[Детальніше](#)

11.09.2026

ВІДБУЛОСЯ НАГОРОДЖЕННЯ ЛАУРЕАТІВ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА 2026 РОКУ

09 вересня 2026 року в Києво-Могилянській бізнес-школі відбулася церемонія нагородження лауреатів Премії імені Василя Стуса 2026 року. Ними стали перекладач і письменник Андрій Содомора та історикиня, письменниця і публіцистка, провідна наукова співробітниця відділу історії України другої половини XX століття Інституту історії України НАН України докторка історичних наук, професорка Олена Стяжкіна ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Премія імені Василя Стуса щороку присуджується літераторам, митцям, режисерам, музикантам і культурним менеджерам за особливий внесок в українську культуру та стійкість громадянської позиції. Премія є прижиттєвою та не залежить від місця проживання лауреата.

[Відеозапис церемонії нагородження.](#)

Читати за [посиланням](#).

16.09.2026

Команда УКУ першою з України взяла участь у European Rover Challenge

Команда UCU Space Robotics Українського католицького університету першою серед українських команд взяла участь у міжнародних змаганнях із космічної робототехніки European Rover Challenge 2026. У дебютному сезоні студенти вийшли до фіналу серед 124 команд та за результатами змагань посіли 20-те місце ([Міністерство освіти і науки України](#)).

European Rover Challenge 2026 відбувся 4–6 вересня у Кракові (Польща). Учасники змагалися у виконанні завдань, що моделюють роботу роботизованих систем під час планетарних місій: автономній навігації, дослідженні поверхні, відборі та транспортуванні зразків, розвідці місцевості за допомогою дрона та виконанні технічних операцій маніпулятором.

Українська команда представила на змаганнях марсохід **Indomitus**, який студенти самостійно спроектували та створили за шість місяців.

[Детальніше](#)

Цифрова трансформація суспільства, впровадження інноваційної моделі економіки

14.09.2026

ХАРКІВ РОЗБУДОВУЄ ІНЖЕНЕРНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

У Харкові підписано Угоду про створення Північно-Східного регіонального інженерно-наукового кластера. До співпраці долучаються академічна наука, технічні університети, Мала академія наук України, промислові підприємства та благодійники. Їхнє спільне завдання – допомогти молоді здобути інженерну професію, опанувати сучасні технології та знайти можливості для реалізації своїх здібностей в Україні ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 33](#)

18.09.2026

До Дня винахідника МОН оголошує конкурс на оновлену Премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій

Міністерство освіти і науки України оголошує конкурсний відбір на здобуття Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій. Цьогоріч конкурс проходитиме в оновленому форматі та буде сфокусований на технологіях, які вже отримали практичне застосування ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Головна мета конкурсного відбору – відзначити тих, хто створив нову інноваційну технологію та забезпечив її практичне впровадження. У конкурсі вперше передбачено 4 ключові номінації.

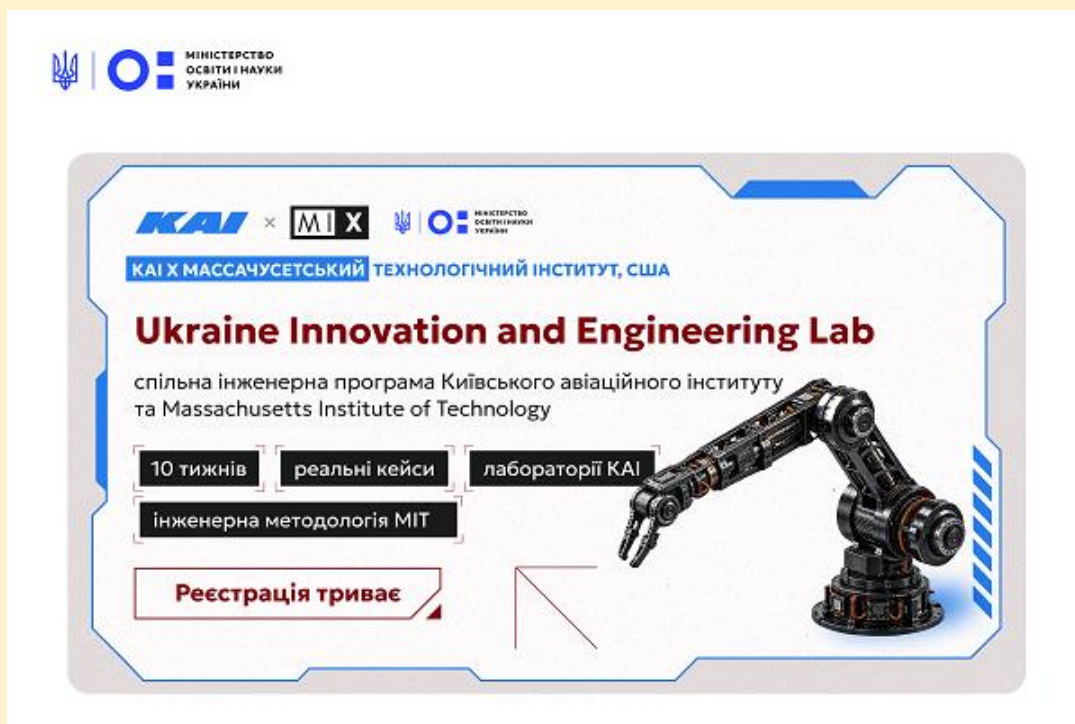
[Докладніше див. додаток 34](#)

28.09.2026

KAІ та MIT запускають Ukraine Innovation and Engineering Lab для роботи над реальними технологічними викликами

Національний університет «Київський авіаційний інститут» (KAI) та Massachusetts Institute of Technology (MIT) запускають **Ukraine Innovation and Engineering Lab** – 10-тижневу інженерну програму, побудовану на базі реального курсу MIT та адаптовану до українського контексту ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Понад 100 відібраних учасників працюватимуть у командах над реальними технологічними викликами – від дослідження проблеми та пошуку рішення до створення й перевірки робочого прототипу.

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 35](#)

15.09.2026

Інноваційна інфраструктура України: як змінилася її структура та регіональне представлення у 2023-2025 роках

Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ/IP офіс) підготував інформаційно-аналітичний огляд «Стан та тенденції розвитку інноваційної інфраструктури України у 2023–2025 роках» ([IP офіс](#)).

Джерело: <https://nipo.gov.ua/>

Інноваційна інфраструктура є важливою складовою інноваційної екосистеми, створюючи умови для розвитку та впровадження інновацій, комерціалізації результатів наукової і науково-технічної діяльності, трансферу технологій та взаємодії між наукою, бізнесом і державою.

В основу огляду щодо стану і тенденцій розвитку інноваційної інфраструктури України покладено інформацію, яку УКРНОІВІ щорічно отримує від обласних військових адміністрацій (ОВА) та Київської міської державної адміністрації (КМДА) для формування й актуалізації інтерактивної мапи інноваційної інфраструктури України.

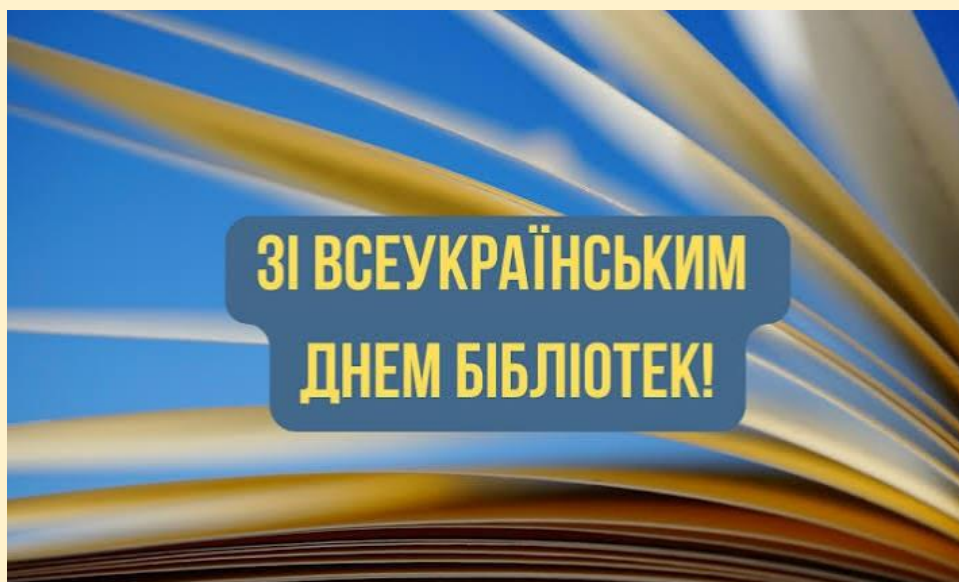
[Докладніше див. додаток 36](#)

Читайте також: [Якісна аналітика як базис розвитку регіональних інноваційних екосистем: ініціативи УКРНОІВІ](#)

Бібліотека в науковому процесі

29.09.2026

30 вересня – Всеукраїнський день бібліотек

Джерело: <https://www.nbuv.gov.ua/>

«Враховуючи великий внесок бібліотек України у розвиток вітчизняної освіти, науки і культури, підвищення їх ролі у житті суспільства та підтримуючи ініціативу бібліотечної громадськості, постановляю:», – йдеться в Указі Президента України від 14 травня 1998 року, – «...Установити Всеукраїнський день бібліотек і відзначати його щорічно 30 вересня» ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Органи виконавчої влади та державні адміністрації мали «забезпечити проведення в рамках Всеукраїнського дня бібліотек заходів, спрямованих на підвищення ролі книги у суспільно-політичному та історико-культурному житті населення України, а також на вирішення проблем щодо розвитку бібліотечної справи».

Відзначаємо. Але бібліотеки в Україні, як і чимало інших цивільних об'єктів, стали мішенями, воєнними цілями терористичної російської окупаційної армії. Йдеться про знищення чи руйнування майже 20 відсотків книгозбірень, на прифронтових і окупованих територіях спалено чи знищено бібліотечні фонди.

Нині у Всеукраїнський день бібліотек зусилля ЗСУ спрямовуються на безпеку і захист життя людей та інфраструктури від уражень дронами і ракетами.

Утім, вцілілі бібліотеки стали своєрідними центрами спілкування, культурного обміну, втілення різноманітних проєктів на підтримку громад, ВПО, допомогу фронту.

Поповнюються, оновлюються, на скільки це можливо, бібліотечні фонди, проводиться навчання, семінари й конференції з питань запровадження новітніх технологій зберігання раритетних видань, документів, історичних артефактів, їхнього оцифровування. І в цій роботі провідна роль належить Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Найбільша книгозбірня країни НБУВ як важливий науково-методичний інформаційний і

освітній центр тісно співпрацює з усіма бібліотеками в Україні та найпотужнішими книгозбірнями світу, котрі активно допомагають українським колегам вистояти під час війни росії проти України.

Отже, святкуємо! Стійкості, витримки, безпеки, здоров'я, тепла і затишку кожній родині, всім причетним до цього професійного свята.

Л. Матвійчук,

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Колективні монографії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в галузі історико-культурної спадщини (2020–2025) як різновид науково-інформаційного джерела: методологічні аспекти

Суспільно-політичні реформи незалежної України, починаючи з 90-х років ХХ ст., призвели до бурхливого зростання інтересу до національної історії та культури, випуску широкого комплексу наукових видань, що розкривають різні аспекти та періоди історичного розвитку культурної спадщини, літератури в галузі національної культури та політичних аспектів розвитку суспільства. У центрі уваги опинилися й історико-культурні фонди бібліотек, передусім, розконсервовані величезні обсяги книжкових фондів, що не опрацьовувалися впродовж ХХ ст., зокрема, націоналізовані радянською владою, у тому числі бібліотеки релігійного походження, навчальних закладів та культурно-просвітницьких установ, наукових товариств та громадських установ, особисті книжкові та архівні колекції діячів національного або опозиційного руху, історичні зібрання та спеціальні колекції [1]. Актуалізуються величезні обсяги рукописних документів, які до цього часу не були в науковому обігу. Завдання залучити до наукового обігу абсолютно новий шар історико-культурної та наукової інформації за короткий термін вимагало значних зусиль наукового опрацювання фондів, їх наукової класифікації та перегляду структури науково-пошукового апарату та видового складу науково-інформаційних видань, а відповідно – і підготовки відповідних фахівців. За короткий термін треба було здоганяти провідні світові бібліотеки, які реалізовували цю роботу впродовж ХІХ–ХХ ст.

Цей процес актуалізації набуває *методологічного аспекту щодо шляхів реалізації науково-інформаційної функції бібліотек* через багатоаспектні дослідження фондів та їх походження, експертизу цінності та науковий опис, систематизацію, створення системного науково-довідкового апарату та електронних ресурсів, видавничу діяльність, організацію культурно-просвітницьких та популяризаційних видів роботи в системі соціальних

комунікацій. Можливості для цього було надано завдяки докорінним змінам у засадах діяльності бібліотек у 90-х роках ХХ ст., коли впроваджується нове законодавство, зокрема Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», іншими актами законодавства, Статутом Національної академії наук України. Основними принципами організації та діяльності наукової установи НАН України, що не лише декларують нові правові засади діяльності бібліотек, а й значно розширюють права бібліотек щодо визначення напрямів і форм діяльності, організації видання наукової продукції, що раніше не було дозволено [2, с. 448–465].

Національні бібліотеки НАН України пройшли значний шлях свого розвитку від початку офіційного утворення, але їхні фонди, до складу котрих увійшли колекції і зібрання, бібліотеки були спадщиною попереднього історичного розвитку України: у рукописній формі, друкованої книжкової продукції, в історичних архівних документах, інших джерелах великої спадщини артефактів, що відображають усі аспекти розвитку творчої думки – національної та світової.

Одним з факторів успіхів у науково-дослідних розробках НБУВ у галузі таких історико-культурних напрямів як створення національної бібліографії, українська біографістика, вивчення, збереження та видання української історико-культурної спадщини та нові технології збереження, консервації та реставрації бібліотечних фондів, стала нова структура бібліотек, створена та укріплена за ініціативою генерального директора НБУВ академіка О. Онищенка, який очолив НБУВ у 1992 р.

Започаткування нової структури національної бібліотеки і створення низки наукових інститутів стало поштовхом для розвитку бібліотечних наук, зокрема Інституту рукопису, Інституту української книги (сьогодні – Інститут книгознавства), Інституту бібліотекознавства, Інституту архівознавства, Інституту біографічних досліджень, Фонду Президентів України, Національної юридичної бібліотеки та Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Центру збереження фондів і цифровізації, окремих наукових відділів – національної бібліографії, науково-бібліографічного, пресознавства тощо [3, с. 59–70]. Ця структура залишилася ефективною впродовж усього наступного періоду діяльності бібліотеки.

Статус науково-дослідної національної установи визначив умови та засоби дослідження історико-культурних фондів, відтоді бібліотека реалізує свої науково-інформаційні функції за багатьма напрямками, формуючи значний вплив на розвиток гуманітарної складової суспільства, що є необхідною умовою формулювання національної ідеї незалежної держави, захисту базових культурних цінностей, які гармонізують українське суспільство, об'єднують та підтримують духовні сили народу, у тому числі в період воєнного стану, у якому нині перебуває Україна. Бібліотека виступає інститутом національної пам'яті як установа, що організує збирання, збереження та використання джерел національної пам'яті, відіграє важливу

соціокомунікаційну роль у визначенні ціннісно-нормативної системи суспільства, її стабільного емоційно-психологічного стану, морального та інтелектуального потенціалу [4].

Важливою умовою став захист державою історичної пам'яті і надання НБУВ статусу національного культурного надбання. З того часу бібліотеці належить особлива роль у дослідженні історико-культурних фондів як провідних культурних, освітніх, науково-інформаційних державних закладів, що здійснюють функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, архівознавства і документознавства. Значно розширилися статутні функції бібліотек, доповнившись багатьма інноваційними напрямками розвитку науки, у тому числі науково-інформаційного, який став пріоритетним [5].

У Статуті 2017 р. НБУВ науковій діяльності приділено основну увагу (п.2.1.2.), що є виправданим у сучасній науковій та соціокультурній діяльності, визначено основні наукові напрями: теоретичні, методичні та інформаційно-технологічні проблеми управління знаннями в бібліотеках і формування фондів та бібліотечних баз знань, інтеграція та використання інформаційних ресурсів; розвиток національного науково-інформаційного простору; вивчення, збереження і видання рукописної, книжкової та документальної спадщини України; створення національної бібліографії та біобібліографії, розвиток української біографістики; проблеми розвитку інформаційного суспільства, глобальної інформатизації та соціальних комунікацій, інформаційної безпеки України. НАН України значно розширила можливості бібліотек визначати свої наукові дослідження, звільнити свої творчі та наукові здібності від ідеологічних обмежень радянського часу.

Серед цих напрямів, що затверджуються для досліджень, важливого значення набуває напрям **вивчення, збереження і видання рукописної, книжкової та документальної спадщини України**, який став одним з основних у науковій діяльності таких інститутів як Інститут рукопису, Інститут книгознавства та Інститут архівознавства НБУВ, за рахунок зосереджених у фондах понад 3 млн унікальної історико-культурної спадщини історичних бібліотек, колекцій, зібрань, які раніше не були актуалізовані в науковій та культурній діяльності.

Гарантією професійної розробки фондів як великого масиву джерел історико-культурної пам'яті України стало відкриття аспірантури і докторантури та спеціалізованої наукової ради із захисту дисертацій, що відіграло значну роль у підготовці кадрів вищої кваліфікації в академічних бібліотеках і в Україні в цілому, спроможних вирішувати багато питань кваліфікованого розвитку науки в НБУВ [6, 7]. Створення спеціалізованої вченої ради в НБУВ, а також видання фахових журналів та збірників наукових праць, які почали виходити з 1993 р., дало змогу швидко сформувати професійний колектив учених, які розуміли специфіку

бібліотечних наук і завдання наукового дослідження та залучення до наукового простору гуманітаристики неактуалізованого історичного багатства національної культури та перспективи їх розвитку.

Нового значення набуває науково-інформаційна функція у галузі опрацювання та надання в науковий доступ історико-культурної спадщини. Оскільки бібліотеки увійшли до складу національної системи науково-технічної інформації і формування довідково-інформаційних фондів (обробка, зберігання, поширення й використання інформації інформаційного забезпечення юридичних та фізичних осіб) на них було поширено й законодавство в галузі інформації:

«Закон про інформацію» (1992) та Закон «Про науково-технічну інформацію національного інформаційного фонду України» (1993), які надалі періодично редагувалися та розвивалися.

Це дало змогу бібліотекам не лише досліджувати, а й ґрунтовно розвивати науково-інформаційну та науково-видавничу діяльність у цілому, створювати свої видавництва, журнали, різноманітні науково-інформаційні види публікацій та електронних ресурсів, а згодом цифрової складової науково-інформаційної роботи. Водночас у бібліотеках формується новий аспект розвитку й використання науково-інформаційних та культурологічних джерел на базі наукового дослідження фондів, що не були в науковому обігу, та джерел нового комплектування. Починає розвиватися й класифікація науково-інформаційних видань та науково-інформаційних джерел, що видають бібліотеки. Опрацювання культурної спадщини та її поширення історико-культурного знання, використання нових знань у соціокультурній комунікації стає однією з провідних функцій наукової бібліотеки з урахуванням її науково-дослідної специфіки та наповнюються змістом живого відображення історії наукового й культурного розвитку.

На сьогодні існує величезна наукова продукція бібліотек – підготовлено два бібліографічних покажчика наукових праць НБУВ до 2018 р. [8, 9], що розкривають її «вибух» у період незалежності. Аналіз різноманітних видів науково-інформаційної продукції бібліотек та таких, на які можна поширювати значення інформаційних, сьогодні значно полегшений можливостями не лише ознайомитися із самими паперовими виданнями, що розсилаються за обов'язковою розсилкою, а й із цифровими копіями в репозитаріях бібліотек, поточними архівами бібліотек з основної діяльності [10, 11, 12].

Одним із ґрунтовних показників фундаментальних розробок бібліотек стала видавнича діяльність та обсяги й види наукової продукції, яка характеризувала новий етап в історії наукових національних бібліотек НАН України, що досліджувалося Т. Дубас. Вона провела спеціальне дослідження науково-видавничої діяльності НБУВ за період незалежності (1991–2019) – охарактеризувала розвиток засад діяльності, навела статистику та здійснила класифікацію видань, що відображено в дисертаційному дослідженні «Науково-видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І.

Вернадського: напрями, тенденції змін, перспективи (1991–2019)» [13]. Дослідницею було виокремлено нові тенденції доробку національних бібліотек НАН України у підготовці наукових монографій, каталогів, довідників-путівників, бібліографічних покажчиків, дайджестів і багатоаспектної продукції інформаційно-аналітичного змісту та інших форм інформування.

Т. Дубас виокремила напрям історико-культурологічних видань, спрямованих на представлення історичних бібліотек, колекцій та зібрань унікальних фондів, що відбувається внаслідок науково-дослідної діяльності бібліотек, та відзначила його специфічні особливості, обсяги, структуру, різноманітність напрямів, які можуть бути предметом досліджень у науковій бібліотеці, склала бібліографічні списки основних праць, намітила можливості подальшого розвитку у цифровому середовищі в аспектах редакційно-видавничої специфіки підготовки [14]. У працях Т. Дубас розглянуто інформацію про обсяги збільшення видавничої продукції НБУВ та розширення репертуару видань в умовах змін у статутах НБУВ, державних стандартів, надано загальну класифікацію видань [15, 16]. Дослідниця виокремила основні характерні особливості цього періоду наукового розвитку наукової діяльності: створення *серій видань* – монографічних, бібліографічних та археографічних (публікацій документів та пам'яток історії та культури) по напрямках, які присвячувалися ***розкриттю унікальних і універсальних за науково-культурологічним значенням фондів НБУВ та ЛННБ***, на відміну від діяльності бібліотек галузевих академій, які працювали відповідно на галузь науки. До того ж вона відзначила і появу комплексних праць, що містили різні види інформації, як власне теоретичні розділи, так і розділи, що розвивають склад і зміст фондів, а також праці, які поєднували різні види наукової роботи і мали як науково-дослідну монографічну складову, яка представляла сам предмет видання, так і бібліографічні розділи покажчиків, каталогів, публікацію джерел, включені додатки, що демонструють глибину та верифікацію досліджень.

Слід зазначити, що за останні роки (2020–2025 рр.) наукова продукція національних бібліотек, попри воєнний стан, зменшення фінансування та погіршення умов роботи, продовжувала розвиватися, про що свідчить спеціальна Аналітична записка НБУВ, підготовлена для проходження державної атестації та атестації НАН України у 2025 р. як науково-дослідних установ. Хоча категорію Б можна вважати успішним проходженням атестації, багатий доробок у галузі науково-бібліографічної діяльності та інші види науково-інформаційної роботи, передусім у галузі формування нових електронних ресурсів та цифрових колекцій, не був врахований у методиці оцінки державної атестації: що є прикритим прикладом необ'єктивного оцінювання результату діяльності бібліотек – науково-дослідних інститутів.

За останній час наукова продукція представлення науково-інформаційної діяльності, окрім безпосередньо виданих каталогів, путівників, довідників, покажчиків, публікацій джерел, дайджестів, а також описів фондів, відбувається і в серії монографічних досліджень історії діяльності різних внутрішніх інститутів, центрів і напрямів, які надавали характеристики науково-дослідній, науково-інформаційній та соціокультурній діяльності.

Монографічні дослідження з історії розвитку напрямів та структурних підрозділів бібліотек, крім основного завдання, розкривають види науково-інформаційної продукції та узагальнюють конкретну інформацію, публіковану в журналах і збірниках наукових праць, розкривають хронологію розробки напрямів, а також систематизують електронні ресурси щодо популяризації та інформування на сайтах, участі у масмедіа тощо.

У цьому процесі особливе місце належить серії «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (2000–2020)» з історії діяльності НБУВ, що складається з декількох видань, де розкривалися успіхи різних структурних підрозділів бібліотеки у виконанні наукових завдань за період 2000–2020 рр., що продовжує попередньо згадане видання історії бібліотек у перше десятиліття незалежності. Бібліографія праць НБУВ за цей період представлена у вказаних вище двох виданнях НБУВ опублікованих праць співробітників НБУВ, які готували бібліографічні відділи НБУВ. Значне місце займають видання в галузі опрацювання фондів історико-культурної спадщини за період перших 30 років незалежного розвитку, а списки публікацій, що були додані до звітної документації підрозділів НБУВ, зберігаються в поточних архівах бібліотек та розміщені на сайтах бібліотек, масмедіа тощо.

Кінець 10-х і початок 20-х років ХХІ ст. демонструє нову тенденцію у дослідженнях історико-культурних фондів бібліотек, відзначений ініціативою і за участю Л. Дубровіної, Н. Зубкової та Г. Ковальчук в історичній науці і остаточним формуванням інтегрованого напрямку комплексного рукописно-архівно-бібліотечного фондознавства, внаслідок створення значних за кількістю дослідників наукових шкіл, що розв'язують проблеми історії культурної спадщини та методи її сучасної репрезентації у системі рукописних, архівних і книжкових джерел, включення результатів наукових студій до наукового й суспільного обігу та в систему наукових та соціальних комунікацій, а також цифрових ресурсів. Про це переконливо свідчить те, що в період 2020–2025 рр. структура та види опублікованих наукових видань суттєво розвинулися. Серед них яскраво проявилися родина комплексних колективних монографії і довідників, присвячених діяльності інститутів НБУВ, у підготовці яких брало участь багато авторів, співробітників відділів, задіяних у виконанні наукових тем, пов'язаних тією чи іншою мірою з дослідженням та презентацією ІКС. Методичні засади підготовки таких видань ґрунтовно обговорювалися, оскільки склад фондів характеризується великим розмаїттям. Були визначені основні напрями і

серії видань НБУВ щодо заповнення білих плям в історії культури і залучення до наукового обігу документальної спадщини бібліотек. Основна увага була спрямована на підготовку багатотомних фундаментальних колективних та індивідуальних робіт.

Колективні й комплексні монографії і довідники стали інноваційними видами презентацій ретроспективних фондів і розвитку наукових напрямів, які з'явилися внаслідок розробки концепції таких видань. Специфіка бібліотечної діяльності та повноцінного представлення джерельного потенціалу фондів проявилася й у тому, що у підготовці таких видань брали участь великі колективи фахівців інститутів та відділів, що зберігають спадщину, пов'язані з дослідженням історії та теорії книжкової та рукописно-книжної культури, формування книжкових, газетних, нотних та музичних фондів, рукописних джерел, архівних документальних колекцій, історичних колекцій та зібрань як об'єктів культурної спадщини. Вони здійснювали науковий опис та цифровізацію унікальних фондів, книжкових та документальних пам'яток, працювали над теорією та історією розвитку документальних систем, формування документальних фондів НАН України та архівних установ. Завершальним етапом таких досліджень стає підготовка біографічних та бібліографічних видань, науково-бібліографічних анотованих покажчиків, що репрезентували національну бібліографію та розкривали бібліотечні фонди, розвиваються комплексні видання – бібліографічні монографії. Великі колективи авторів відображають специфіку розвитку бібліотек, як поліфункціональних наукових установ та багатовекторних суб'єктів комунікаційної діяльності в науковому та соціокультурному просторі України і світу.

Сьогодні розвиток напрямів публікаційної діяльності розвиває та збагачує запропоновану класифікацію **в змістовому плані**. Виникають нові види монографічних видань і путівників інтегрованого характеру, поєднуються результати глибоких досліджень з аналітичною науково-інформаційною складовою, видання можуть суттєво розрізнятися за завданнями, структурою, принципами викладу матеріалу та кількістю залучених авторів, публікацією джерел, документальними додатками тощо. З'являються нові видові особливості, які порушують встановлені формальні правила та класифікаційні ознаки наукової продукції, але вони посилюють глибину досліджень та їхні засоби розкриття меморіальних фондів. Це видання є інноваційними технологіями НБУВ.

Отже, основною особливістю бібліотечної науки є розширення колективного характеру підготовки наукових праць фахівцями різного рівня, оскільки бібліотека є поліфункціональною установою. Підготовка монографій та наукових довідників базується на узгодженні методологічних принципів підготовки видання спеціалістами різного профілю і значній свободі творчої складової авторського колективу у виборі теми та шляхів її розробки, визначається участю різних підрозділів бібліотек за значним колективом учасників, що є цілком виправданим та врешті успішним. Такі

праці представляють бібліографію опублікованих праць співробітників, що дають можливість побачити науковий доробок у його повному масштабі, включаючи всі види наукової продукції в монографіях, каталогах, покажчиках, наукових статтях, тезах наукових праць тощо. Так само оприлюднюються матеріали виставок, презентацій, конференцій, інших наукових і культурних заходів, що є результатом досліджень і розкривають фонди широкому загалові вчених і культурних діячів.

Слід спеціально зупинитися на тих колективних монографіях, які присвячені історії комплектування, напрямів діяльності і наукового доробку НБУВ в галузі розробки культурної спадщини, що вийшли у період 2019–2025 рр., де колективність праці стала умовою повноцінного розкриття предмета студій та їх успішності. Після деідеологізації бібліотечної справи та можливостей розробки й використання бібліотечних фондів для розвитку гуманітарних і суспільних наук, відродження національної культурної спадщини творча складова вчених не обмежувалася. У низки монографій висвітлювалися не лише історичні особливості розвитку бібліотек і бібліотечних наук, розкриваються і зміни в сутності діяльності бібліотек, науково-теоретичні та практичні здобутки розробок наукових тем, а й представлений ґрунтовний науково-інформаційний потенціал таких монографій. Така наукова акція була проведена в НБУВ у 2019–2021 рр. всіма інститутами НБУВ та їхніми науковими відділами за напрямками. Вона базувалася на нових концепціях наукових лідерів НБУВ щодо формування цілісного соціокультурного простору України як складової консолідаційних національних стратегій [17, с. 148–157].

Характерною особливістю наукових концепцій Л. Дубровіної (Інститут рукопису) є комплексний підхід – поєднання методологічних і методичних засад спеціальних історичних дисциплін, органічний синтез археографії, книгознавства, джерелознавства, палеографії, текстології, філігранології, архівознавства, документознавства, бібліографознавства та інших спеціальних дисциплін, що мають своїм об'єктом бібліотечні фонди культурної спадщини [18]. Так само і книгознавча концепція Г. Ковальчук (Інститут книгознавства), яка сформувалася ще на початку нульових років і розвивалася надалі у контексті походження книжкової спадщини, передбачила підготовку видань на нових засадах вивчення історії книги та книжкового пам'яткознавства, охоплюючи уявлення не лише про книжкову спадщину, а й про бібліотечні зібрання і колекції як окремий об'єкт пам'яткознавства як колекції-пам'ятки, де інформація готується і верифікується спеціалістами різного профілю та заповнює прогалини в історії книжкової культури. Вони показали, що ретроспективні фонди є невичерпним джерелом історико-культурологічного розвитку суспільств, що є доказом історичного шляху держави, розкрили можливості цифровізації великих масивів джерел на засадах інтеграції та консолідації ресурсів у системі бібліотечних платформ.

Напряом комплексного *дослідження ретроспективних історико-культурних фондів* з історії наукової думки, літератури, духовної культури України, що майже не використовувалися до цього як джерельна база історичних та культурологічних досліджень, тепер широко представлений у фундаментальних працях, підготовлених бібліотечними вченими, авторами колективної монографії, які розглядали здобутки бібліотек за період незалежності.

Першою зведеною монографією стала праця «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002)» [19]. Це стало можливим за рахунок значного колективу НБУВ (Т. Антонюк, Т. Арсеєнко, Н. Бондар, О. Вакульчук, О. Василенко, Л. Гарбар, В. Горовий, С. Денисова, Т. Добко, Т. Дубас, Л. Дубровіна, Л. Затока, Н. Захарова, Н. Зубкова, Л. Івченко, Г. Індиченко, Ю. Калініна-Симончук, Т. Клочок, Т. В. Коваль, Т. М. Коваль, Г. Ковальчук, І. Корчемна, Л. Костенко, Т. Кулаковська, Л. Литвинова, К. Лобузін, Н. Любовець, Л. Матвійчук, Л. Муха, Т. Мяскова, Л. Новосьолова, О. Онищенко, В. Омельчук, Т. Павлуша, Л. Пестрецова, С. Полтавець, Ю. Половинчак, О. Полякова, В. Попик, І. Сергєєва, Г. Солоіденко, О. Степченко, Д. Устиновський, В. Чупріна, П. Шекера, І. Шульга, Г. Юхимець, М. Філіпович, О. Яковенко, Л. Яременко, О. Яценко). Залучення такої кількості виконавців диктувалося профілями діяльності відділів, які мали свою спеціалізацію, виконували конкретну роботу, визначену статутом бібліотеки як національної і розвивалися у співпраці і взаємозв'язку, що охоплював всю бібліотеку. З таким підходом вдалося повністю розкрити цей важливий період у її житті, значно підсилити інформаційну цінність видання, яке стало своєрідним довідником з історії трансформації бібліотеки в нових умовах, підкреслити успіхи в діяльності бібліотеки.

У монографії розкривалися особливості періоду 1990-х років, на які припало створення міцної ідейної платформи для подальшої багатоаспектної, комплексної та поглибленої діяльності бібліотеки як провідної академічної науково-дослідної установи та провідної вітчизняної книгозбірні, що виконує національні функції, підвищенням ролі в науці та суспільстві й, відповідно, зростанням її авторитету. Монографія охоплювала усі напрями діяльності НБУВ. Одним з важливих висновків стало твердження, що саме в 1990-х роках закладаються засади розвитку НБУВ як провідного науково-інформаційного центру та найбільшого в Україні за обсягом та цінністю рукописних, книжкових і архівних фондів об'єкта національного культурного надбання [19, с. 9]. Значення та трудомісткість таких досліджень, їхня висока науково-культурна цінність для сучасного розвитку держави та формування історичних засад менталітету нації особливо підкреслювалося в кожному розділі цієї монографії.

У цьому виданні підкреслювалося, що актуалізація знання про історичне минуле відбувається через науковий археографічний та книгознавчий опис та залучення цієї спадщини до наукового та культурного

обігу, що вимагало оволодіння спеціальними методами дослідження фондів бібліотеки як історичних джерел, знання різних, у тому числі «забутих» мов та історичного контексту, проведення ґрунтовних історичних студій стосовно походження джерел, колекцій та меморіальних бібліотек в умовах практичної відсутності документального супроводу цих фондів щодо походження, їхньої долі, переміщень та втрат, змісту і складу фондів [19, с. 221–222]. 90-ті роки ХХ ст. дали змогу сформуватися потужному колективу кодикологів, книгознавців, бібліографів, біографістів, архівістів. Посилила цей процес спеціалізація у діяльності інститутів і центрів та відділів. Важливе значення мало й об'єднання досвідчених фахівців та початківців, що, безумовно, позитивно вплинуло на професійне й наукове зростання наукової кваліфікації бібліотечних вчених і практиків.

Наступний крок із узагальнення історії НБУВ у період незалежності зробила серія колективних монографій НБУВ, які відображали діяльність різних інститутів і центрів, напрямів розвитку НБУВ у 2000–2020 рр. Ці праці, написані з нагоди 30 років незалежності України і 100-річчя бібліотеки, виконання котрих здійснювалося за рахунок коштів спеціальної бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», представлені авторськими колективами як науковців НБУВ в цілому, так і колективами інститутів та центрів. Колективні монографії та довідники інститутів рукопису, книгознавства приділяли спеціальну увагу науково-інформаційній та популяризаційній діяльності НБУВ в галузі історико-культурної спадщини і створюються на засадах потужної синергії творчого колективу науковців.

Методологічний підхід до змісту таких колективних монографій, де було задіяно набагато більше трьох-п'яти авторів, переважно керівників відділів та досвідчених учених, передбачав увагу до спеціалізованих розділів щодо розкриття фондів різного походження, розгляд науково-інформаційної та науково-популяризаційної діяльності і створення цифрового ресурсу пам'яток та цінних колекцій. Важливою була наявність низки додатків, що надавали можливість глибше зрозуміти науково-інформаційну діяльність і популяризацію рукописних та книжкових джерел.

Прикладом такого підходу є монографії серії інститутів НБУВ, які зберігали ретроспективні фонди історичної спадщини, передусім Інституту рукопису та Інституту книгознавства.

Монографія «Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування фонду, науково-дослідницька та науково-інформаційна діяльність, створення електронного ресурсу (2000–2021)» за редакцією Л. Дубровіної [20] інтегрує різні напрями діяльності інституту. Видання підготовлене значним авторським колективом, де взяли участь провідні співробітники – Т. Батанова, О. Бодак, О. Гальченко, Л. Гарбар, Л. Дубровіна, Н. Зубкова, Т. Коваль, І. Корчемна, О. Степченко, А. Сукало. Спеціальний розділ присвячено висвітленню науково-дослідних проєктів з історії науки, архівної та бібліотечної справи України. Значна увага

акцентується на таких пріоритетних напрямках роботи ІР НБУВ, як створення інформаційних ресурсів на засадах цифрових технологій та організація відкритого доступу до документальних джерел. Спеціальні відомості стосуються популяризації наукових знань, соціокультурної та видавничої діяльності, обслуговування читачів; наведено відомості про кадровий склад ІР НБУВ, наукові та публічні заходи, у яких брали участь співробітники ІР, перелік електронних виставок, бібліографію науковців за 2018–2021 рр., а також такі комунікаційні види діяльності як звернення, запити, листування з користувачами фондів [20, с. 350–467].

Тісно пов'язана з нею монографія «Історико-культурологічні дослідження рукописної спадщини в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» за редакцією Н. Зубкової [21]. У цьому виданні представлено результати досліджень, огляди ресурсів та наукового описування різновидових колекцій Інституту рукопису XI–XIX ст., зокрема кириличної рукописної книги та її оправи, музичних рукописних книг, грецької, єврейської, латиномовної, польської рукописної та документальної спадщини, документальні комплекси актових джерел тощо. Автори – Т. Батанова, О. Бодак, С. Булатова, О. Гальченко, Л. Гарбар, Л. Гнатенко, Т. Горбач, Т. Добрянська, Л. Дубровіна, О. Іванова, Т. Коваль, І. Корчемна, Т. Міцан, С. Сохань, О. Степченко, А. Сукало, О. Хамрай, Є. Чернухін. Додатки містять аналітичну розвідку про публікаційну активність фахівців інституту як спосіб наукової комунікації, супроводжувану бібліографічним показником; авторські дописи з інформацією про популяризаторську роботу підрозділу, про електронні інформаційні ресурси, створені на рукописні фонди, тощо.

Наступна історична монографія «Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, організація доступу та створення електронного ресурсу (2000–2020)» [22], написана фахівцями різних відділів Інституту книгознавства під керівництвом Г. Ковальчук. У ній взяли участь Т. Антонюк, Н. Бондар, Л. Гутник, О. Заєць, Л. Івченко, Г. Ковальчук, Т. Мяскова, О. Супронюк, Г. Юхимець. Структура монографії включає теоретичний розділ, що акумулює відповідні напрацювання НБУВ в галузі теорії та історії книгознавства, його термінології, розробки книжкового пам'яткознавства, діяльності щодо створення Державного реєстру книжкових пам'яток України; історії книжкової культури, соціокультурні практики; а також відображає результати діяльності п'яти спеціалізованих відділів. Кожен розділ, присвячений, наприклад, відділу стародруків та рідкісних видань, відділу образотворчих мистецтв, музичний, зарубіжної україніки, історичних колекцій і зібрань, має окрему інформативну цінність і дає змогу оцінити доробок співробітників, надати уявлення про науковий доробок та бібліографічний показник публікацій співробітників інституту за 2000–2020 рр., окремі видання і каталоги, видання пам'яток, електронні ресурси, список захищених дисертацій.

Іншим виданням Інституту книгознавства, що має інтегрований характер і функції науково-інформаційного видання колективу, є монографія «З історії книжкової культури України: дослідження ретроспективних книжкових, образотворчих, музичних видань та історичних колекцій з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» під редагуванням Г. Ковальчук [23]. Різноманітність питань розвитку культури через призму книжкових джерел визначає й авторський колектив – Т. Антонюк, Н. Бондар, Н. Заболотна, О. Заєць, Г. Ковальчук, О. Курганова, Т. Мяскова, Ю. Рудакова, Л. Руденко, І. Савченко, О. Супронюк, І. Цинковська, І. Циборовська-Римарович, Г. Юхимець.

Основну частину монографії становлять наукові розвідки з історії вітчизняного книговидання XVI–XVIII ст., мистецтва української книги, історії різних інших видів друку – нот, відбитків гравюр. Окремий блок присвячено культурі книгозбирання та книгорозповсюдження в давнину (XVI – початок XX ст.). Історія книжкової культури вивчає не лише історію книговидання, а й всі процеси, пов'язані зі створенням і функціонуванням книги в суспільстві, залежно від стану культури певного історичного періоду загалом і культури книги зокрема, включаючи вибір текстів, їх тематику та жанри; редакційну культуру тощо. Монографія включає й проблему культури книгорозповсюдження через різні форми та саму культуру споживання книжкової продукції, культуру книгоопису. Ця фундаментальність підходів також визначає комплексність розкриття теми та авторський колектив.

У монографії охарактеризовано фонди спеціалізованих відділів культурної спадщини, які розкривають основні тенденції історії книжкової культури України XVI–XX ст., мають різноаспектний характер, оскільки ґрунтується на конкретних різновидових історичних книжкових джерелах, які одночасно є джерелами соціокультурної діяльності.

Методологічне і методичне значення має монографія «Атрибуція й експертиза книжкових пам'яток: з досвіду Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» [24]. Розкрито правові і теоретичні засади експертизи пам'яток у бібліотеках. Особливу увагу приділено методам атрибуції стародруків та видавничих фальсифікатів, методиці встановлення належності примірників до історичних зібрань, а також атрибуції нотних видань, гравірованих портретів, грамофонних платівок. Розглянуто питання текстологічної атрибуції творів.

Ці видання розкривають значний джерельний потенціал історико-культурної спадщини, який використовуються як новий матеріал для включення до наукового гуманітарного та культурного простору.

Опосередкований зв'язок з розкриттям фондів історико-культурної спадщини мають і монографії, підготовлені іншими інститутами, які також зосереджені на результатах опрацювання фондів та широко розкривають соціокультурні практики своїх підрозділів.

Зокрема, слід відзначити колективну монографію Інституту біографічних досліджень разом з бібліографічними відділами НБУВ «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019)» під редакцією В. Попика [25] та із значним колективом авторів, які працюють у біографічних дослідженнях історичних постатей України та національної та наукової бібліографій, які представлені такими авторами як: І. Войченко, Т. Добко, С. Кіраль, Т. Котлярова, Н. Любовець, Л. Новосьолова, В. Попик, В. Омельчук, Д. Устиновський, О. Яценко.

Значний доробок Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Фонду Президентів України, Національної юридичної бібліотеки НБУВ представлений у колективній монографії «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018)» під редакцією В. Горового [26]. Авторський колектив складається з провідних науковців (В. Горовий, В. Струнгар, Т. Дубас, М. Закіров, Л. Чуприна, Л. Костенко, Ю. Половинчак, С. Полтавець, К. Лобузін, Н. Самохіна, С. Гарагуля, Л. Коновал, Л. Гарбар).

Значний інтерес для розуміння місця історико-культурних фондів становить монографія Інституту інформаційних технологій НБУВ «Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору» під редакцією К. Лобузін [27]. Колектив авторів (Л. Дубровіна, К. Лобузін, С. Гарагуля, Л. Коновал, Н. Гриценко, О. Ключнікова, І. Лобузін, О. Сандул, Т. Симоненко) розкриває роль і значення цифрових бібліотечно-інформаційних ресурсів у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору та дає огляд широкого спектра ресурсів, у тому числі історико-культурної спадщини в цифровій колекції НБУВ.

Грунтовний внесок у розвиток Інституту бібліотекознавства розкривається в колективній монографії «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020)» під редакцією О. Василенко [28]. У розділах, які написали наукові фахівці, зокрема Є. Білько, О. Василенко, В. Горєва, Т. Гранчак, Н. Захарова, М. Іванова, О. Клименко, Т. Коваль, Т. Кулаковська, Л. Литвинова, С. Масловська, Л. Пестрецова, З. Пономаренко, О. Сокур, Г. Солоіденко, Л. Туровська, І. Шульга, О. Яковенко, міститься багато інформації про науково-інформаційну діяльність, соціокультурні заходи, у тому числі конференції, виставки, презентації тощо.

Одним із провідних в НБУВ є Інститут архівознавства, який підготував монографію «Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування та дослідження Архівного фонду Національної академії наук України (2000–2020) за редакцією О. Онищенка [29]. Серед авторів – О. Березовська, О. Вербіцька, Г. Індиченко, І. Кіржаєва,

Л. Матвійчук, К. Новохатський, О. Онищенко, О. Січова, А. Шаповал, С. Шарабанова, Л. Яременко.

Монографія «Базові складові сучасної системи збереження особливо цінних бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України», за редакцією Ю. Ковтанюка [30], також спирається на досягнення колективу Центру збереження і оцифрування фондів НБУВ (Т. Власюк, Л. Затока, Ю. Ковтанюк, Т. Крікова, Л. Куява, Я. Савчук, Л. Сорокіна).

Важливу проблему загальноукраїнського масштабу бібліотека розв'язувала в монографії «Формування цілісного соціокультурного простору України як складова консолідаційних національних стратегій», відповідальний редактор О. Онищенко [17], створення інформаційного ресурсу на базі розробок НБУВ.

Багатоаспектна науково-інформаційна діяльність національних бібліотек НАН України НБУВ під час незалежності набула ґрунтового розвитку. До слідження ретроспективних історико-культурних фондів як сучасної багатоаспектної джерельної бази історії науки і культури як об'єкта пізнання, плідно сприяють реалізації національних функцій універсальних наукових бібліотек широкого профілю, засвідчують значний доробок та активно заповнюють інформаційний простір знанневих ресурсів, розширюють можливості науково-інформаційної діяльності, сприяють виникненню нових напрямів, де інтегрується науковий доробок бібліотеки за різними напрямками і збагачує цифровий простір науки і культури.

Цьому сприяла розвинута структура і спеціалізація розвитку наукових напрямів, що показала значну ефективність діяльності бібліотек не лише в галузі науково-дослідної роботи, а й науково-інформаційної, яка проникає в усі види наукових видань. Констатуємо формування нових підходів до підготовки колективних монографій, які охоплюють інтегрованість змісту, широту авторського колективу і різноманітне охоплення видань, що суттєво поглиблює забезпечення розкриття предмета дослідження і наповнення інформаційного простору науки і культури України.

Отже, відзначена тенденція нових підходів до методологічних принципів підготовки монографій і значного розширення авторського колективу, ширшого охоплення предмета дослідження та реалізації різних функцій інформування є ознакою зростання ролі бібліотек та значення історико-культурних функцій в інформаційному просторі, що об'єктивно відображає її статус національної і поліфункціональної установи як єдиного організму. Надана значна свобода творчої складової та розширеного авторського колективу у виборі теми та шляхів її розробки дає змогу вміщувати різні додатки як окремі види інформування, що розривають зміст дослідження, висвітлюють науковий доробок колективу в його повному масштабі, розкривати історико-культурні джерела широкому загальному вчених і культурних діячів.

Таким чином, з'являються нові видові особливості видань, які порушують встановлені формальні правила та класифікаційні ознаки наукової продукції,

але значно посилюють глибину досліджень та їхні засоби розкриття меморіальних фондів. Хоча й досі ставиться під сумнів поняття колективних монографій з великим авторським колективом, але у цьому випадку це є специфікою науково-дослідних бібліотек і сприяє інноваційним технологіям НБУВ. Такі комплексні видання, на нашу думку, значно підвищували інформаційну цінність монографій.

Список бібліографічних посилань

1. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 336 с.
2. Дубровіна Л. А. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Інститут рукопису. Київ, 2009. 530 с.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) / відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 436 с.
4. Дубровіна Л. А. Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*. Київ, 2016. Вип. 20. С. 232–251. <https://doi.org/10.15407/rksu.20.232>
5. Калініна-Симончук Ю. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як науково-дослідна та бібліотечна установа у відображенні статутних документів (1997–2018 рр.). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 52. С. 253–270. <https://doi.org/10.15407/nr.52.253>
6. Онищенко О., Дубровіна Л. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як центр підготовки кадрів вищої кваліфікації та розвитку нових наукових напрямів у бібліотечній та архівній галузі в Україні (1993–2018). 1. Становлення та розвиток системи підготовки кадрів вищої кваліфікації в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у 1993 – 2010 рр. *Бібл. вісн.* 2018. № 2. С. 48–58.
7. Онищенко О., Дубровіна Л. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як центр підготовки кадрів вищої кваліфікації та розвитку нових наукових напрямів у бібліотечній та архівній галузях в Україні (1993 – 2018). 2. Підготовка бібліотечних кадрів вищої кваліфікації у руслі нових пріоритетів діяльності НБУВ у 2011 – 2018 рр. *Бібл. вісн.* 2018. № 3. С. 3–11.
8. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (1993–2003 рр.) : наук.-бібліогр. показч. видань б-ки та літ. про її діяльність / уклад. Н. М. Погребецька ; наук. ред. В. Ю. Омельчук. Київ, 2005. 518 с.
9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: видання бібліотеки та література про її діяльність (2004–2018): наук.-бібліограф. показч. / ред.: Л. А. Дубровіна, Т. В. Добко. Київ, 2018. 598 с.

10. Репозитарій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib>
11. Фонди і колекції Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/fondy-i-kolektsiyi/>
12. Національний репозитарій академічних текстів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/>
13. Дубас Т. П. Науково-видавнича діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: напрями, тенденції змін, перспективи (1991–2019). Київ, 2020. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій [27.00.03] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2020. 246 с.
14. Дубас Т. Розвиток видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах цифрового середовища. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 36. С. 452–460.
15. Дубас Т. Видавнича діяльність НБУВ як сфера наукового знання і практичної діяльності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 35. С. 327–332.
16. Дубас Т. Видавнича діяльність як важлива складова науково-дослідної роботи НБУВ (2005–2010). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 377–384.
17. Формування цілісного соціокультурного простору України як складова консолідаційних національних стратегій / відп. ред. О. С. Онищенко. Київ: НБУВ, 2022. 224 с.
18. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 644 с.
19. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) / відп. ред. Л. А. Дубровіна. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 452 с.
20. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування фонду, науково-дослідницька та науково-інформаційна діяльність, створення електронного ресурсу (2000–2021) / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ : НБУВ, 2021. 516 с.
21. Історико-культурологічні дослідження рукописної спадщини в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / відп. ред. Н. Зубкова. Київ, 2024. 420 с. https://doi.org/10.15407/r_nbuv.0004977
22. Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, організація доступу та створення електронного ресурсу (2000–2020) / відп. ред. Г. Ковальчук. Київ: НБУВ, 2021. 616 с.
23. З історії книжкової культури України: дослідження ретро-спективних книжкових, образотворчих, музичних видань та історичних колекцій з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / ред. Г. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2021. 400 с. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.437.400>

24. Атрибуція й експертиза книжкових пам'яток: з досвіду Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / відп. ред. Г. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2023. 400 с. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.494.400>

25. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019) / за ред. В. І. Попика. Київ, 2019. 252 с.

26. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018) / за ред. В. М. Горового. Київ, 2019. 344 с.

27. Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору / за ред. К. Лобузіної. Київ, 2021. 420 с.

28. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020) / за ред. О. Василенко. Київ, 2022. 507 с.

29. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування та дослідження Архівного фонду Національної академії наук України (2000–2020) / за ред. О. С. Онищенко. Київ, 2021. 350 с.

30. Базові складові сучасної системи збереження особливо цінних бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України / за ред. Ю. Ковтанюка. Київ, 2023. 390 с. https://doi.org/10.15407/r_nbuv.0005085

(Джерело: Матвійчук Л. Колективні монографії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в галузі історико-культурної спадщини (2020–2025) як різновид науково-інформаційного джерела: методологічні аспекти / Л. Матвійчук. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2025. Вип. 76. С. 65–93. doi: <https://doi.org/10.15407/np.76.065>).

ДНТБ України та Фонд DOAJ підписали Меморандум про взаєморозуміння

18 серпня 2026 року ДНТБ України та Фонд DOAJ підписали Меморандум про взаєморозуміння, що започатковує національне партнерство для розвитку журнального видавництва відкритого доступу ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Документ підписали Джоанна Болл, керуюча директорка DOAJ, та Алла Жарінова, в.о. директора ДНТБ України. Партнерство стартувало з 1 вересня 2026 року.

ДНТБ України стає національним партнером DOAJ – як оператор інфраструктури відкритої науки (URIS, OUCI, національні консорціуми ORCID, EIFL, Research4Life). Бібліотека забезпечуватиме координацію, навчання редакторів і видавців, україномовну локалізацію матеріалів DOAJ і

консультаційну підтримку журналів, які готують заявки. DOAJ надаватиме навчальні ресурси, експертизу та комунікаційну підтримку.

Нині в DOAJ представлено близько чверті видань з Переліку наукових фахових видань України. Більшість решти вже працюють у відкритому доступі, але очевидно редколегіям бракує чітких рекомендацій щодо приєднання до DOAJ.

Зазначимо, що Меморандум не впливає на редакційні рішення DOAJ: заявки оцінюються виключно за оприлюдненими критеріями.

Партнерство діятиме з вересня 2026 до серпня 2027 року з подальшим щорічним продовженням.

03.09.2026

10-13 серпня 2026 року у Пусані (Південна Корея) пройшов 90-й Світовий бібліотечний та інформаційний конгрес IFLA (IFLA WLIC).

Записи сесій на каналі ютуб: <https://www.youtube.com/playlist...> (Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association).

Це понад 16 годин матеріалів, які демонструють увесь масштаб того, що може запропонувати конгрес IFLA. IFLA WLIC 2026 прийняв 3 191 делегата зі 111 країн світу, 305 спікерів і 50 експонентів. Було проведено 205 сесій та зустрічей.

Докладніше: <https://2026.ifla.org/a-look-back-at-wlic-2026-and.../>

12.09.2026

Міжнародні можливості для бібліотекарів: грантовий конкурс від EIFL та серія вебінарів від EBLIDA & ELAN

ВГО Українська бібліотечна асоціація інформує про актуальні міжнародні ініціативи, конкурси та навчальні заходи, спрямовані на розвиток бібліотечної галузі та підвищення професійних компетенцій фахівців ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Джерело: <https://ula.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 37](#)

14.09.2026

Горчинська В.

Професійний розвиток бібліотекарів: міжнародні моделі, національні програми та освітні платформи (Ч. 1)

Бібліотечна професія сьогодні змінюється разом із самою бібліотекою. Цифровізація, штучний інтелект, нові інформаційні загрози, розвиток медіаграмотності, зміна моделей читання, інклюзивність, робота з громадами, підтримка освіти впродовж життя все це суттєво розширює коло компетентностей сучасного бібліотечного фахівця. У багатьох країнах професійний розвиток бібліотекарів тому дедалі рідше розглядається як періодичне «підвищення кваліфікації». Натомість формується модель **безперервного професійного розвитку (Continuing Professional Development (CPD))**, що супроводжує фахівця протягом усієї професійної кар'єри ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

[Докладніше див. додаток 38](#)

14.09.2026

Горчинська В.

Професійний розвиток бібліотекарів: міжнародні моделі, національні програми та освітні платформи (ч. 2)

Міжнародний досвід засвідчує поступове формування нової культури професійного розвитку, в основі якої – безперервність, доступність, компетентнісний підхід, цифрові можливості, професійна взаємодія та зв'язок навчання зі стратегічним розвитком бібліотеки. Професійне зростання бібліотекаря дедалі більше стає необхідною умовою розвитку бібліотеки ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

[Докладніше див. додаток 39](#)

Наукова комунікація

28.09.2026

Завершено створення інтерактивного дашборду з Переліком наукових фахових видань України категорії А

У Національній електронній науково-інформаційній системі URIS завершено створення інтерактивного дашборду з Переліком наукових фахових видань України категорії «А» ([O:NAUKA](#)).

Дашборд розроблено для зручного пошуку та перегляду актуальної інформації про наукові фахові видання України. Наразі триває робота з актуалізації та доповнення даних, зокрема інформації про назви та засновників

видань, склад редакційних колегій, міжнародні ідентифікатори ISSN та DOI та інші метадані.

[Докладніше див. додаток 40](#)

24.09.2026

Менторство для наукових хабів: стартує новий напрям програми «Наукова діаспора для України»

ГО «Українська наукова діаспора» запускає новий напрям програми «Наукова діаспора для України»: менторство для наукових хабів. Старт заплановано на листопад 2026 року. Програма підтримує дослідницькі команди в Україні через співпрацю з українськими науковцями та фахівцями, які працюють за кордоном ([O:NAUKA](#)).

Джерело: <https://nauka.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 41](#)

07.09.2026

РОЗШИРЮЄМО ГОРИЗОНТИ. ПРОПОНУЙТЕ ВЛАСНІ ІДЕЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НРАТ ДЛЯ АНАЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ

На офіційному вебпорталі Національного репозитарію академічних текстів у новій рубриці «НРАТ для аналітичної освіти» оприлюднені дев'ять коротких матеріалів щодо того, як можна використовувати ресурси і сервіси

Нацрепозитарію в освітньому процесі ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Джерело: <https://nrat.ukrintei.ua/>

[Докладніше див. додаток 42](#)

16.09.2026

Наукові статті оживають: ШІ-агенти та майбутнє наукової комунікації

...А що, як наукову статтю можна було б «оживити»? ([Пан Бібліотекар](#)).

Саме це пропонують [автори Paper2Agent](#) – їхня система перетворює статтю разом із кодом, даними та додатковими матеріалами на ШІ-агента, з яким можна взаємодіяти <...> Тут, мабуть, варто пояснити, що за агенти такі. Ми вже трохи звикли до чат-ботів: пишемо ChatGPT якесь запитання й отримуємо відповідь. ШІ-агент не лише відповідає, а й може діяти – користуватися доступними йому інструментами, запускати код, працювати з даними та послідовно виконувати певні завдання. Якщо, наприклад, чат-бота ви можете попросити: «Поясни, як автори побудували цей графік», то вже агенту статті можете наказати: «Спробуй відтворити цей графік».

Paper2Agent аналізує статтю та пов'язані з нею матеріали, знаходить код і процедури, перетворює їх на інструменти, якими може користуватися ШІ, і перевіряє, чи вони справді працюють. У результаті отримуємо не просто «чат із PDF», яких нині розвелось вже чимало, а інтерфейс до самого дослідження.

[Детальніше](#)

01.09.2026

Геть від Вашингтона? Як наукова периферія стає цікавою центру

Робота з далекого від США культурного чи географічного контексту може на першому етапі здаватися читачеві менш релевантною або складнішою для застосування. Але коли дослідник усе-таки звертається до неї, саме інший контекст стає перевагою: він дозволяє перевірити західну теорію на іншому матеріалі, показати її межі або додати порівняльну перспективу ([Пан Бібліотекар](#)).

[Докладніше див. додаток 43](#)

15.09.2026

Open Access in the European Research Area: progress remains uneven as new report calls for more concerted action

У новому [звіті](#) незалежних експертів, оприлюдненому Європейською комісією, наголошується, що попри значні зрушення, впровадження відкритого доступу в Європейському дослідницькому просторі залишається нерівномірним і фрагментарним. Певний прогрес є, однак усталені бар'єри продовжують гальмувати повноцінне впровадження відкритого доступу ([Research and innovation](#)).

[Детальніше](#)

18.09.2026

Сичікова Я., проректорка з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету, докторка технічних наук

Open Access уже не лише про те, чи можна безкоштовно прочитати статтю – головний зсув, який я бачу в новому звіті Європейської комісії ([Яна Сичікова](#)).

Я про великий експертний звіт Open Access policies in EU Member States and beyond. Він охоплює всі 27 країн ЄС і ще вісім країн поза ЄС та аналізує не просто рівень відкритості публікацій, а всю систему, яка стоїть за нею: законодавство, вимоги грантодавців, репозитарії, авторські права, фінансування, FAIR, оцінювання дослідників, моніторинг і управління.

[Докладніше див. додаток 44](#)

14.09.2026

Реформа на папері: навіщо підписувати CoARA, якщо нічого не змінюється?

Професор Лутц Борман, один із провідних дослідників у галузі наукометрії та оцінювання науки, [у своїй новій короткій публікації](#) ставить напрощуд просте питання: чи варто університету підписувати [DORA](#), [CoARA](#) та подібні [ініціативи](#), якщо сам підпис ще не гарантує кращого оцінювання? Доктор Борман виходить з того, що сучасна система оцінювання справді має проблеми. Надмірна залежність від кількості публікацій, імпаکت-фактора, індексу Гірша та інших простих показників заохочує науковців пристосовувати свою поведінку до критеріїв оцінювання й підтримує культуру [«публікуйся або зникни»](#) ([Пан Бібліотекар](#)).

Водночас автор нагадує, що кількісні показники свого часу почали використовувати не без причини – вони мали зробити оцінювання прозорішим, справедливішим і менш залежним від неформальних зв'язків та суб'єктивності експертів. Тому реформу не можна зводити до примітивної формули: «кількісні показники – погано, експертне оцінювання – добре».

[Докладніше див. додаток 45](#)

15.09.2026

Instytucje akademickie i PAP łączą siły – powołano Naukowy Think Tank PAP

При Міністерстві науки і вищої освіти Польщі було створено [Науковий аналітичний центр Польського агентства преси \(РАР\)](#). Рамкову угоду про його створення підписали міністр науки Марцін Куласек, генеральний директор РАР Марек Блоньський, ректори та представники університетів та партнерських установ. Однією з його головних цілей є переклад наукового контенту мовою сучасних медіа ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

16.09.2026

PAN dołącza do Naukowego Think Tanku PAP

Польська академія наук стала партнером Наукового аналітичного центру РАР – нової платформи для співпраці між науковою спільнотою та Польським агентством преси ([Polska Akademia Nauk](#)).

[Детальніше](#)

Зарубіжний досвід наукової діяльності

30.09.2026

Додаткові 500 млн євро для Програми «Горизонт Європа»: ЄК ухвалила зміни до «основної» робочої програми на 2026-2027 роки

Європейська комісія виділила додатково 500 мільйонів євро на «Горизонт Європа», флагманську програму ЄС з досліджень та інновацій, на 2026 і 2027 роки. З цією додатковою сумою загальний бюджет тепер становить приблизно 14,8 млрд євро на два роки. Також ЄК ухвалила зміни до «основної» робочої програми «Горизонту Європа» на 2026-2027 роки. Про це було повідомлено у [пресрелізі](#), який вона оприлюднила на своєму сайті ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/home/>

Зокрема, ЄК розширить сфери діяльності «Горизонту Європа», включивши два нові наскрізні конкурси для подолання основних викликів у сфері досліджень та інновацій, таких як цифрові платформи наступного покоління на базі ШІ для більш доступної, безпечної та сталої європейської енергетичної системи; навички для інноваційних МСП; врахування користі та впливу цифрової та чистої промисловості на біорізноманіття і прискорення трансформаційних змін для його збереження.

Тексти ухвалені робочої програми вже доступні у форматі PDF на Порталі ЄС фінансування і тендерів у розділі «[Документи робочої програми та конкурсів](#)». Конкурси, тематики і типи дій також опубліковані та доступні для пошуку на Порталі.

09.09.2026

Commission proposes new European Innovation Act to help innovative European ideas grow and compete globally

9 вересня Єврокомісія запропонувала новий Європейський акт про інновації, спрямований на те, щоб найінноваційніші європейські ідеї розроблялися, фінансувалися та масштабувалися в Європі ([Research and innovation](#)).

[Детальніше](#)

10.09.2026

EU Innovation Act aims to boost growth of R&D-based companies

Європейський акт про інновації має на меті стимулювати зростання наукоємних компаній ([Research Europe](#)).

[Детальніше](#)

15.09.2026

Although Europe has remained relatively shielded from attacks on academic freedom, it is not immune to erosion

Хоча Європа досі була відносно убезпечена від атак на академічну свободу, вона не застрахована від поступового обмеження цієї свободи. Новий звіт від Scholars at Risk показує, де криються основні ризики ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

10.09.2026

How do political relations affect international research collaboration?

Як політичні відносини впливають на міжнародну дослідницьку співпрацю? Нове дослідження показує, що геополітичні розколи послаблюють наукові зв'язки, але дослідники залишаються надзвичайно стійкими ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

21.09.2026

ТАЛАНТИ, МОБІЛЬНІСТЬ ТА УМОВИ ПРАЦІ У СФЕРІ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ІННОВАЦІЙ

Організація економічного співробітництва та розвитку опублікувала звіт «Ключові показники щодо талантів, мобільності та умов праці в дослідженнях та інноваціях» з серії «Обсерваторія кар'єри в галузі досліджень та інновацій» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Документ містить вичерпний огляд кар'єр у сфері досліджень та інновацій, побудований на матеріалах Обсерваторії кар'єри у сфері досліджень та інновацій. Експерти дослідили попит, пропозицію, мобільність та результативність праці дослідників. Кожен науковий прорив і кожна нова технологія починається з людей, дослідницька та інноваційна робоча сила лежить в основі найбільших амбіцій країн щодо економічного процвітання та

добробуту суспільства. Однак дані про цю робочу силу вже давно є розрізненими й неповними. Результати цього дослідження будуть корисними для політиків, а також установ, які фінансують дослідження, наймають та навчають дослідницький та інноваційний персонал, а також для тих, хто працює або розглядає можливість роботи в цій сфері.

Детальніше: https://www.oecd.org/en/publications/research-and-innovation-careers-observatory-2026_138ed294-en.html, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2026/09/research-and-innovation-careers-observatory-2026_92f76142/138ed294-en.pdf, <https://doi.org/10.1787/138ed294-en>

03.09.2026

European research organisations are facing growing pressure from Russia

Європейські дослідницькі організації стикаються з дедалі більшим тиском з боку Росії – від кібератак до визнання їх «небажаними» або навіть «екстремістськими». Як ці тактики впливають на дослідників і академічні установи? ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

15.09.2026

Een positieve evaluatie van de KNAW

За замовленням Міністерства освіти, культури та науки Нідерландів дослідницька агенція Technopolis провела оцінювання Нідерландської королівської академії наук та мистецтв (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, KNAW) за період 2020–2025 років. Результати позитивні: KNAW переважно ефективно та результативно виконує покладені на неї завдання та відіграє важливу роль у науковій системі Нідерландів ([Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen](#)).

[Детальніше](#)

02.09.2026

Standing Together for Academic Freedom: Leopoldina Signs Position Paper of the Berlin Research Network

Національна академія наук Німеччини Леопольдіна підписала позиційний документ «Вільна наука – успішна економіка – сильна Німеччина», оприлюднений Берлінською дослідницькою мережею. Тим самим вона приєдналася до інших наукових організацій та бізнес-асоціацій,

наголошуючи, що наука й дослідження потребують свободи та захисту ([German Academy of Natural Scientists Leopoldina](#)).

[Детальніше](#)

15.09.2026

PAN po kontroli NIK: prawidłowe zarządzanie majątkiem Akademii

Вища контрольна палата Польщі позитивно оцінила ключові напрями управління майном Польської академії наук. Багатомісячна перевірка підтвердила належне здійснення основних заходів у цій сфері, а також належне ведення фінансової діяльності Академії. Результати перевірки засвідчили, що Польська академія наук відповідально та відповідно до чинного законодавства розпоряджається довіреними їй ресурсами та державними коштами ([Polska Akademia Nauk](#)).

[Детальніше](#)

12.09.2026

NIK: opóźnienia w przygotowaniu nowej ustawy o PAN grożą utratą prawie 5 mld euro z UE

Затримка з підготовкою нової редакції Закону про Польську академію наук (ПАН) створює реальний ризик втрати понад 4,9 млрд євро з фондів ЄС, заявила Вища контрольна палата Польщі за результатами аудиту фінансів та майна ПАН ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

02.09.2026

Slovakia is struggling to retain its scientific talent

Словаччина стикається з труднощами в утриманні наукових кадрів: дослідники нарікають на недостатнє фінансування, обмежену підтримку та складні умови праці. Досвід науковців, які побудували кар'єру за кордоном або повернулися додому, дає змогу краще зрозуміти цю проблему ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

24.09.2026

Could Hungary soon regain full access to Horizon Europe?

Чи зможе Угорщина незабаром повернути повний доступ до програми Горизонт Європа? Після років замороженого фінансування Європейська

комісія заявляє, що нещодавні реформи могли змінити ситуацію. Те, що станеться далі, може мати серйозні наслідки для угорських університетів та їхніх європейських дослідницьких партнерств ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

16.09.2026

The European Commission president has offered Canada the chance to become “the first associate member of the EU”

Президентка Європейської комісії запропонувала Канаді стати «першим асоційованим членом ЄС», що передбачає співпрацю «найвищого рівня» у сферах технологій, оборони, промисловості та освоєння Арктики ([Research Europe](#)).

[Детальніше](#)

15.09.2026

The National Science Foundation (NSF) has issued a 10-page memo

Національний науковий фонд США оприлюднив 10-сторінкову записку, яка засвідчує зміну підходів до розподілу грантових коштів: більший акцент робитиметься на дослідницьких пріоритетах адміністрації Дональда Трампа, зокрема у сфері технологій ([Research Europe](#)).

[Детальніше](#)

24.09.2026

Is metascience becoming a tool for research reform, or a justification for weakening universities?

У той час як США експериментують із новими підходами до фінансування та організації науки, дискусія дедалі більше зосереджується на ціні таких змін: як швидко мають змінюватися дослідницькі системи і що при цьому може бути втрачено? ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

ДОДАТКИ

Додаток 1

19.09.2026

Онищенко О.

БЕЗ ВЛАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НЕ ВИСТОЯТИ. ЯК УКРАЇНСЬКА НАУКА ПРАЦЮЄ ДЛЯ ФРОНТУ – І ЗМІНЮЄТЬСЯ САМА

Підземні лабораторії та нове обладнання ([ZN.UA](https://zn.ua)).

— Денисе Ігоровичу, чи беруть українські науковці реальну участь у розробці оборонних технологій?

— Безумовно, українська наука, як і наука будь-якої країни, дотична до розробки рішень, які використовуються на полі бою. Наскільки дотична — питання у тому, в якому розрізі на це дивитися.

Частина науковців за роки війни пішла у приватні технологічні компанії, які працюють у сфері військових технологій. Ігнорувати цей факт не можна. **Всі рішення українських технологічних компаній, які мають успіх, напрацьовувалися зокрема й українськими науковцями чи інженерами.**

Ще частина науковців залишається у своїх інститутах або університетах і виконує відповідні замовлення та дослідження.

— **Хто ставить завдання з оборонки державним науковим установам?**

— Два роки тому МОН запровадило спеціальний конкурс на державні замовлення, де основним замовником виступають безпосередньо Міністерство оборони (а до 2025 року ще і Мінстратегпром), Міністерство цифрової трансформації, Служба безпеки України, Держспецзв'язку. Загалом — близько десятка міністерств і державних органів.

Ми вдсятеро збільшили фінансування цієї програми. І вона має попит як у наших міністерств, так і у вчених, адже тут можна отримати значне фінансування на важливі для держави розробки.

Однак зрозуміло, що ці дослідження ще десь треба виконувати, в той час як **матеріально-технічна база наших наукових установ та університетів здебільшого створена у 80-х — на початку 90-х років. І це дослідницьке обладнання давно треба оновлювати.**

Тому цьогоріч нам вперше вдалося закласти в держбюджет понад 2 млрд грн на переоснащення дослідницької інфраструктури. Також існує окрема програма додаткового базового фінансування найкращих наукових установ за результатами державної атестації, де 20% коштів — кошти на обладнання.

Є і абсолютно новий проєкт — **створення великих дослідницьких центрів — так званих центрів досконалості при провідних українських університетах. Їхні лабораторії облаштовують в укриттях, щоб вони мали змогу працювати у нинішніх безпекових умовах.**

Ці центри створюємо спільно з Фондом розвитку інновацій та кластером [Brave1](https://brave1.com). Вони формували тематику і напрями роботи центрів — це

все те, що потрібно для країни саме зараз. Україна інвестує у ці центри понад мільярд гривень. Для української науки це великі кошти, ми ніколи не мали такого фінансування на створення центрів та лабораторій.

Також варто зазначити, що інститути Національної академії наук мають власну програму оборонних досліджень.

Державні інститути vs приватний MilTech

— Скільки оборонних розробок українських науковців уже дійшло до серійного виробництва?

— Я не буду називати цифру, але це вже десятки. Усі наші проекти державного замовлення мають жорстку вимогу до технічного завдання: результатом має бути щонайменше повноцінний функціональний прототип (тобто перший робочий зразок розробки), випробуваний у реальних або максимально наближених до реальних умовах. Він має бути готовим до подальшого масштабування і виробництва.

— Однак головним рушієм розвитку оборонних технологій все ж стали приватні технологічні компанії. За різними оцінками, вони становлять близько 80% ринку MilTech. Чи здатні державні лабораторії конкурувати з ними?

— У розрізі досліджень і розробок можуть і повинні конкурувати. Але для цього їм потрібно створити відповідні умови.

По-перше, війна показала, що приватний сектор спроможний швидше реалізовувати ефективні рішення. Натомість державна установа, коли замовлення потрібно виконати за тижні, вимушена витратити місяці лише на закупівлю комплектуючих через систему Prozorro. Ця процедура, можливо, правильна для цивільного життя, але для умов війни та швидших рішень потрібні гнучкіші інструменти.

По-друге, державні лабораторії перебувають у нерівних умовах з приватними через абсолютно різні податки. Виконуючи замовлення для бізнесу, державна лабораторія сплачує понад 70% податків. Водночас приватний бізнес (через ФОП чи інші механізми) сплачує часто до 10%. Конкурувати у таких умовах нереально.

Щоб вирішити ці та інші проблеми, ми ще минулого року розробили масштабний *проект Science City* — **це повноцінний комплекс змін до законодавства:** двох кодексів та чотирьох профільних законів України. Вони дадуть змогу, серед іншого, зменшити податкове навантаження і зняти частину регуляторних обмежень для державних наукових установ і університетів. Тоді вони зможуть конкурувати за приватні замовлення, більше заробляти самі й вкладати ці гроші в дослідження та розвиток матеріальної бази.

Проект уже погоджений майже всіма міністерствами, окрім Міністерства фінансів, яке посиляється, зокрема, на обмеження Міжнародного валютного фонду. Міжнародні партнери не підтримують ідею зниження податків.

Але насправді Україна нічого не втрачає. Ми спеціально порахували: **за підсумками 2025 року з усіх наукових контрактів ЗВО/НУ за замовленням**

бізнесу у країні сплатили близько 40 мільйонів гривень ПДВ. Щоб ви розуміли, це лише 0,008% від усього ПДВ в державі. Насправді це не можна назвати втратою для бюджету. А от потенційні переваги, які отримає економіка, наукова сфера і вся Україна від дерегуляції та дефіскалізації, — набагато більші.

І це стосується не тільки оборони. Скажімо відверто: стара структура української економіки, яка багато в чому трималася на продажі сировини (металу, зерна, викопних ресурсів), суттєво зруйнована війною і її навряд чи вдасться швидко відновити у попередньому вигляді. Україні потрібно будувати нову інноваційну економіку — економіку доданої вартості. Її основа — технології, високотехнологічні розробки та інновації. Але щоб ці інновації з'явилися, потрібно створити для цього умови. Деретуляція і дефіскалізація науково-інноваційної діяльності — одні з таких умов. Саме з цього починали ще 15–20 років тому усі провідні країни світу.

Фінансування — за результат

— **Для розвитку інновацій потрібне фінансування.**

— Фінансування будь-якої сфери, зокрема і науки, ніколи не буває достатнім *Україна ще жодного разу не виконала норму закону щодо 1,7% ВВП на науку.* Але це не виправдання, щоб сидіти склавши руки.

За останні три роки роботи уряду та підтримки парламенту й міжнародних партнерів фінансування наукової сфери зросло на 83%. **Цього року ми вперше за останнє десятиліття маємо досягнути показника 0,5% ВВП на науку. Здається, це маленька цифра — особливо на тлі середньоєвропейських 2%. Але востаннє таку цифру ми мали у 2014 році.** Після цього в нас було виключно падіння. Тепер ми [нарешті нарощуємо інвестиції](#).

Роками наукові установи фінансували фактично лише за фактом їх існування відповідно до кількості площ і ставок. А якщо кошти і збільшувалися, то тільки у зв'язку з інфляцією.

Тепер ми прив'язуємо фінансування до результату діяльності наукової установи чи університету. Для цього запровадили кілька інструментів.

Це [новий механізм базового фінансування](#): чим результативніша установа (за результатами наукової атестації), тим більше державних коштів вона отримає. **Є інститути, які цьогоріч наростили своє фінансування на 50% порівняно з минулим роком.**

Стимулюємо співпрацю науковців з реальним сектором економіки. **Цього року Міністерство освіти й науки проведе перший в історії конкурс державно-приватного замовлення на наукові дослідження і розробки.** У нас наразі з'явилося більше технологічного бізнесу, який потребує наукових розробок і не завжди має свій відділ досліджень. Тому ми зараз ухвалили спеціальну постанову уряду про приватно-державне партнерство в науці.

За цією постановою механізм взаємодії бізнесу і науковців буде приблизно такий: приватна компанія формулює проблему у вигляді технічного завдання — ми виставляємо це завдання на конкурс — науковці з

університетів та наукових установ приходять з ідеями — шляхом конкурсу обираємо найкращу. Переможець конкурсу отримує повне фінансування проєкту: 50% від держави, 50% від бізнесу.

Паралельно створюємо Агенцію прикладних досліджень. Вона збиратиме реальні потреби міністерств, фронту, технологічних компаній і буде знаходити українських вчених, які спроможні ці потреби закрити. І навпаки, знаходити замовників і зацікавлені компанії на розробки українських вчених. Для початку це не буде якась окрема юридична особа чи інституція, почнемо зі спеціального структурного підрозділу в УкрІНТЕІ, який матиме збільшену автономію і координацію від директорату інновацій МОН. Масштабування залежатиме від успішності діяльності та досягнутих результатів.

— Як адаптуються наукові установи і університети до цих змін і воєнних реалій?

— Є стриманий оптимізм: наприклад, у 2022 році українські університети вдвічі менше заробляли в науці самі, ніж їх фінансувала з бюджету держава (тобто обсяг спеціального фонду з науки був вдвічі меншим, ніж загальний фонд). А вже з 2025 року ситуація кардинально змінилася: ***зараз університети заробляють самостійно (завдяки грантам та замовленням бізнесу) на 30% більше, ніж їм дає держава. При тому що держава теж наростила фінансування на 83%, як я вже казав.***

Тому коли ми говоримо про фінансування науки, варто зауважити, що тут багато залежить від самих вчених. Війна триває п'ятий рік і може тривати ще стільки ж. ***Відповідно, не варто чекати, що все буде як раніше, і довоєнні тематики досліджень будуть актуальними. Ті установи і університети, які готові змінюватися, дотискати потрібний результат, матимуть і замовлення, і фінансування.***

Деякі університети вже мають MilTech-підрозділи, а їхні команди навіть створюють власне виробництво — фактично це окремі заводи. Наприклад, я знаю декілька компаній з виробництва наземних роботизованих комплексів, які створили вихідці з університетів. Ще на початку 2022 року вони були викладачами, доцентами кафедр, а зараз це вже директори підприємств, у яких працюють сотні людей. І це теж гарний приклад перебудови і переходу знань у виробництво з високою доданою вартістю.

— А що чекає на гуманітарну сферу, чиї дослідження за визначенням не надто конвертуються у прикладні та цікаві бізнесу й MilTech результати? Адже без історії, філософії чи літературознавства ми ризикуємо захистити території, але втратити смисли, за які боремося.

— Незважаючи на те, що тематика цього інтерв'ю — критичні технології з акцентом на оборонний сектор, звичайно, варто зазначити, що не менш важливою є соціо-гуманітарна складова. Бо окрім того, щоб мати зброю, треба мати волю взяти її до рук, і це якраз виховують ці науки, про які ви згадали.

У всіх наших політиках — від державної атестації, Національної системи дослідників і до конкурсного фінансування — завжди є окремі напрями і

секції для фінансування цих сфер. Навіть у держзамовленні на розробки — Міністерство культури має окремі лоти, наприклад, для дослідження і збереження культурної спадщини, створення спеціальних цифрових інструментів тощо.

Але справді, наразі ми свідомо робимо ключовий акцент саме на прикладних розробках, бо ми як країна від них сьогодні екзистенційно залежимо. Нас за це критикують, і, можливо, справедливо: мовляв, без фундаментальної науки прикладних результатів не буде. Але, до слова, ми не скасували жодної фундаментальної програми, збільшення фінансування торкнулося майже усіх наукових програм країни, зокрема і через Національний фонд досліджень, і через атестацію, і через програми академій. Нічого не закрито з того, що працювало і показувало результат.

Чи інвестує держава в інтелект

— **Пане Денисе, традиційне запитання, яке завжди виникає, коли говорять про проблеми науки: відтік мізків. За вашими ж даними, зараз 15–20% українських науковців припинили дослідницьку діяльність, а 8% виїхали за кордон. Що з цим робити?**

— Скажімо відверто, що основна причина виїзду людей за кордон — це безпека. А ті, хто припинив дослідницьку діяльність, часто перейшли в інші сфери, зокрема в MilTech, і це не завжди є мінусом.

З кадрами проблема не тільки в науці, вона є в країні загалом. Що ми намагаємося з цим робити? Ну, очевидно, перша ланка, де починається наука, — це аспірантура. Ми почали реформувати і аспірантуру, створюючи проєктну аспірантуру, і починаємо нові програми підтримки, наприклад постдокторантуру. Нам треба залучати й утримувати молодь в науці.

До речі, ми вперше зафіксували в правилах конкурсного фінансування, що 30% коштів, які МОН розподіляє на наукові проєкти через конкурси, спрямовуватимуть на програми підтримки молодих учених.

— **Україна має сильну наукову школу. Її оцінили й вороги — наприклад, на російському підприємстві ОДК «Сатурн» двигуни для винищувачів і крилатих ракет, які щоночі летять на наші міста, складають випускники Харківського авіаційного. Їх спокушали тим, що: «Ви можете працювати в Запоріжжі і заробляти 300 доларів, а можете переїхати із сім'єю до Росії і заробляти тисячу доларів». Вони переїхали до РФ вже після початку війни, свідомо.**

Це не єдиний приклад. Є наші науковці і в оборонних компаніях інших країн. Мотив простий — хороша зарплата.

Водночас багато українських учених сьогодні зі зброєю в руках захищають Україну на фронті, розробляють інновації в підвалах під обстрілами. Це гідно поваги. Але чи достатньо державі покладатися лише на патріотизм науковців — чи все ж вона повинна більше інвестувати в інтелект, особливо коли він працює на виживання країни?

— Працювати на ворога — моральний вибір з кримінальним підтекстом, не хочу це коментувати. Але повірте, наші науковці, які мають спроможності,

фах і працюють з українськими MilTech-компаніями, також мають дуже хорошу зарплату. Вона значно більша, ніж та, яку платить держава.

— **На жаль, не всі науковці працюють у приватних компаніях.**

— Скажімо відверто: українська економіка зараз не потягне зарплат європейського рівня не лише для науковців, а й для інших фахівців: учителів, лікарів, вихователів, працівників ДСНС — вони не менш важливі для країни... Але ми шукаємо можливості. **З цього року наші вчені отримують додаткові надбавки до зарплати за результатами атестації — вони можуть сягати восьми тисяч гривень.**

Уперше має запрацювати Національна система дослідників — індивідуальні стипендії у розмірі десяти тисяч гривень на місяць для майже трьох тисяч найкращих науковців. Також закладаємо у бюджет на наступний рік збільшення заробітних плат науковців до 50%. Зрозуміло, що треба більше. Є низка інших ідей на наступний рік, якими сподіваюся поділитися згодом.

— **Однак, попри всі складнощі й жахи війни, є надія, що вона стане шансом і поштовхом для підтримки науки, яка досі вважалася радше пасивною сферою витрат, ніж цінністю.**

— Абсолютно так. Це шанс для науки. Я завжди наводжу такий приклад: на військових уперше звернули глибшу увагу у 2014 році. На медиків — під час ковіду. На науковців — після 2022 року, коли почалася технологічна війна. Без власних технологій країна просто не виживе, адже партнерська допомога не безмежна, а часто їх просто не можна купити. Усі наші найуспішніші далекобійні операції — це саме українська зброя.

Віра в краще однозначно є. І позитивні зрушення вже є. У мене особисто є таке відчуття, що попри все ми рухаємося у правильному, українському напрямі.

Опитування

Сучасна війна — війна технологій, отже, держава має інвестувати в «мізки країни» — науковців. Коштів у бюджеті обмаль. Де їх взяти?

- ☐ Переглянути пріоритети державного бюджету – 32 %
- ☐ Змиритися, що під час війни наука виживатиме коштом грантів – 5 %
- ☐ Створити умови, щоб науковці заробляли своїми розробками – 28 %
- ☐ Стимулювати приватні інвестиції в науку – 29 %
- ☐ Інше – 6 %

Проголосували 114 людей (станом на 30.09.2026)

([вгору](#))

08.09.2026

Brave1 та Український фонд стартапів запускають студентський інженерний челендж «Альтернативні роботи»

Завдання челенджу

Завдання челенджу «Альтернативні роботи» — створити роботизований апарат, здатний переміщуватися наземним, амфібійним або підземним шляхом без використання коліс чи гусениць. Команди самостійно визначатимуть його призначення, конструкцію та спосіб пересування — це може бути крокування, повзання, кочення або будь-який інший нестандартний підхід ([Міністерство освіти і науки України](#)).

«Сьогодні безпілотні системи вже допомагають військовим виконувати широкий спектр завдань — від розвідки та спостереження до ураження цілей, ретрансляції сигналу та логістики. Водночас поле для розвитку таких технологій залишається величезним. У цьому челенджі ми хочемо дати студентам можливість самостійно визначити завдання, яке може бути посилене роботизацією, і створити під нього власне рішення — від сценарію застосування та конструкції до принципу роботи. Ми свідомо не обмежуємо їх чітким ТЗ, адже саме нестандартний підхід може відкрити нові сценарії застосування роботизованих систем», — Андрій Гриценюк, CEO Brave1.

Челендж передбачає кілька етапів

Після реєстрації та кік-офу команди розроблятимуть концепції своїх рішень, а згодом презентуватимуть їх інженерам виробників. Відібрані команди перейдуть до створення фізичних прототипів, їх демонстрації та подальшого доопрацювання.

Фінальним етапом стане демонстрація доопрацьованих прототипів. У результаті команди зможуть пройти повний шлях від інженерної ідеї до фізичного прототипу та отримати досвід роботи над реальним технологічним завданням у взаємодії з представниками оборонної індустрії.

Хто може взяти участь

До челенджу запрошуються студенти українських університетів та коледжів, які хочуть спробувати себе у вирішенні реальної інженерної задачі та створити власне технологічне рішення.

З безпекових міркувань детальні терміни та умови наступних етапів будуть повідомлені зареєстрованим та відібраним командам окремо. Залежно від безпекової ситуації графік челенджу може змінюватися.

Реєстрація на Brave Students: «Альтернативні роботи»

- Дати реєстрації: з 8 до 17 вересня 2026 року
- [Посилання](#)

Про Brave Students

«Альтернативні роботи» — другий інженерний челендж у межах напряму Brave Students, започаткованого кластером оборонних технологій Brave1 для

залучення студентства та університетів до створення прикладних рішень для defence tech та dual-use.

Першим челенджем напряду став Brave Students: «Дрон з лапками», у межах якого студентські команди працювали над механічною насадкою для FPV-дронів, що дозволяє безпілотнику фіксуватися на природних і штучних поверхнях та продовжувати виконання завдання після контрольованого відпускання.

Новий челендж розширює цей формат: тепер учасники працюватимуть над наземними роботизованими рішеннями та проходитимуть довший технічний цикл та ширшою технічною задачею.

Brave Students створює можливість для студентів не лише розвивати власний інженерний досвід, а й працювати над рішеннями, які можуть зробити внесок у розвиток української defence tech екосистеми та посилити військових на фронті.

([вгору](#))

Додаток 3

07.09.2026

Українська компанія увійшла в трійку переможців конкурсу НАТО з блокування ворожих аеродромів

Як зазначається, інноваційний конкурс Persistent Airfield Denial (Постійне блокування аеродромів ворога) був спрямований на пошук інноваційних технологій, здатних не лише завдати шкоди військовому аеродрому, а й надовго ускладнити противнику відновлення його роботи ([ukrinform.ua](#)).

Підкреслюється, що учасникам запропонували розробити рішення, які могли б створювати тривалий ефект і змушувати противника витратити додаткові ресурси на відновлення авіаційної інфраструктури.

За результатами конкурсу українська компанія посіла третє місце, представивши рішення на основі штучного інтелекту для автономного управління безпілотними літальними апаратами. Технологія передбачає можливість роботи без постійного зв'язку з оператором, а також використання автономної навігації та розпізнавання цілей.

Перше місце в конкурсі посіла чеська компанія LPP Holding, яка представила автономну далекобійну безпілотну систему, здатну працювати в умовах активної радіоелектронної протидії і відсутності GPS-навігації.

Водночас друге місце отримала польська компанія Supercluster із концепцією StratoAIM. Розробка передбачає використання висотних аеростатів для запуску автономних планеруючих систем.

Загалом у фіналі конкурсу взяли участь дев'ять компаній. Серед запропонованих технологій були автономні безпілотні системи, ройова взаємодія, штучний інтелект, альтернативні системи навігації та рішення, здатні функціонувати в умовах активної радіоелектронної боротьби.

Особливістю цього річного конкурсу стало безпосереднє використання бойового досвіду України. Українські експерти брали участь у формуванні проблематики конкурсу, оцінюванні запропонованих рішень та визначенні вимог до їхньої роботи в умовах сучасного поля бою.

Читайте також: [Українська ІІІ-компанія після конкурсу НАТО: Можна вдесятеро підвищити ефективність ударів по аеродромах РФ \(вгору\)](#)

Додаток 4

03.09.2026

У межах NANO-2026 обговорили реформи науки, європейську інтеграцію та міжнародну підтримку українських дослідників

26 серпня 2026 року в межах 14-ї Міжнародної конференції «Нанотехнології та наноматеріали» (NANO-2026) у Чернівцях відбулася спеціальна сесія «Роль науки та інновацій у відновленні України та європейській інтеграції» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У центрі дискусії були реформи у сфері науки та інновацій в Україні, інтеграція до Європейського дослідницького простору, міжнародні програми підтримки українських науковців і наукових установ, а також нові можливості на 2026–2027 роки.

Міністерство освіти і науки України представила Олена Макаренко, керівниця експертної групи з питань стратегії та інтеграції до Європейського дослідницького простору. Вона зосередилася на заходах МОН, спрямованих на подальшу інтеграцію української науки до ERA, розвиток міжнародної співпраці та розширення участі українських дослідників у європейських програмах та ініціативах.

До сесії також долучилися представники Європейської комісії (DG Research & Innovation), UNESCO та Національної академії наук України. Учасники обговорили чинні та майбутні інструменти підтримки української науки, можливості Horizon Europe, розвиток дослідницької інфраструктури, міжнародні партнерства, підтримку молодих учених та практичні механізми участі українських установ у європейських програмах.

Від Європейської комісії у сесії взяла участь Maria Cristina Russo, Deputy Director-General for Innovation, Prosperity and International Cooperation, DG Research & Innovation. UNESCO представила Olena Tsyplitska, Head of Science at the UNESCO Antenna in Ukraine, а НАН України — академік Igor Yevgeniyovych Garkusha.

Сесія завершилася активною Q&A-дискусією та отримала позитивний відгук від учасників. Особливий інтерес викликала інформація про нові програми, інструменти підтримки та можливості для українських науковців і наукових установ.

Цьогоріч NANO-2026 об'єднала понад 600 учасників із більш ніж 30 країн світу. Після сесії організатори також запустили опитування серед

учасників, щоб визначити найбільш актуальні потреби та пріоритети української наукової спільноти. Результати опитування планується узагальнити та представити найближчим часом.

Проведена дискусія засвідчила важливість подальшого діалогу між МОН, науковою спільнотою та міжнародними партнерами для реформування української науки, її інтеграції до Європейського дослідницького простору та розвитку інноваційного потенціалу України.

Більше про конференцію можна дізнатися на вебсайті: <https://nano-conference.iop.kiev.ua/>
(вгору)

Додаток 5

10.09.2026

Українська наукова спільнота посилить європейську – посол Макєєв

Макєєв висловив переконання, що після набуття Україною членства в ЄС українська наукова спільнота посилить європейську, зокрема з урахуванням досвіду, отриманого під час війни. Зараз українська наука розвивається швидко, зокрема, в таких галузях як [штучний інтелект](#), створення баз даних, що буде корисно і для великих компаній, додав посол ([ukrinform.ua](#)).

За його словами, що б не відбувалося в Україні, які б проблеми не приносили росіяни нашій країні, українці відчують потребу досліджувати та знаходити рішення.

Дипломат переконаний, що ще до того, як Україна стане повноправним членом ЄС, поступова інтеграція української наукової спільноти до європейського дослідницького простору підтримає його. Зокрема, в галузі енергетики: коли ми говоримо про водень, Україна є однією з найважливіших частин європейської водневої системи, - навів він приклад.

«Тому нам потрібно знайти рішення та зняти обмеження для залучення України прямо зараз, а не в довгостроковій перспективі. Відкриття всього європейського простору для України сьогодні було б найважливішим», - закликав український посол.

Він зауважив, що наші партнери навіть не можуть собі уявити, як прискорилися в Україні під час війни всі процеси - в ухвалення рішень, впровадженні технологій, у науці – адже українці розуміють, що в таких умовах вони повинні діяти по-іншому.

«Політики в Україні та країнах-партнерах за допомогою необхідних наукових рішень шукають шляхи допомогти людям вижити», - зауважив дипломат.

Макєєв також висловив сподівання, що за 10 років науковці ми будемо жити в мирній Європі, і науковці з усього світу будуть розповідати про те, що їх найбільший винахід, проєкт втілюється у життя в Україні.

Прем'єр-міністр землі Саксонія Міхаель Кречмер привітав учасників з України, адже цього року Україна є країною-партнером конференції. Він

відзначив мужність українців, які виборюють свою свободу та висловив солідарність з українським народом.

У дискусії взяли участь також заступник міністра інфраструктури та енергетики Албанії Ерлінд Зуло та представники наукової спільноти кількох країн.

Участь у дводенній конференції «Будуючи мости 2026: Формування майбутнього енергетики» беруть експерти, політики, представники промисловості з Німеччини, України, Чехії, Польщі. Темою цьогорічної конференції є енергетика — ключовий рушій наукового прогресу, економічного розвитку та суспільних перетворень. Дослідження та інновації в галузі енергетики є центральними для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, безпека постачання, конкурентоспроможність промисловості та сталє зростання. Зокрема, проривні розробки у водневих технологіях, ядерному синтезі та системах акумуляторного зберігання енергії переосмислюють те, як енергія генерується, зберігається та використовується.

([вгору](#))

Додаток 6

24.09.2026

Національна система дослідників: МОН завершило верифікацію та опрацювання матеріалів

Окрему увагу приділяють питанням академічної доброчесності. Зокрема, комісія перевіряє дотримання претендентами вимог Закону України «Про академічну доброчесність», наявність публікацій у виданнях з ознаками недоброчесних видавничих практик — так званих «хижацьких журналах», рівень самоцитувань, а також можливі факти співпраці у науковій та науково-технічній сфері з державою-агресором та її союзниками ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Перевірку проводять відповідно до [Методики формування рейтингів у Національній системі дослідників України](#), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2026 року № 678.

«Наразі ми на фінальному етапі першого рейтингування в Національній системі дослідників. Попередні результати вже сформовані, але перед їх затвердженням маємо додатково перевірити дані, які впливають на визначення претендентів на державні стипендії. Окрема увага — академічній доброчесності та достовірності інформації. Сподіваюсь у першій декаді жовтня ми зможемо перейти до затвердження остаточних результатів та переліку претендентів на стипендію», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

За результатами роботи Експертна комісія сформує рекомендації щодо переліку претендентів на державні стипендії. Після цього матеріали передадуть Міністерству освіти і науки України для підтвердження основного місця роботи претендентів та підготовки наказу про призначення стипендій.

Упровадження Національної системи дослідників стало можливим, зокрема, завдяки експертній та аналітичній допомозі, наданій у межах спільного проєкту Міністерства освіти і науки України та Світового банку «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (UIHERP).

Нагадаємо

18 червня 2026 року МОН оголосило про початок приймання та верифікації даних у Національній системі дослідників України. На основі підтверджених даних про результати наукової діяльності система формує рейтинги дослідників, за якими призначатимуть державні стипендії.

Цього року на державні стипендії передбачено понад 190 млн грн. Підтримку отримають 2 650 наукових і науково-педагогічних працівників. Розмір стипендії — 10 000 грн на місяць протягом двох років.

17 липня МОН продовжило строк подання інформації до Національної системи дослідників до 27 липня 2026 року. Після завершення приймання даних розпочалася їх верифікація.

24 серпня МОН повідомило про додаткові кроки для завершення верифікації окремих показників.

Склад Експертної комісії та порядок її роботи визначено наказом Міністерства освіти і науки України від 18 серпня 2026 року № 1442.

(вгору)

Додаток 7

17.09.2026

Уряд привів у відповідність вимоги нормативної бази щодо академічної доброчесності із новим законодавством

Зміни внесено до трьох постанов Кабінету Міністрів України (Урядовий портал).

Присвоєння та позбавлення вчених звань

У Порядку затвердження рішень про присвоєння вчених звань, затвердженому постановою КМУ від 19 серпня 2015 року № 656:

- встановлено вимогу щодо дотримання цінностей, принципів і правил академічної доброчесності під час підготовки наукових праць, які враховують для присвоєння вчених звань професора, доцента і старшого дослідника;
- врегульовано розгляд повідомлень про академічний плагіат, фабрикацію або фальсифікацію в наукових роботах, на підставі яких присвоєно вчене звання;
- визначено підстави та наслідки позбавлення вченого звання;
- передбачено можливість позбавлення закладу вищої освіти або наукової установи права присвоювати вчені звання за відповідною кафедрою чи спеціальністю строком на два роки у разі встановлення відповідних порушень.

Якщо повідомлення про можливе порушення академічної доброчесності надійде під час розгляду атестаційної справи, її повертатимуть закладу або науковій установі для розгляду уповноваженим органом. Після цього вчена рада повторно розглядатиме питання про присвоєння вченого звання з урахуванням результатів такого розгляду.

Підготовка докторів філософії і докторів наук

У Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук, затвердженому постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261:

- уточнено обов'язок здобувачів дотримуватися цінностей, принципів і правил академічної доброчесності;
- визначено відповідальність наукових керівників, у дисертаціях здобувачів яких виявлено академічний плагіат, фабрикацію або фальсифікацію;
- передбачено застосування санкцій за академічний саботаж і схиляння до порушення академічної доброчесності;
- уточнено вимоги до наукових публікацій, у яких висвітлено результати дисертації, та процедуру підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне і практичне значення її результатів.

Академічним саботажом у цих процедурах, зокрема, вважатимуть безпідставне затягування, відмову або несвоєчасне надання науковим керівником, консультантом чи структурним підрозділом передбачених документів і висновків. Санкції за такі порушення визначатимуть внутрішні акти закладу відповідно до Закону України «Про академічну доброчесність».

Присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук

У Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженому постановою КМУ від 17 листопада 2021 року № 1197:

- закріплено вимогу щодо дотримання академічної доброчесності під час підготовки докторської дисертації та публікацій за її темою;
- поширено відповідальність за академічний саботаж і схиляння до порушення академічної доброчесності на наукових консультантів, рецензентів, опонентів та інших учасників атестаційних процедур;
- уточнено строки обмеження права брати участь у підготовці та атестації наукових кадрів – від одного до трьох років;
- оновлено порядок подання і розгляду повідомлень про академічний плагіат, фабрикацію та фальсифікацію в дисертаціях і наукових публікаціях.

Такі повідомлення розглядатимуть уповноважені органи закладів вищої освіти та наукових установ. Прийняті ними рішення і матеріали розгляду надсилатимуть до МОН для вжиття передбачених законодавством заходів.

Ухвалені зміни формують узгоджений механізм запобігання порушенням академічної доброчесності та реагування на них на всіх етапах підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів. Це посилює персональну та

інституційну відповідальність учасників відповідних процедур і сприятиме підвищенню якості підготовки науковців.

([вгору](#))

Додаток 8

17.09.2026

МОН визначило порядок позбавлення ступеня вищої освіти за порушення академічної доброчесності

Порядок визначає, як саме має відбуватися така процедура – від розгляду повідомлення про можливе порушення до ухвалення рішення та його правових наслідків ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Зокрема, документ регулює:

- розгляд уповноваженим органом закладу освіти або наукової установи повідомлення про можливий академічний плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію;
- процедуру ухвалення рішення про позбавлення ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації;
- гарантії захисту прав особи, щодо якої розглядається питання;
- правові наслідки позбавлення ступеня вищої освіти.

Йдеться саме про порушення у кваліфікаційній роботі, на підставі якої людині було присуджено відповідний ступінь. Сам факт повідомлення про можливе порушення не є підставою для автоматичного позбавлення ступеня: спочатку його має розглянути уповноважений орган закладу освіти або наукової установи за встановленою процедурою.

Закон «Про академічну доброчесність» встановлює спільні для системи освіти правила реагування на такі порушення та вимагає дотримання прав усіх учасників процедури. Зокрема, розгляд повідомлення про порушення академічної доброчесності має завершитися протягом шести місяців із дня його отримання.

([вгору](#))

Додаток 9

25.09.2026

МОН оголошує конкурс державного замовлення на науково-технічні розробки на 2027 рік

Цього року до формування пріоритетної тематики, за якою здійснюватиметься державне замовлення на науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію у 2027-2028 роках, та розроблення вихідних технічних завдань на виконання науково-технічних розробок до зазначених тематик долучилися: Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики України, Міністерство економіки

та докiлля України, Служба безпеки України, Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Наразі конкурс передбачає відбір заявок за 13 пріоритетними тематиками та визначеними вихідними технічними завданнями до них, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України [24.09.2026 № 1636](#), яким також зазначаються строки виконання розробок (12, 18 або 24 місяці), рівень очікуваної технологічної готовності (TRL) науково-технічної продукції, яку буде створено в результаті виконання кожної з них.

Максимальна загальна вартість однієї розробки – до 10,0 млн гривень.

Цьогорічний конкурс вперше передбачає можливість подання заявки із зазначенням у ній співвиконавців, які будуть залучатись до виконання розробки. Відповідні вимоги та перелік документів, які співвиконавець подає для участі в конкурсі, наведено в [оголошенні](#).

«Наше завдання — масштабувати державне замовлення як інструмент, який починається з чіткої потреби держави і завершується конкретним результатом, готовим до практичного використання. Для цього 2 роки тому ми посилили роль державних замовників у формуванні технічних завдань та супроводі розробок, запровадили оцінювання рівня технологічної готовності та багаторівневу експертизу. Держава все більше змінює орієнтир фінансування розробок, які можуть бути випробувані, впроваджені та працюватимуть на потреби оборони, економіки й відновлення країни», — зазначив заступник міністра освіти і науки України Денис Курбатов.

Як працює Конкурс

Конкурс проводиться відповідно до нового Порядку проведення конкурсного відбору науково-технічних (експериментальних) розробок в рамках формування державного замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію, затвердженого [постановою Кабінету Міністрів України від 10 червня 2026 року № 763](#).

Участь у конкурсі можуть брати юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, які мають працівників відповідної кваліфікації, необхідне обладнання та матеріально-технічну базу для виконання розробки. Вимоги поширюються також на співвиконавців.

Вимоги до учасників конкурсу та співвиконавців

Авторський колектив має складатися від трьох до десяти фахівців.

Науковим керівником розробки повинен бути вчений, який працює за основним місцем роботи в організації — учасника конкурсу. Вчений може бути науковим керівником лише однієї розробки, що подається на конкурс (включно з перехідними науково-технічними роботами за діючими договорами, які фінансуються Міністерством освіти і науки України та виконання яких буде завершено у 2027 році), а виконавці можуть брати участь не більш як у двох розробках, поданих на конкурс в поточному році.

Не менше половини колективу виконавців розробки учасника конкурсу, включно з науковим керівником, мають працювати за основним місцем роботи учасника конкурсу, від якого подається розробка.

До складу виконавців розробки учасника конкурсу можуть входити за необхідності:

- наукові працівники, які працюють за основним місцем роботи в інших підприємствах, установах, організаціях;
- додатково інженерно-технічні працівники, техніки та інший допоміжний персонал.

До виконання розробки можуть залучатись співвиконавці, але не більше 2 юридичних осіб будь-якої організаційно-правової форми чи форми власності.

Колектив співвиконавця не може перевищувати 5 наукових працівників, які працюють за основним місцем роботи в організації співвиконавця.

Основні критерії оцінювання:

- відповідність розробки пріоритетній тематиці конкурсу;
- спрямованість на отримання прикладного результату, доведеного до стадії практичного використання;
- відповідність очікуваних результатів характеристикам і вимогам до науково-технічної продукції, визначеним у вихідному технічному завданні;
- відповідність завдань і результатів потребам національної економіки, суспільства, національної безпеки й оборони;
- відповідність заявленого рівня технологічної готовності вимогам вихідного технічного завдання;
- якість та обґрунтованість етапів виконання розробки;
- доробок і спроможність авторського колективу;
- наявність необхідної матеріально-технічної бази;
- наукова новизна та практична цінність майбутньої науково-технічної продукції;
- обґрунтованість обсягу фінансування та збалансованість його структури.

Оцінювання заявок відбувається за результатами трирівневої експертизи:

- наукова і науково-технічна експертиза;
- оцінювання членами відповідних секцій та розгляд презентацій розробок на розширених засіданнях із залученням представників заінтересованих органів, громадських організацій, кураторів та представників реального сектору економіки;
- розгляд Науково-технічною радою Міністерства освіти і науки України з питань формування та виконання державного замовлення на науково-технічну продукцію.

Коли подавати заявки

Заявки подаються через [Національну електронну науково-інформаційну систему \(NAUKA\)](#) в електронній формі з накладеним кваліфікованим або відповідним удосконаленим електронним підписом.

Кінцевий строк приймання документів на участь у конкурсі – 26 жовтня 2026 року 13 год 00 хв за київським часом.

Заявки, що містять відомості, які становлять державну таємницю, до розгляду не приймаються.

З детальною інформацією щодо участі у конкурсі можна ознайомитися за [посиланням](#).

([вгору](#))

Додаток 10

16.09.2026

МОН оголошує конкурс на здобуття стипендій Кабінету Міністрів України для молодих учених

У межах цього відбору доступні 190 стипендіальних місць. Стипендії призначаються за рішенням президії Комітету з Національної премії України імені Бориса Патона строком на два роки та виплачуються за місцем основної роботи або навчання додатково до посадового окладу, іменної чи звичайної академічної стипендії, доплат і надбавок ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Участь у конкурсі можуть брати молоді вчені, які на момент висунення відповідають визначенню терміна «молодий вчений» згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: наукові та науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти, докторанти та інші молоді вчені наукових установ, організацій і закладів вищої освіти.

Кандидатів висувають за місцем їхньої основної роботи або навчання вчені, наукові, науково-технічні чи технічні ради. Для висунення потрібні письмові рекомендації щонайменше двох докторів наук, обізнаних із науковими результатами і здібностями претендента. Рішення ухвалюється таємним голосуванням і потребує підтримки не менш як двох третин присутніх членів ради.

Повний перелік необхідних документів, порядок подання заявки та покрокова інструкція для претендентів і відповідальних осіб установ доступні за посиланням:

[Подання документів на конкурс у системі NAUKA](#)

Для участі претендент самостійно завантажує до системи електронні копії таких документів:

- супровідний лист;
- лист-подання від закладу вищої освіти або наукової установи із зазначенням наукових результатів претендента та можливостей для проведення досліджень;
- витяг із протоколу засідання відповідної ради про висунення претендента за результатами таємного голосування;
- відомості про претендента, завірені відділом кадрів;
- рекомендації щонайменше двох докторів наук;

- список наукових публікацій за останні п'ять років та копії не більш як трьох найважливіших праць;
- відомості про наукові результати претендента за встановленою формою;
- довідка Державної прикордонної служби України за період з 1 вересня 2025 року до 1 вересня 2026 року.

Після призначення стипендії переможці мають подати до МОН оригінали зазначених документів, платіжні реквізити закладу або установи в Державній казначейській службі України у форматі IBAN та згоди на обробку персональних даних.

Важливо: одночасне отримання стипендії Кабінету Міністрів України для молодих учених і державної стипендії за результатами рейтингування в Національній системі дослідників України не допускається.

Для чинних стипендіатів КМУ, які успішно пройшли атестацію та будуть номіновані на державну стипендію за результатами рейтингування у Національній системі дослідників України, передбачено окремий алгоритм дій щодо добровільної відмови. Результати рейтингування у Національній системі дослідників України очікуються на початку жовтня 2026 року

МОН також готує трансформацію цього конкурсу. До наступного відбору, запланованого на березень 2027 року, передбачено уніфікувати критерії, процедури та форми подання інформації з Національною системою дослідників України. Наступний відбір проходитиме виключно через систему, а відомості про наукові результати формуватимуться на підставі даних профілів дослідників без повторного подання паперових документів. Тому закладам і науковим установам важливо забезпечити створення, наповнення та верифікацію профілів молодих учених у Національній системі дослідників України.

Атестація чинних стипендіатів

Одночасно МОН проводить атестацію наукової роботи молодих учених, які вже отримують стипендії Кабінету Міністрів України. Заклади вищої освіти та наукові установи, що належать до сфери управління МОН, мають провести атестацію до 13 жовтня 2026 року.

За результатами атестації кожен стипендіат має самостійно завантажити до системи NAUKA електронні копії:

- витягу з протоколу засідання вченої, наукової, науково-технічної або технічної ради закладу вищої освіти чи наукової установи щодо атестації його наукової роботи;
- анотованого звіту про досягнуті результати за рекомендованою формою.

Подання звіту є обов'язковою умовою продовження або припинення виплати стипендії. Детальна інформація щодо подання документів через систему, звітна документація та відповідні форми доступні за посиланням:

[Атестація наукової роботи стипендіатів та звітна документація](#)

Також визначено алгоритм дій для чинних стипендіатів, які успішно пройшли атестацію, але вирішили добровільно відмовитися від подальшого отримання стипендії Кабінету Міністрів України у зв'язку з номінацією на

державну стипендію за результатами рейтингування в Національній системі дослідників України. У такому разі стипендіат подає відповідну заяву за встановленою формою, керуючись визначеним алгоритмом.

Відповідні форми документів та алгоритм подання заяви про [добровільну відмову також розміщені на сторінці атестації в системі NAUKA.](#)
([вгору](#))

Додаток 11

22.09.2026

Набув чинності Закон, який запроваджує нові заходи підтримки молодих вчених
([О:NAUKA](#)).

Головні нововведення Закону № 4794-IX

- **Інститут постдокторантури:** Закон офіційно вводить поняття «постдокторант». Заклади вищої освіти та наукові установи тепер можуть створювати конкурсні програми для проведення наукових досліджень постдокторантами.
- **Поняття «відкритої науки»:** На законодавчому рівні закріплено принципи відкритого доступу до наукових результатів та дослідницьких даних.
- **Реєстр дослідницької інфраструктури:** Передбачено створення єдиного державного реєстру для обліку та ефективного використання наукових об'єктів (які можуть бути локальними, розподіленими, цифровими чи віртуальними).
- **Керівництво проєктами:** З'явилося поняття «науковий керівник наукового (науково-технічного) проєкту». Керівником такого проєкту зможе бути призначений фахівець незалежно від наявності в нього наукового ступеня чи вченого звання.
- **Розширення грантової підтримки:** Національний фонд досліджень України тепер може надавати гранти на програми навчання в аспірантурі, ад'юнктурі, докторантурі, інтернатурі та резидентурі. Також фонду надали право організовувати конкурсний відбір, зокрема щодо присудження Премії Верховної Ради України молодим ученим.

Детальнішу інформацію про закон можна переглянути на офіційному порталі [Верховної Ради України](#).
([вгору](#))

Додаток 12

17.09.2026

Верховна Рада України прийняла Постанову «Про призначення у 2026 році Стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона»

17 вересня 2026 року Верховна Рада України прийняла Постанову Верховної Ради України «Про призначення у 2026 році Стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона», яка розроблена відповідно до Положення про Стипендію Верховної Ради України імені Бориса Патона, затвердженого Постановою Верховної Ради України «Про затвердження положень про премії та стипендії Верховної Ради України» від 4 грудня 2025 року № 4712-ІХ. Згідно з цим Положенням призначається на один рік 50 іменних Стипендій Верховної Ради України імені Бориса Патона (далі - Стипендії) із щомісячною виплатою кожної у розмірі п'яти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня року отримання Стипендії ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Виплата Стипендій здійснюється за рахунок коштів, передбачених кошторисом Верховної Ради України.

Претенденти на отримання Стипендій висуваються з числа вітчизняних молодих учених, які мають науковий ступінь, отримали вагомі наукові здобутки під час проведення фундаментальних та/або прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок, проводять важливі фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, а також мають змогу виконати в Україні актуальну наукову (науково-технічну) роботу, зазначену в поданні.

До Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій надійшли для участі в конкурсі на призначення Стипендій у 2026 році 39 робіт. До Комітету на конкурс на призначення Стипендій на 2026 рік не надходили роботи, які містять відомості, що становлять державну таємницю.

([вгору](#))

Додаток 13

21.09.2026

НЕОinUA 2.0: «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ продовжує свою діяльність

Нагадуємо, що попередня ініціатива, пов'язана з діяльністю «Офісу Горизонт Європа в Україні» на базі НФДУ, була реалізована та підтримана в межах попереднього конкурсу 2023 року. Проект був реалізований та продемонстрував високу актуальність і ефективність у підтримці участі України в Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа». Протягом періоду реалізації Офіс утвердився як центральний і надійний національний осередок, що надає комплексні послуги підтримки для НКП, дослідників, інноваторів, наукових установ та інших зацікавлених сторін, залучених до Програми «Горизонт Європа» ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Спираючись на набутий досвід, отримані уроки та зважаючи на змінні потреби української дослідницької та інноваційної спільноти, Офіс 2.0 є суттєво оновленою та новою ініціативою. Вона передбачає оновлені цілі,

розширений перелік заходів і вдосконалені механізми реалізації, адаптовані до сучасного політичного та операційного контексту, включаючи посилену інтеграцію України до Європейського дослідницького простору.

Офіс 2.0 реалізовуватиме широкий спектр заходів, зокрема інформаційну та просвітницьку діяльність, підвищення спроможності учасників, пошук партнерів і встановлення партнерських зв'язків, а також підтримку політичного діалогу та координації з НКП і європейськими партнерами. Ці зусилля сприятимуть підвищенню видимості наукового потенціалу України, покращенню якості проєктних заявок та зміцненню інтеграції українських організацій до європейських дослідницьких мереж.

Слідкувати за реалізацією Проєкту HEOinUA 2.0, зокрема діяльністю відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні», а також оперативно дізнаватись актуальну інформацію в межах Програми щодо конкурсів, інфоднів та вебінарів ЄК, заходів із пошуку партнерів тощо, можна на офіційних медіаресурсах Офісу 2.0:

- вебсайт: <https://horizon-europe.org.ua/uk/>;
- сторінка у Facebook: <https://www.facebook.com/HEOinUA>;
- сторінка у мережі X: <https://x.com/HEOinUA>;
- сторінка у LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/heo-in-ua>;
- YouTube-канал: <https://www.youtube.com/@HEO-in-UA>.

Крім того, фахівці Офісу 2.0 продовжуватимуть надавати інформаційно-консультаційні послуги щодо реалізації Програми «Горизонт Європа». Запити на отримання консультацій слід надсилати на електронну адресу відділу: horizoneurope.info@nrfu.org.ua.

(вгору)

Додаток 14

Проєкт RIFF запрошує українських фахівців на програму з управління дослідницькими інфраструктурами

Навчальна програма охоплює європейський ландшафт дослідницьких інфраструктур та діяльність ESFRI, моделі їх організації й управління, створення та розвиток інфраструктур, формування консорціумів і взаємодію із зацікавленими сторонами, політики доступу та роботу з користувачами ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Основна частина програми триватиме із січня до червня 2027 року онлайн англійською мовою. Вона поєднуватиме самостійне опрацювання навчальних модулів із регулярними вебінарами за участю українських і європейських експертів. Орієнтовне навчальне навантаження становитиме 2-4 години на тиждень. Записи вебінарів будуть доступні учасникам програми.

Після успішного завершення онлайн-навчання та підсумкового оцінювання учасники отримають Certificate in Research Infrastructure Management Fundamentals, який видає University of Milano-Bicocca. Для

обмеженої кількості учасників, які активно працюватимуть упродовж онлайн-курсу, передбачено також практичні воркшопи в Україні.

До участі запрошують керівників, менеджерів і координаторів дослідницьких інфраструктур; наукових та адміністративних працівників, залучених до їх роботи й розвитку; дослідників, які готуються до управлінських функцій; працівників університетів і наукових установ, а також представників органів влади, які працюють у цій сфері. Формальних обмежень щодо участі немає, однак заявки розглядатиме команда RIFF з огляду на цільову аудиторію та завдання програми.

Подати заявку можна до 15 листопада 2026 року. Результати відбору планують повідомити до 30 листопада.

Докладна інформація про програму та подання заявок – [на сайті проекту RIFF](#).

([вгору](#))

Додаток 15

11.09.2026

Візит ректора КУП НАНУ до Угорської академії наук

Під час розмови відбувся обмін думками щодо сучасного стану та особливостей функціонування академічного середовища України й Угорщини. Йшлося про організацію наукової діяльності, розвиток дослідницьких напрямів, підготовку наукових кадрів, академічні обміни, проведення наукових заходів та інші питання, що становлять взаємний професійний інтерес ([Київський університет права](#)).

Окрему увагу було приділено особливостям реформування наукової галузі Угорщини, структурі Угорської академії наук та основним напрямам її діяльності на сучасному етапі. Юрій Бошицький ознайомився з відповідними підходами та мав можливість безпосередньо обговорити їх з угорськими колегами.

Керівник Офісу президента Угорської академії наук Гергей Бьом також провів для ректора екскурсію та представив виставку наукових досягнень угорських дослідницьких центрів, яка нині проходить у стінах Академії.

У свою чергу ректор КУП НАН України ознайомив угорських колег з основними напрямками наукової та освітньої діяльності університету, його дослідницькою роботою та досвідом функціонування в сучасних умовах. Особливу увагу було приділено розвитку правничої освіти і науки, підготовці фахівців та можливостям професійного обміну між науковцями й освітянами. У ході спілкування також порушувалися питання можливих форматів подальших професійних контактів — зокрема обміну досвідом, науковими напрацюваннями, участі у фахових заходах та підтримання безпосереднього академічного діалогу.

До зустрічі також долучився Голова Національного органу з питань захисту даних та свободи інформації Угорщини, почесний доктор Київського університету права НАН України **Атілла Петерфалві**.

Важливою складовою розмови став безпосередній професійний діалог, який дав змогу зіставити особливості організації наукової та освітньої діяльності в Україні та Угорщині, обмінятися поглядами й досвідом, а також окреслити питання, до яких сторони можуть повертатися у подальшому.

Візит ректора КУП НАН України до Угорської академії наук став нагодою для змістовного професійного спілкування, представлення українського академічного досвіду та підтримання безпосередніх контактів у науково-освітній сфері.

Прес-Центр КУП НАНУ
([вгору](#))

Додаток 16

18.09.2026

Науковці Інституту народознавства НАН України переймали досвід збереження та оцифрування культурної спадщини в Оссолінеумі

Інститут народознавства НАН України представляли в.о. заступника директора з наукової роботи кандидат історичних наук **Тамара Пацай**, в.о. вченого секретаря кандидат історичних наук **Ірина Замостяник**, головна зберігачка фондів Музею етнографії та художнього промислу **Роксоляна Браташ** і завідувачка відділу фондів Музею **Валентина Теслюк** ([O:NAUKA](#)).

Упродовж тижня фахівчині працювали з колегами з Архіву, Відділу консервації, Відділу диджиталізації, Відділу мистецтва та Відділу нумізматички й історичних пам'яток Оссолінеуму. Польські колеги представили практичні рішення, які застосовують для збереження, реставрації та оцифрування культурних цінностей.

Окрему увагу приділили роботі музейних фондів та способам представлення колекцій відвідувачам. Ці питання представниці Інституту обговорили із заступницею директора Оссолінеуму у справах Музею Князів Любомирських **Йоанною Блох**, головною зберігачкою музейних фондів **Беатою Турек-Юзефчак**, керівницею Програмного відділу **Мальгожатою Лукашек** та фахівцями Музею Пана Тадеуша. Там вони також ознайомилися з виставкою «О! Оссолінеум. Скарбниця під куполом».

Професійна програма охопила й інші музейні та культурні установи Вроцлава. Науковці відвідали постійну експозицію «1000 років Вроцлава» у Міському музеї, розташованому в Королівському палаці, Вроцлавський музей Архідієцезії та Центр історії «Заєдня». Це дало змогу ознайомитися з різними моделями роботи з історичними колекціями та їх представленням у музейному просторі.

Подальшу співпрацю між Інститутом народознавства НАН України та Оссолінеумом обговорили під час зустрічі з директором Національного закладу ім. Оссолінських **Лукашем Камінським** і першим заступником директора **Мареком Мутором**. Сторони домовилися продовжувати професійні контакти й обмін досвідом між установами.

Проект реалізовано за фінансової підтримки Міністерства культури та національної спадщини Польщі в межах програми «Kultura inspirowana 2025-2026».

([вгору](#))

Додаток 17

24.09.2026

З КНУ в CERN: французько-українська співпраця, що відкриває шлях до великої науки

«У нас дуже багата історія співпраці з вашим університетом»

Сергій Барсук наголошує, що співпраця з КНУ має вже майже двадцятирічну історію. Вона розпочалася 2007 року і за цей час охопила, зокрема, спільну підготовку багатьох студентів і аспірантів. Висока професійність та мотивованість університетської молоді, яку неодноразово відзначає пан Сергій, є запорукою того рівня довіри до українських науковців і їхнього внеску в міжнародні дослідження ([Київський національний університет імені Тараса Шевченка](#)).

Зокрема йдеться про міжнародну колаборацію LHCb – один із чотирьох найбільших експериментів на Великому адронному колайдері CERN.

Сергій Барсук розповідає, що саме в КНУ було запропоновано дизайн нового детектора світимості прискорювача, який зараз працює. Ідею запропонував Олег Безшийко. Для реалізації проекту об'єдналися КНУ, наукові установи в Орсе, Болоньї, Лозанні та CERN.

Ще один важливий внесок – робота студентів на змінах із контролю якості даних, які отримує експеримент у CERN. Минулого року студенти КНУ протягом трьох місяців повністю виконували такі зміни. За оцінкою Сергія Барсука, це був один із найбільших внесків серед учасників колаборації. Йдеться не просто про навчання студентів, а про їхню безпосередню участь у роботі великого міжнародного наукового експерименту.

Олег Безшийко наголошує, що для КНУ принципово важливо залучати студентів саме до реальної наукової роботи – досліджень, роботи з обладнанням, аналізу даних, міжнародних проєктів. Така участь дає можливість ще під час навчання зрозуміти, як працює сучасна наука, і стати частиною міжнародної наукової спільноти.

«Важливо залучати сильних студентів до справжніх досліджень»

Окремим важливим напрямом Сергій Барсук називає фізичний аналіз даних. Нині такою роботою займається аспірант КНУ Денис Клекоць. Він

виконує цікавий аналіз, однак, на думку науковця, такі дослідження можуть стати можливістю і для інших сильних студентів.

У КНУ вже є відповідний досвід. Сергій Барсук пригадує щонайменше двох студентів університету, які ще під час навчання в магістратурі виконували дослідження дуже високого рівня та публікували наукові роботи.

Одна з таких робіт була присвячена розпадам В-мезонів і навіть потрапила на обкладинку European Physical Journal (йдеться про Андрія Усачова, ОП «Фізика високих енергій»). Для науковця це показовий приклад того, що студенти можуть долучатися до серйозної науки ще до завершення навчання.

Олег Безшийко наголошує, що саме тому важливо, аби гранти та міжнародні проєкти створювали не лише фінансові можливості для певного дослідження, а й середовище для роботи студентів і молодих науковців. Наприклад, у межах співпраці закуповували мікроскопи для нанодосліджень – насамперед для студентів. Зараз їх активно залучають до роботи з цим обладнанням.

Для університету важливо, щоб матеріальна база, створена в межах міжнародних проєктів, продовжувала працювати і після завершення конкретного гранту.

LIA/IRP IDEATE: від спільних досліджень до нових технологій

З 2015 року працює франко-українська лабораторія LIA/IRP IDEATE. Олег Безшийко є її директором від української сторони та координатором українських партнерів. Формально робота лабораторії була визначена до 2025 року, але фактично співпраця продовжується. За цей час у її межах реалізовано багато мініпроєктів.

Один із результатів – технологія 3D-друку фантомів для роботи з випромінюванням і використання в лікуванні онкології. Це розробка, яку запропонували в межах цієї співпраці. Технологія виявилася перспективною і вже починає використовуватися. За словами Безшийка, проєкт 2018–2020 рр. об'єднав п'ять українських організацій. Його бюджет становив близько 600 тисяч євро, з яких приблизно 200 тисяч отримав Київський університет. Університет також отримав матеріальне обладнання орієнтовною вартістю 120–130 тисяч євро.

Для Олега Безшийка це важливо не лише як фінансова підтримка. Кожен грант, на його думку, має залишати після себе обладнання, інфраструктуру, нові компетенції та людей, які можуть продовжувати цю роботу.

Сергій Барсук також виокремлює довгостроковість як одну з особливостей співпраці. Вона не обмежується окремими поїздками чи спільними публікаціями. Студенти, аспіранти та викладачі КНУ стають частиною міжнародних дослідницьких проєктів.

«Один із найважливіших результатів співпраці – високопрофесійні фахівці»

Саме високопрофесійних фахівців людей Олег Безшийко називає одним із найважливіших результатів співпраці. Через лабораторію та пов'язані з нею

проекти [пройшло багато студентів і молодих науковців КНУ](#). Уже понад 60 людей захистили дисертації й сьогодні працюють у різних країнах Європи та Америки.

Є [випускники КНУ](#), які мають постійні наукові позиції у Франції. Випускники університету працюють і в CERN, і в інших наукових установах Швейцарії. Це показує, що університет може створювати траєкторію від студента й аспіранта до самостійного науковця, який працює в міжнародному середовищі.

Сергій Барсук наголошує, що створення таких можливостей для молодих науковців є надзвичайно важливим. На його думку, вони мають ставати нормою. Якщо молоді люди бачать, що можуть отримувати серйозну фінансову й наукову підтримку для власних досліджень, вони бачать перспективу академічної кар'єри.

Особливо важливо це для аспірантів і студентів. Молодим ученим потрібно допомагати отримувати хороші позиції, належну підтримку і можливість займатися наукою на міжнародному рівні.

Більше про можливості, які відкриваються для студентів Фізичного факультету, можна буде прочитати у вересневому випуску Газети «Київський університет».

«Нас записують авторами цих робіт»

Олег Безшийко відзначає й інший важливий результат – участь дослідників КНУ у міжнародних авторських колективах.

За його словами, представники КНУ в межах міжнародної колаборації не лише беруть участь у дослідженнях, а й стають співавторами наукових публікацій. З огляду на вагомий внесок групи КНУ у роботу колаборації, від минулого року двоє доцентів і аспірант Університету входять до складу авторів статей без сплати авторського внеску, який зазвичай становить 6–8 тисяч євро на одну особу щороку. У середньому це 30–50 публікацій на рік у провідних міжнародних журналах кuartилів Q1–Q2 з афіліацією КНУ. Лише за попередній рік вийшла 41 така стаття.

Для фундаментальної науки публікація є одним із ключових результатів. Наукова стаття фіксує результат роботи дослідника і водночас працює на репутацію установи. Тому, за словами Безшийка, важливо, щоб студенти, аспіранти й викладачі КНУ були не просто учасниками міжнародних проєктів, а повноцінними учасниками наукового процесу.

Від міжнародного проєкту – до наукової інфраструктури КНУ

Ще одним результатом співпраці Олег Безшийко називає сучасне наукове обладнання. Зокрема, [ЛНСб безоплатно передав університету 22 комп'ютерні сервери](#) (понад 1800 ядер) з повним набором внутрішніх блоків живлення, дискових систем і комутаторів. За потужністю цей кластер ще рік тому входив до п'ятірки найкращих серверних кластерів України. Це дає можливість забезпечувати постійну обробку й зберігання великих масивів даних, які отримуються під час експериментів.

Водночас таке обладнання потребує відповідних умов – безперебійного живлення, охолодження, серверних стійок та іншої інфраструктури. Сервери не можуть простоювати: вони мають працювати цілодобово. Тому важливо не лише отримати обладнання, а й створити умови, за яких воно повноцінно працюватиме на науку та освіту.

Сергій Барсук пояснює значення такого обладнання через можливості, які воно відкриває: сервер – це не просто комп'ютер, а можливість цілодобово працювати з даними, отриманими під час експериментів, і проводити дослідження, неможливі без відповідної обчислювальної потужності.

Що далі: нові проєкти, нові партнери, нові можливості

Сергій Барсук вважає важливим продовжувати цю співпрацю та подаватися на нові грантові програми – європейські та не тільки.

Перспективним може стати тристоронній формат співпраці Франції, України та Польщі. Це новий формат, який може відкрити додаткові можливості для спільних проєктів.

Також важливо переходити до повнішої участі КНУ в міжнародних наукових колабораціях, зокрема LHCb/CERN.

Олег Безшийко підкреслює, що продовження співпраці має означати не просто продовження вже започаткованих проєктів. Йдеться про розширення можливостей для студентів, аспірантів і молодих учених, розвиток спільних досліджень, освітніх програм та аспірантури.

Є також напрями, де об'єднання інтелектуальних і матеріально-технічних ресурсів може бути особливо корисним для України: медична фізика, зокрема протонна терапія, розробка матеріалів із необхідними радіаційними властивостями, створення детекторних систем.

Сергій Барсук переконаний, що можливості для цього є: **«Ваші студенти дуже талановиті. Потрібно дати їм можливість брати участь у різноманітних проєктних ініціативах. Ми розуміємо, що це потужна сила».**

Олег Безшийко підсумовує, що найцінніше в цій співпраці – її результат одразу на кількох рівнях: вона створює нову наукову інфраструктуру, відкриває доступ до міжнародних експериментів, дає студентам і аспірантам можливість працювати поруч із провідними науковцями та формує людей, які продовжують науку вже в міжнародному середовищі.

Для університету це означає не просто участь у міжнародних проєктах. Це можливість бути повноцінною частиною великої європейської наукової спільноти.

*** Сергій Барсук** – французький фізик українського походження, провідний дослідник і науковий директор CNRS (Національного центру наукових досліджень Франції), директор Міжнародної асоційованої лабораторії LIA/IRP та дослідник лабораторії IJCLab в Орсе. Він спеціалізується на експериментальній фізиці елементарних частинок та бере участь у масштабних міжнародних експериментах, зокрема LHCb на Великому адронному колайдері CERN.

**** Олег Безшийко** — кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри ядерної фізики та високих енергій Фізичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, директор Міжнародної асоційованої лабораторії LIA/IRP IDEATE від української сторони. Його наукові інтереси, окрім фізики високих енергій, також охоплюють експериментальну ядерну та медичну фізику. Він координує спільні франко-українські дослідження та бере участь у міжнародних колабораціях CERN, зокрема SHiP та LHCb.

([вгору](#))

Додаток 18

17.09.2026

МОН та ЮНЕСКО обговорили пріоритети підтримки освіти і науки до 2027 року

Андрій Бутенко подякував ЮНЕСКО за послідовну підтримку української освіти і науки в умовах повномасштабної війни. Сьогодні співпраця охоплює як реагування на нагальні потреби, так і довгострокові напрями — цифровізацію, модернізацію та інтеграцію України до європейського і міжнародного освітнього та наукового простору ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Окремо сторони обговорили психосоціальну підтримку освітян, і науково-педагогічних працівників, які працюють в умовах тривалої війни. Цей напрям уже є частиною Плану дій ЮНЕСКО у сфері науки та залишається важливим елементом підтримки людського капіталу.

<...> Окремий блок зустрічі був присвячений реалізації Плану дій ЮНЕСКО **«Розбудова стійкої наукової екосистеми в Україні»**, який узгоджено зі Стратегічним планом МОН до 2027 року. Потреба у фінансуванні першочергового етапу Плану становить **18 мільйонів доларів США**.

Серед його ключових напрямів — дистанційний доступ українських науковців до сучасних європейських лабораторій, грантова підтримка дослідників, психосоціальна підтримка науковців та розвиток системи координації й обміну даними.

Також сторони обговорили запуск **Українського наукового форуму** як постійного майданчика для діалогу між державою, науковими установами, університетами, дослідниками та іншими учасниками наукової екосистеми. Перше масштабне засідання планується провести до Всесвітнього дня науки за мир і розвиток у листопаді 2026 року.

Андрій Бутенко також подякував ЮНЕСКО за оперативну реакцію на російський удар по **Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України** та підтримку відновлення пошкодженої наукової інфраструктури.

Під час URC 2026 ЮНЕСКО та уряд Фландрії домовилися про **600 тисяч доларів США** підтримки на дворічну ініціативу, що охоплює допомогу дослідникам, міжнародну співпрацю, лабораторне обладнання та дослідницьку інфраструктуру...

14.09.2026

Борисіхіна К.

Науковці створили нове антитіло проти поширеного вірусу Епштейна – Барр

Попри те, що він часто перебігає безсимптомно, ВЕБ пов'язаний із розвитком деяких видів раку, розсіяного склерозу та інших тяжких ускладнень ([nv.ua](#)).

Раніше головною складністю у створенні ліків було те, що вірус уражає переважно В-клітини імунної системи, через що пошук специфічних захисних антитіл був украй ускладнений. Щоб обійти цю проблему, вчені використали генетично модифікованих мишей, здатних виробляти людські антитіла.

У результаті дослідники виділили в лабораторії 10 нових антитіл, спрямованих проти ключових поверхневих білків вірусу — gp350 та gp42. Вони блокують здатність патогену проникати в клітини. Під час тестування на живих мишах одне з таких антитіл продемонструвало високий рівень захисту.

Нове відкриття має особливе значення для пацієнтів, які перенесли операції з трансплантації органів або кісткового мозку. Через імуносупресію такі люди стають надзвичайно вразливими до вірусу, що може спровокувати небезпечні для життя лімфопроліферативні захворювання. Застосування антитіл дозволить зупинити неконтрольований ріст клітин і уникнути ускладнень.

На вчених ще чекають доклінічні етапи та перевірка безпеки препаратів для людей, однак результати дослідження, [опубліковані](#) в журналі Cell Reports Medicine, відкривають нові можливості в боротьбі з поширеним вірусом.

Правова інформація. Ця стаття містить загальні відомості довідкового характеру і не повинна розглядатися як альтернатива рекомендаціям лікаря. NV не несе відповідальності за будь-який діагноз, поставлений читачем на основі матеріалів сайту. NV також не несе відповідальності за зміст інших інтернет-ресурсів, посилання на які присутні в цій статті. Якщо вас турбує стан вашого здоров'я, зверніться до лікаря.

(вгору)

10.09.2026

Печерська А.

У Китаї виявили новий вірус ALTNV, що маскується під грип і передається кліщами

Масштаб дослідження та симптоми інфекції

Відкриття нового вірусу стало наслідком спостережень у регіонах Китаю, де широко розповсюджений Dabie bandavirus (DBV). Значна частина пацієнтів після укусу кліща мала характерні симптоми інфекції, але лабораторні тести на DBV часто були негативними. Близько 30% осіб із підозрою на тяжку гарячку з тромбоцитопенією не отримували підтвердження інфікування DBV, що наштовхнуло науковців на думку про існування іншого збудника ([KURAZH](#)).

Фахівці Державної ключової лабораторії патогенів і біобезпеки в Пекіні проаналізували зразки крові понад 3 тисяч пацієнтів із симптомами кліщових інфекцій. Внаслідок секвенування РНК їм вдалося виявити раніше невідомий ортонеїровірус родини Nairoviridae. Ознаки інфікування ALTNV (за наявністю РНК або антитіл IgM) виявили у 10,4% обстежених, а серед пацієнтів із негативним тестом на DBV — у 15,1%. Це дало змогу пояснити частину випадків, які раніше залишалися без встановленого діагнозу.

«Найбільш поширеним симптомом серед інфікованих ALTNV виявилася втома — її відзначали близько 84% хворих. Близько 80% пацієнтів страждали від розладів травної системи, у 38% було зафіксовано зниження рівня тромбоцитів, а у 36% — підвищення амінотрансфераз, що може свідчити про ураження печінки або інших тканин. При цьому всі пацієнти з ізолюваним ALTNV у дослідженні одужали».

Водночас, одночасне інфікування ALTNV і DBV супроводжувалося важчим перебігом: зі 38 таких пацієнтів частіше спостерігалися респіраторні симптоми та порушення функції нирок. Семеро з них померли, проте дослідники поки не можуть визначити, який саме вірус став вирішальним чинником тяжкості хвороби.

Поширення та заходи безпеки

Науковці також проаналізували понад 47 тисяч кліщів із 15 провінцій Китаю. РНК ALTNV зафіксували приблизно у 1,3% комах, з найбільшою поширеністю у виду *Haemaphysalis longicornis*. Проведені експерименти показали, що цей кліщ може передавати вірус лабораторним мишам, що підтверджує його роль у поширенні інфекції.

За словами фахівців, знайдення нового вірусу є особливо актуальним для регіонів, де циркулює кілька різних кліщових інфекцій одночасно. Подібність симптомів ускладнює діагностику, тому лабораторним службам рекомендовано розширювати перелік тестів. Для населення залишається важливим: після укусу кліща та появи лихоманки, вираженої слабкості або інших незвичних проявів необхідно звертатися до медиків та обов'язково повідомляти про сам факт укусу.

([вгору](#))

25.09.2026

На крок попереду мутацій: Українські науковці шукають нові підходи до боротьби з резистентністю

Запитуємо у керівника проєкту, члена-кореспондента НАН України, професора Сергія Ярмолюка: чому вони обрали саме цю тему? ([Національний фонд досліджень України](#)).

«Проблема стійкості бактерій до антибіотиків сьогодні є однією з найбільших загроз для людства, і це не перебільшення, – каже науковець. – Якщо людство втратить ефективні антибіотики, ми можемо повернутися в епоху, коли звичайне запалення легень, післяопераційна інфекція чи навіть незначне поранення знову стануть смертельно небезпечними». Під загрозою опиняться і сучасні медичні технології – трансплантація органів, лікування онкологічних хворих, складні операції, успіх яких неможливий без ефективних антибіотиків.

Окрема загроза – інфекції, спричинені бактеріями, що циркулюють у лікарнях і можуть бути стійкими до кількох, а іноді й майже до всіх наявних препаратів. За останні десятиліття у світі з'явилося лише кілька принципово нових класів антибіотиків. «Саме тому ми поставили за мету не просто знайти нові перспективні сполуки проти туберкульозу, а й дослідити, як зміни у цільових ферментах можуть знижувати чутливість до цих сполук. Такі ризики важливо враховувати ще на ранніх етапах розробки майбутніх лікарських засобів», — пояснює Сергій Ярмолук.

Як бактерії обходять антибіотики

«У популяції бактерій постійно виникають генетичні зміни. Під дією лікарського засобу перевагу можуть отримати форми, здатні виживати завдяки мутаціям, – продовжує науковець. – Якщо мутація змінює молекулярну мішень препарату, його ефективність знижується». Завданням команди було знайти «слабкі місця» в білках бактерії, мутації в яких знижують ефективність потенційних ліків.

Учені шукали інгібітори, тобто сполуки, які «вимикають» життєво важливі ферменти туберкульозної бактерії і можуть стати основою ліків. Крім цього, вони змоделювали окремі амінокислотні заміни в цих ферментах, через які сполука гірше з ними зв'язується, а відібрані заміни перевірили експериментально. «Ідеться не про буквальне передбачення того, які мутації обов'язково виникнуть у бактерій у майбутньому, а про оцінювання можливих молекулярних механізмів резистентності ще під час оптимізації сполук», – наголошує дослідник.

Команда дослідників поєднала комп'ютерне моделювання, медичну хімію, молекулярну біологію та біохімію. Спочатку провели віртуальний скринінг бібліотеки, що налічує близько 150 тисяч органічних сполук. За допомогою молекулярного докінгу, методів штучного інтелекту та молекулярної динаміки відібрали речовини, здатні зв'язуватися з активними

центрами цільових ферментів. Найперспективніші сполуки синтезували або відбирали для експериментальної перевірки. Також отримали рекомбінантні ферменти *Mycobacterium tuberculosis* і дослідили здатність сполук пригнічувати їхню активність.

Окремим етапом стало застосування сайт-спрямованого мутагенезу, тобто цілеспрямованої зміни в гені. Науковці створювали зміни у ферментах і порівнювали дію інгібіторів на ферменти дикого типу та їхні мутантні форми. У результаті команда виявила нові перспективні інгібітори двох важливих ферментів мікобактерії туберкульозу та запропонувала підхід до оцінювання того, як окремі мутації можуть впливати на чутливість до цих сполук. Частина результатів уже опублікована в міжнародних наукових журналах і стала основою для подальших досліджень.

Удосконалити ранні етапи розробки ліків

Отримані результати можуть стати відправною точкою для подальшої розробки нових протитуберкульозних препаратів. Але значення проєкту потенційно ширше: запропонований методологічний підхід можна адаптувати для дослідження інших бактеріальних молекулярних мішеней, у яких мутації здатні спричиняти стійкість до антибіотиків. «Ще до початку дорогих доклінічних досліджень цей підхід дає змогу оцінити, які зміни у молекулярній мішені можуть послабити дію сполуки, – пояснює Сергій Ярмолук. – Це допомагає обґрунтованіше відбирати перспективних кандидатів та визначати напрями їхньої подальшої оптимізації».

Одним з найбільших випробувань під час виконання дослідження стала повномасштабна війна: частину співробітників довелося евакуювати, виникли проблеми із закупівлею реактивів та обладнання, траплялися тривалі перебої з електропостачанням, а деякі експерименти доводилося переносити чи повністю перебудовувати графік роботи відділів. Попри це команді вдалося виконати основні завдання проєкту.

«Проект виконала міждисциплінарна команда науковців, у якій об'єдналися фахівці з комп'ютерного моделювання, медичної хімії, молекулярної біології, біохімії та біотехнології, – розповідає співрозмовник. – Кожен відповідав за свою частину роботи, але всі працювали на спільний результат. Саме така взаємодія дозволила реалізувати дуже складний проєкт, який було б неможливо виконати силами одного науковця чи навіть одного відділу».

Грант не пишеться за тиждень

Ученим, які планують уперше подаватися на конкурси НФДУ, Сергій Ярмолук радить звернути увагу на кілька речей. Насамперед потрібно чітко визначити наукову новизну проєкту та показати можливе практичне значення його результатів. Попри беззаперечну значущість фундаментальних досліджень, не менш важливо пояснити, як отримані знання можуть бути використані надалі.

Також потрібно сформувати сильну команду дослідників, адже сучасна наука давно перестала бути справою однієї людини. Особливо це актуально

для України, адже через війну та багаторічне недофінансування наукові установи відчувають дефіцит висококваліфікованих фахівців і сучасного обладнання. Тому важливо об'єднуватися, залучати дослідників з інших відділів, академічних інститутів та університетів і формувати команди з взаємодоповнювальними компетенціями. Участь молодих науковців посилює такі дослідницькі команди та забезпечує наступність досліджень.

Ще одна важлива порада – реально оцінювати свої можливості. «У заявку потрібно включати лише ті завдання, які команда справді здатна виконати, – застерігає Сергій Ярмолюк. – НФДУ досить прискіпливо контролює реалізацію проєктів, тому необхідно вчасно подавати звіти, які відповідають реальним результатам досліджень. Якщо суттєва частина заявлених результатів не буде виконана, це може негативно вплинути на можливість отримання грантів у майбутньому». І, звісно, готувати заявку варто завчасно, адже хороший грант не пишеться за тиждень, він народжується з багаторічного наукового досвіду, попередніх експериментальних досліджень та публікацій.

Інтерв'ю провела Світлана ГАЛАТА

([вгору](#))

Додаток 22

25.09.2026

Українські та чеські вчені протестували новий метод виявлення хімічних забруднювачів у водах Антарктики

Під час минулого антарктичного сезону спеціальні пастки встановили на два тижні у двох локаціях — поблизу української антарктичної станції «Академік Вернадський» на острові Галіндез та неподалік чеської польової бази CZ*ECO Nelson на острові Нельсон ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Пасивні пробовідбірники накопичують розчинені у воді органічні забруднювачі протягом усього часу встановлення. На відміну від традиційного відбору окремих проб води, такий метод дає змогу фіксувати речовини, які присутні в дуже низьких концентраціях або рівень яких змінюється з часом.

Біля кожної станції науковці встановили по чотири пристрої — у прісних водоймах вище та нижче зони впливу станцій, у водах, що живляться з льодовиків, а також у прибережних морських водах. Для занурення частини пробовідбірників у море українська інженерна група виготовила спеціальні металеві конструкції.

«Антарктика є унікальним природним середовищем і водночас важливою територією для дослідження глобальних процесів. Для нас принципово, щоб українська наука була частиною сучасних міжнародних досліджень і працювала з методами, які дають змогу отримувати дані світового рівня. У цьому випадку ми отримали важливий результат: методика успішно працює в антарктичних умовах. Це відкриває можливість для довгострокового

моніторингу та кращого розуміння того, як хімічні сполуки поширюються навіть у найвіддаленіших регіонах планети», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Зібрані зразки проаналізували методом рідинної хроматографії–мас-спектрометрії (LC-MS). Дослідники перевіряли їх на широкий спектр фармацевтичних препаратів, пестицидів, PFAS — так званих «вічних хімікатів», надзвичайно стійких до розкладання, — та промислових хімічних речовин.

Аналіз провели на базі відкритої дослідницької інфраструктури Південночеського дослідницького центру аквакультури та біорізноманіття гідроценозів CENAKVA.

За результатами дослідження більшість сполук, які шукали науковці, у зразках не виявлено. Зафіксовано лише сліди бензотриазолу — речовини, яку, зокрема, використовують для захисту металів від корозії. У морській воді з бухти поблизу пірсу станції «Академік Вернадський» також на низькому рівні виявили DADMAC-C10 — амонійну сполуку, яка може входити до складу поверхнево-активних речовин і дезінфекторів.

Успішне випробування пасивних пробовідбірників дає змогу надалі встановлювати їх в Антарктиці на триваліші періоди. Це допоможе науковцям відстежувати хімічні сполуки, здатні переноситися на великі відстані, спостерігати за змінами їхньої концентрації та оцінювати можливий локальний вплив діяльності антарктичних станцій на вразливі екосистеми.

Дослідження також є частиною міжнародної наукової співпраці України в Антарктиці та розширює можливості українських учених використовувати сучасну дослідницьку інфраструктуру й методи аналізу.

([вгору](#))

Додаток 23

10.09.2026

Науковці Інституту гідробіології НАН України дослідили літнє «цвітіння» Київського та Канівського водосховищ

Упродовж літа фахівці Інституту гідробіології НАН України здійснили понад п'ять польових виїздів на Київське та Канівське водосховища. До досліджень залучені альгологи, іхтіологи, гідрологи та біохіміки ([O:NAUKA](#)).

Під час експедицій науковці відбирали проби води для подальшого лабораторного аналізу, зокрема визначення вмісту хлорофілу *a* — показника, який широко використовують для оцінювання розвитку фітопланктону. Частину фізичних і гідрохімічних параметрів визначали безпосередньо в польових умовах. Також досліджували видовий склад іхтіофауни.

Протягом літа науковці фіксували різний рівень розвитку фітопланктону — від незначного до інтенсивного «цвітіння». Змінювався і склад організмів, що домінували у воді. Крім ціанобактерій, у пробах спостерігали розвиток зелених водоростей, імовірно представників роду *Desmodesmus*. Точний

видовий склад фітопланктону встановлять після опрацювання відібраних проб фахівцями-альгологами.

Особливо помітними сезонні зміни стали у серпні. Якщо в середині червня «цвітіння» у різних районах обох водосховищ майже не спостерігалось, то із середини до кінця серпня воно значно посилилося. Найвиразніше це проявилось на Київському водосховищі, де «цвітіння» було інтенсивним і нерівномірним.

Зміни у розвитку фітопланктону позначалися і на гідрохімічних показниках води. Зокрема, науковці фіксували низький вміст розчиненого кисню. Сукупність цих чинників впливала й на поведінку риб у прибережній зоні, що дослідники спостерігали під час останньої літньої експедиції.

Характерного блакитно-зеленого або бірюзового відтінку під час інтенсивного «цвітіння» вода може набувати завдяки пігментам ціанобактерій, зокрема фікоціаніну. Цей водорозчинний пігмент бере участь у поглинанні світла під час фотосинтезу та слугує одним із показників розвитку ціанобактерій.

Водночас науковці наголошують: лише за кольором води не можна визначити ані інтенсивність «цвітіння», ані його потенційну небезпеку. Відтінок залежить не тільки від концентрації фікоціаніну, а й від кількості клітин, глибини та прозорості води, освітлення, завислих частинок і наявності інших пігментів.

Щоб оцінити характер та масштаби «цвітіння», необхідні лабораторні дослідження – визначення складу і чисельності фітопланктону, концентрацій хлорофілу а та фікоціаніну, а за потреби – аналіз на наявність ціанотоксинів. Саме лабораторне опрацювання зібраних упродовж літа проб стане наступним етапом роботи науковців.

([вгору](#))

Додаток 24

14.09.2026

Дорофтей О.

Українські науковиці створили біосенсиори для швидкого контролю води та харчових продуктів

Зокрема, розробки спрямовані на визначення небезпечних забруднювачів, серед яких мікотоксини — зеараленон та його метаболіти. Використання наночастинок срібла дозволяє підсилити сигнал і підвищити чутливість таких сенсоров ([Високий Замок](#)).

Одна з особливостей технології – можливість адаптувати оптичний сенсор до роботи зі смартфоном. Камера телефона може реєструвати оптичну відповідь сенсора, після чого вже отриманий сигнал аналізується за допомогою мобільного пристрою. Це відкриває перспективу створення компактних систем, які не потребують громіздкого лабораторного обладнання.

Такі сенсори можуть використовуватися безпосередньо на місці – для оперативного контролю води, харчових продуктів та сировини.

Особливо важливою така технологія може бути у польових умовах, за обмеженого електропостачання або під час надзвичайних ситуацій, коли доступ до повноцінної лабораторії є складним.

Розробка має не лише наукове, а й практичне підґрунтя: вона захищена американським патентом, а розроблені методики затверджені ДП «Укрметртестстандарт».

У перспективі ця робота може стати основою для створення українських портативних приладів, здатних швидко та надійно визначати небезпечні речовини у воді й харчових продуктах.

Запропоновані розробки та отримані результати представлені у циклі наукових праць «Інноваційні біосенсори на основі полімерів і наночасинок для контролю якості води та харчових продуктів», авторами якого є **старша наукова співробітниця науково-дослідного сектору Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, кандидатка фізико-математичних наук Юлія Кухаж та наукова співробітниця відділу біомолекулярної електроніки Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, докторка філософії Дар'я Яринка.**

Робота подається на здобуття премії президента України для молодих вчених.

([вгору](#))

Додаток 25

22.09.2026

Наріжна В.

**ПОНАД 100 ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ВІДКРИТТІВ ЗА МІСЯЦЬ:
OPENAI СТВОРИЛА НЕЗАЛЕЖНУ РАДУ МАТЕМАТИКІВ**

Нова модель OpenAI

За даними компанії, 28 серпня вона розпочала навчання нової внутрішньої моделі, яка вже розв'язала понад 100 давніх відкритих задач у більшості галузей математики. В OpenAI зазначили, що темпи її прогресу стали несподіванкою навіть для математиків, які працюють у компанії, і це спонукало до внутрішніх дискусій про те, як відповідально повідомити про ці результати науковій спільноті ([ZN.UA](#)).

«Математика є фундаментальною наукою, а нові відкриття можуть знайти широке застосування. Це робить потенціал таких можливостей значним, а їхню відповідальну розробку та впровадження — важливими не лише для самої математики», — наголосили в компанії.

Чому створили незалежну раду

Поштовхом до цього став відкритий лист математиків під назвою «Серйозна невідповідність цілей ІІІ в математиці». У ньому автори висловили

занепокоєння використанням розв'язання відкритих задач як критерію оцінювання нових систем ШІ.

Спочатку OpenAI запропонувала створити зовнішню консультативну раду, однак запрошені науковці вирішили сформувати незалежну групу при Інституті перспективних досліджень (Institute for Advanced Study). За [даними](#) Інституту, вона діятиме без фінансування від компанії, зможе самостійно публікувати рекомендації та коментувати вплив ШІ на математику без погодження з OpenAI.

Які завдання виконуватиме група

Консультативна група допомагатиме оцінювати значущість нових математичних результатів, радитиме щодо їхнього оприлюднення та консультуватиме з питань академічних і професійних стандартів математичних досліджень. Вона також працюватиме над рекомендаціями щодо використання інструментів ШІ для підтримки математичних досліджень і навчання. Перші учасники консультативної групи:

- Франсуа Шарль (ENS-PSL);
- Камілло Де Лелліс (IAS, GSSI);
- Тімоті Гауерс (Collège de France, Кембридж);
- Мартін Гайрер (EPFL, Імперський коледж Лондона);
- Нікхіл Шрівастава (Берклі, Інститут Саймонса);
- Ульріке Тіллманн (Оксфорд, INI);
- Раві Вакіл (Стенфорд);
- Едвард Віттен (IAS);
- Мелані Матчетт Вуд (Гарвард).

Водночас учасники наголошують, що не контролюють рішення компаній, а лише надають рекомендації. Наразі їхнім першим завданням є консультування OpenAI щодо координації публікації серії важливих математичних результатів, які, за твердженням компанії, отримали за допомогою її внутрішньої моделі. Група також закликала математичну спільноту надсилати свої пропозиції, які будуть використані для формування майбутніх рекомендацій.

([вгору](#))

Додаток 26

09.09.2026

Наріжна В.

**ШВИДКІ ВІДПОВІДІ ЗАМІСТЬ РОЗУМІННЯ: ЯК ШІ РУЙНУЄ
«ЛАНДШАФТ СКЛАДНОСТІ» НАУКИ**

Чому перспективні задачі є вичерпним ресурсом

Тао пояснює, що хоча математичних запитань можна сформулювати нескінченно багато, лише невелика частина з них здатна привести до нових ідей або відкрити несподівані зв'язки між різними галузями науки. Він

порівнює ситуацію з країною, яка страждає від нестачі питної води, попри те, що її оточує безмежний океан ([ZN.UA](#)).

За словами математика, випадково згенеровані задачі часто виявляються або занадто простими, або практично нерозв'язними, тому не сприяють розвитку науки. Саме визначення того, які проблеми є справді перспективними, потребує тривалого аналізу, історичного досвіду та розуміння того, які методи вже працюють у конкретній галузі.

Руйнування «ландшафту складності» алгоритмами

Тао зазначає, що нові інструменти традиційно змінювали «ландшафт складності» науки, відкриваючи нові горизонти досліджень. Проте, на його думку, сучасний ШІ працює інакше: він стирає межі між легкими й складними завданнями, але водночас не пропонує зрозумілих критеріїв того, які проблеми залишаються недосяжними для машин.

Загроза відкритій науці

Окрему проблему математик бачить у непрозорості розвитку ШІ. Він зазначає, що компанії рідко публікують негативні результати своїх експериментів або розкривають процес пошуку рішень, тому дослідникам дедалі складніше оцінювати реальні можливості цих систем.

«Ми вже бачили випадки, коли навіть чутки про те, що хтось працює над певною проблемою, провокували масові зусилля із застосуванням ШІ для її швидкого вирішення», — додав Тао.

Математик попереджає, що така тенденція може змусити вчених приховувати перспективні напрями роботи від колег, що суперечить багатовіковій традиції відкритого обміну знаннями. У довгостроковій перспективі це, на його думку, може завдати шкоди розвитку науки більше, ніж принесе користі швидке розв'язання окремих задач.

Як адаптувати математику до ери ШІ

Тао також застерігає від «безсистемного використання» потужних ШІ-інструментів. Він вважає, що найбільшу цінність мають не готові відповіді, а процес дослідження, який допомагає краще зрозуміти суміжні проблеми та розширити наукові знання.

Як можливий підхід Тао пропонує зосередитися на завданнях, де оцінюється не лише правильність результату, а й якість аналізу, що привів до нього. Він зазначив: «Це нагадує сучасні ініціативи зі збору продуктів харчування для благодійності: організатори більше не приймають будь-які пожертви (навіть якщо підтверджено, що продукти придатні до вживання), а дотримуються чітких і загальноприйнятих стандартів щодо того, які саме продукти справді потрібні».

Раніше дослідження науковців Корнелльського університету показало, що поширення генеративного ШІ [збільшило кількість наукових публікацій](#) на 30–50%, але водночас спровокувало кризу довіри в академічному середовищі. Аналіз понад 2 мільйонів препринтів засвідчив: бездоганно відшліфований мовними моделями текст перестав бути маркером високої якості дослідження,

через що рецензентам і редакторам дедалі важче відрізнити реальні наукові прориви від робіт із сумнівною цінністю.

([вгору](#))

Додаток 27

02.09.2026

Наріжна В.

ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО ШІ: ДОСЛІДНИК З МІТ ПРОПОНУЄ МАТЕМАТИЧНО ДОВОДИТИ БЕЗПЕКУ КОДУ

Геометрія виникає через узагальнення

Тегмарк пояснив, що здатність нейромереж до узагальнення виникає завдяки тому, що вони самостійно відкривають витончені геометричні структури під час навчання. Наприклад, під час ров'язання задач на модульне додавання або оперування днями тижня всередині мережі формується коло, числа від 0 до 99 шикуються у тривимірну спіраль, а географічні поняття вибудовуються у віртуальну карту світу. Цей процес дослідник називає “інтелектом через голодування” ([ZN.UA](#)).

“Якщо у вас дуже обмежені ресурси, можливо, єдиний спосіб виконати інтелектуальне завдання — це знайти розумний спосіб його вирішення”, — пояснив професор логіку роботи нейромереж.

Модульність і автоматичний експорт коду

Науковці також працюють над підвищенням модульності нейромереж, щоб їхня структура більше нагадувала людський мозок, де різні зони відповідають за окремі задачі. Завдяки певним змінам у налаштуваннях навчання ШІ починає розбивати обчислення на окремі незалежні модулі, що дозволяє дослідникам знаходити математичні формули всередині системи.

Команді Тегмарка вже вдалося створити алгоритми, які автоматично аналізують цю внутрішню структуру (наприклад, операції бінарного додавання) і перетворюють її на зрозумілий людині код мовою Python.

Наслідки для розробки та безпеки ШІ

Для розробки програмного забезпечення та безпеки ШІ це означає можливий перехід до нової парадигми. Замість того, щоб безуспішно намагатися зрозуміти кожен параметр у гігантських нейромережах, розробники можуть дозволити ШІ функціонувати як “чорній скриньці”, вимагаючи натомість експортувати вивчені алгоритми у вигляді читабельного коду Python або мовою для формальної верифікації Lean.

Цей підхід перегукується з концепцією *vibe coding* (“вайбкодування”), де ШІ переймає на себе генерацію логіки, а людина фокусується на архітектурі та перевірці. Формальна верифікація такого автоматично згенерованого коду дозволить математично довести його безпечність і надійність перед використанням, повністю обходячи проблему непрозорості самої нейронної мережі.

Для Європейського Союзу цей підхід набуває особливої ваги на тлі [впровадження Закону про штучний інтелект](#) (AI Act). Математична перевірка згенерованого коду допоможе розробникам відповідати регуляторним вимогам щодо надійності систем без надмірних витрат. Це дозволить медіа та технологічним компаніям безпечно використовувати сучасні алгоритми, мінімізуючи ризики неконтрольованої поведінки систем.

Обмеження та застереження

Попри оптимізм, Тегмарк застеріг, що частина озвучених тез наразі залишається гіпотезами, а не остаточними висновками. У внутрішній геометрії мереж досі фіксується багато “шуму” та незрозумілих аномалій — наприклад, ШІ іноді будує неточні фігури замість ідеальних пропорцій або невинувато дублює одні й ті ж алгоритми. Крім того, наразі немає чіткого шляху масштабування такого автоматичного експорту коду на сучасні великі мовні моделі без принципово нових рішень.

([вгору](#))

Додаток 28

18.09.2026

Наріжна В.

ANTHROPIC ВІДКРИЛА ДОСЛІДНИЦЬКУ БІОЛАБОРАТОРІЮ ДЛЯ РОЗРОБКИ ЛІКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ШІ – REUTERS

«Ми переконані, що в біології остаточна перевірка результатів і досі, і ще певний час надалі, здійснюватиметься саме в реальних лабораторних умовах. Ми вже зараз це робимо, і наш підхід типовий для більшості біотехнологічних компаній: частину робіт ми виконуємо на власних потужностях, а частину — у співпраці із зовнішніми партнерами», — заявив керівник напряму наук про життя в Anthropic Ерік Каудерер-Абрамс ([ZN.UA](#)).

Пізніше представник компанії уточнив, що лабораторія не призначена безпосередньо для відкриття нових ліків, але відмовився детальніше пояснювати її роль. Водночас Anthropic наголошує, що дослідження спрямовані на пошук рішень для захворювань, які традиційна фармацевтична індустрія часто залишає поза увагою через низьку комерційну привабливість.

Для генерального директора Anthropic Даріо Амодея цей напрям має особисте значення. В одному зі своїх есе він розповідав, що його батько помер від хвороби лише за кілька років до появи ефективних ліків проти неї.

«Місія компанії — розробляти потужний ШІ так, щоб він приносив користь світу. Ми вбачаємо найбільші можливості для цього саме в науках про життя», — зазначив Каудерер-Абрамс.

ШІ працюватиме з роботами

За інформацією Reuters, Anthropic також розвиває фізичну автоматизацію лабораторних процесів. Компанія хоче розширити можливості Claude для керування роботизованими системами, які виконуватимуть наукові експерименти з мінімальним втручанням людини. При цьому в компанії

наголошують, що людський контроль залишатиметься обов'язковим елементом роботи.

«Ми перебуваємо на початковому етапі використання ШІ для автоматизації лабораторних досліджень. Це сфера, що має потенціал суттєво прискорити безліч різноманітних процесів», — пояснив Каудерер-Абрамс.

Розширення біологічного напрямку

Про запуск власної програми розробки ліків Anthropic оголосила ще в червні на заході в Сан-Франциско. Тоді компанія [представила платформу Claude Science](#) та заявила про намір проводити доклінічні дослідження в напрямках, які великі фармацевтичні компанії вважають фінансово непривабливими. Крім того, компанія підтвердила придбання стартапу Coefficient Bio, який має допомогти створювати інструменти для розробки ліків, хоча суму угоди не розкрила.

Зараз Anthropic активно нарощує власні лабораторні можливості. У вакансіях компанія шукає фахівців із закупівель, біохімії, а також спеціалістів із характеристики білків і нуклеїнових кислот.

«Є речі, які ми можемо робити значно швидше власними силами», — зазначив Каудерер-Абрамс, пояснюючи необхідність розвитку внутрішньої інфраструктури.

Ставка на складні захворювання

У компанії вважають, що ШІ може прискорити створення методів лікування станів, які раніше вважалися такими, що не піддаються медикаментозній терапії. Зокрема, йдеться про відкриття біспецифічних і триспецифічних антитіл — складних молекул, здатних одночасно впливати на кілька біологічних мішеней. Які саме захворювання досліджує Anthropic, компанія не розкриває.

«Ми не конкуруємо з фармацевтичними та біотехнологічними компаніями, чий бізнес полягає у виведенні ліків на ринок», — додав Каудерер-Абрамс.

Розвиток на тлі дискусій про ризики ШІ

Розширення біологічного напрямку відбувається в період, коли Anthropic одночасно просуває амбітні плани розвитку та попереджає про потенційні загрози ШІ. За останні два тижні окремі дослідники компанії [заявляли про ризики для людства](#) від майбутніх систем ШІ, а також повідомляли про випадки можливого використання моделей для [розробки біологічної зброї](#).

Даріо Амодей також [закликав уповільнити темпи створення](#) найпотужніших моделей штучного інтелекту через ризик катастрофічних наслідків. Попри це, Anthropic продовжує готуватися до майбутнього виходу на біржу та залучення нових інвестицій для подальшого розвитку своїх технологій.

([вгору](#))

11.09.2026

Українські науковці оцінили ефект від впровадження Smart Grid у 60–80 млрд грн

Про результати проєкту повідомила Ліга енергетичного розвитку України ([ExPro](#)).

Економічний ефект – до 80 млрд грн

За словами заступника директора з наукової роботи Інституту електродинаміки НАН України Ігоря Блінова, розрахункова ефективність впровадження технологій «розумних мереж» за методикою «витрат і вигод» становить **60–80 млрд грн**.

Ефект формується, зокрема, завдяки скороченню втрат електроенергії, підвищенню надійності електропостачання, покращенню показника SAIDI та зниженню витрат на експлуатаційне обслуговування мереж.

Частина розробок уже застосовується в українській енергетиці та промисловості. За оцінками авторів, отриманий економічний ефект перевищує **16,2 млрд грн**.

Голова Ліги енергетичного розвитку України Олександр Голіздра зазначив, що фактичний ефект у поточних цінах може бути вищим, оскільки частина результатів була отримана ще до повномасштабного вторгнення, за іншого валютного курсу та вартості грошей.

Технології використовували під час синхронізації з ENTSO-E

Одним із ключових результатів проєкту стало створення цифрової технологічної бази, яку використовували під час інтеграції української енергосистеми з європейською.

Важливу роль у синхронізації ОЕС України з **ENTSO-E 16 березня 2022 року** відіграли системи широкомасштабного моніторингу **WAMS** та пристрої синхронізованих векторних вимірювань **PMU «Регіна-Ч»**.

Вони забезпечують високоточний моніторинг параметрів енергосистеми в реальному часі, контроль її стійкості та оперативне виявлення небезпечних режимів роботи.

За словами представників наукової спільноти, такі рішення сьогодні також мають безпекове значення та сприяють підвищенню стійкості підстанцій системи передачі.

Smart Grid має допомогти інтеграції ВДЕ

У межах проєкту також розроблено систему національних стандартів у сфері Smart Grid, сумісну зі стандартами та директивами ЄС.

Крім того, були сформовані принципи та основні складові **Концепції впровадження «розумних мереж» в Україні до 2035 року**.

Вона передбачає подальший розвиток WAMS, цифровізацію підстанцій, smart-облік, керування попитом, використання систем накопичення енергії, DERMS та мікромереж.

Окремим напрямом є інтеграція відновлюваної генерації. Розроблені рішення охоплюють прогнозування виробництва та споживання електроенергії, балансування систем із високою часткою ВДЕ та формування оптимальних балансуючих груп.

Член НКРЕКП Руслан Слободян під час обговорення зазначив, що значна частина запропонованих рішень уже інтегрована до технічних політик операторів систем розподілу.

Проект рекомендували до подання на Національну премію

За результатами обговорення вчена рада Інституту загальної енергетики НАН України рекомендувала Комітету з Національної премії України імені Бориса Патона включити проєкт до подання Президенту України щодо присудження премії.

До авторського колективу увійшли представники Інституту електродинаміки НАН України, Вінницького національного технічного університету, НКРЕКП та енергетичного сектору.

([вгору](#))

Додаток 30

10.09.2026

Костюк Д.

400 мегаватів чистої енергії. В США представили компактний термоядерний реактор

Електростанцію зробили на базі стеларатора — термоядерної системи, де надгарячу плазму утримують магнітними полями. У традиційних стелараторів десятиліттями залишалася надзвичайно складна тривимірна форма вигнутих котушок і це було проблемою. Про це [пише](#) Interesting Engineering ([nv.ua](#)).

Тепер інженери з Нью-Джерсі спробували замінити громіздкі просторові магніти набором плоских планарних котушок, роботою яких гнучко керує програмне забезпечення. Така конфігурація здатна самотійно компенсувати похибки виготовлення та поступове зношування компонентів під час тривалої експлуатації.

Як зазначив співзасновник і технічний директор Thea Energy Девід Гейтс: «Електростанція Helios є технічно життєздатною, надійною і не потребує жодних наукових чудес для комерціалізації».

На відміну від багатьох реакторів, що генерують енергію короткими імпульсами, Helios розрахований на роботу в режимі базового навантаження без ризику раптового зриву плазми. Установка має великий радіус у вісім метрів, тобто вона компактніша та дешевша за інші концепції. Архітектура також містить X-точковий дивертор для безперервного видалення відходів реакції та секторальну схему монтажу, яка відкриває швидкий доступ до вузлів для поточного ремонту.

Доцент Університету Вісконсин-Медісон Бенедикт Гайгер підтвердив, що опубліковані концепції суттєво знижують ризики, які раніше вважалися головними перешкодами для стелараторів.

Проект реактора вже пройшов сертифікацію Міністерства енергетики США (DOE) в межах програми підтримки термоядерної енергетики. Thea Energy стала першою компанією, чий концепт успішно витримав незалежну експертизу. Повноцінний запуск комерційної станції Helios очікується вже у 2030-х роках.

[\(вгору\)](#)

Додаток 31

23.09.2026

Результати виборів керівництва й академіків-секретарів НАПН України

Президент НАПН України – *Топузов Олег Михайлович*, дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України [\(Національна академія педагогічних наук України\)](#).

Віце-президенти НАПН України:

Луговий Володимир Іларіонович, дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;

Панок Віталій Григорович – дійсний член (академік) НАПН України, доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Академіки-секретарі відділень НАПН України:

Сисоєва Світлана Олександрівна, дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України – академік-секретар Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України;

Головко Микола Васильович, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор – академік-секретар Відділення загальної середньої освіти і цифровізації освітніх систем НАПН України;

Радкевич Валентина Олександрівна, дійсний член (академік) НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України – академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Саух Петро Юрійович, дійсний член (академік) НАПН України, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник народної освіти України – академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України.

[Повний текст](#)

[\(вгору\)](#)

10.09.2026**Особові колекції українських бібліотекознавців у фондах наукових бібліотек**

Модератори заходу – [Олена Леонідівна Сокур](#), завідувачка відділу науково-методичної роботи, кандидатка наук із соціальних комунікацій, старша дослідниця, та [Оксана Зіновіївна Клименко](#), завідувачка відділу наукових видань, кандидатка історичних наук, доцентка ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У роботі семінару взяли участь понад 100 учасників зі всіх куточків України, зокрема: фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної історичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної наукової медичної бібліотеки України, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук, Одеської національної наукової бібліотеки, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Короленка, Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка, Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка», Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Науково-технічної бібліотеки Національного університету харчових технологій, мережі бібліотек наукових установ Національної академії наук України та багато інших.

На семінарі було висвітлено питання формування і зберігання особових колекцій видатних бібліотекознавців у фондах провідних українських бібліотек.

Відкриваючи захід, [О. Л. Сокур](#) зазначила, що сьогоднішня тема є особливою, адже збереження пам'яті про людей, які формували і розбудовували бібліотечну професію та залишили у спадок свої колекції, є нашим професійним обов'язком, виявом глибокої поваги та фундаментом для виховання майбутніх поколінь бібліотекарів.

Зі вступним словом до учасників звернувся [Олексій Семенович Онищенко](#), академік Національної академії наук України, почесний генеральний директор НБУВ, доктор філософських наук, професор, радник Президії НАН України, багаторічний голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України. Вчений привітав учасників семінару і наголосив на важливості збереження книжкової спадщини, особливо в умовах жорстокої російсько-української війни.

Надзвичайно інформативним був виступ [Оксани Ігорівни Ємчук](#), старшої наукової співробітниці відділу археографії Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, кандидатки історичних наук – «Бібліотечна колекція Сергія Маслова у фонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», в якому доповідачка розповіла

про особову колекцію С. Маслова, що зберігається у фондах найбільшої книгозбірні країни.

Змістовною була доповідь **Юлії Олександрівни Гарбовської**, провідної бібліотекарки відділу рідкісних і цінних книг Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого – «Особова колекція Степана Сірополка у фонді Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого». Доповідачка окреслила межі колекції, історію передачі документів до бібліотеки, докладно зупинилася на характеристиці складу колекції, окреслила етапи її опрацювання та форми популяризації.

У доповіді «Особові фонди бібліотекознавців у фондах ХДНБ ім. В. Г. Короленка: меморіально-архівна колекція Л. Б. Хавкіної», яку представила директорка Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка, заслужена працівниця культури України **Наталя Валентинівна Петренко**, висвітлено 65 особових архівних фондів видатних діячів, які зберігаються у фондах цієї бібліотеки. Окрема увага була приділена особовим фондам бібліотекознавців минулого та сучасності, зокрема В. Романовського, В. Ракитянської, Л. Незнамової. Доповідачка також детально представила меморіально-архівну колекцію Любов Борисівни Хавкіної та презентувала створений фахівцями бібліотеки електронний ресурс, який комплексно висвітлює особистість та спадок видатної бібліотекознавці.

Світлана Миколаївна Масловська, наукова співробітниця відділу теорії та історії бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, презентувала бібліотекознавчу спадщину Дмитра Балики, яка зберігається у фонді читальної зали Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Завідувачка науково-інформаційного відділу Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України **Марина Анатоліївна Штолько** охарактеризувала бібліотекознавчий складник рукописної колекції Юрія Олексійовича Меженка, що зберігається у фонді Центру рукописів інституту, зокрема його роздуми про національну бібліотеку, приватні книгозбірні, гігієну книги, фахову освіту, бібліотечні курси і гуртки, український бібліографічний репертуар, український бібліотечний рух та бібліографію.

Цікавим був виступ **Миколи Мирославовича Ільківа-Свидницького**, завідувача відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені Федора Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидата історичних наук, доцента – «Книги, документи та матеріали з колекції Федора Максименка у фонді Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка». Доповідач детально зупинився на історії формування колекції та її складі. Учасникам були продемонстровані книжки з дарчими автографами знаному вченому.

Євген Анатолійович Рибак, науковий співробітник відділу комплектування бібліотечних фондів Національної бібліотеки України імені

В. І. Вернадського, у виступі «Особисті бібліотеки як вагомий інформаційний ресурс українського бібліотекознавства» коротко представив колекції видатних бібліотекознавців минулого і сучасності, які зберігаються у фондах головної наукової книгозбірні держави, детальніше охарактеризувавши особисту колекцію Олексія Семеновича Онищенка.

Виступи супроводжувалися презентаціями, насиченими яскравим ілюстративним матеріалом.

[Олена Сокур](#),

завідувачка відділу науково-методичної роботи
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка наук із соціальних комунікацій, старша дослідниця,

[Оксана Клименко](#),

завідувачка відділу наукових видань
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук, доцентка

Додаткові матеріали:

 [Бібліотечна колекція Сергія Маслова у фонді Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського](#)

 [Особова колекція Степана Сірополка у фонді Національної бібліотеки імені Ярослава Мудрого](#)
([вгору](#))

Додаток 33

14.09.2026

ХАРКІВ РОЗБУДОВУЄ ІНЖЕНЕРНЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ

11 вересня на базі [Національний аерокосмічний університет «ХАІ»](#) започатковано Північно-Східний регіональний інженерно-науковий кластер. Він стає наступною ланкою Всеукраїнської програми «Інженерне майбутнє України», покликаної сформувати безперервну систему розвитку інженерних талантів – від шкільного захоплення технікою до опанування передової університетської освіти і професійної роботи у високотехнологічній індустрії [\(Світ\)](#).

У Харкові підписано Угоду про створення Північно-Східного регіонального інженерно-наукового кластера. До співпраці долучаються академічна наука, технічні університети, Мала академія наук України, промислові підприємства та благодійники. Їхнє спільне завдання — допомогти молоді здобути інженерну професію, опанувати сучасні технології та знайти можливості для реалізації своїх здібностей в Україні.

Харківська ініціатива продовжує практичне втілення Всеукраїнської програми «Інженерне майбутнє України» (Future of Ukraine: Engineering Renaissance). Перший її регіональний осередок — Придніпровсько-Східний інженерно-промисловий центр — було створено 22 червня 2026 року в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка».

Наступними кроками мають стати подібні центри на заході країни, на базі львівських університетів і наукових установ, та в центральній Україні, на базі київських навчально-наукових закладів. Мережа цих взаємопов'язаних центрів стане новою національною системою відтворення інженерного людського капіталу, головного ресурсу повоєнного відродження країни, за стандартами і запитами високотехнологічної індустрії.

У цій мережі кожен регіон спиратиметься на власні наукові школи та промислову спеціалізацію. Для Харкова така співпраця має особливе значення. Поєднання університетської освіти, академічних досліджень і високотехнологічного виробництва визначає його інженерну традицію. Сьогодні завдання полягає в тому, щоб зберегти наступність наукових та конструкторських шкіл і створити для молодого покоління умови входження у професію. Спільні з науковими установами та роботодавцями лабораторії, дослідницькі команди та виробничі проєкти мають стати практичними місцями цієї взаємодії.

На першому етапі діяльності Північно-Східного регіонального інженерно-наукового кластера університетське коло партнерів охоплює ХАІ, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний університет радіоелектроніки, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харківський національний автомобільно-дорожній університет та Український державний університет залізничного транспорту.

Такий склад дає змогу поєднати підготовку фахівців для авіації, машинобудування, електроніки, транспорту й міської інфраструктури. Кластер відкритий для подальшого розширення кола партнерів.

Високотехнологічний бізнес у підписаних угодах Придніпровсько-Східного інженерно-промислового центру та новоствореного Північно-Східного регіонального інженерно-наукового кластера представляє компанія «Прогрестех-Україна», що спеціалізується на авіаційній інженерії та є стратегічним партнером одного зі світових лідерів авіабудування — компанії Boeing. Підтримку Всеукраїнської програми «Інженерне майбутнє України», залучення ресурсів та сприяння її реалізації в зазначених регіонах бере на себе Благодійний фонд імені Святого Володимира.

Науково-методичну координацію передбачено за Північно-Східним науковим центром НАН України і МОН України. Його участь має забезпечити залучення академічних установ до спільних досліджень, експертний супровід та впровадження наукових результатів. ХАІ як базовий університет сприятиме взаємодії закладів вищої освіти регіону, розвитку спільних інженерних лабораторій, дуальних освітніх програм і літніх інженерних шкіл.

Роль Національного центру «Мала академія наук України» пов'язана з раннім виявленням та підтримкою здібної шкільної молоді. На цьому етапі планується розвивати STEM-освіту, яка поєднує природничі науки, технології, інженерію та математику. Інженерні конкурси, олімпіади, фестивалі й хакатони мають допомагати виявляти здібності та підтримувати інтерес до

техніки. Подальша робота передбачає поглиблену підготовку, літні школи, навчальні дослідження й доступ до лабораторій. До цієї взаємодії залучатимуть також заклади професійної та фахової передвищої освіти.

До програми харківської зустрічі увійшли відкриття заходу й окреслення стратегічних перспектив подальшого розвитку регіону, про що учасникам цієї важливої події розповів віцепрезидент НАН України, голова Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України академік Володимир Семиноженко. Всеукраїнську програму «Інженерне майбутнє України» представив голова Української Ради Миру академік НАН України Михайло Згуровський. Про діяльність компанії «Прогрестех-Україна» у співпраці з Boeing та організацію дуальної освіти з університетами України розповів у своїй доповіді директор цієї компанії Олег Уруський. Вів зустріч, а також підбив її підсумки ректор ХАІ Олексій Литвинов.

Поєднання питань, які розглядалися на цій зустрічі, відобразило головний задум кластера: узгодити довгострокову модель підготовки висококваліфікованих інженерних кадрів з конкретними можливостями загальноосвітніх шкіл, університетів і високотехнологічних підприємств регіону.

В основу цієї моделі закладено послідовність: «Школа → Університет → Інженерно-науковий кластер → Високотехнологічна індустрія». Ця формула відображає зрозумілу освітню траєкторію: школяр отримує можливість спробувати себе в інженерній творчості, студент — працювати над реальними технічними завданнями високотехнологічної компанії, а випускник — увійти у професійне середовище, з яким познайомився завдяки спеціалізованій підготовці, практиці та наставництву.

В університетах, що стали учасниками кластера, ключовим механізмом буде дуальна освіта, суть якої — узгоджене поєднання фундаментального навчання з практичною підготовкою на підприємствах. Роботодавці долучатимуться до розроблення освітніх програм, формування професійних вимог і постановки інженерних завдань. Студенти зможуть проходити практики та стажування, працювати з наставниками, брати участь у дослідницьких і конструкторських проєктах. Окремо передбачено підвищення кваліфікації викладачів університетів Придніпровсько-Східного і Північно-Східного регіонів, яке вже ближчим часом розпочнеться на базі «Прогрестех Україна», адже оновлення інженерної освіти потребує їхнього постійного зв'язку із сучасним виробництвом.

Результативність такої співпраці визначатиметься тим, скільки молодих людей пройдуть шлях від зацікавлення інженерією до опанування професії та роботи за фахом. Концепція Всеукраїнської програми «Інженерне майбутнє України» передбачає охоплення учнів STEM-підготовкою, вступ на інженерні спеціальності, проходження дуального навчання, працевлаштування у високотехнологічній індустрії та участі молоді в інноваційних проєктах. Й оцінювання цієї роботи на кожному етапі. Результати цієї роботи мають

показувати, які освітні й партнерські механізми працюють і що ще потребує вдосконалення.

Відтворення інженерного людського капіталу означає також професійний розвиток упродовж життя. Справжній фахівець, навіть із вагомим досвідом, намагається оновлювати свої знання, освоїти нові технології й передавати досвід молодшим колегам. Завдяки такій наступності інженерні школи мають можливість розвиватися, а країна — накопичувати власну технологічну спроможність.

Серед потенційних промислових партнерів Північно-Східного регіонального інженерно-наукового кластера — АТ «Українські енергетичні машини», АТ «Світло Шахтаря», ДНВП «Об'єднання Комунар», ПАТ «Завод Південкабель» та Харківське державне авіаційне виробниче підприємство. Їхня участь має допомогти пов'язати зміст навчання з практичними потребами індустрії та сприяти працевлаштуванню випускників.

Технологічні пріоритети кластера охоплюють авіаційну й космічну техніку, безпілотні авіаційні системи та оборонні технології. Інші взаємопов'язані напрями — штучний інтелект, робототехніка, електроніка, кібербезпека й цифрове машинобудування. Передбачено також роботу з новими конструкційними матеріалами, адитивними технологіями та інтелектуальними виробничими системами. Співпраця університетів різного профілю і наукових установ дає основу для міждисциплінарних команд, здатних виконувати комплексні інженерні завдання. Підтримка молодіжних досліджень і стартапів має допомогти доводити перспективні ідеї до практичного застосування.

Як повідомив голова Північно-Східного наукового центру академік НАН України Володимир Семиноженко, сформовано Координаційну раду та робочу групу з підготовки програми дій кластера. Її буде запропоновано для обговорення керівництву регіону. Наступний етап передбачає широке залучення закладів середньої та професійної освіти, університетів і підприємств Харкова та Північно-Східного регіону.

Відкриття харківського кластеру наближає цей задум до практичної реалізації. Для повоєнного відродження Україні потрібні люди, здатні проєктувати енергетичні системи, відновлювати транспортну інфраструктуру, розвивати оборонні технології та створювати конкурентоспроможні виробництва. Їхнє професійне становлення триває роками. Тому розбудова мережі інженерних центрів уже сьогодні є внеском у здатність України забезпечувати власний розвиток і давати молоді перспективу професійного майбутнього вдома.

Інформація "Світу"

Оригінал статті доступний за посиланням: <https://surl.li/tvisgh>
(вгору)

18.09.2026

До Дня винахідника МОН оголошує конкурс на оновлену Премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій

Україна продовжує винаходити навіть в умовах тривалої повномасштабної війни. Українські дослідники, інженери, викладачі, студенти та винахідники створюють нові технологічні рішення, захищають результати своєї роботи та впроваджують їх на практиці ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У 2025 році українські заявники подали 5 060 заявок на винаходи та корисні моделі — на 14% більше, ніж у 2023 році. Значну частину винахідницької активності забезпечують заклади освіти та наукові установи: у 2025 році заклади освіти подали 2 363 заявки, наукові установи — 556. Серед державних секторів найбільшу кількість заявок — 1 934 — подали організації у сфері управління Міністерства освіти і науки України.

Зростає й кількість результатів, що отримують правову охорону: у 2025 році в Україні зареєстровано 3 718 корисних моделей — на 37% більше, ніж у 2023 році.

Позитивна динаміка зберігається й у 2026 році. Лише за перші три місяці українські заявники подали 1 485 заявок на винаходи та корисні моделі — на 40,1% більше, ніж за аналогічний період 2025 року. Кількість заявок на винаходи зросла на 54,7%, а на корисні моделі — на 37,1%. Заклади освіти у I кварталі 2026 року подали 746 заявок, наукові установи — 119. Географічними центрами винахідницької активності залишаються Київ, Харківщина та Дніпропетровщина — разом на них припадає понад половина заявок українських заявників.

«За цими цифрами стоять конкретні дослідження, розробки та технологічні рішення, напружена робота команд науковців та інженерів. Для нас важливо, щоб сильні наукові результати не завершувалися на етапі звіту за дослідження чи патенту без руху, а доходили до практичного застосування, виробництва та ринку. Саме на цьому базується принцип оновлення Премії Кабінету Міністрів України: ми хочемо відзначити команди, які вже змогли перетворити наукову розробку на прикладний результат, технологію, інновацію, що працює, створює додану вартість і дає результат для країни», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Напередодні Дня винахідника і раціоналізатора, який в Україні відзначатимуть 19 вересня, Міністерство освіти і науки України [оголошує конкурсний відбір](#) на здобуття Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій. Цьогоріч конкурс проходитиме в оновленому форматі та буде сфокусований на технологіях, які вже отримали практичне застосування.

Головна мета конкурсного відбору — відзначити тих, хто створив нову інноваційну технологію та забезпечив її практичне впровадження. У конкурсі вперше передбачено 4 ключові номінації.

Номінація «Наукоємні інновації». Премія присуджується за розроблені та впроваджені результати наукової та науково-технічної діяльності прикладного спрямування.

Номінація «Інноваційні рішення в економічній діяльності» – за впровадження інноваційних продуктів, послуг, процесів або бізнес-моделей, спрямованих на вирішення актуальних завдань соціально-економічного розвитку, підвищення ефективності господарювання та конкурентоспроможності української економіки.

Номінація «Інноваційна інфраструктура» – за сприяння трансферу технологій, комерціалізації наукових, науково-технічних результатів та їх впровадження в реальному секторі економіки, масштабування науково-технічних проектів, виведення на ринок інноваційної продукції, виробленої в Україні.

Номінація «Спеціальна премія» - присуджується за наукові дослідження і розробки, результати яких спрямовані на забезпечення національної безпеки і оборони.

Ключова умова участі — реальне застосування інноваційних технологій у реальному секторі економіки, виведення на внутрішній та зовнішній ринок інноваційної продукції, виробленої в Україні на основі результатів наукової та науково-технічної діяльності, а також створення доданої вартості.

Як працює Конкурс

Конкурсний відбір проводиться відповідно до [Положення про Премію](#) Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України.

Заявки подаються через Національну електронну науково-інформаційну систему за чотирма номінаціями:

- «Наукоємні інновації»;
- «Інноваційні рішення в економічній діяльності»;
- «Інноваційна інфраструктура»;
- «Спеціальна премія».

Ініціаторами конкурсних пропозицій залежно від номінації можуть бути:

- заклади вищої освіти, наукові установи та суб'єкти господарювання — у номінаціях «Наукоємні інновації», «Інноваційні рішення в економічній діяльності» та «Спеціальна премія»;
- суб'єкти інноваційної діяльності та суб'єкти трансферу технологій — у номінаціях «Інноваційна інфраструктура» та «Спеціальна премія».

Авторський колектив, номінований ініціатором конкурсної пропозиції, має складатися щонайменше з трьох і не більше ніж із десяти осіб.

До розгляду приймаються конкурсні пропозиції, результати яких уже застосовані на практиці:

- не менш як за рік до дати подання — для номінацій «Наукоємні інновації», «Інноваційні рішення в економічній діяльності» та «Спеціальна премія»;
- не менш як за три роки до дати подання — для номінації «Інноваційна інфраструктура».

Після завершення приймання заявок конкурсні пропозиції проходять багаторівневе оцінювання:

- наукову і науково-технічну експертизу;
- експертне оцінювання членами експертних груп;
- презентування конкурсних пропозицій на засіданнях експертних груп;
- розгляд Комітетом з присудження Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій, який прийматиме фінальне рішення.

За результатами конкурсного відбору може бути присуджено не більше двох Премій у кожній номінації. Авторський колектив, конкурсну пропозицію якого визнають найкращою у відповідній номінації, отримає грошову частину Премії у розмірі 300 тисяч гривень.

Коли подавати заявки

Шаблони форм заявок у розрізі номінацій у форматі *.doc, з якими можна ознайомитися та наповнювати необхідною інформацією, доступний для завантаження [за посиланням](#).

Доступ до подання заявок у системі буде відкрито після 28 вересня 2026 року.

Кінцевий строк приймання документів — 19 жовтня 2026 року до 13:00 за київським часом.

Заявки, що містять службову інформацію, комерційну таємницю, конфіденційну інформацію, відомості з обмеженим доступом або інформацію, яка не підлягає розголошенню відповідно до договірних чи міжнародних зобов'язань, зокрема за номінацією «Спеціальна премія», з міркувань безпеки подаються в системі в узагальненому вигляді або з підтвердними документами без розкриття таких відомостей.

У повному форматі такі заявки разом із документами подаються у паперовому вигляді протягом строку подання за адресою: Директорат інновацій та зв'язків науки з реальним сектором економіки Міністерства освіти і науки України, бульвар Тараса Шевченка, 16, м. Київ, 01054, каб. 313.

Заявки та інформаційні матеріали, які містять відомості, що становлять державну таємницю, до розгляду не приймають.

Більше деталей за посиланням.

Премія покликана відзначити людей і команди, які створюють український інноваційний продукт, упроваджують його, масштабують і виводять на ринки. МОН прагне, щоб оновлений конкурс став дієвим механізмом визнання результатів українських науковців та інноваторів і сприяв посиленню престижу науки та інновацій в Україні.

Довідково. День винахідника і раціоналізатора відзначають в Україні щороку в третю суботу вересня. У 2026 році він припадає на 19 вересня.

Джерело статистичних даних: офіційні статистичні та аналітичні матеріали [Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій \(УКРНОІВІ/ІР офіс\)](#) за 2023–2025 роки та І квартал 2026 року.
([вгору](#))

Додаток 35

28.09.2026

КАІ та МІТ запускають Ukraine Innovation and Engineering Lab для роботи над реальними технологічними викликами

Програма триватиме з жовтня 2026 року до лютого 2027 року та реалізується за партнерської підтримки Міністерства освіти і науки України. Її фокус – створення рішень, які можуть бути застосовані у високотехнологічних галузях ([Міністерство освіти і науки України](#)).

«Важливо, щоб університетська наука та інженерна освіта дедалі тісніше працювали з реальними технологічними запитами. Саме на цьому перетині — сильних університетських команд, сучасної інфраструктури, міжнародної експертизи та конкретних завдань від бізнесу — можуть народжуватися рішення, які потрібні Україні вже сьогодні. Ukraine Innovation and Engineering Lab дає учасникам можливість пройти весь шлях: від проблеми та ідеї до перевіреного прототипу. А для університету це ще один крок до моделі, у якій знання і дослідження перетворюються на нові знання, технології та практичні рішення», — зазначив заступник міністра освіти і науки України Денис Курбатов.

Від реальної проблеми — до робочого прототипу

Ukraine Innovation and Engineering Lab створена навколо принципу **learning by doing** — «навчання через практику». Замість роботи з умовними навчальними завданнями учасники отримуватимуть реальні інженерні кейси від компаній-партнерів та працюватимуть із ними протягом усього курсу.

Одна команда складатиметься з 10 учасників і протягом 10 тижнів працюватиме над одним технологічним викликом. Команди проходитимуть увесь шлях — від дослідження проблеми та пошуку можливих рішень до проєктування, розроблення, тестування й створення перевіреного прототипу.

Ключова ідея Ukraine Innovation and Engineering Lab — скоротити дистанцію між інженерною освітою та реальними технологічними завданнями, які сьогодні стоять перед українськими компаніями.

Курс побудований на методології МІТ та поєднує академічну базу з практичною командною роботою.

До роботи з командами планують залучити понад **40 експертів**.

Серед напрямів, у яких партнери можуть пропонувати інженерні кейси:

- **автономні системи** — навігація, автономність, керування та взаємодія між роботизованими платформами;
- **робототехніка й автоматизація** — виробничі рішення, мобільні роботи, маніпулятори та автоматизація процесів;
- **аерокосмічні та безпілотні технології** — безпілотні системи, авіаційні технології, ситуаційна обізнаність і системи підтримки місій;
- **штучний інтелект** — комп'ютерний зір, аналіз даних, прогнозування, підтримка ухвалення рішень та ШІ-асистенти;
- **інженерні та виробничі технології** — матеріали, електроніка, прототипування, оптимізація виробництва й тестування;
- **кібербезпека та цифрові системи** — IoT, сенсорні мережі, зв'язок, цифрові сервіси, кіберфізичні системи та кіберстійкість.

Робота в лабораторіях KAІ та менторська підтримка

Програма передбачає регулярну офлайн-роботу в Києві. Команди працюватимуть у нових лабораторіях KAІ.

KAІ бере на себе адаптацію курсу MIT до українського контексту, організацію та супровід навчального процесу, відбір учасників, формування збалансованих команд, залучення менторів, доступ до лабораторій та організацію фінального **Demo Day**.

Компанії-партнери, своєю чергою, можуть передавати програмі реальні технологічні кейси та необхідний контекст, залучати власних експертів, надавати обладнання, технології й матеріали та надалі працювати з результатами команд.

Автор та розробник програми — Gene R. Keselman

Автор та розробник Ukraine Innovation and Engineering Lab — **Джин Р. Кеселман (Gene R. Keselman)**, старший викладач Школи менеджменту Слоуна Массачусетського технологічного інституту (MIT), виконавчий директор MIT Mission Innovation Experimental (MIx) та керівний директор MIT Proto Ventures.

Джин Р. Кеселман має понад 20 років військового досвіду у Військово-повітряних силах США.

Його професійний досвід охоплює ядерні та космічні операції, закупівлі й управління оборонними програмами, а також технологічні та науково-дослідні програми для розвідувальної спільноти США.

Він також має практичний підприємницький досвід та працює з розвитком технологій — від ідеї до створення компаній. MIT Proto Ventures, якою він керує, працює як venture studio над перетворенням перспективних технологій на нові бізнеси.

Кеселман уже залучений до українського контексту: він входить до MIT-Ukraine Allies та брав участь у програмах MIT, пов'язаних із пошуком технологічних рішень для України.

Директорка програми — Радміла Сегол

Директорка програми Ukraine Innovation and Engineering Lab — **Радміла Сегол**, проректорка з питань вступу та онлайн-освіти KAI та Global MIT At-Risk Fellow 2026–2027 років.

До команди також увійшли декани трьох профільних факультетів KAI:

Святослав Юцкевич — декан Аерокосмічного факультету;

Роман Одарченко — декан Факультету аеронавігації, електроніки та телекомунікацій;

Андрій Фесенко — декан Факультету комп'ютерних наук та технологій.

Як проходитиме програма

У вересні відбуватимуться реєстрація та відбір учасників.

У жовтні стартує курс: відібраних учасників об'єднують у збалансовані команди відповідно до їхніх компетенцій та кейсів, над якими вони працюватимуть.

Далі — **10 тижнів інтенсивної командної роботи** над технологічними рішеннями із щотижневими офлайн-сесіями в лабораторіях KAI та підтримкою менторів.

У лютому 2027 року команди представлять результати під час **Demo Day у Києві**.

Однак Demo Day не обов'язково стане кінцевою точкою. Наступний етап, закладений у модель програми, — впровадження розробленого рішення у компанії-партнера.

Саме ця логіка відрізняє Ukraine Innovation and Engineering Lab від традиційного освітнього курсу: результатом роботи має стати не оцінка чи навчальний проєкт, а технологічне рішення, яке пройшло шлях до перевіреного прототипу і може отримати продовження поза університетом.

Хто може долучитися

Програма орієнтована на людей із технічним бекграундом, готових працювати над реальними інженерними завданнями в інтенсивному командному форматі.

Ukraine Innovation and Engineering Lab відкрита не лише для студентів KAI. Податися можуть студенти старших курсів бакалаврату та магістратури, а також учасники з релевантним досвідом у розробленні програмного забезпечення, ШІ, робототехніці, електроніці, інженерії та суміжних технологічних напрямках.

Участь для кандидатів, які пройдуть відбір, — безоплатна.

[Детальні умови та реєстрація.](#)

Довідково

Ukraine Innovation and Engineering Lab — 10-тижнева проєктно-орієнтована інженерна програма, побудована на базі реального курсу MIT та адаптована KAI до українського контексту. Її мета — об'єднати сильних технічних учасників, академічну експертизу, інфраструктуру університету та реальні технологічні запити компаній для створення робочих прототипів.

Програма триватиме з жовтня 2026 року до лютого 2027 року.

Massachusetts Institute of Technology (MIT) — університет у Кембриджі, штат Массачусетс, США, один із провідних світових центрів освіти, науки, інженерії та технологічних інновацій. MIT заснований у 1861 році та розвиває фундаментальні й прикладні дослідження у сферах інженерії, комп'ютерних наук, штучного інтелекту, робототехніки, аерокосмічних технологій, енергетики, біотехнологій та інших напрямів. Важливою частиною екосистеми MIT є технологічне підприємництво та трансфер розробок із лабораторій у практичне застосування.

Національний університет «Київський авіаційний інститут» — університет із майже столітньою історією авіаційної та інженерної освіти. Сьогодні це великий освітній і технологічний простір, де розвиваються авіація, безпілотні системи, defense tech, IT, інженерія та десятки інших напрямів. Новітні лабораторії, практичні проекти та співпраця з бізнесом дають студентам можливість працювати з реальними технологіями вже під час навчання.

([вгору](#))

Додаток 36

15.09.2026

Інноваційна інфраструктура України: як змінилася її структура та регіональне представлення у 2023-2025 роках

Дослідження охоплює 2023-2025 роки та містить аналіз загальної динаміки, структури й територіального розміщення інноваційної інфраструктури, регіональних диспропорцій та представленості її окремих елементів ([IP офіс](#)).

Що показав аналіз

Упродовж 2023-2025 років кількість об'єктів інноваційної інфраструктури, представлених у наданих даних, демонструвала позитивну динаміку:

- 2023 рік - 402 об'єкти,
- 2024 рік - 557 об'єктів,
- 2025 рік - 665 об'єктів.

Загалом за два роки показник збільшився на **65,4%**. При цьому у 2025 році темп приросту становив 19,4% і був нижчим, ніж у попередньому році.

Водночас ці зміни необхідно інтерпретувати з урахуванням джерела даних: збільшення показників може відображати не лише фактичний розвиток інноваційної інфраструктури, а й актуалізацію та розширення переліків об'єктів, наданих ОВА та КМДА.

Найбільш чисельною складовою залишаються **індустріальні парки** – їх кількість зросла із 74 у 2023 році до 114 у 2025 році.

Кількість **центрів інновацій та трансферу технологій** за цей період збільшилася з 61 до 86. Особливо виразне розширення у 2023-2025 роках спостерігалось серед інноваційних хабів, стартап-шкіл, центрів

інтелектуальної власності, інноваційних кластерів та інноваційних технологічних платформ.

Загалом аналіз свідчить про поступове урізноманітнення структури інноваційної інфраструктури України.

Які регіони лідирують

Регіональний аналіз засвідчив значну територіальну нерівномірність. У 2025 році найбільша кількість об'єктів інноваційної інфраструктури була представлена у:

- м. Київ – 75 об'єктів;
- Харківській області – 68;
- Львівській області – 65.

При цьому регіони відрізняються не лише за кількістю об'єктів, а й за **структурою інноваційної інфраструктури**. Для Києва, Львівської та Харківської областей характерна більш диверсифікована модель, тоді як в окремих регіонах загальні показники значною мірою формуються за рахунок певних типів інфраструктури.

До ТОП-5 регіонів за кількістю елементів інноваційної інфраструктури у 2025 році увійшли: м. Київ, Харківська, Львівська, Житомирська та Кіровоградська області. Водночас їхні структурні профілі суттєво різняться: від диверсифікованої інфраструктури столиці до більш вираженої спеціалізації окремих областей.

Докладніше про загальнонаціональні та регіональні тенденції, структуру окремих елементів інноваційної інфраструктури та їх територіальне представлення – в інформаційно-аналітичному [огляді](#) **«Стан та тенденції розвитку інноваційної інфраструктури України у 2023–2025 роках»**.

([вгору](#))

Додаток 37

12.09.2026

Міжнародні можливості для бібліотекарів: грантовий конкурс від EIFL та серія вебінарів від EBLIDA & ELAN

20-й конкурс EIFL Public Library Innovation Award (EIFL-PLIA)

Мережа EIFL оголошує прийом заявок на 20-й конкурс інновацій для публічних та громадських бібліотек. Цьогорічна тема — **«Навчання III-грамотності»** ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

- **мета:** відзначити інноваційні програми, які допомагають людям розвивати технічні навички, критично оцінювати результати роботи штучного інтелекту та безпечно використовувати нові технології;
- **хто може взяти участь:** публічні та громадські бібліотеки України, які реалізують нові навчальні програми з III (розпочаті у 2024 році або пізніше), що діють щонайменше 6 місяців та мають підтверджені результати й історію впливу на громаду;

- **нагорода:** відзнака, грошова премія у розмірі **1 500 USD** та міжнародне висвітлення успішного кейсу;
- **кінцевий термін подання заявок:** 26 жовтня 2026 року.

Детальніше про умови та реєстраційну форму: [ознайомитися на сайті EIFL](#) | [завантажити форму апікації](#).

Серія вебінарів від EBLIDA та ELAN: «Посилення ролі бібліотек як важливого політичного партнера»

Європейське бюро бібліотечних, інформаційних та документаційних асоціацій (EBLIDA) спільно з мережею ELAN запрошують фахівців долучитися до двох практичних вебінарів, присвячених підготовці до нових суспільних викликів.

Програма циклу:

- **24 вересня 2026 року (12:00 за київським часом / 11:00 CET): Вебінар 1:** «Зміцнення Європи через публічні бібліотеки». Презентація нового експертного звіту ЄС про те, як бібліотеки долають суспільні виклики та стають інструментом для адвокації й підтримки громад;
- **15 жовтня 2026 року (17:00 за київським часом / 16:00 CET): Вебінар 2:** «Готовність до кризових ситуацій». Практичні підходи, інструментарії та досвід європейських колег щодо реагування бібліотек на політичні, економічні й екологічні кризи.

Умови: участь є безоплатною. Одноразова реєстрація дає доступ до обох вебінарів циклу.

Зареєструватися на вебінари: [форма реєстрації Zoom](#).
Детальніше про захід: [оригінал анонсу на EBLIDA](#).

Запрошуємо українські бібліотеки подавати свої кейси на конкурс та долучатися до європейського професійного діалогу!

([вгору](#))

Додаток 38

14.09.2026

Горчинська В.

Професійний розвиток бібліотекарів: міжнародні моделі, національні програми та освітні платформи (Ч. 1)

Такий підхід послідовно підтримує Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA). У [IFLA Guidelines for Continuing Professional Development: Principles and Best Practices](#) безперервне навчання розглядається як спільна відповідальність самого фахівця, роботодавця, професійних асоціацій та установ, що забезпечують освітні можливості. У рекомендаціях наголошується, що бібліотечні працівники мають відстежувати зміни, які впливають на професію, визначати власні прогалини в компетентностях та формувати індивідуальні плани професійного навчання ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

Актуальність такого підходу особливо посилилася в умовах цифрової трансформації. Під час [оновлення рекомендацій щодо CPD у 2025 році IFLA](#) звернула увагу на зміни у професійному навчанні, пов'язані, зокрема, з розвитком штучного інтелекту. Серед ключових питань названо забезпечення якості й доступності онлайн-навчання, розвиток цифрової грамотності, використання відкритих освітніх ресурсів, персоналізацію навчання та взаємодію між працівниками, роботодавцями, освітянами й постачальниками навчальних програм.

Необхідність постійного оновлення професійних знань підкреслюють і національні професійні організації. Зокрема, [Американська бібліотечна асоціація \(ALA\)](#) визначає освіту та безперервне навчання одним із ключових напрямів своєї діяльності та наголошує, що бібліотечні працівники мають постійно розширювати свої знання, аби відповідати темпам змін інформаційного середовища.

Для цього ALA розвиває власне цифрове середовище [ALA eLearning](#), де зібрано освітні пропозиції різних підрозділів асоціації. Тут бібліотечні та інформаційні працівники можуть обирати онлайн-курси, вебіари в прямому ефірі та в записі, дискусії, панельні обговорення, практичні семінари й інші формати навчання. Каталог охоплює, зокрема, управління та лідерство, адвокацію, комплектування й управління фондами, каталогізацію, інформаційну грамотність, інклюзію та інші напрями професійної діяльності.

Причому йдеться не тільки про короткі вебіари. Наприклад, у 2026 році підрозділ [ALA Core](#) пропонує багатотижневі онлайн-курси з комплектування, каталогізації, метаданих, оцінювання й розвитку колекцій, цифрових бібліотечних проєктів, електронних ресурсів, збереження фондів, менеджменту, універсального дизайну навчання та інституційних репозитаріїв. Навчальні сесії повторюються протягом року, а учасники мають постійний доступ до матеріалів у межах курсу та взаємодіють із викладачами.

Міжнародний досвід водночас показує, що системи професійного розвитку бібліотекарів можуть вибудовуватися по-різному. В одних країнах провідну роль відіграють держава та визначені на національному або регіональному рівнях бібліотеки, в інших це професійні асоціації, університети, спеціалізовані навчальні центри, грантові програми, професійні мережі або загальнонаціональні цифрові платформи. Відрізняються механізми фінансування, способи організації навчання, системи оцінювання та підтвердження компетентностей.

Таким чином, професійне навчання дедалі більше стає **частиною повсякденної професійної діяльності бібліотекаря, а не окремою подією, що відбувається раз на кілька років**. Безперервний професійний розвиток передбачає постійний цикл: визначення власних потреб у знаннях і компетентностях – навчання та професійна взаємодія – застосування отриманого досвіду на практиці – оцінювання результатів – визначення наступних напрямів розвитку. Саме така логіка поступово перетворює

професійний розвиток із набору окремих освітніх заходів на складову стратегічного розвитку як самого фахівця, так і бібліотеки.

Фінляндія: професійний розвиток як частина національної бібліотечної інфраструктури

Фінський досвід професійного розвитку бібліотекарів показовий насамперед тим, що підвищення компетентностей персоналу тут не розглядається як відокремлена освітня діяльність. Воно фактично вбудоване у загальну систему розвитку публічних бібліотек і підтримується на національному та регіональному рівнях. Такий підхід дозволяє пов'язувати професійне навчання не лише з індивідуальними потребами окремого працівника, а й зі стратегічними завданнями бібліотечної мережі загалом.

Законодавчу основу цієї моделі визначає **Закон Фінляндії про публічні бібліотеки ([Act on Public Libraries 1492/2016](#))**. Він закріплює національну та регіональну відповідальність за розвиток публічних бібліотек. Зокрема, національне завдання розвитку передбачає створення спільних сервісів для публічних бібліотек та сприяння їхній співпраці, а регіональне у підтримці розвитку бібліотек відповідної території, **професійної компетентності їхнього персоналу** та міжбібліотечної взаємодії. Отже, розвиток кадрового потенціалу фактично закріплений як одна зі складових функціонування всієї системи публічних бібліотек.

На національному рівні важливу роль відіграють **[National Development Services — VAKE \(Valtakunnallinen kehittämissihtäjä\)](#)**. Виконання національного завдання розвитку покладено на Міську бібліотеку Гельсінкі, а відповідна діяльність фінансується Міністерством освіти і культури Фінляндії. VAKE створює і розвиває онлайн-матеріали, платформи, комунікаційні та інші спільні сервіси для публічних бібліотек країни, підтримує безперервне навчання, співпрацю та професійні мережі бібліотечних працівників. До найвідоміших результатів його роботи належить комплекс національних онлайн-сервісів **[Kirjastot.fi](#)**, що містить, зокрема, професійну інформацію, повідомлення про навчальні заходи, новини галузі та інші ресурси для бібліотечних працівників.

На регіональному рівні діють бібліотеки, що виконують **[Regional Development Responsibility — AKE \(alueellinen kehittämissihtäjä\)](#)**. Нині такі функції покладено на дев'ять міських бібліотек : Йоенсуу, Куопіо, Лахті, Оулу, Порвоо, Рованіємі, Тампере, Турку та Ваасі. Їхнім завданням є створення умов для розвитку публічних бібліотек свого регіону, підтримка професійної компетентності персоналу та сприяння співпраці між бібліотеками. Національне та регіональні завдання розвитку замінили попередню систему центральної та провінційних бібліотек.

Важливим практичним інструментом цієї системи стала платформа **[Liboppi.fi](#)** – онлайн-середовище професійного навчання, створене для працівників публічних бібліотек Фінляндії. На платформі розміщуються онлайн-курси, які можна проходити незалежно від часу і місця. Навчальні

матеріали можуть містити тексти, зображення, аудіо, відео та різні види завдань. Курси доступні фінською і шведською мовами.

Особливістю Liborpi є поєднання загальнонаціонального та регіонального рівнів навчання. Частина курсів доступна працівникам усіх публічних бібліотек країни, інші створюються для працівників конкретних АКЕ-регіонів. Платформу спільно розвивають АКЕ-бібліотеки та VAKE, а координацію її змісту здійснює редакційна група, до якої входять представники всіх АКЕ та VAKE.

Масштаб використання платформи також показує, що йдеться не про допоміжний експериментальний ресурс, а про сформований елемент системи професійного розвитку. За даними [координаційної зустрічі АКЕ у березні 2026 року](#), наприкінці 2025 року в Liborpi було зареєстровано **2615 облікових записів**. Серед найпопулярніших курсів 2025 року названо навчання, присвячене спільній муніципальній електронній бібліотеці, бібліотечній педагогіці та роботі з фондами. Серед нових напрямів з'явився також курс з основ штучного інтелекту.

Отже, фінська модель професійного розвитку бібліотечних працівників ґрунтується на принципах: **державній підтримці, законодавчо визначеній відповідальності за розвиток компетентностей, поєднанні національного і регіонального рівнів, широкому використанні цифрового навчання та професійній співпраці**. Важливо й те, що навчання не відокремлюється від процесів розвитку самої бібліотеки. Нові знання і компетентності персоналу розглядаються як ресурс, необхідний для вдосконалення бібліотечних послуг, упровадження технологій та забезпечення рівного доступу громадян до сучасних бібліотечних сервісів.

Велика Британія: компетентнісний підхід

У Великій Британії професійний розвиток бібліотечних та інформаційних працівників значною мірою ґрунтується на **компетентнісному підході**. Його сутність полягає не лише в участі у навчальних заходах, а у визначенні власного рівня знань і навичок, виявленні професійних потреб, плануванні індивідуальної траєкторії розвитку та осмисленні того, як нові знання впливають на практичну діяльність фахівця.

Важливу роль у цій системі відіграє [CILIP – Chartered Institute of Library and Information Professionals](#), професійна асоціація фахівців бібліотечної, інформаційної та суміжних сфер. Одним із ключових інструментів CILIP є [Professional Knowledge and Skills Base \(PKSB\)](#) – професійна рамка знань і навичок для інформаційних, бібліотечних та інших професій. Вона розроблена за участю роботодавців, практиків, галузевих експертів та провайдерів освіти і визначається CILIP як основа навчання та розвитку професійних компетентностей.

PKSB охоплює широкий спектр професійних знань і навичок, а в її центрі знаходяться професійна етика та цінності. Для самого фахівця рамка може використовуватися як **інструмент самооцінювання**: вона допомагає визначити потреби у навчанні, підготуватися до оцінювання професійної

діяльності, спланувати кар'єрний розвиток, побачити сильні сторони та компетентності, які потребують удосконалення.

Водночас PKSB орієнтована не тільки на окремого працівника. Роботодавці можуть використовувати її для аналізу компетентностей колективу, виявлення прогалин у знаннях і навичках, планування навчання персоналу та формування програм розвитку кадрового потенціалу. Таким чином, одна й та сама рамка пов'язує **індивідуальний професійний розвиток бібліотекаря з потребами установи.**

Це суттєво відрізняється від традиційної моделі, коли спочатку формується пропозиція курсів, а працівник обирає з неї певний захід. За компетентнісного підходу вихідною точкою стає питання: **які знання й навички необхідні конкретному фахівцеві або бібліотеці і які з них потрібно розвивати?**

Із PKSB безпосередньо пов'язана система [Professional Registration](#) CILIP. Вона передбачає кілька рівнів професійного визнання, серед яких Certification, Chartership та Fellowship. При цьому оцінюється не просто кількість курсів або семінарів, які відвідав фахівець. Важливе значення має здатність продемонструвати, **як професійний досвід і навчання привели до нового розуміння, розвитку компетентностей або змін у практичній роботі.**

Для професійної реєстрації претендент використовує PKSB для аналізу власних знань і навичок, визначає напрями подальшого розвитку, здійснює CPD та готує рефлексивні матеріали, які демонструють результати цього розвитку.

Після отримання професійної реєстрації CILIP пропонує процедуру **revalidation**, за допомогою якої фахівець може підтверджувати свою подальшу залученість до безперервного професійного розвитку. Для цього необхідно пройти щонайменше **20 годин CPD** та осмислити, як ця діяльність сприяла розвитку знань і навичок.

Важливо, що CILIP трактує CPD досить широко. До нього може належати не лише формальний курс або конференція, а й, наприклад, читання професійної літератури, обговорення фахових питань із колегами чи професійна взаємодія в цифровому середовищі. Це ще раз підкреслює, що безперервний професійний розвиток не обмежується спеціально організованим навчанням.

У 2026 році у Великій Британії зроблено важливий крок до системнішого підходу саме до кадрового потенціалу **публічних бібліотек Англії**. Arts Council England, CILIP, Libraries Connected та Libraries Rising спільно розробили стратегію [Developing the Future Public Library Workforce: Realising Our Shared Ambitions.](#)

Документ, представлений у липні 2026 року, формує спільне бачення майбутнього кадрового потенціалу публічних бібліотек і пропонує практичні орієнтири для керівників бібліотечних служб, місцевої влади та партнерських організацій. Йдеться про планування кадрових ресурсів, розвиток

компетентностей і створення можливостей для професійного та кар'єрного зростання.

Особливо показово, що стратегія пов'язує професійні компетентності бібліотечних працівників зі зміною ролі самої публічної бібліотеки. Сучасні бібліотеки розглядаються як важливі громадські простори, що підтримують навчання, культуру, цифрову інклюзію та інші потреби громад. Серед компетентностей, значення яких посилюється, окремо названо **взаємодію з громадами, цифрову грамотність та грамотність у сфері штучного інтелекту**.

Ця ініціатива важлива ще й тому, що переводить питання професійного розвитку з рівня окремого працівника на рівень **стратегічного планування кадрового потенціалу всієї галузі**. Професійне навчання в такій моделі пов'язується з прогнозуванням майбутніх потреб бібліотек, розвитком кар'єрних траєкторій, залученням і утриманням працівників та формуванням компетентностей, необхідних для роботи з громадами, які постійно змінюються.

Ще одним напрямом британської моделі є розширення доступу до цифрового професійного навчання. Улітку 2026 року **Libraries Connected** інвестувала у створення нової доступної платформи електронного навчання. Її модулі пов'язані з напрямками **Universal Library Offers** і мають допомагати насамперед працівникам, які безпосередньо взаємодіють із користувачами, розвивати практичні знання й навички для якісного надання бібліотечних послуг та постійного професійного розвитку.

Libraries Connected також реалізує окремі проєкти розвитку компетентностей. Наприклад, [ініціатива Innovating in Trusted Spaces](#) була спрямована на дослідження ролі бібліотек у цифровій інклюзії громад та, серед іншого, на підвищення впевненості працівників у використанні нових технологій.

([вгору](#))

Додаток 39

14.09.2026

Горчинська В.

Професійний розвиток бібліотекарів: міжнародні моделі, національні програми та освітні платформи (ч. 2)

США: децентралізована система професійного розвитку ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#))

Досвід Сполучених Штатів Америки демонструє іншу модель професійного розвитку бібліотечних працівників, ніж у Фінляндії чи Великій Британії. У США немає єдиного національного центру, який би централізовано відповідав за підвищення кваліфікації всіх бібліотекарів. Натомість сформувалася **розгалужена система професійного навчання**, до якої входять професійні асоціації, федеральні установи, бібліотеки штатів,

університети, консорціуми, некомерційні організації та самі бібліотеки. Така модель забезпечує значну різноманітність освітніх можливостей і дає змогу поєднувати професійні компетентності зі спеціалізованими потребами окремих типів бібліотек і категорій бібліотечних працівників.

Одну з провідних ролей у цій системі відіграє **American Library Association (ALA)**. На її порталі [Education & Careers](#) зібрано ресурси для професійного розвитку, кар'єрного зростання та безперервної освіти бібліотечних та інформаційних працівників. Через **ALA eLearning** доступні онлайн-курси, вебінари в прямому ефірі та в записі, дискусії, панельні заходи і практичні семінари. Тематика охоплює управління та лідерство, адвокацію, управління фондами, каталогізацію, інформаційну грамотність, бібліотечне навчання, інклюзію та інші напрями діяльності.

Важливо, що професійний розвиток ALA адресований не лише дипломованим бібліотекарям. [Окремі освітні ресурси призначені для бібліотечних асистентів](#), технічного та допоміжного персоналу, а підрозділи й професійні групи ALA пропонують власні програми навчання, наставництва та розвитку кар'єри. Такий підхід відповідає особливостям американського бібліотечного середовища, де рівень формальної освіти, професійний статус та функції працівників можуть суттєво відрізнятись.

Особливе місце в американській системі професійного розвитку посідає [WebJunction](#) – освітня програма міжнародного бібліотечного кооперативу **OCLC**. Її принципова риса відкритість: ресурси безоплатно доступні бібліотекам незалежно від їхнього типу, розміру або місця розташування.

Платформа пропонує щомісячні вебінари за участю бібліотечних практиків і експертів, сотні статей та професійних ресурсів, а також курси для самостійного проходження. [Сам OCLC](#) визначає ці можливості як **гнучкі траєкторії безперервного професійного розвитку**. Навчання орієнтоване не лише на отримання нової інформації: матеріали містять практичні ідеї та моделі, які бібліотечні працівники можуть адаптувати до потреб власних установ і громад.

За даними OCLC, у 2024–2025 фінансовому році понад **27 тисяч слухачів** розвивали професійні навички через каталог курсів WebJunction. На той час він містив близько **70 курсів для самостійного проходження та 360 записів вебінарів**.

OCLC започаткував серію [Library Foundational Training \(LiFT\)](#), покликану модернізувати підготовку бібліотечних працівників. Під час визначення тем для LiFT було проведено опитування працівників бібліотек різних типів і розмірів. Серед пріоритетних напрямів названо обслуговування користувачів, управління й розвиток колекцій, взаємодію з громадами та бібліотечне програмування. Ця робота продовжується і в 2026 році. WebJunction розширює серію LiFT новими курсами, зокрема з основ бібліотечного каталогу та каталогізації, а також регулярно проводить безоплатні вебінари для бібліотечних працівників.

Ще одна важлива складова американської моделі це **федеральне грантове фінансування професійного розвитку**. Особливу роль тут відіграє [Institute of Museum and Library Services \(IMLS\)](#) – федеральна установа, що підтримує діяльність бібліотек і музеїв.

Однією з ключових програм IMLS є [Laura Bush 21st Century Librarian Program \(LB21\)](#). На відміну від освітньої платформи, яка безпосередньо пропонує курси окремим працівникам, LB21 фінансує проекти, спрямовані на розвиток кадрового потенціалу бібліотечно-інформаційної сфери. Програма підтримує навчання та професійний розвиток бібліотечних і архівних фахівців, підготовку викладачів і професійних лідерів.

У вересні 2026 року IMLS повідомив про результати чергового циклу фінансування: у межах [Laura Bush 21st Century Librarian Program](#) **підтримано 40 проектів**, спрямованих на навчання та професійний розвиток працівників бібліотек і архівів, підготовку інформаційних лідерів та залучення нового покоління фахівців. Ще 62 проекти отримали підтримку в межах National Leadership Grants for Libraries для створення та поширення моделей, практик та інструментів, що можуть посилювати бібліотечні й архівні послуги.

Американський досвід показує, що відсутність єдиного централізованого механізму не означає відсутності системності. Навпаки, професійний розвиток формується завдяки **взаємодії багатьох учасників**, кожен з яких виконує свою функцію.

ALA формує професійні орієнтири, компетентності та пропонує широкий спектр освітніх можливостей; її підрозділи розвивають навчання для конкретних професійних груп. OCLC через WebJunction забезпечує відкритий доступ до курсів, вебінарів та практичних ресурсів для бібліотечних працівників незалежно від місця роботи й типу бібліотеки. Федеральний IMLS, своєю чергою, інвестує у створення і масштабування нових моделей професійної освіти та розвитку кадрового потенціалу.

Характерною рисою цієї моделі є також **демократизація доступу до професійного навчання**. Особливо важливими стають безоплатні дистанційні ресурси, які дають можливість навчатися працівникам невеликих, сільських або фінансово менш спроможних бібліотек. Водночас існують більш спеціалізовані освітні програми професійних асоціацій, університетів та бібліотек штатів.

Китай: державне планування, професійна модернізація та розвиток «smart libraries»

Китайський досвід професійного розвитку бібліотечних працівників помітно відрізняється від децентралізованої американської моделі. Тут професійна модернізація бібліотек значною мірою розгортається в контексті **державного стратегічного планування, цифровізації публічних культурних послуг та розбудови системи «розумних бібліотек»**. Відповідно змінюються й вимоги до фахівця: поряд із традиційними бібліотечними знаннями дедалі важливішими стають компетентності у сфері цифрових

ресурсів, даних, інтелектуальних технологій, персоналізованих сервісів та управління новими форматами бібліотечної діяльності.

Базові засади діяльності публічних бібліотек визначає [Закон КНР «Про публічні бібліотеки» \(Public Library Law of the People's Republic of China\)](#), ухвалений 2017 року. Закон передбачає включення розвитку публічних бібліотек до планів соціально-економічного розвитку відповідних рівнів влади та їх бюджетне фінансування. Водночас він установлює вимоги до кадрового забезпечення: працівники публічних бібліотек мають володіти відповідними професійними знаннями й навичками, а професійні фахівці можуть проходити встановлену державою систему оцінювання професійно-технічної кваліфікації.

Нинішню цифрову трансформацію бібліотек визначає не один спеціальний бібліотечний документ, а ширша система державного планування. [14-й п'ятирічний план КНР на 2021–2025 роки](#) передбачав цифровізацію установ культури та прямо згадував розвиток **smart libraries** як складової сучасних публічних послуг. У плані розвитку культури на цей період було також поставлено завдання створювати систему розумних бібліотек, національну публічну культурну хмару та державну інфраструктуру культурних даних.

На практичному рівні ([«План розбудови системи публічних культурних послуг на період 14-ї п'ятирічки»](#)) ця політика означала перехід від простої оцифровки фондів до ширшої моделі **інтелектуалізованої бібліотечної діяльності**. У державних документах серед технологій, що мають використовуватися у публічній культурній сфері, названо хмарні обчислення, Big Data, штучний інтелект, блокчейн, віртуальну реальність та інші цифрові технології. Передбачено створення профілів користувачів, графів знань, інструментів аналізу даних, персоналізованих сервісів та систем підтримки управлінських рішень.

Цей напрям не завершився разом із 14-м п'ятирічним циклом. У [15-му п'ятирічному плані, що охоплює 2026–2030 роки](#), також передбачено підвищення ефективності smart museums, **smart libraries** та публічних культурних хмарних сервісів. Цифрова й інтелектуальна трансформація бібліотек залишається частиною довгострокової державної культурної політики КНР.

Важливу роль у професійній підготовці бібліотечних фахівців відіграє **Національна бібліотека Китаю (National Library of China, NLC)** та її **Training Center**. Центр проводить протягом року спеціалізовані очні й дистанційні програми, які охоплюють як традиційні напрями бібліотечної діяльності, так і нові технологічні та стратегічні питання.

Перелік навчальних програм Національної бібліотеки за 2026 рік показує значну тематичну широту: розвиток документних ресурсів, теорія і практика промоції читання, каталогізація, реставрація стародруків і західної книги, традиційне книжкове опрацювання, а також підготовка, пов'язана з розбудовою smart libraries.

Важливою складовою сучасної китайської моделі стає дистанційне навчання. Наприклад, у червні-липні 2026 року Training Center Національної бібліотеки Китаю організував курс [«Library Document Resource Development»](#), який проходив онлайн на платформі (iTuqing). Учасники могли самостійно переглядати навчальні матеріали у зручний для них час.

Ще одна характерна риса китайської системи це поєднання навчання з оцінюванням і формальним підтвердженням окремих професійних компетентностей.

Національна бібліотека Китаю та **National Library Online Cataloging Center** проводять спеціалізовані програми для каталогізаторів. Так, у вересні 2026 року було [оголошено онлайн-навчання для працівників бібліотек](#), постачальників книг і видавництв, присвячене китайському формату каталогізації, правилам каталогізації та роботі в системі об'єднаного каталогу.

Навчання передбачало дистанційні заняття та подальший онлайн-іспит. Учасники, які успішно проходили оцінювання, отримували кваліфікаційний сертифікат **National Library Online Cataloging Center**, чинний протягом п'яти років.

Китайський досвід демонструє модель, у якій важливу координуючу й освітню роль відіграє **Національна бібліотека Китаю та пов'язані з нею професійні структури**. Для неї характерні систематичні програми навчання, поєднання очних і дистанційних форматів, використання спеціалізованих цифрових платформ, навчання за конкретними професійними напрямками.

Швеція: багаторівнева система професійної підтримки та національна платформа Digiteket

Шведська модель професійного розвитку бібліотечних працівників формується в умовах значної децентралізації бібліотечної системи. Важливу стратегічну та координаційну роль у ній відіграє **Національна бібліотека Швеції [Kungliga biblioteket \(KB\)](#)**, однак безпосередній розвиток публічних бібліотек значною мірою належить до компетенції муніципального та регіонального рівнів. Такий розподіл відповідальності створює модель, у якій професійний розвиток забезпечується не однією установою, а взаємодією національних, регіональних і місцевих структур.

Шведська система водночас ґрунтується на значній автономії місцевого самоврядування. Муніципалітети визначають фінансування та конкретні пріоритети діяльності публічних бібліотек, тоді як регіональні бібліотечні структури підтримують і координують їхній розвиток. У країні діє **21 регіональна бібліотечна організація**, а серед важливих напрямів їхньої роботи – популяризація читання, цифрова інклюзія та регіональна співпраця.

Особливе місце в системі професійного розвитку працівників публічних бібліотек Швеції [займає Digiteket](#) – національна цифрова платформа підвищення кваліфікації та професійного натхнення. Платформа функціонує на базі бібліотек Мальме та водночас слугує майданчиком для навчальних і методичних матеріалів інших професійних структур.

Національна бібліотека Швеції визначає Digiteket як платформу **цифрового професійного навчання та натхнення для працівників публічних бібліотек**. Її головна мета : забезпечити публічним бібліотекам країни **рівний доступ до можливостей розвитку компетентностей**, незалежно від місця розташування конкретної бібліотеки. Значна частина контенту створюється самими бібліотечними працівниками, що робить Digiteket не лише освітнім ресурсом, а й середовищем професійного обміну.

Зміст платформи охоплює кілька ключових напрямів сучасної бібліотечної діяльності: **демократичну місію бібліотек, цифрову компетентність, медіа- та інформаційну грамотність, популяризацію читання й літератури, доступне читання та доступні медіа**. Матеріали представлені у вигляді курсів, професійних статей та ресурсів. Курси мають визначені цілі навчання й складаються з окремих занять, тоді як статті можуть містити практичні приклади, рекомендації, методики та аналіз професійних проблем.

Особливістю Digiteket є **культура професійного обміну**. Платформа створена таким чином, щоб знання та досвід, сформовані в окремих муніципалітетах або регіонах, могли поширюватися серед бібліотек усієї країни. Редакція співпрацює з бібліотечними працівниками, дослідниками та іншими фахівцями, а сама платформа може використовуватися для ширшого поширення регіональних програм професійного розвитку.

Шведський досвід демонструє модель, у якій методична та професійна підтримка **не концентрується винятково в одній національній установі**. Національна бібліотека виконує переважно стратегічну, аналітичну, координаційну та інфраструктурну функції; регіональні бібліотечні структури підтримують розвиток місцевих бібліотек; муніципалітети визначають власні пріоритети; а цифрові платформи на кшталт Digiteket створюють спільний національний простір професійного навчання й обміну досвідом.

Шведську модель можна охарактеризувати як **децентралізовану, багаторівневу та мережеву**. Її характерними рисами є поєднання автономії муніципальних бібліотек із національною координацією, сильний регіональний рівень професійної підтримки, використання бібліотечних планів як інструменту стратегічного розвитку, а також створення загальнонаціонального цифрового середовища професійного навчання.

Досвід Фінляндії, Великої Британії, США, Китаю та Швеції показує, що універсальної моделі професійного розвитку бібліотечних працівників не існує. У кожній країні вона формується відповідно до особливостей бібліотечної системи, державного управління, професійної освіти та розподілу відповідальності між національними, регіональними і місцевими інституціями.

У Фінляндії професійний розвиток інтегрований у національну та регіональну інфраструктуру розвитку публічних бібліотек, а взаємодія VAKE, АКЕ та платформи Liborpi забезпечує поєднання загальнонаціональних пріоритетів із потребами бібліотек окремих регіонів. Британський досвід акцентує на компетентнісному підході, самооцінюванні, індивідуальному

плануванні безперервного професійного розвитку та професійному визнанні. У США сформувалася децентралізована система, в якій взаємодіють професійні асоціації, освітні платформи, університети, бібліотеки та федеральні програми підтримки. Китай демонструє значну роль Національної бібліотеки у професійній підготовці, спеціалізованому навчанні та підтвердженні окремих професійних компетентностей. Шведська модель, своєю чергою, поєднує муніципальну автономію, регіональну професійну підтримку, національну координацію та спільний цифровий простір навчання Digiteket.

Попри ці відмінності, у всіх розглянутих моделях простежуються спільні тенденції. Насамперед це **перехід від епізодичного підвищення кваліфікації до безперервного професійного розвитку**, який супроводжує фахівця протягом усієї професійної діяльності. Навчання дедалі більше інтегрується у щоденну практику і поєднує формальні освітні програми із самоосвітою, професійним спілкуванням, обміном досвідом, наставництвом, участю у професійних заходах.

Змінюється і зміст професійних компетентностей. Поряд із традиційними бібліотечними знаннями: комплектуванням, каталогізацією, організацією та збереженням фондів, дедалі більшого значення набувають цифрова та медіаінформаційна грамотність, робота зі штучним інтелектом, взаємодія з громадами, інклюзивність і доступність, промоція читання, управління, адвокація, лідерство та здатність адаптувати бібліотечні послуги до нових суспільних потреб.

Міжнародний досвід засвідчує поступове формування нової культури професійного розвитку, в основі якої – **безперервність, доступність, компетентнісний підхід, цифрові можливості, професійна взаємодія та зв'язок навчання зі стратегічним розвитком бібліотеки**. Професійне зростання бібліотекаря дедалі більше стає необхідною умовою розвитку бібліотеки. Здатність бібліотеки залишатися актуальною, освоювати нові технології, розширювати спектр послуг, відповідати на потреби громади та виконувати свою суспільну місію значною мірою залежить від того, наскільки готові її працівники **постійно навчатися, переосмислювати професійну практику та перетворювати набуті знання на нові можливості для своїх користувачів**.

([вгору](#))

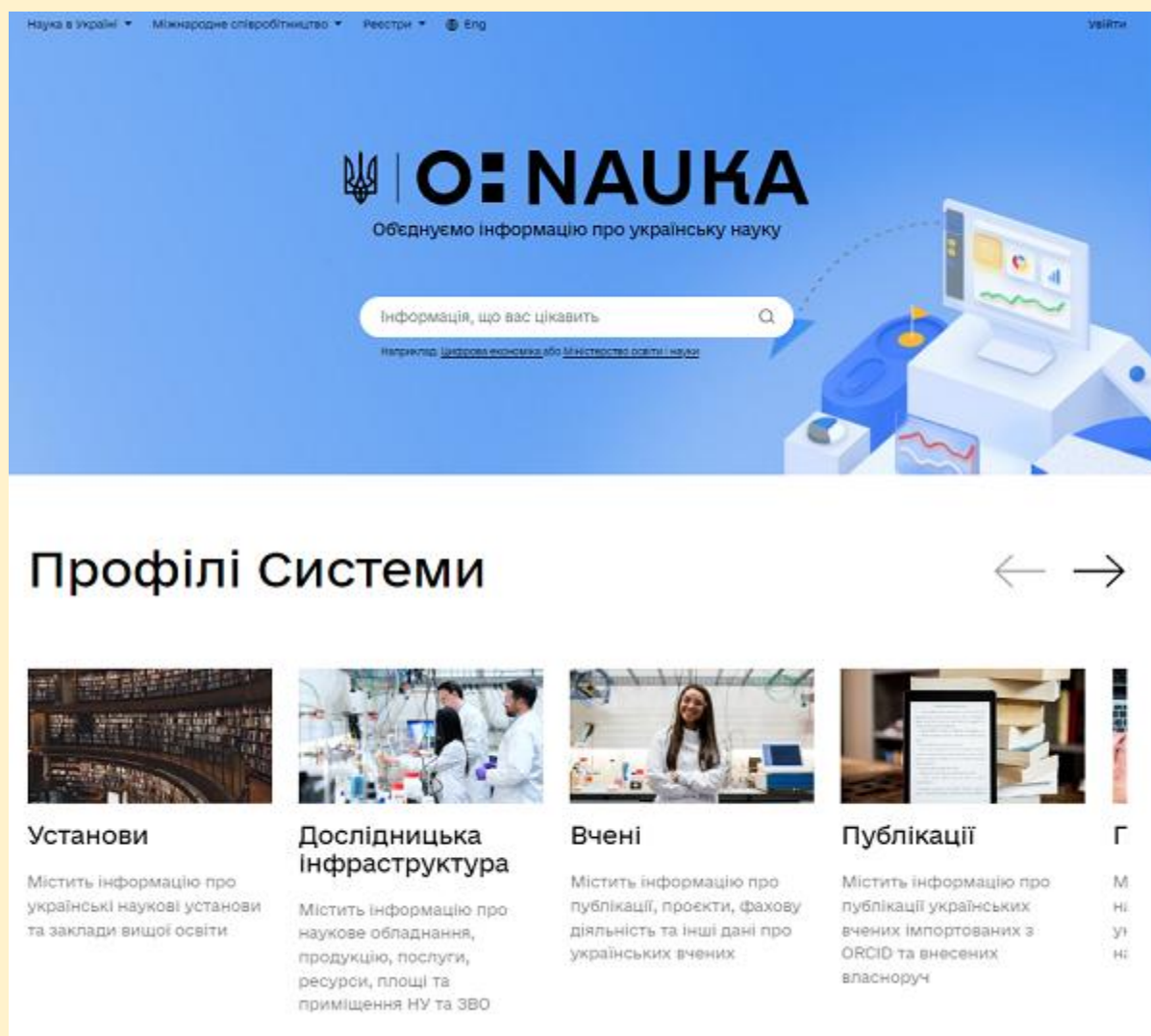
Додаток 40

28.09.2026

Завершено створення інтерактивного дашборду з Переліком наукових фахових видань України категорії А

Ця робота є продовженням розвитку інтерактивного дашборду «Фахові видання України», який із серпня офіційно працює для видань, зокрема

категорії «Б». Він уже містить структуровані дані про 1302 наукові журнали, 562 засновники та понад 19 тисяч членів редакційних колегій ([O:NAUKA](https://nauka.gov.ua/)).

Джерело: <https://nauka.gov.ua/>

За допомогою дашборду користувачі можуть фільтрувати видання за кластером, спеціальністю, наявністю діамантового відкритого доступу та можливістю безкоштовної публікації для аспірантів.

Для забезпечення повноти та актуальності даних засновників наукових фахових видань України категорії «А», включених до Переліку, просять до 30 жовтня 2026 року заповнити електронну заявку через Національну електронну науково-інформаційну систему URIS.

Заявка оформлюється відповідно до додатка 2 до Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15 січня 2018 року № 32, у редакції наказу МОН України від 19 січня 2026 року № 56.

Звертаємо увагу: у листі-клопотанні, який додається до заявки, необхідно зазначити дату та номер наказу Міністерства освіти і науки України про

включення видання до Переліку наукових фахових видань України категорії «А».

Актуалізація даних дозволить зробити інформацію про українські наукові видання повнішою, прозорішою та зручнішою для пошуку і використання науковою спільнотою.

Для довідок:

+38 (044) 481-47-83

garbuz.tetiana@ukr.net

Гарбуз Тетяна

([вгору](#))

Додаток 41

24.09.2026

Менторство для наукових хабів: стартує новий напрям програми «Наукова діаспора для України»

([О:NAUKA](#)).

Три місяці команда наукового хабу працюватиме разом із ментором над власними цілями. Серед них можуть бути:

- розвиток міжнародних партнерств;
- підготовка спільних досліджень і публікацій;
- підготовка грантових ініціатив;
- пошук міжнародних можливостей;
- розширення професійної мережі.

Терміни

Менторство відбуватиметься у дві хвили:

- I хвиля: листопад 2026 – січень 2027 року;
- II хвиля: лютий – квітень 2027 року.

Хто може взяти участь

Участь можуть брати наукові хаби, створені на платформі Української наукової діаспори. Науковий хаб об'єднує дослідників зі спільними науковими інтересами, тематикою досліджень або бажанням розвивати спільні проєкти. Кожен хаб може представити свою команду на інтерактивній мапі платформи. **Як долучитися**

1. Зареєструйтеся на платформі: <https://ukrdiaspora.nauka.gov.ua/uk/signup>
2. Створіть науковий хаб за інструкцією: <https://ukrdiaspora.nauka.gov.ua/uk/hubs/how-to/>
3. Ознайомтеся з умовами менторської програми: <https://ukrdiaspora.nauka.gov.ua/uk/mentorship-about/>

Ініціативу реалізують ГО «Українська наукова діаспора» та ГО «Інноваційний університет» у межах проєкту «Наукова діаспора та дипломатія: будуючи мости солідарності з Україною». Проєкт отримав підтримку в конкурсі «Мости солідарності з Україною» Міжнародного фонду «Відродження». Запрошуємо заклади вищої освіти, наукові установи, ради

молодих учених, наукові товариства та всі дослідницькі спільноти долучатися й поширювати інформацію!

([вгору](#))

Додаток 42

07.09.2026

РОЗШИРЮЄМО ГОРИЗОНТИ. ПРОПОНУЙТЕ ВЛАСНІ ІДЕЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ НРАТ ДЛЯ АНАЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ

([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Йдеться про цінність аналітичної освіти та її складові; пояснюється, чому НРАТ добре підходить для цього завдяки масштабній базі академічних текстів, багатим метаданим і супутнім сервісам відкритої науки; розкривається, як можна застосовувати ці можливості на практиці. Творчий підхід наукових та науково-педагогічних працівників до побудови освітніх завдань дозволить віднайти інші можливості розкриття потенціалу Національного репозитарію академічних текстів як цінного ресурсу для навчання. Це важливо в контексті аналітичної освіти, яка дозволяє підготувати людину, що вміє самостійно мислити, здатна працювати зі складною інформацією, приймає рішення не інтуїтивно, а на основі відповідної аргументації, розуміє контекст і наслідки рішень, здатна навчатися й переучуватися в умовах світу, що швидко змінюється. Пропонуємо науковим і науково-педагогічним працівникам долучитись до цієї роботи та презентувати науковій спільноті власні ідеї, конкретні навчальні завдання, апробовані під час освітнього процесу та поширювати успішні практики залучення ресурсів і сервісів НРАТ для розвитку аналітичної освіти.

Детальніше: <https://nrat.ukrintei.ua/nrat-dlya-analitychnoyi-osvity/>, <https://nrat.ukrintei.ua/nrat-dlya-analitychnoyi-osvity/inshi-mozhlyvosti/>

Читайте також:

[ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ДАНИХ НРАТ](#)
[ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ РЕЦЕНЗІЙ НРАТ](#)

([вгору](#))

Додаток 43

01.09.2026

Геть від Вашингтона? Як наукова периферія стає цікавою центру

Пригадуєте, як Микола Хвильовий майже сто років тому кинув українському письменству своє знамените: *Геть від Москви!?* Звичайно йшлося не просто про географію, а про інтелектуальний центр тяжіння: куди дивимося, з ким себе порівнюємо, чиї правила та категорії сприймаємо як універсальні. Читаючи [нову статтю Сюй Донг і Сінью Хе](#), я подумав, що в сучасній науці можна поставити схоже, хоча значно менш революційне

запитання: а що відбувається з науковою роботою, коли вона віддаляється від центру? ([Пан Бібліотекар](#)).

Центром у цьому дослідженні є США. Автори проаналізували майже 6К статей у 13 провідних журналах з наук про комунікацію. Для кожної роботи вони взяли країну афіліації першого автора і порахували її “відстань” від США – не лише географічну, а й культурну, адміністративну та економічну – і отримали доволі [несподіваний результат](#).

Чим культурно та географічно далі країна першого автора від США, тим більше цитувань отримує стаття. Одна одиниця *cultural distance* у їхній моделі відповідає приблизно 5,4% збільшенню очікуваної кількості цитувань.

Здавалося б: чудова новина для наукової периферії. Геть від Вашингтона? Не поспішаймо, бо друга частина результату майже протилежна. Культурна, географічна та економічна віддаленість пов'язані з меншою кількістю переглядів статті. А менше переглядів, цілком очікувано, пов'язано з меншою кількістю цитувань.

У спрощеному вигляді виходить приблизно так: **далеку роботу рідше відкривають, але якщо нею все-таки зацікавилися, то її відмінність може працювати на користь цитування**. Звідси й чудова назва цієї статті – *Важко читати, легко цитувати?*

Research Paper

Hard to read, easy to cite?
How national distance shapes citation patterns in communication scholarship

Xu Dong^{1,2} and Xinlu He³

Abstract
Citation inequality in academic scholarship has attracted sustained attention, yet macro-level structural predictors remain underexplored in communication research, particularly those rooted in national and geographic differences. This study introduces the Cultural, Administrative, Geographic and Economic (CAGE) framework to examine how cultural, administrative, geographical, and economic distances between the country of the first author's affiliation and the United States correlate with citation counts of 5695 articles published in 13 Social Sciences Citation Index Q1 communication journals from 2018 to 2024. Using hierarchical negative binomial regression and bootstrap-based mediation analysis, we find that cultural and geographical distances are directly and positively associated with citation counts, while administrative and economic distances are not. A dissemination–recognition trade-off in communication scholarship is revealed, where cultural, geographical, and economic distances suppress article views, which in turn reduce citations. International collaboration neither moderates the direct distance–citation relationships nor the indirect paths via views. These findings illuminate how geographic heterogeneity shapes scholarly recognition through distinct and opposing mechanisms.

Keywords
CAGE framework; cultural distance; communication journals; diversity; citation inequality

JIS

Journal of Information Science
1–14
© The Author(s) 2026
Article reuse guidelines:
sagepub.com/journals-permissions
DOI: 10.1177/01655513261478905
journals.sagepub.com/home/jis

 Sage

Пояснення самих авторів: робота з далекого від США культурного чи географічного контексту може на першому етапі здаватися читачеві менш

релевантною або складнішою для застосування. Але коли дослідник усе-таки звертається до неї, саме інший контекст стає перевагою: він дозволяє перевірити західну теорію на іншому матеріалі, показати її межі або додати порівняльну перспективу.

У мене є кілька запитань щодо методології та інтерпретації результатів, однак сама ідея [статті](#) прекрасна і значно цікавіша за чергове дослідження “факторів, що впливають на цитованість”. Ми зазвичай бачимо лише кінцеву цифру – *кількість цитувань*, а тут автори фактично розділяють два процеси: помітність роботи та визнання роботи + виявляється, що один і той самий фактор потенційно може діяти на них у різні боки.

Це дуже цікаво! Можливо, для наукової периферії проблема полягає не лише в тому, що її менше цитують. Проблема може виникати раніше – її рідше помічають, відкривають і читають. А це зовсім інший рівень нерівності. Водночас коли локальне дослідження все-таки долає цей бар'єр, його “периферійність” не обов'язково є недоліком. Навпаки, локальний контекст та інший досвід можуть бути саме тим, що робить його потрібним глобальній дискусії...

([вгору](#))

Додаток 44

18.09.2026

Сичікова Я., проректорка з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету, докторка технічних наук

Для мене найважливіше тут те, що Open Access поступово перестає розглядатися як окрема технічна практика на кшталт «завантажити статтю в репозитарій». Звіт показує: навіть хороша стратегія або сильна законодавча норма сама по собі майже нічого не гарантує. Відкритість працює тоді, коли законодавство, вимоги грантодавців, університетські процедури, бібліотеки, стимули для дослідників і моніторинг працюють разом. Ми переходимо від питання «чи є доступ?» до питання «якою має бути система, щоб відкритість була реально можливою?» ([Яна Сичікова](#)).

Тут починають набагато виразніше звучати проблеми, про які ще кілька років тому говорили значно менше.

Наприклад, нерівність. Довгий час модель була досить простою: якщо публікація відкрита – це добре. Тепер дедалі складніше ігнорувати питання: хто заплатив за цю відкритість? Зростання APC у звіті прямо називається структурною проблемою, особливо для менш забезпечених університетів і дослідників. Тому Diamond Open Access, неприбуткові видавничі платформи та спільна інфраструктура вже розглядаються не як альтернативна ніша, а як важлива частина майбутньої системи. Для нас, відмічу, що діамантовий доступ – це не означає «не потребує ресурсів і плати». Це означає – хтось за це все ж таки заплатив.

Ще один дуже помітний зсув – від дозволу видавця до прав дослідника. Збереження прав і права на вторинну публікацію займають у звіті значне місце. Тобто питання ставиться вже інакше: не «чи дозволяє журнал викласти рукопис», а «чи має дослідник достатні юридичні права, щоб зробити результат публічно фінансованого дослідження відкритим». На рівні ЄС навіть пропонується серйозно розглянути спільне європейське право вторинної публікації. Для нас важливо – поки немає цього європейського єдиного права – нам зарано вводити його самостійно.

Дуже важливо й те, що відкрити науку дедалі менше відокремлюють від системи оцінювання науки. Якщо досліднику говорять «працюй відкрито», але кар'єрна система продовжує винагороджувати лише престиж журналу, квартиль і традиційні метрики, така політика залишатиметься декларативною.

Окрема тема, яка раніше була значно менш помітною в документах про відкритість, і яка особисто для мене дуже важлива, – безпека досліджень (research security). Це показово. Європейська політика поступово відходить від простого припущення, що максимальна відкритість завжди є безумовним благом. З'являється складніше питання: що справді має бути відкритим, що може потребувати обмежень, хто визначає ці межі і як не дозволити аргументу безпеки перетворитися на універсальне виправдання закритості. Звіт прямо застерігає від цього.

Мені також було особливо приємно побачити тут принципи CARE.

Я вже кілька років послідовно говорю про те, що FAIR недостатньо, якщо ми не ставимо поруч питання колективної вигоди, права контролювати дані, відповідальності та етики. І дуже показово, що CARE уже з'являються в такому масштабному європейському огляді політик. У звіті, наприклад, аналізується Хорватія, де національний план відкритої науки поряд із FAIR посилається і на CARE у контексті зберігання даних. Аналогічно CARE згадуються в угорській політиці відкритої науки поряд із FAIR. Ці питання вже не залишаються лише в академічній дискусії про data ethics. Вони поступово входять у мову політики відкритої науки.

Мені цей звіт здається важливим. Він ще значною мірою залишається документом про Open Access, але в ньому вже дуже добре видно, що сама дискусія поступово виходить за межі доступу.

Це саме той напрямок, куди і нам варто рухатися.

([вгору](#))

Додаток 45

14.09.2026

Реформа на папері: навіщо підписувати CoARA, якщо нічого не змінюється?

Аргументи на користь підписання

Найсильніший аргумент – можливість використати підписання як поштовх до внутрішнього оновлення установи. Приєднання до таких ініціатив

може показати, що організація відходить від примітивного підрахунку показників, спонукати її переглянути застарілі критерії, ширше враховувати різні види наукового внеску та використовувати описові резюме й портфоліо. Воно також може зменшити роль “аматорської бібліометрії”, коли показники обчислюють та інтерпретують люди без належної наукометричної підготовки ([Пан Бібліотекар](#)).

Аргументи проти

1. Різні дисципліни мають різні культури оцінювання. Борман наголошує, що оцінювання науки значною мірою має формуватися всередині відповідних наукових спільнот. Те, що доречно у фізиці, може бути безглуздом [у гуманітарних науках](#). Тому універсальний шаблон реформування ризикує просто замінити одну погану систему іншою.

2. Експертне оцінювання дороге, складне й нестабільне. Автор доволі критично ставиться до його романтизації. Експертів [важко залучати](#), процедури потребують часу й коштів, а результати залежать від відмінностей між самими оцінювачами. Тому кількісні показники можуть бути корисними, наприклад, для попереднього відбору, коли кандидатів дуже багато. Повна відмова від них у великих організаціях може створити надмірне адміністративне навантаження.

3. Підпис може залишитися лише декларацією. Організація може приєднатися до DORA чи CoARA, але [нічого істотно не змінити](#). Доктор Борман наводить [дослідження](#), які показують, що після формального прийняття принципів відповідального оцінювання зв'язок між рейтингами журналів та експертними висновками може нікуди не зникнути. Аналіз планів дій CoARA також свідчить, що організації часто охочіше проголошують загальні принципи, ніж запроваджують конкретні зміни.

Шість принципів, які Борман пропонує натомість

Тут, як на мене, починається найцікавіша частина статті. Автор фактично відходить від простого питання “*підписувати чи не підписувати?*” і переходить до питання “*як насправді організувати якісне оцінювання?*”.

1. Пристосовувати оцінювання до конкретного завдання. Немає єдиної системи оцінювання на всі випадки. Добір постдока, обрання професора, розподіл внутрішнього фінансування та оцінювання суспільного впливу – різні завдання, які потребують різних процедур і критеріїв.

2. Поважати відмінності між дисциплінами. Не можна змушувати всі галузі працювати за одним шаблоном. Гуманітарні, соціальні та природничі науки мають різні традиції публікації, наукової співпраці й поширення результатів.

3. Враховувати право установ на контроль над власними даними. Гасло “*всі дані оцінювання мають бути відкритими*” теж не може бути абсолютним. Існують стратегічні інтереси установ, вимоги конфіденційності, захист персональних даних та юридичні обмеження. Тому належне управління даними іноді важливіше за безумовну відкритість.

4. Навчати членів комісій. Ключовими є не жорсткі переліки показників, а компетентні комісії, здатні добирати доречні кількісні дані та поєднувати їх з експертним судженням відповідно до конкретного завдання й дисципліни.

5. Оцінювати саме оцінювання. Борман пропонує перевіряти, наскільки результати залежать від якості оцінюваних робіт, а наскільки – від того, хто саме їх оцінював. В одному з [наведених ним досліджень](#) відмінності між оцінювачами та їхніми способами зважування характеристик роботи пояснювали 61% розбіжностей в оцінках, тоді як відмінності між самими статтями та журналами – лише 7%.

І це ДУЖЕ важливий момент! Йдеться не обов'язково про упередженість чи недоброчесність. Двоє цілком добросовісних експертів можуть мати різні стандарти, різну суворість і по-різному розуміти "якість". Отже, перевіряти потрібно не лише науковців, статті чи установи, а й надійність самої процедури оцінювання.

6. Професіоналізувати бібліометрію. Бібліометричний аналіз не повинен бути справою кадровика, адміністратора, бібліотекаря чи випадкового члена комісії, який відкрив Scopus і почав порівнювати індекси Хірша. Для цього [потрібні фахівці](#), які розуміють методи, обмеження показників і дисциплінарний контекст.

Чи справді ми відійшли від примітивного оцінювання в Україні? Щороку академічна спільнота з неабияким захопленням обговорює [черговий рейтинг](#) Освіта.ua, методологія якого зводить університет до трьох кількісних

показників. Ще більше радості викликає кожне нове місце в численних рейтингах QS і Times Higher Education – ніби сама позиція в таблиці вже щось доводить про якість науки чи освіти.

Гірше того, гонитва за цифрами створює стимули не лише рахувати статті, а й виробляти їх за будь-яку ціну – аж до співпраці [з паперовими фабриками](#) та інших способів штучно нарощувати "результативність" та "цитованість".

Натомість принципи CoARA та відповідального оцінювання часом згадують вибірково – коли ними зручно обґрунтувати вже бажане кадрове рішення, нагороду чи відзнаку. Тоді 1 препринт раптом може виявитися важливішим за 10 сильних статей, якщо його автор протягом року активно "*сприяв відкритій науці*" = брав участь у міжнародних поїздках ректорату й допомагав керівництву орієнтуватися в Erasmus+ та замовляти стейк англійською в ресторані <...> Саме тому варто [прочитати короткий текст Лутца Бормана](#), що пропонує не поклонятися ані показникам, ані деклараціям, а будувати професійне, контекстне й перевірюване оцінювання. Країна, яка веде війну за власне існування і не може дозволити собі марнувати людей, гроші та інституційну спроможність, особливо потребує системи, здатної відрізнати реальний науковий внесок від імітації.

([вгору](#))

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

Інформаційно-аналітичний бюлетень
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Упорядник **Натаров Олег Олександрович**

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz2014@ukr.net
Сайт: <http://nbuviap.gov.ua/>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7871 від 28.06.2023 р.